

از صاحب سید علی حسینی -

بنی مشو و غدیر فی خلافة الامیر

از تصنیفات سرآمد حکیمین و نگار و فخر محققین و یار و اصحاب عالم عالی و قابل کامل ذمیرم الامثال
مدیم المماثل ناوذة الزمان و حنة الادان القرم القریف و اشعم الخطریف البارع المجد جناب
مولانا المولوی السید محمد اسلمی الله مقامه و زاد فی الخلد اکرامه

بحسب ارشاد فیض نبیاد خلف الصدق مصنف اعنی عمدة الامراء العظام زبدة الرؤساء الفخام
حین الاحیان رکن الارکان معدن الجود و الاحسان معین اهل الدین و الایمان جناب سید
سجاد حسین صاحب بهادر سشن جج عدالت ریاست بھرتیور و دام اقبال عالم عالی
تبصیح مولانا ابوالعالی ظیل الدین حکیم سید حسین گریان زیدی کنوی

باہتمام بابوشوہر لال بھارگوہری - اسے پھر ٹیڈنٹ

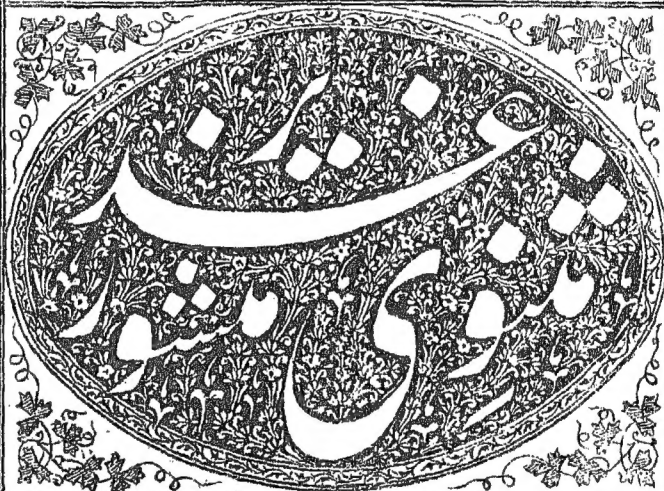
مطبع فنی نو کشتی و واقعہ بین بی

۲۹

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ

الحمد لله المنان که درین زمان بهینست اقتران از تصنیفات عالم عاقل و فاضل کامل نعیم
الامثال عظیم الماش ناوذة الزمان و حسنة الادان القرم العریف و الشهم الخطیف البیان المجد
جناب مولانا المولوی السید محمد اسلمی الله مقامه و زادته فی الخلد اکرامه

بحسب ارشاد فیض نیا د خلف الصدق مصنف اعنی عمدة الامم از نظام زبدة الرؤسا الفخام
عین الایمان رکن الارکان معدن الجود و الاحسان عین اهل الدین الایمان جناب سید سجاد حسین
بهادرشن نج عدالت یاست بھر پور دام اقبالہم العالیٰ بفضل اللہ الموقور

مطبع نمشی نو کشتور فم حسین مطبوعہ

فروغ جهان رہنمایان حق
از لوت شائست آن نور رحمت نمود
رسول ہدایت نامہ الانبیا
شفیع ام رحمت کائنات
و گرسید او صیائے کرام
بنی را وصلی ہم خدا را ولی
ہم آن یازدہ رہبر دین ہم
یکے را بود بعد دیگر طور
امامان موعود پروردگار
اولو الامر و راسخ بعلم و ہدای
عدیلان قرآن و قربانے نہاد
زہے اولیائیکہ بی حیشان
نمازیت سادہ زہر قبول
رسد کے بفضل معلای شان
درینا کہ از جور اعدای دین
زہے مہ کہ چون کوکب صبح گاہ
پس از شدت تیرگی شقاق
ولے بعد از آن وارثان علوم
خوشا و ارثان امام زمان

کہ بردند بر عرشیان ہم سبق
کہ سر لوحیش زب لوج وجود
حبیب خدا سید لا صفیا
محمد پرورش سلام و صلوات
کز دین احمد گرفتہ قوام
در علم و نفس ہمیں علی
کز آن نور شد گوہر این ہم
در ایام خود چون مہ نور
حواری بیانشند از شمار
یکشتہ دین خدا نا خدا
کہ ہستند حجت زرق بر عباد
خود ایمان نیابد وجود عیان
چو خمش نباشد بر آل رسول
کہ شد مستمند تولاے شان
برج تھا شد مہ آخسین
بر آید کہ انجیل آمد گواہ
از آن روز این روز ہا چون محاق
ہمانند چون از پس مہ نجوم
کہ راہ نجات ست تقلید شان

۱۲
از حدیث تشریح از خود و غیرت کہ در جای
است بسوی حدیث تشریح از خود و غیرت کہ در جای
پیشانیست از آن ملامت و عود و دفع
مجید است از آن ملامت و عود و دفع
تاریخ تشریح تشریح از کتاب پیدایش
تورات مذکور است کہ حق تعالی خطاب
حضرت ابراہیم فرمود کہ من تجلی اسماعیل و جابر
ترانیدم ایک درایت و اہم دام و اہل واد
کہ دانید نہایت زارہ و خوار و نام نمود و داد
دوازہ مہ و روزی خواہد بود و داد و استعفی
خواہ نمود و استعفی و نالین کتاب و توبہ
بیت کہ نیاہد و کان
دین نام

زہی گشتہ نفعان راہ ہدا
گدازند چون بہر دین شمع سان
ہم ایشان بگزار دین آبیار
از او نشان دل مردہ را جان نو
چو دادند دل را بدین خدا
خصوص آید رحمت کردگار
ظہیر الہدے وارث الانبیا
شدش نام محمود و حامدین
سزدنازش آرد ایمانیان
کہ ناز و زمان خود برادر کمال
گرا چرخ یا عینک مہر و ماہ
زا اعلام علامہ بے مثال
سَقَّی اللہ بِالْفَيْضِ آيَامَهُ
زا سقام و آلام باید نجات
بذاتش مؤسس فروع و اصول
حضورش فقیہان بشغل طلب
بفقیہ ست گرا جہاد و شن پید
و میدہ عجب جان نو در کلام
اگر بار بر صفحہ نامہ اش

کہ سازند اچاے دین خدا
بدلما کند جلوہ ہا نور شان
چو ابرے کہ بار و فصل ہبار
ہمہ گوش مردم حقائق شنو
سزد دل برایشان کند جان فدا
لیل شہنشاہ و لدل سوار
مزیل الہی سید الاقطیا
و عای بقایش بود فرض عین
بر آن رہبر مقتداے زمان
کہ چشمش نہ بیند چو پر جلال
بیمیرت کند بر کاش نگاہ
قرع الزمان آیت ذوالجلال
وَاجْرِي عَلَى الدَّهْرِ احْكَامَهُ
کہ باشد جیاتش چو آب حیات
درش قبلہ قسا بلان فحول
ادیبان دوزانو ز ونداز ادب
جہاد کلاش مگر زان مزید
کہ خاتم شدہ کردار سر کلام
رگ ابر نیسان بود خامہ اش

۱۵ مراد از نور علم و ہدایت و تصانیف او نشان ست ۱۲ طبع مطلب این کہ اگر ہو انا امدوح در فقہ ہم نمید مباد شد و اجتماعش ظاہر مگر جو دومی
و جمادات او دینی کلام زیادہ ترست از اجتماع و مسائل فقہ حال آنکہ لفظ اجتماع بقاعدہ صرف نیز پذیرفت و جہاد جردت گرا بجای علم بر عکس ست ۱۴

چرخ هدایت چه بر کرده است
 شد آنچه از عدد و متهائے کلام
 چنان و عوئے خصم را کرد
 ز بهر مسند آرائے دین خدا
 ز بهر فخر اهل الحدیث کرام
 هشام جهان و ز راه مکان
 قلم در کف او لوامی علی است
 کتاب است که تالیف است
 کتابیکه باب بهشت برین
 کتابیکه تاب عدوی برد
 کتابیت پر تاب چون آفتاب
 کتابیکه تالیف است ان بود
 کتابیت ایست نه پرضیا
 حصاریت از بهر گلزار دین
 حسامیت از بهر قطع عدا
 ز رنگ عبارت همه جزو کل
 خطش غیرت سبزه نوختان
 مدادش بود دوده شمع طور
 بود پیچوسته چشمه پُر صفا

ظلام جهان را بدر کرده است
 شد انجام از او ابتداء کلام
 تو گوئی که دواش سبها بکند
 ز بهر جسم در قی اوج هدا
 که بعد از امامت امام الکلام
 صدوقی بگیمان مفید زمان
 تصانیف او یک جهاد جلی است
 شمیم ریاض تصانیف اوست
 کتابیکه آب گلستان دین
 کتابیکه خواب عدوی برد
 و یا آیت حق بر اهل صواب
 پئے حق و باطل چه فرقان بود
 عیان زانست روی حق نصفا
 مناریت از بهر گلزار دین
 امامیت از بهر رشد و هدا
 نگارین بهارین چو اوراق گل
 سر عالمان خطش بگمان
 و لے چشم دشمن از و گشت کور
 احادیث فضل علی سبها

له روز تهنای
 کلام سبها کلام بالین
 است بسوی قلبه شفا را لاف نام
 جناب علامه استادی سید جلالین
 علامه و جواب منتی الکلام
 شیخ هشام جهان و ز راه مکان
 ابو محمد صاحب مود و حسن امام جعفرین
 و دام و قضا کاظم بود در اصول و
 فروع با جافین خطی با لغات و
 مناظرات می داشت و یکی الطبع و دیگری
 بود و خط می داشت و یکی الطبع و دیگری
 و کتاب که در خط و ادب باب است
 از نظر قریب را مذهب نوکمانی و قضا
 سید زاده بن عین فراموش بود
 امام محمد باقر صاحب خط و ادب
 قاضی و قاضی و قاضی و قاضی
 و صاحب حاجی ابی
 میا و دنیا و چنان میگفت که کسی در حجت و مناظره از و بر نمی آید
 حدیث جلیل لحد و در فن رجال بصیر و حافظ بود تصانیف بسیار دارد و تخمیناً سه صد و در فقه کتاب و من لایحضر الفقه از شهر کتب است
 و از دعای جناب صاحب الامر پیدا شد و در ۳۸۱ و فاته یافت ۳۸۵ مفید لقب محمد بن محمد بن عثمان بن عبد السلام است و ذکر فضل او در فقه
 کلام و حدیث مستغنی از بیان است و در عهدش امامت و ریاست علم کلام بود و تصانیف کثیره او در بیان علم معروف در ۳۸۳ در
 بغداد و فاته یافت ۱۲۵۰ کتاب امامت الخ مراد از کتاب امامت کتاب عتقات الانوار است که جواب باب امامت تحفه اثنا عشریه است

و لے ہر کی شعبہ بحر عظیم بے حق مولا ست جامع کتاب چہ کی چہ شامی چہ رازی امام کہ بر کند تبیس شان را بنہ چہ ہر یک خبر را با سناد تام توثیق ہر راوی خوش خصال بہر دعوی خود ز حفاظ شان چہ تمام حجت شدہ بر خصام پیامد عجب رنگ بر روی کاہ ز بہر شالش خود آمد مثال کجا و صف آن بحر در نامہ ام بین و صفہائے کتاب از کتاب خوشا ناظرے کو ز بس و دین	کہ آن خود کتابی بزرگ و ضخیم کہ وارد پئے ہر سطر جواب بو سو اس ہر یک جوابیت تام تو گوئی کہ طفل و بستان ہمہ مصنف نوشت از روات خصام کتب و انودہ ز علم رجال ہمان لفظ دعوی نمودہ عیان نہ افہام شان بلکہ افہام تام نمیدہ چنان دیدہ روزگار خیال جوابش خیال محال چہ خواصی آن کند خاسہ ام دلیل ست بر آفتاب آفتاب ہر ادش کند کل عین الیقین
---	---

سبب تالیف مشنوی

ہم در بدل الفت حیدری بود ملک معنی چو زیر قلم پس از سالہا آرزو داشتہم کہ از بحر معنی نص غدیر بدستم رسیدست از ہر پہ	چو گوہر بختیہ جوہری بفرمانروائی ست ہر دم دلم ہمین تخم در کشت دل کاشتم ہر انچہ لالی خوش و پذیر کنم پیش جوہر شناسان گہ
---	--

۱۲
و در از شانی ابن میرزا شانی
مصنف کتابہای مستطاب
علامہ علی طالب شاہ دیبند
نیز در از اسامی علی بن ابی
بہر شانی است کہ چنانچہ
و در از رازی فی المیزان
ست صاحب تفسیر کبیر و
نایب العقول و اہل سنت و
بجلیہ ام و میکنند ۱۲
کہ بر کند نام تبیس کو نویب
و بنیض اول فتح ثانی بنیض
و اسباب و دبستان معنی بنیض
۱۲ توثیق از توثیق بنیض
کردن و در از علم رجال
کردن حالات عدالت و
صدق و کذب بوجال بنیض
و اطلاق حدیث بیان کردہ
و اشوک و اطلاق راوی عادل و
مشرک و وفان بود وفان
مشرک و وفان کاذب و معنی
معنی ہر دعوی خود را وفان
ضعیف و وفان در اصطلاح
مشرکین حافظان گویا گویند
از علم حدیث و رجال باشند
راویان و وفان داشتہ باشند
چنانکہ طاعنی قادی داشتہ باشند
شروع شانی گفتہ و فی الواقع
کے است کہ از اجل حدیث علم
بسیاری از انما داشتہ باشند
ہر چنانچہ

نمایم عیب ان حکم عام غدیر
 چه اتباع و اصحاب اجماعیان
 که بس عام اسلامیان ناگزیر
 از ان جزو لیهده مرقضا
 نهادیم بر ازان حکم عام
 چه آنست بر خلق لطف خدا
 بقرآن که من رحمت و لطفش
 از نیوجہ بعد از نبی امام
 حفاظت کند تا ہمہ شرع را
 یا بلغ مواظفان دین پناہ
 بیایند تا سوی طاعت عباد
 ہم او میکنند سعی دانش قرین
 ہم او بیضہ دین اسلام را
 گر از اہل دنیا باطل شعار
 نہ اندر امامت ضرر میرسد
 کہ لطفست ہم بودن یک نام
 چه در فقہ و قرآن حق اہل دین
 چہ باشد از اتباع و درویشان
 تصرف چو سلطان بآن رہنما

کہ فرمود اتحاد بحق امیر
 نمودند اختائے آن چنان
 بگردنگم ذکر نام غدیر
 بنی را بنودہ و گرد عسا
 اساس امامت برائے دوم
 بہر حال چون بعثت انبیا
 بگردیم واجب پی نفس خویش
 در اسلام لازم کہ باشد امام
 ز نقصان و پیشی و از ہر خطا
 کند امر سرور و نہی از گناہ
 بتابند و از گناہ و فساد
 پی امن مردم بقانونین
 کند حفظ از دشمن پر مرا
 بنیاد برین انتظام اقتدار
 نہ در لطف ایزد اثر میرسد
 بغیر از تصرف برائے امام
 بیایند نفع از و بالیقین
 باشند نواب او در عیان
 بود لطف دیگر سو سے خدا

انگردد و گمراور را تصرف حصول
 کسی را نه حق از گنہ باز داشت
 ازین ره ز غضب خلافت ضرر
 نشانیش که از پس وجہ آن امام
 اگر عصمتش نیست بی اشتباه
 دوم آنکہ افضل بود از کسان
 پس آن عصمت علم شاه عظیم
 سوم جنگها و همان فتنہ ہا
 باشند باعث کہ خیر الامام
 بود عصمتش باعث نص کران
 بدانند تا جملہ اہل یقین
 اولوالامر حق است و بر امام
 نمایند اطاعت محبت عباد
 و گرسیرت آن رسول زمان
 کہ بودہ ز عادات آن را ہر
 برای مدینہ پئے انتظام
 عجب گر برائے دوا می فر
 و گرفتہ ہا موجب نص کہ آن
 چنانچہ ہر یارند اہل سیر

ز خلق ست این ظلم و جور و عدول
 کہ بر امتحان حال مردم گذشت
 کسی را نہ حق باز دارد بزور
 بود عقیقہ و معصوم اندر امام
 سنانی پئے قدرت ہر گناہ
 بعلم و بہر فضل دین در زمان
 دوم سیرت آن رسول کریم
 کہ بودند در پیش آن مصطفی
 با علان خودش نص کنند بر امام
 شود امر غنی آن چون بیان
 کہ عالم ترین است و عادل ترین
 بحکم و بفعل بشیر و نذیر
 بہر امر بر قول او اعتماد
 چو شد باعث نص سبب پر عیان
 کہ چون بہر سہ روز کردی سفر
 معین مہیکر و قائم مقام
 نہ ہرگز بعین کند را ہر
 ہنگام موت نبی شد عیان
 کہ وقت وفات ہمان را ہر

نمانده درون عرب خاندان
هم اندم در امر خلافت فساد
و گر بود بس جنگ پیش نظر
چو پر خاش از اسود و رویاه
چو شعله که از آرداد
هم داشت از کمان خون شر
چنین جنگها چنین قتلها
ازین وجه با واجب آن نبی
ازین ره امامت بود از اصول
هر کس شناسد امام زمان
پس ازین وجه هدایت نما
علی ولی را از جمله عباد
همی بود یک بهترین امام
همین سیرت و فهم هر شیخ بود
چنانچه برای عمر یار غار
عمر بعد از ان بادل گرم و سرد
صحابه بفهمند حاجت بان
پیامبران شفقت و عقل و د
خصوصاً از خیل قریشی گروه

که از وی نفاقی نگشته ایمان
نمودند از حرص و رشک عناد
چو از رویان حمله پر خطر
که سوی یمن رفت بروی پناه
نموده در اعراب بر پا فساد
ز اهل الفساق مدینه خطر
همه بود در پیش آن مصطفی
که سازد محبت امام و وصی
خصوصاً از اشراف و خاص رسول
چو میرد و دکان فری زین جهان
چو داود و موسی هم آن مصطفی
که در عصمت و علم و مردی و د
بجسم بر است نموده امام
که پیش از اجل فکر نائب نمود
خلافت نوشته دم خضار
دم مرگ خود فکر نائب بگرد
تفهم چه خود رسول زمان
نه چون بر کنه یخ جنگ و فساد
که بودند طاع و سرکش چو کوه

له شرح خلافتی و کتب
حال خلافت علی و ابوبکر و عثمان
طبری و دیگر کتب و تفسیر المصنف
جواب تخطیب الغر و تمام طعن
از طاعت و کفر و بدیدار

نبوده نبی را موافق ازین
اگر مانعی بود پس با شتاب
عجب گریان احتیاج قوی
بفرماید آداب بول و طعام
درین باب گفتند هم سنیان
ولیکن ز فعل صحابه ست این
بگویم که باشد و جوش عجیب
نبودند سختاران آن پرخرد
باید درین باب حکم رسول
بفرمود عبد العزیز هم
که هر فرقه بجهت خود پیشوا
بگویم که باشد و گونا گیر
که لاریب از موت خود پیش
رسول خدا حکمران عرب
هم این ترک امر از رسالت
بر اهل دین از رسول خدا
گرا این ترک باشد صواب از رسول
چو کردند بعدش خلیفه پیا
بگفته ازین بعد عبد العزیز

که سازد خلیفه خودش هر دین
بیانش کند هر که گوید صواب
همه را چو حیران گذارد بی
کند ترک امر عظیم امام
که نصب امامی و جوش عیان
که کردند بعد از رسول این
ز فعل صحابه بر هر لبیب
که سازند یک چیز واجب ز خود
نگرفت آن نزد اهل عدل
قوله که باشد جلی در انسان عام
مقرر نماید بلا احتفا
جلی می شود و ایسر
مقرر کند یک ولیعهد خویش
نکرده چون نائب چه باشد سبب
خطا بود یا آنکه بوده صواب
قوله در امر هدایت نیاید خطا
نکردند چون اتباعش فعل
خطا فنی بود و باشد خطا
نظر کرده نزد خودش با تمیز

<p>که باشد ز آئین شارع چنان نه تخصیص و تعیین بسیار نقل چنانچه بیاب نكاح كسان همین طور تعیین شخص امام بگویم باو كاس فضیلت تاب نكردی تو اینجا چنین غوغا تمام عیان اینكه كردی سفر چون رسول نمیگفت كای اهل شیرب شما دوم بر نكاح آنچه كرد و قیاس برای نكاح آنكهوا حكم عام بی نصب مطلق امام زمان نگفتی تو حكم حواله چه پیغمبر و حكم نكاح و جهاد كه در بعد من اے همه اهل دین بلی طاعت و زقرآن عیان نباشد ازین طاعتش نهیار اطاعت نبی را بود فرض هم آن فاسقو را چه كرده مثال ندارد كس قدرت از اهل فكر</p>	<p>قوله كه فرایده اوصاف کلی بیان محول نمایند بر اهل عقل نه تعیین بنكوحه كرده بیان محول نموده به عقل امام نگفتی ز ما چون بدیجی جواب چه نسبت بنكوحه زن با امام خلیفه همیكرد خود بر فحول معین نمایند خود پیشوا در امر امامت بود بی اساس بقرآن ست مذکور بھر امام كجا حكم عام خدا اے جهان كه نصبش بخلقت سپرده خدا چرا حكم بر وجه کلی نداد امامی معین كنید این چنین مگر حكم نصبش نباشد در آن به نصب امامی مرا اختیار مگر نیست قدرت به نصبش مرا مثالش باشد چو باطل خیال كه پیدا نماید خودش اهل فكر</p>
--	--

له
 فاسقو را چه كرده مثال
 ان كنتم لا تعلمون
 ۱۳

چو باشند موجود اندر جهان
بگفته و اگر فرض باشد جهاد
پس این شرط هم فیه باشد
از نیوجہ نصب امام زمان
بگوئیم پاسخ بچندین وجہ
یک آنکه نزد تو ای ناکدوب
اگر گفته از جمل خود بخین
دوم اینکه بچنین جیش و جهاد
نه فرض رعایاست همچون امور
سوم بر دو قسم است شرطین
یک آنکه آن شرط مقدم است
پس آن شرط مقدم بر هم ای
که تحصیل آن نیست یک فضل
بین استطاعت پی حج و اگر
که باشند شرط و مقدم اول
امام است شرط جهاد و عدا
ازین بعد عبدالعزیز عقول
نمائند نصب خلیفه اگر
چراغی اهل جهان مختلف

بپرسید و سازند او شان بیان
مگر پیشوا شرط آن بر قیاد
نه بر ذمه حق تعالی شود
بود ذمه خلق و اهل جهان
که هر یک بود در تنانت چو کوه
نه هر شرط واجب دارد و وجوب
کتب مثل ابطال باطل بین
بود کار هر یک رئیس عباد
بدی است این امر ای و شیعه
چو واجب که آنهم بود و همچنین
دوم آنکه از قدر تم دور است
بمشرط واجب بود و همچنین
بدی است نزدیک ما و شما
برای زکوٰۃ چو مقدار ز
مگر نیست تحصیل آنها ضرور
مگر نصب نیست واجب با
بگفت که پروردگار و رسول
بود موجب بس فسادات و شر
نباشند با همدگر متلف

چو باشد ز سوسه خدا پیشوا
 بگویم عزیز که نصب امام
 چه ز هزار از رشک حرص و شقاق
 خصوصاً در آدم که اسلام دین
 ندانی که ما بعد خیر البشر
 نه اندر سقیفه بود شقاق
 از آن بعد هم بر کسی شی شگفت
 بهر حال بیکار این قاعده
 نه از رایها نه همه اهل حل
 اگر این خلافت گری و جهان
 رسد هر کس را چنان اختیار
 در نیوقت جمعی ز اهل خرد
 همین نهج جمعه امامی دیگر
 بحکم عمر آن دوم پیشوا
 بیانشند اتباع هر یک امام
 شود گرم هنگامه قتل آن
 پس آن قتل و آن جنگها و ستیز
 شود موجب آن فسادات و
 چنانچه تو دانی که اندر عرب

بود موجب هیچ و بس فتنه ها
 بمردم سپردن بود رای خام
 نه بر یک کس میشد اتفاق
 بود شائع ملکه بزرگین
 نشد اتفاق کان همدگر
 نه در روز شوری شده اتفاق
 نه بر قتل و شوکت امارت گرفت
 نه گاهی بر آن خود عمل آمده
 امارت بیانشد گم بر محل
 مفوض خلق ستای کاروان
 که بجز امامست دهد اقتدار
 امامی کس را بسازند خود
 مقرر نمایند هم به خط
 بود واجب القتل نزد شما
 مطیع امام خودش در امام
 که از این دپاک جویند امان
 بیاید ز آئین تو ای عزیز
 که ز هزار گویند از آنها باشد
 بهمدگشت بغیظ و غضب

بهین یک امامت عیان و نهان
 و یا آنکه در مختلف ملکی
 چنانچه بسامت و قریب است
 مگر باشد اسلام را یک امام
 پس این هیچ امامت که گفتی یا
 ازینوجه فرمود یا باینکه تو
 که آراء و حاجات و دیگر امور
 بود خواهش نفع خود و عوی عام
 که بی رشک و بی حرص عاقل دین
 اگر اتفاقی شد از حکمت
 درین مدتی فتنه خاص و عام
 ازین ره برائے خلیفه ضرور
 پس این قول یا بای خود را غرض
 چو کردی بحق ائمه بیان
 همه آن گذشته بر انبیا
 بتخصیص تا سیزده سال و عام
 ازین بود لازم که هرگز خد را
 کند سر شیها چو انت تمام
 و گر اینکه کار ائمه نهان

چه خونها فرو ریخته در جهان
 بهر ملک باشد اما می جدا
 که در مختلف ملک امامی جداست
 بین قول فاروق را می تمام
 نه گاهی در اسلام گشته پیا
 درون از اهل بیت است
 بود مختلف بهر مردم ضرور
 نگردد گئے اتفاق امام
 رتبه گزینند فضل ترین
 هم آن بعد یک فتنه و بدعت
 بهم برزند جمله ملکی نظام
 که شارع اشارت کند بے قور
 ندیدی چو را با شعور و تمیز
 تقیه و گرفتاری خوف جان
 چو نوح و چو یونس چو آن زکریا
 گذشته بفس خیر الانام
 نمیکرد مبعوث هم انبیا
 نه در لطف قدحی رسد از امام
 نه مطلق معطل شده در جهان

نمودند تعلیم دین صحیح
 پس از کارهای امامت ضرور
 چو گشتند از چشم دور و نهان
 ز یک شوکت و یازمکر اے عزیز
 چو عثمان و زان پس معاویہ
 چو مروان و اولاد آن روسیہ
 بگرداند آن قتنہ با وفاد
 و گرتش نوای حق گرین لبیب
 بیابامت ز نص رسول
 بہ تعریف لفظ امامت و گ
 کہ آن یک ریاست بود بر فحول
 مگر او نکرده کسے را وصی
 چگونه بگویند اہل العقول
 چگونه نزد بھراو این لقب
 خلاصہ کہ از نص رسول و دود
 برین حکم و امر بشیر و نذیر
 چو آن مرضی این بہانہ گذشت
 چو کردند و اطاعت کسان
 گرفتہ ہمین شیوہ را آنجناب

بنحلوای و اعلان بلفظ فصیح
 نمودند اہم را ادا یا شعور
 بہانہ نواب شان و جهان
 خلیفہ چو گشتند بس باتمیز
 یزید پدیدے چو افسے و ذرم
 چو ابن زبیر و چو عباسیہ
 کہ گریند از آن خون ہمہ خوش نہاد
 ازین سنیان اعتقاد عجیب
 نمایند انکار و از بس عدول
 بگویند همچون کس خیر و سر
 خلافت نیابت ز سوی رسول
 چگونه خلافت بود از بنی
 ابو بکر را نائب آن رسول
 نکردش چو نائب رسول عرب
 خودش مرضی را وصی کردہ بود
 نصوص اند شاہد چو نص غیر
 بر آن جای خود سبط اکبر گماشت
 بفاصلترین جای دادی عیان
 کہ همچون خودش کردی او انتخاب

پس این سلسلہ تابروز جزا
 کجا این بر آن آن برین تاخت
 مگر واسے بر امت بی شعور
 بظاہر ہفت لک ہرزبان
 ز حکم نبی پشت کردند پس
 و صیاتی آن ہادی دو جهان
 اساس خلافت بر آن برقاد
 چنان آن نبی قطع فت نہ نمود
 نہ بینی کہ گراں و مصیبت
 بروز وفات رسول خدا
 چو بودہ مضر نص و حکم غدیر
 ازین جوہرین حکم رحمت نشان
 نمودنش اخفاء تسوہا
 یہودان براہیکہ میاختند
 کہ روز وفات رسالت پناہ
 خصوصیات دیرینہ و کینہ ہا
 وجوہ قریشیان پر از فساد
 ابکشتند یکدل برین بددلی
 چو در خاندان نبوت رود

نگشتے ز فاضلہ تر نی جدا
 چو ہر منتخب منتخب ساختے
 کہ گشتند زین حکم رحمت نفور
 بیاطن گریزان ز تعمیل آن
 نمودند روسوئے حرص ہوس
 بداندیکہ ز قلب زبان
 کہ آن را نیاید کسے بے فساد
 از ایشان همان فتنہ و شر فرود
 نہ کردے ز بس دردین خاشی
 چہ فتنہ مرا سلام گشتی پیا
 پئے ہر خلیفہ پئے ہر ایسہ
 نمودہ شد اعراض در ہر زمان
 از آن پس بعینش تا ولیہا
 فرس در ہمان راہ انداختند
 کہ بر مخلصان بود روز سیاہ
 و گرس بر آورد از سینہ
 بوجہ حسد ز حرص و عناد
 کہ ہر گز امارت نیابد علی
 از ایشان نہ سیر دل و دماغ

کنون گردد در درگاه خاندان
 شنیدند انصار چون این خبر
 چه بود در جاهلیت چنان
 قریشیان بر انصاریان تا خند
 نکرده اند اینهم که از مرصفا
 پیرسند آندم که رائے تو چیست
 تمسک نکرده هم باقل
 عجب بیوفائی گرفتند پیش
 اگر خوف فتنه ز انصار بود
 خلافت گرفتند خود با کسان
 نکرده مگر جز آتے هیچ مرد
 چه این حکم اظهر من الشمس بود
 نکرده اند و هم بت اویل آن
 ولی نخل آن عصب و کتمان ثمر
 که چون حسب قانون اجماعیان
 پس از قتل عثمان بسے ناگزیر
 در آنوقت هم زان قریشی تبار
 ز حبس دینا و از نبض و کین
 چو کردند بعض از کسان ناگزیر

تداول کند بعد هر خاندان
 بگشتند هم طالب چاه و فر
 که میشد رتبه ز بهر خاندان
 پس از بعد پر خاش و ساختند
 که میکرد بهیمن ز آن مصطفی
 سزاوار این منصب کار کست
 در آن امر پراشتار اجل
 نکرده هم دفن بادی خویش
 عدالت از آن قوم هجرت نمود
 نکرده حکم غدیرے بیان
 که انکار این نص توانست کرد
 ز خورشید انکار نتوان نمود
 که گردند نام ز اهل زبان
 بر آورد همچون لفصل دگر
 ستم دیدگان نهان و عیان
 بکر و ذبیعت بدست امیر
 شده آتش حرص و کین شعله بار
 نکرده ذبیعت بآن شاه دین
 ز خوف و رجایعت آن امیر

شکستند آنرا در انجام کار
 بی پر خاش حیدر بمر خاستند
 کمر بست از یک طرف تا کشین
 بلکه شش نمودند یک ترک نماز
 نیا سود هر دشمن مرتضا
 از آن پس معاویه شد یک امیر
 همان طامع و هم عدو بے بنی
 که از راه طغیان و بغض و هوا
 پس اتباع او مردم خاص و عام
 چه او نشان بهر گونه با اتباع
 ازین وجه این مذهب سینان
 نواصب ز نسل امیه هم
 مگر قوم اتباع خاص و لے
 هم آن طامعی از بعد جنگ قساو
 که ناید از آن بیش اندر خیال
 بکن دشمنیش برین هم قیاس
 وصیت نمود از وقوف و شعور
 نسا زنده تانبش قبر اهل کین
 ز حکمش بکوفه زیاد آشکار

لله اعلم بالصواب

گستند مانای اشتهمار
 برابر بر او شکر آراستند
 بسوئے و گرفتار ستمین و کین
 بهر سود و فتنه کردند باز
 نکردند تا از تنش جان جدا
 گرفتند او را امیر و کبیر
 چنان کرد بغض و حسد با علی
 در جنگ بکشاد بر مرتضا
 بگشتند اهل جماعت بنام
 نمودند بر یک امیر اجتماع
 ز عهد معاویه گشته عیان
 بگشتند مشهور عثمانیه
 لقب یافته شیعیان علی
 بر افراخت بجد لوائے عناد
 همه قوم او هم نواصب آل
 که از شر او حیدر حق شناس
 که دارند ستور قبرش ضرور
 پی تپک و توپن آن شاه دین
 بگشته موالی شه بے شمار

بدانست خود آن سراپا نفاق
 چو حجر صحابی هم اصحاب را
 چنان خوف غالب شد از اهل کین
 گواهی آن شیعیان عدول
 براوشان چنان کرد او تنگ کار
 ملخص که از جور حکام خود
 که امی کاش من مردمی پیشتر
 و گر آن فضائل که میداشت شاه
 چو میکرد ذکر فضائل کس
 که میگشت مجوس قید بلا
 برین هم معاویہ نمود بس
 که اصحاب از تابعین جمع را
 بود بوی هریره از آن واضعان
 چو عبد الله طمیل ابن الزبیر
 پس ایشان هر آن دم که میافتند
 ازین دم نموده بسردم حلی
 پس آغاز کرده ز نفس شیر
 محافل منابر از آن بد قوال
 کسے گر نگفتند بدش بر ملا

یک از شیعه نگذاشته در عراق
 معاویہ کشته بجرم ولا
 که کردند اهل حق اخای دین
 چو کفار هرگز نمیشد قبول
 که شد زندگانی بر آن زمره بار
 همه بر دزنده برده حد
 نمی دیدم اینحال روزی
 باخفا بسے را نموده تباه
 ز حکام آزار دیدے بسے
 و یا کشته میشد ز تیغ جهنم
 بدتم علی کرد دیگر بوس
 پی وضع دشن نموده بپا
 و گر عمر و عاص و غیره چنان
 که بودند و رازره صدق و خیر
 صلات و جواز تھے یافتند
 که هرگز مسلمان نبوده علی
 در اقلیم خود ست و شتم امیر
 بمانند پرنایه هشتاد سال
 مؤاخذ بگشت بجرم ولا

بین بعض آن قوم را باولی
در اظهار نام خودش پیششان
قوات قرآن آن جهول
بسا کرد منوع با هر جفا
بهتدید حجاج طمیل زمان
و اگر آنکه بر غم آل کرام
بفرمود تا بهر زرد مردمان
فضائل نمودند از خود بسا
مقابل بهر فضل و مجد امیر
خصوصیت و قربان بازول
معاویہ را پس بهر دعا
ازین منشا را و بشام و حجاز
پس از هس دنیا و ایم چند
اگر چه از اصحاب و از تابعین
ولیکن پوشیده این جهان
مخالفت بدولت چو باشد سخن
بحکام خود تا سازد کس
پس آن جمله موضوعه احوال را
چنان نقلها را چو قرآن همان

که شخصی که می بود نامش علی
همی داشت خوف کند بجان
از عبداللہ و از اسب عقیول
گرفته قرأت عثمان را
شدند آن قرأت محو از جهان
که میداشتند افتخار تمام
بحق ثلاثی کج زبان
که هر کس نفوس بود آن مصطفی
بکردند وضع فضائل کثیر
بکردند ایجا و هم آن جهول
بکردند وضع روایت بسا
در وضع اخبار گردید باز
روایات بسیار پیدا شدند
در آن عهد بودند هس زمین
که روی خلق بود در شہان
نه فرزند گردید آن حرف زن
نیابد از دنیا متع بے
نمودند تعلیم اطفال را
کنانند اطفال را بر زبان

برین کار هر شیخ و آموزگار
 ازین حال و بدعات پُرانستم
 چو اطفال گشتند دیرینه سال
 پس آن خور و سالان مردم صغیر
 بگشتند مقبول حکام شوم
 هویدا که شهرت در آن روزگار
 نه حاصل همه شد جز آن ناگزیر
 چو اشیاخ اهل صحاح و سیر
 نمودند اخبار و قرآن قبول
 هم اسلام اهل جماعت ضرور
 و گر آن معاصی و نسل او
 به تذلیل و در قطع نسل است
 بر او شان نمودند چندان ستم
 زمین خاک بر سر کنند زان جفا
 که خون شهیدان بهر سال عیش
 هم آن پور مروان سجاد را
 همین نصب و بدعات شیطانیه
 تودانی که در دور حجاج شان
 احادیث حیدر و ات متین

ز حکام می یافت زر و بشمار
 شده پر ز شام و عرب تا عجم
 بزاوند هم خلق در زشت حال
 بگشتند اهل الحدیث کبیر
 گرفتند مردم از او شان علوم
 پنهان عالمان فضیلت شعار
 که گوید یوفی رضا ^{یوفی} امیر
 که بودند از مردم شتر
 از ان عالمان فی زاکل رسول
 شده پر ز بدعات و نصب و فتور
 همه قوم و عمال آن زشت خو
 نمودند بس فکر ناگزیر
 که خویشا را از آن دیده با و مبدم
 فلک را ز آخر بدل و اغما
 زنده هر کجا با بکا خوشروش
 طلب کرد با طوق و بنجیر
 بماند تا دور مروانیه
 ز خوف همان ظالم بگمان
 نکردندی نسبت بآن شاهین

اگر شک بداری درین حق سخن
خلاصه که حکام و ہم خاص عام
بجکام هم صالح و متقی
نے بود و گردش بعض کس
در آن دور پر نصب و ظلم مدید
ازین ره فضائل پے مرقضا
پس آن فضل را تا کجا شیعیان
چو این دور نسل ایست گذشت
چو عباس بودند در ابتدا
مگر چونکه سادات عظام صاف
خلافت حق خویش انکاشتند
ازینو چه منصور بہت باخت
پس اولاد عباس ہم نگزید
چه اظہار و اعلان آن بڑا
کہ جو عترت و اہلبیت نبی
چنانچہ ^{۱۵} کہ در حق ہفتم امام
مگر صاف این ہم ندادند حکم
چہ از مصلحت دور شد آنچنان
چنین نے نمودند تدبیر کار

تہذیب بین قول بصری حسن
 ہمہ دشمن فضل و حق امام
 تقرب بجمہ بنفص علی
 تفتیہ ہمیکر دو خاموشی پس
 روایات فضلش شدہ ناپید
 بناسند نزد مخالف بسا
 پیارند از اشیاخ نصاب شان
 امارت و راو او عباس گشت
 ہمہ نسل او شیخہ مرتضا
 گشتند از شاہی شان خلاف
 خصومت باو شان روا داشتند
 بناچار با اہل سنت بساخت
 نمودند احتفائے نص غدیر
 بانگ جہوری ہی زود صدا
 کسے رائے زیباست دروین شہ
 ہامون خود گفت ہارون خام
 کہ باشند زین نص کسان ختم و بکم
 کہ بعض علی زان گشتی عیان
 کہ از اہلبیت نبی زینہار

مجلد سوم روضۃ الصفایا بیدیدیا
من عقیقات الانوار ص ۵۷
و غیر بابا بیدیدیا فی الجلد الاول فی تاریخ التذکر
و کتاب سیر الانبیاء فی السیر الانبیاء
له کتاب روضۃ الصفایا کتاب الخیرین

نیا بد کسی پیش مردم فروغ
 کس را که زان دو دمان شرف
 شنیدند و دیدند و انکاشتند
 چو امویه در بغض نسل امیر
 چنانچه که منصور شاه عب
 همیکرد و کوشش بقتلش بسا
 چو نعمان را با امام نحو
 پس و گشت عاجز چنان و کلام
 ز سیفیان که بوده ز اجارشان
 خلاصه که سادات را سبیل
 پس او را حیدر روان و درگاه
 ازین بغض او شان مخم و عوام
 احادیث و احکام شرع رسول
 موالی و اتباع شان نینهم
 ازین جور با هر یک از اهل حق
 چو در عهد منصور فرمان روا
 پس از صادق اهل بیت رسول
 گزیدند آن ناصیان از عوام
 که دلخواه او شان روایت کند

۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

تجسیم سازند از و گم فروغ
 بفضل و بعلم و عمل تصف
 بدل تخم از او کاشته
 هم ایشان قدم بر قدم راه گیر
 همیکرد امام ششم را طلب
 مگر بود عاجز ز حکم خدا
 مقابل نموده بنده لیل او
 که در پیش شه کرد و مع اسام
 بسا خوف میکرد امام زمان
 نمودند اسیر و دلیل و قیل
 بگشته پریشان ملک و دیار
 در آن عهد مسلم از آنکه کرام
 نکردند از خوف شاهان حصول
 اسیر و دلیل و پیر از خوف و هم
 همیکرد اخفای دین و نسق
 شده باب تصنیف و تالیف و
 نکردند حکم و حدیث قبول
 اما من مقابل بآل کرام
 بشرع پیوسته خیانت کند

جان مساند و تصنیف
 قاضی اقتضای او را که در حدیث و تفسیر
 باب و بیجا که در حدیث و تفسیر
 بگوشت که در حدیث و تفسیر
 گفت که در حدیث و تفسیر
 باید که در حدیث و تفسیر
 چنانچه که در حدیث و تفسیر
 پیش از حدیث و تفسیر
 کرد و در حدیث و تفسیر
 کرد ۱۲۰۰ که در حدیث و تفسیر
 سفیان و در حدیث و تفسیر
 اگر از حدیث و تفسیر
 خاص از حدیث و تفسیر
 نقل از حدیث و تفسیر
 حدیث و تفسیر

۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

پس ای آن کیا نرا گذشت	پنی هجرت که همت گماشت
بهین پنج هر یک امام زمان	ز هر شاه خوئی نموده بجان
بنوده مقامی سوی شرق و غرب	پنی هجرت شان بجز دار حرب
و گر بود فرمان آن مصطفی	که اے قوم تا حاکمان شما
بدارند قائم صلوة و صیام	پذیرید فرمان شان بالتمام
ببین حال بصری حسن را در	تقیته نموده بنقل خبر
پس آل همی سر چرا در زمان	تقیته سازند از خوف جان
ولیکن همه شان بآن خوف و بیم	نمودند تعلیم دین تویم
خلاصه چو بود این حدیث غدیر	ز مشهور فضل جناب امیر
نکردند ترک روایت فحول	بناکام کردند آن را قبول
مگر بر زبان کس گر گذشت	بمغیش محتاج تاویل گشت
که تا را وی امین بود از شهان	نه بسند ضرر باز اهل جهان
چو اخفائے نص پرده بر تنید	ره حق شد از چشمها ناپدید
پس از کتم و تاویل نص غدیر	شد از اعتقادات برناو پیر
که ز نهار این نیست نص جلی	مسلم بر اثبات حق علی
نه کافی با بطل امر شیوخ	بکرد این عقائد بدلسار سوخ
چنین اعتقادات را راویان	که بودند اولاد اجماعیان
نمودند تعلیم بجهل قبول	تفسیر و هم در حدیث رسول
پس از وجه تعلیم و خوف شهان	اگر قسه همین مذہب یک جهان

لله چون سلاطین آفریننده حادثه
و نیز در زمان و بعد از بنام و در عهد الملک
و غیر سلاطین و اندوخته و در عهد الملک
آنگاه که را خدای سلطنت و امارت میداد
و شهنشاهان و امیران و سلاطین
چونکه در اینها جمیع سلاطین
احادیث و در شبهات فتنه افروز
نشدند و غیره و کوراند از اخبار و بیاد

و اگر عالمی زین خبر داشت
 بنحویکه میباید از اختلاف
 چو هر تیره و تار دوران گذشت
 کشیدند تیغ زبان نمونان
 پس اعلام نصاب هم در شتاب
 نخستین کسے بادل گرم و سرد
 بنا کام هر اهل تحقیق صاف
 ولیکن تواتر کجاسودمند
 نمودند بس کوشش بے حساب
 چه هر گونه رد حدیث غدیر
 ره معنی این حدیث بلند
 افکندند از هرزه کار عیان
 کشیدند ز سوس و دلم صد تعب
 تمنا همی کردند از دیر باز
 با علان این حکم گردا هم تمام
 چو تنزیه فی القان که کردم رقم
 در آن ضمن اکتملت اعیان
 دلیل بمقصود حق نفرو چسبست
 چه معنی موضوع اهل خلاف

که حق چیست و حق نباید گذشت
 انگهداشت تیغ زبان در خلاف
 همان شوکت ناصبان کم بگشت
 نمودند حق علی را بیان
 گرفتند بر سر سپر از جواب
 بهر چه تحقیق این نص بکرد
 به بسیاری نقل کرد اعتداف
 بمغیش چون شبهه انداختند
 که در خاک پنهان کنند آفتاب
 ز مذہب برایشان شده ناگزیر
 با انواع او هام کردند بند
 و ساوس بدلای ایپانیسان
 به لاجول خواندن کشاد دم دولاب
 که چون سرور دین و شاه حجاز
 کنم مغیش باز مشهور عام
 جواب بے بیسای بے با چشم
 نمودم حدیث غدیری بیان
 بگفتم که تسو لیا گشت شست
 ز روی زبان عرب بس گراف

شود معنی شان هماندم دست	که محبوب مولی باشد نخست
مگر آنکه معنی مولی بیان	نگردند محبوب اهل زبان
محب نیز اینجا نباشد روا	کز آن منقلب میشود عسا
کز آن فرض حیدر شود حب ما	نشد فرض حاجب آن رتبا
نشد مکتفی مختصر تر بیان	که در ضمن چیز می دگر بود آن
ازین ره دگر بار نکر رسا	ولم را شده انجین رسا
که مانند حسان دگر ناگزیر	بیطلم آورم این حدیث غیر
چه نظم ست مرغوب دلها بسا	ز حسان پسندید پس مصطفی
دعا کرد در خشم تجش بنم	چه او کرد تا کید حق علی
سلاست در آن باشد و اختصار	که حفظش شود زود و پس استوار
شود عام فهم و کلام متین	هم از هنر پاک و هدایت قرین
ولیکن چون بطلم کردم نظر	ولم گفت کارست شوار تر
که با ضعف حالت بضیق مجال	کجا مهلت انجین قبل و قال
دوم مذہبی بحبش آن پیچ پیچ	چو حالتش نگردد نیز و بسیج
سوم اینکه اخبار بے بیش و کم	بود نظم آن شاق و بی لطف هم
ولیکن ولم باز با این هم	بر آورد و اشعار چون زمره
از آن بعد تحقیق چون دیده ام	کشادند چشم بمبین کرم
شبه خفت بودم با آرام دل	شراب ولا بود و در جام دل
که در خواب دیدم مکانی غریب	در آن هم با یوانش چاه قریب

بگویم قیامی خود

بزرگے برآن چاہ استاده بود
 بایما مرخواند و فرمود او
 بگفتم کہ از شیعه سازم بیان
 بفرمود آن مرد شیرین کلام
 پس از غسل خواہم نمودن طلب
 دلم گفت این مرد باغوشان
 در اقلیم او عالمان گو بس اند
 کز او شان نماید چنین قیل و قال
 چوزین خواب بیدار شد چشم من
 کہ داراے ایران ز دین ماہرست
 بہ پیش بزرگے نمودم بیان
 بگفتا کز اخفاث احلام نیت
 چو ایران بود نمون از مقام
 تو مید انیش ناصرا الدین شاہ
 اشارہ ہو کرد بے احتیاج
 دگر بار این خواب کردم بیان
 ہمین گفت او نیز تعبیر خواب
 بتایید تعبیر آن ہوشمند
 کہ از بہر جد والدہم را بخواب

خیالم کہ بر غل آمادہ بود
 کہ از احتجاجات خواہم نہ تو
 کنم یا ز اہل جماعت عیان
 کہ بنشین بجائے خود و بر مقام
 ہما ندم بیاد مرا یک عجب
 شہنشاہ ایران بود بیگان
 مگر از مصالح فساد پسند
 مرا اجنبہ دید و کرد این سوال
 عجب حیرتم داد و زین سخن
 بہر سہر از من این ظاہرست
 کہ فرماید او تا چہ تعبیر آن
 چنین خواب نادر جز الہام نیت
 شہ اوست خیدر علیہ السلام
 مگر اوست شاہ ولایت پناہ
 کہ بنگار بر حق او احتجاج
 بر مرد دانشور از دوستان
 کہ ایماؤ حکمت از بوترا ب
 بیان کرد ہم قصہ دلپسند
 چنین یک اشارت شد از بوترا ب

روایتی دیگر

و اگر بار در خواب دیدم چنان
که ناگه سر دوشی صد ابر کشید
بدیدم که آن دارش ملک جم
حریر است سرخ و لسی خوشنما
بپاتین شلوار آن نامور
چو باز آمدم اندرون مکان
که رونق فرا هست بر نشین
بیامد یک خادم از نزد شاه
در آن بود پخت سبزه بخیل سفید
گر رقم من آنرا و هم آن زمان
شمارم بجم بود و این نیست یاد
ازین خواب چون چشم من باز شد
بگفتم که بیشک غلغلے
بمیدان دین بر سر ازم علم
از آن بعد گفتم که آن شاه ما
که در زمی او حسب تعبیر خواب
لباس سریری و سرخ و لایق
پس آن سندی باشد و نیست
غرض دل ازین خواب گشته قوی

که گویا منم اندرون مکان
که اینک شهنشاه ایران رسید
پیاده هست و پیش و پس او چشم
که شلوار دارد از آن شه بیجا
ز سیمین یراق ست تابانی و گر
شهنشاه را یافتم اندران
نه رقم بیاس او بن قرین
سبب پیشم آورد تابان چاه
مراد داد آنرا چو عین امید
ثمرهای خوش یافتم بعد آن
خریدش نمودم که شاهم بداد
دل من عجب مخزن راز شد
بمن کرد ایسا مکر ر جلے
کنم احتجاج اما مست رقم
بود مورد لطف شیر خدا
شده جلوه فرماگر و ترا اب
که شایان شهنیت بالاتفاق
معتبر بود از لباس بهشت
خرد کرد از چرخ بالاروی

گرفتم قلم را بنام خداے
 در آنوقت ستری نموده عیان
 چه در باب این مثنوی بی خفا
 بهر حال من کردش اختتام
 بود کین سخن را بعین کرم
 فروغی بیابد زوالا نگاه
 پس از هند تا قاف ایران زمین
 باشد بیک اعتقاد قوی
 همین پنج شش پیارس زبان
 فیوض شهنشاه بحر کرم
 چو آن شاه حجاج از جانشینش
 کشیده است تکلیفهای سفر
 بدینی رفاه آن حمید الصفات
 شد او ناصر الدین بنام نگو
 چرا نگر داین تولا کے من
 چو محروم از قرب آن دین نپاه
 ندارم زیار نه به کام و دمان
 چه بتوانم آور و بجز بنار
 ز شایان صفوی کتاب بجار

بکا فور گشتم از آن شکسای
 که این نظم باید پیارس زبان
 شد ایما ز دارا کے پیارس مرا
 بتائید حیدر علیہ السلام
 پذیرائی آید بکعبه عجم
 چو سلک گھر در بردست شاه
 بالطف آن ناصر پاک دین
 بهر دست این مثنوی نوی
 شود چاپ شائع بهندوستان
 بود کان رساند درین هندی
 برای رفاه رعایای خویش
 چه دوست گردینش یک نظر
 نه چون میکشد رحمت التفات
 چرا نصرت دین نیاید از او
 که هست از موالی مولائی من
 نه واقف از آداب درگاه شاه
 که آن خطیب مبدل زبان
 در گوهر دست شاه هوار
 بماند است در دهر خوش یادگار

همین طور زین شاه عالیجناب
 ولیکن شفقتم پس از دیرگاه
 ز دست ستمگار بے پلید
 لباسی که میداشتش ز نیبتن
 دلم خون بگردید از فراطغم
 لباسی که در خواب بود از غوان
 تنمائی دینی من خاک شد
 مگر بعد از یاس خود خاطرم
 که گرچه همان شاه جنت مکان
 گروارش را در ایران زمین
 بداد خداوند ما کامیاب
 کنونست در دنیامیدگاه
 شود التفاتش برین ثنوی
 بتقریب شاه عدالت مآب
 شود چاپ هم شائع از بعد آن
 باین ثنوی نیز شرحش ضرور
 ازین پس بدرگاه پروردگار
 من از خاک عرفات و بیت صفا
 هم از خاک عقبات شیرب مقام

بماند بهر این همایون کتاب
 که آن قبله عالم دین پناه
 بر اعلائے اوج شهادت سید
 همه سرخ گشته چو خونین کفن
 قنان کردم و گفتم اے دایم
 شهادت بگردید تعبیر آن
 دلم هم از آن آرزو پاک شد
 درین مدعا شد چنین رهبرم
 پسندید قرب خداوند جان
 که بادا مظهر بدینا و دین
 بود ظل او بر تو آفتاب
 فیوضش بود عام چون مهر و ماه
 که در دین بیاشد کتاب نوی
 مزین شود این همایون کتاب
 در ایران و توران و هندوستان
 شود چاپ و یابند حظ ذی شعور
 بر آرم کف عجز کاکه کردگار
 کنم بھر امراض عصیان دوا
 کنم سر چشم با شوق تام

ز عقیبات علیای ارض عراق که عمرے درین آرزو شد بستر ز بے برگی بنده بنده نوا	بیایم شرف باد این وفات ز بے برگیم پاست خسته مگر بالطاف و توفیق خود چاره ساز
---	---

باب اول بیان دعوائی شیعیان بر خلافت
جناب امیر از روی حدیث غدیر و بیان توأتر معنی
آن و درینجا فصل است فصل اول بیان صحت و
توأتر حدیث غدیر

بدنه ساقیا جام صهبای نور درخشان شود نور صهبای چنان به نیت العنب شد کرامت مدا ایاغی بدنه زان می به نظیر ایاغی بیاور ز لطف و کرم ز یک جرعه اش دل پرایان شود چنان صاف گردد دلم زان سرور	کز ان قلب بخشد ز فرط سرور که روشن شود زان دل عیان که بر ماست چون نبض حیدر حرام که خجانه اش گشت خم غدیر پراز باوه ساقی کوثر ز یک قطره اش سرد سکران شود که گیرم صواب و بگویم صواب
--	---

کنم نیغیر سلین آرومبو	نظر آیدم دشت قدس و ذکا
کنم گوشش اذ الله زرب کریم	کلام شود چون کلام کلیم
مسیحا صفت کردم عجا زوم	بدست اندرم بادا در قلم
چو حرف هدایت رود بر زبان	بلینیت کنم زیب و حسن بیان
کلام شود گوهر آبدار	که چرخش کند عقب پروین شمار
ز طوبی سر دهنه ام یار نور	مدادم سیاهای چشمان حور
سر دبال جبریل قرطاس من	ز مخدوم اومی سرایم سخن
ز فضل و مقاش بیان میکنم	محقق سخن را عیان میکنم

آغاز دعوی

علی ولی شاه و مولای کل	بحکم خدا بعد ختم الرسل
مزمین گردید منشور آن	بطاعتی بلین پنهان
به تبلیغ فرمان پراحتشام	ز دوحات ختمست دیوان عالم
ز به حکم احمد بحق علی	فمن کنت مولا کاه حرف جلی
بابلاغ حکم بشیر و نذیر	مصدق غدیرت و نجم غفیر
از آن پس بیارندش ارکان دین	ز روئی تو اثر مفید یقین
درین خوش سخن ایکه داری سخن	یده دل بمن حرف حق گوش کن
چه حرفیکه بر صحت و معتبر	چه حرفیکه اخبار تو سرسیر
ولیکن چو این حکم برپور و سوز	بود مبطل هر خلافت ضرور
ازین ره پس پشتش انداختند	بمغیش تا دیلها ساختند

لَعَلَّ الْغُلَامَ الْغُلَامَ
 غایب بود حوت که آن خط زبان
 بادشاهان اقبال خود یار و یار
 از حق و خط بادشاه حقیقی است آن
 آیه کلام آبی باشد از ازل آیه
 یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من
 ربک وان اتقن فی البقیة و الله
 و الله یحبکم من اناس کذبر
 و الله یحبکم من اناس کذبر
 سوره مائده باشد و الله
 جمع دو صحت کنی در حق باشد
 چونکه بر مقام غدیر خندان
 میخان خدا را بدین دوزخ آن
 خباب رسالت صلعم لازم بود
 و در خطبه فرموده بود من کنت
 مولا علی مولا الله و اهل البیت
 فرموده از اهل بیت و اهل بیت
 از بیت دین شریک است
 که در دوزخ بود برای اشد
 این حکم دیوان عالم گشته شد
 ختم تمام است که در صورت آن
 غدیر واقع بود ۱۲۰

ز انوار آریے بر طساینہ	فروزان شدہ عہد ظلمانیہ
شہنشاہ گہمان و جم بارگاہ	سکندر باقبال و انجم سپاہ
زالقاب ساسیہ آنجناب	بود قیصر ہند اشہر خطاب
تجلای حکمش چو افشاند نور	شدہ چشم عصیت و جمل کور
بنظم و سیاست شہان زمان	سبقتا گرفتند ازوے نہان
بازاد گے اندرین مرز و بوم	ادامیشود مذہبیت رسوم
زہر علم و دین و مذہب کتاب	ز فیضش ہما نشود و دستیاب
تکابیکہ نایاب بود و نہان	شدہ دست مالی بر طالبان
درین دور دانشوری اسی عزیز	ز جہل و تعصب بر آبر تمیز
تو توانی انکار کردن کنون	ز نام کتاب بکذب زبون
تو توانی احق سائی قزعوام	درین روشنی علوم ای ہمام
کنون اینچہ اخفائے حق امیر	چرا این مخالف ز حکم غیر
نخستین درین حکم ایمان اس	ہمانا یقین تو امیر شناس
کر آن میشو دہر حدیث صحیح	چو قرآن مفید یقین صریح
چہ این حکم نزدیک ہر دو فریق	بنقل ثقات و زبید طریق
ز جمع صحابہ بھر یک زمان	بیاد خوشا تا بسا آن چنان
کہ شرط تو اتر فروں تر در آست	یقین چون سماع از پمیر بر آست
بہین کثرت نقل این نص صاف	کہ حفاظ نقل و اہل خلاف
در اسناد آن نامہ ہا ساختند	طرق بیش از صد ہر داخستند

۱۰
 قوت از آریہ کیکیہ
 آنقدر در دم نقل کنند از قول ایشان
 یقین آن جناب حاصل شود و یقین شود
 مردم بنسبت و جہل و غیبت یقین شود
 آنستہ از گویند نقل کا نام اسی یقین
 یگود و سلسلہ ماسی داوان افغان
 سہ گویند کجای آن سلاست و سلاطین
 گویند کجای آن طریق است ۱۱
 حفاظت مافقت در اصطلاح چین
 حافظ مملکت را گویند کہ یقین حاصل شود
 در اکثر بلاد و دیار اسما پیش شاہ و حکمران
 نامزد و سلاست احادیث کردہ شد
 و در برج تبدیل مجال سخن اوان
 چنان کہ ارباب شان و پیروان
 سبقت تمام دانشمند و حکمران
 او درین اسناد زیادہ از غیر سبقت
 باشد کہ نقل این جزو سبقت
 تقدیر شرعاً بخاری و نقل فی جلد
 الحدیث اندرین بحقائق صحت
 و لا علی قاری و جمیع الوسائل شرح
 نہایت بی غیبت کہ حفاظ کتب
 گویند کہ علم کتب احادیث
 مع اسناد و محدث شیخ امام
 استاد کامل را گویند و محبت
 آن کے را گویند کہ امام
 احادیث و اسناد و روایہ
 داشتہ باشد پس درین غیبتی
 ہر گاہ برای شخص لفظ حافظ
 مستعمل گردد اسناد و حدیث
 باید یقین ۱۲

بشرح بخاری و تهذیب و
 کند ذکر آن نامه را به نهفت
 که لاریب آن ابن عقده در آن
 سیار ز این قولش این جبر
 و اگر آنکه حافظ سیوطی فرسد
 و اگر آنکه شیخانی قادی
 و اگر میسر زانی وسیع نظر
 علاوه برین نقل اسفار قوم
 نقش هسل مسلسل پذیرایی دل
 روایت نمایند کان خوش کما
 بتوثیق آن ابن عقده اگر
 بکش رخ و زحمت تحقیق دین
 که بود او ز حفاظ ابرار قوم
 تمسک نمودند جبابا
 علاوه توصیف و توثیق او
 که گفتند اهل کوفه چنان
 نیامد خواجه فطری و فطر
 مساند آن بوخنیفه امام
 در آن نامه هر یک سند امدار

حافظ سیوطی

همین طور اندر اصحابه و اگر
 چنانچه بشرح بخاری بگفت
 اسانید آرد صحاح و حسان
 سناوی و سمودی با خبر
 و از بار اطرار آن نامه کرد
 کند ذکر آن در صراط سوسی
 بمفتاح زان نامه داده خبر
 و اگر پیشوایان اجبار قوم
 که تا ابن عقده رسد متصل
 از آن ابن عقده است بی ارتیا
 عزیز اندر س بنوعی خبر
 چو انساب و طبقات حفاظ بن
 گرفتند از نقل اجبار قوم
 بقول بن عقده که پیشوا
 بفرمود آن دار قطنی نکو
 که از ابن مسعود تا این زمان
 که دار خبیر از حدیث و خبر
 که خوارزمی آورده با اتمام
 برین ابن عقده بود آشکار

منادی بنی عبد الرؤف در
 فیض القدر شرح جامع صغیر و
 نیز علی بن عبد الله در الدین الحسینی
 طوق حدیث خبیر و استنباب
 ابن عقده اسناد کرده اند ۱۲
 حافظ سیوطی در رساله الامار المقتدره
 فی الاخبار المتواتره ذکر کتاب ابن
 عقده کرده ۱۲
 الشیخانی القادی و محمود بن محمد
 کتاب صراط سوسی فی مناقب آل بی
 و ذکر کتاب ابن عقده کرده ۱۲
 میرزا قزوینی در مناقب آل بی
 مناقب و اخبار و کتاب ابن عقده
 اهل بیت الاطهار ذکر کتاب ابن عقده
 کرده ۱۲
 که از ادب شایخ و علما و محدثین
 در کتاب صحر اشاره روایت کردن
 شایخ خودی که از بزرگواران عقده
 را از خود ثابت گویند ۱۲
 انساب صحابی تا این است مشهور
 و طبقات حفاظ در علم رجال مصنف
 علامه سیوطی است و نیز تراجم الحفاظ
 مصنف میرزا محمد بن خورشیدی است و در
 آن کتاب ذکر کتاب ابن عقده کرده
 و مذکور است ۱۲
 یعنی عالم ۱۲
 در کتاب انساب بنی هاشم
 این عقده اثبات صحیحیت بنده
 کرده و دوستی از آن در کتاب
 در حال ظهور که بقول ابن عقده
 مشک خود حافظ ابوسحان بن ابی
 علم در مع حفاظ ابوسحان کرده
 بقول ابن عقده استناد کرده
 حافظ سیوطی در شرح تفسیر النواوی
 در بیان نقل حدیث بقول ابن
 عقده اسناد کرده ۱۲
 حافظ علامه سیوطی در
 طبقات الحفاظ

در کتاب ابن عقده

بگوید که آید کتاب بنظر
 پدیدم در آن نامه دلپذیر
 بر آن بود این هم نوشته بیان
 از آن بعد بست و نهم جلد نیز
 علاوه برین جبر که چو چیا
 گفتند مجمل بسا با خبر
 که آنکه خود احمد جلی
 در آن با تحقق ز جمع کشیر
 و گر آنکه جلا سبب با نظر
 بگفتاد و ن ساقب کتاب
 که نص غدیر از رسول زمان
 همانست جالبی خوش نظر
 هم اعلام دین از ره اعتماد
 و گر آنکه اسناد این نص ما
 و گر کمتر مال بین اسب خیر
 و گر همچنین سر و این حجر
 عزیز را چو کردم بیان شد
 پس اکنون در اینجا تو اتره بین
 وزیر نجاب ساقدان خیر

بر جلد سازی بهجدا دور
 روایات و اسناد حکم غدیر
 که این ببت و هشتم مجلد از آن
 بیاید بفضل خدا کے عزیز
 که نوشت هر یک کتاب به جدا
 که مرا این خبر رساند بیشتر
 نوشته ساقب بفضل علی
 بفرمود نقل حدیث غدیر
 باین الفاظ که شد شتر
 چنانچه این طبع برق کرده است
 صد اصحاب کردند نقل بیان
 که بوده ز اعلام اهل انجیر
 با قوال و میگفتند استناد
 بستند و گر خصائص بسا
 کتب از بد خشی و این کشیر
 بگفتند که کان را طرقت بیشتر
 بیارند اصحاب زائد ز صد
 که کمتر بود و خبر با چنین
 که بودند اخبار دین را بهر

شأنی علی بن ابی طالب
 کتب مشهوره است در آن کتاب
 احمد روایات حدیث غدیر را از
 زائد بر او را از سایر روایان
 مشهوره است که در این کتاب
 ابو الحسن علی بن محمد بن ابی طالب
 المودعین این کتاب را از شیخ
 سید محمد بن علی بن ابی طالب
 تصنیف کرده و در آن نوشته که هر یک
 از این کتب را نقل کرده اند از شیخ
 بطریق جلیله و جبر است کتاب
 از این کتاب را از راه کتاب سبب
 نقل کرده اند از شیخ جلیله و
 اکابر و کاتبین و در این کتاب
 از روایات این الفاظ که شد شتر
 چنانچه این طبع برق کرده است
 صد اصحاب کردند نقل بیان
 که بوده ز اعلام اهل انجیر
 با قوال و میگفتند استناد
 بستند و گر خصائص بسا
 کتب از بد خشی و این کشیر
 بگفتند که کان را طرقت بیشتر
 بیارند اصحاب زائد ز صد
 که کمتر بود و خبر با چنین
 که بودند اخبار دین را بهر

در تقدیر شریک نگاری صاحب
 این اثر عظیمی که در میان
 جبر کی در دست جلیله
 بر شانی و در میان این کتب
 در این کتاب را از شیخ جلیله
 در این کتاب را از شیخ جلیله

بگفت از تحقیق خود ناگزیر
 بتایید گفت که از حافظان
 و گریه مقبله و یافه امیر
 و گریه صدر عالم زهن دوستان
 همه معترف بر تواتر شدند
 چه خوش گفت آن سیدم رضا
 ز شهرت بود شافع روزگار
 یقینی بود نزد و نامحول
 بود از چنین مشهور واقعات
 شنیدی چاین جمله ای حق گرا
 که چون رد و تاویل نص غدیر
 ز خونی خوشش فخر دین بهام
 نه من زو بنالم که بس کلمان
 بشک تواتر بهر خاسته
 پس او در چند کوه تظفر
 مفاد کلامش بهین بی نفعت
 که در باب من کفایت آنچه بیان
 که اخبار فصل صحابه کبار
 هم از جمله اهل حدیث بنی

که بیشک یقینیست نقل غدیر
 بگردند حکم تواتر بر آن
 که بودند احادیث دین را خیر
 سار الله و هم مبین از همان
 سر غافلان پشت پائے زوند
 که این حکم فرموده به صطفا
 نه شک کند جز قنعت شعار
 چو حج و دواع و جهاد رسول
 که حاجت ندارد و بکر و روات
 بکن هم تماشای حیرت فرا
 بر اهل سنت بود ناگزیر
 که فرموده اندش مشک امام
 چو دهبی و هم حافظ عسقلان
 چو نصاب تشکیک آراسته
 سپردند کوران را ره بے خطر
 چنان در نهایت که چاوید و گفت
 نمایند شیعه جوابش چنان
 قوی تر ازین نقل و خوش آشکار
 چو اهل صحیحین و چون واقعی

حکم مقبله محمد بن یحیی
 صدر عالم و سوار الله و مولود مبین
 بود از حدیث غدیر

تشکیک فخر رازی که در تواتر حدیث غدیر مذکور

در کتاب...

در کتاب...

ز اعجاز و اعلا سستی آن
چنین فضل حیدر خدای عباد
عرض اینکه چون رازی سرفراز
نیار و یک نقل هم در مثال
همه ادعایش بر هر عقید
اموری که باشند مثل عیان
و گرنه که هر کافر را رسد
ز هر غنوده و از وجود نبی
پس اے مدعی تعصب نما
همین محض انکار ناید به کار
چو شک در تو اتر نموده بپا
بود گرچه این هم تعصب ضرور
کیه آنکه این نص بر حافظان
از آنها بسا هم زار کان دین است
ازین پس چنانکه چندین نفر
چه شرط تو اتر نباشد چنان
چنین شرط مذموم باشد اگر
دوم را و بیان را چو با هم
بود قول مثبت و آمد قبول

که با آن موانع که کردم بیان
در اسفار اعدا و دلیت نهاد
آن طمطراق و آن کبر و ناز
برین دعوی خود چو کار محال
همانست چون دعوی بی دلیل
نه یک منع محض است کافی در آن
که بی حجت از راه کفر و حد
کنند منع و انکار باید دلی
بگو چست فرتی درین هر دو جا
اگر میتوانی ولیا شس بیار
که نازندش اهل صحیحین ما
مگر میسر هم چند پاسخ چو نور
طرق پیش از صد بدار و عیان
که بر صدق او شان همه را یقین
نه زودت رسد و تو اتر ضرر
که گویند چسبیری همه عالمان
تو اتر نه بینی تو در یک خبر
تخالف شود در ثبوت خبر
نه انکار نافی در اهل اصول

کتاب تمام الدرایه و توفیر الغایه
مقتضی علامه سیوطی و در باب فائز
باید در مجله ثانی از حدیث غفر
از مجلات جملت صحت مذکور
است از حدیثی از حدیث و قبل از حدیث
ان حدیث طریقه است از حدیث
العادة و الاطعم علی الملک و
دو قوه منقسمه با تصدیق و تصدیق
بیکدیگر که با تصدیق و تصدیق
است و قوه منقسمه با تصدیق و تصدیق
فقد است که در حدیث و در حدیث
صحیحین ثابت است که با تصدیق و تصدیق
نهی آن که تصدیق و تصدیق و تصدیق
کننده مقدم کرده می شود و در حدیث
کرده می شود و در حدیث و در حدیث
روایت کرده که تصدیق و تصدیق
این حدیث در حدیث و در حدیث
روایت کرده که تصدیق و تصدیق
که در حدیث و در حدیث و در حدیث
که تصدیق و تصدیق و تصدیق
نه تصدیق و تصدیق و تصدیق
کرده پس این حدیث و در حدیث
میکنند و در حدیث و در حدیث
بن حدیث و در حدیث و در حدیث
صلح در حدیث و در حدیث و در حدیث
یکجا ثابت است دوم جانب چپ
نهی که در حدیث و در حدیث و در حدیث
منقول از حدیث و در حدیث و در حدیث
نشدند ام من یکبار سلام میگویم
اسماعیل را می گفت که با تصدیق
از حدیث و در حدیث و در حدیث
که اسماعیل را می گفت که با تصدیق
احادیث را شنیده و جواب داد که
پس اسماعیل را می گفت که با تصدیق
این حدیث را در حدیث و در حدیث
بشارت و در حدیث و در حدیث و در حدیث

در نصب صحابه

در نصب ائمه

در نصب ائمه

بجش چه خوش حرف زو آشکار
بخاری مایکند اتری
بگفته که دارد همین خوش بے بد
ز عترت که بوده کوبالو فاق
بنودند ز روش عیلم وثقات
چو منہاج و تہذیب و کاشفین
امام فقہیان عالی مقام
احادیث منقول اور اگر گشت
نہ اقوال اور اقی انکاشتہ
احادیث بایک ارادت گرفت
رہ آن بخاری قدم بر قدم
بسے بود از جان و دل خوشه چین
بین ابتدا ای کتابش ضرور
بہ بستہ درون قضا یا ضلال
بیاور و چینی ز حال غدیر
کہ فرمودہ شد اندر انجش محل
چونار نداین نص باشد گمان
کہ از ناصبان گوی سبقت
نمودند تالیف ہر دو کتاب

چنانچہ بن وحیہ نہ نامدار
کہ در نقل فضل خوش چیدری
کفایت نکرده برین حرف خود
ہمین طور کردہ بخاری شقاق
چہ آن و ارثان علوم نجات
برین حق سخن گزندی یقین
کہ آن صادق اہلبیت کرام
بخاری از بدگمانی بداشت
نہ اور اسرار پنداشتہ
ز جمع خوارج مگر اسے شگفت
درین نصب مسلم سپردہ ستہم
کہ از خرمن او بصدق و یقین
اگر شک بداری پس ای ذمی
کہ بر شاہ تطہیت و آن حق
مگر او با بجای حق ناگزیر
بیاور و حکم و حدیث ثقل
جو اہیت خیم کہ ہر دو ہمان
کہ آن عہد شوق طہل بود
در اندم کہ آن ہر دو با آب تاب

ابن حنیف عیلم و تحقیق است کہ آن
و از کبار رجال و اعیان لایعنی
و نیات از عیلم و تحقیق است کہ آن
بنیاد الوعایہ و تحقیق است کہ آن
اسما و انبی علم و تحقیق است کہ آن
این است کہ حدیث صحیح است کہ آن
بہرہ اسلمی کہ امام احمد و حاکم
و تمام آورده و تحقیق است کہ آن
بخاری از بدگمانی بداشت
نہ اور اسرار پنداشتہ
ز جمع خوارج مگر اسے شگفت
درین نصب مسلم سپردہ ستہم
کہ از خرمن او بصدق و یقین
اگر شک بداری پس ای ذمی
کہ بر شاہ تطہیت و آن حق
مگر او با بجای حق ناگزیر
بیاور و حکم و حدیث ثقل
جو اہیت خیم کہ ہر دو ہمان
کہ آن عہد شوق طہل بود
در اندم کہ آن ہر دو با آب تاب

ابن حنیف عیلم و تحقیق است کہ آن
و از کبار رجال و اعیان لایعنی
و نیات از عیلم و تحقیق است کہ آن
بنیاد الوعایہ و تحقیق است کہ آن
اسما و انبی علم و تحقیق است کہ آن
این است کہ حدیث صحیح است کہ آن
بہرہ اسلمی کہ امام احمد و حاکم
و تمام آورده و تحقیق است کہ آن
بخاری از بدگمانی بداشت
نہ اور اسرار پنداشتہ
ز جمع خوارج مگر اسے شگفت
درین نصب مسلم سپردہ ستہم
کہ از خرمن او بصدق و یقین
اگر شک بداری پس ای ذمی
کہ بر شاہ تطہیت و آن حق
مگر او با بجای حق ناگزیر
بیاور و حکم و حدیث ثقل
جو اہیت خیم کہ ہر دو ہمان
کہ آن عہد شوق طہل بود
در اندم کہ آن ہر دو با آب تاب

پس از شکست و فرار از خوف شاه
 ششم اینکه گر نقل حکم غدیر
 ز راه تعصب بسی ناصبان
 چه در رد اهل حق از روی که
 نه بینی که نقل خوش منزلت
 مگر سدیدین در مقاصد خوخل
 بدانم چنان کان جناب ایتر
 همین طور یاسند در هر زمان
 همین سخن رازی صحیحین را
 و اگر از صحیحین عیسیان کا خلیل
 ولیکن خودش رازی می شور
 جوابیت مفتسم که مردم بها
 پس از بهر شان نزد اهل نظر
 که از وجه ناوردن شان ضرور
 ندانی که خود را از نه نامدار
 که در شرح خطابی خوش بصیر
 و اگر خود را مال عطارین
 بر آورد اخبار مقطوعه را
 و اگر آنکه باری جواهر نگر

بدیدند در نامه این نص گناه
 نمودندی این هر دو شیخ خان
 کجا باز ماندند از قبح آن
 بگردند اخبار آن هر دو رو
 بیارند شیخین با تربیت
 در این نص تو اتر نکرده قبول
 همیشه اشت ساد و اعدا کثیر
 بی و شمنانش درون جهان
 پس پشت انداخته جا بجا
 سه نوبت بگفته دروغ ذلیل
 بگفته که نیست باطل ضرور
 گرفتند آن هر دو را بس خطا
 چه فضیلت بر دیگر اهل خیر
 در امر تو اتر پیفتند فتور
 بیک نامه خویش گفت آشکار
 بسا بر بخاری کن و دارو گیر
 که از جامع مسلم آن مردودین
 و اگر جا بجا کرد قدحش بسا
 ز ملا قاری رجالش و گر

را از سعد الدین نقاشانی
 است در شرح مقام حدیث زکات
 از احادیث شایسته و معتبره
 موافق و سید شریف در شرح آن
 محمود صفه در شرح طالع و قوتی
 از احادیث و روایات
 از امام اربعین با انبیا بجا می آید
 بطبعه و بی یلید و در ۱۲۰۰
 کتاب شافعی نصفه و در ۱۲۰۰
 این نصفه در علم فضل شافعی
 که در اضعیف و در حدیث و در بخاری
 و بسا از دیگران در حدیث و در بخاری
 بیضا و غضب گفته که که بخاری و مسلم
 شافعی را در حدیث و در بخاری
 ترک بخیرین روایت از حدیث و در بخاری
 قبح او میشود و از حدیث و در بخاری
 بن محمد بن ابی بکر بن الخطاب
 متوفی و در حدیث و در بخاری
 در کتاب خود که در حدیث و در بخاری
 است ۱۲۰۰ حدیث از حدیث و در بخاری
 غزالی و از حدیث و در بخاری
 من الا احادیث المقتطوعه
 کرده که در حدیث و در بخاری
 سلسله اسناد احادیث مسلم
 تا سحابی متصل است تا کتب معتبره
 اول غیر از حدیث و در بخاری
 آن کتاب عبد الله در حدیث و در بخاری
 نام کتاب عبد الله در حدیث و در بخاری
 حدیث است که در حدیث و در بخاری
 مقلوبه است از حدیث و در بخاری
 کرده و بخیرین ۱۲۰۰ حدیث و در بخاری
 قزوینی ۱۲۰۰ حدیث و در بخاری

<p>ازین هر دو پس طعنهای آشکار احادیث مقطوعه و هم ضعیف چو عطار و همچون نوادی خویش در امتناع خود با دلیل تو تو بین و تنقیص نبواخته چه برداشته پرده از روی کار بمعنی سخن گفت حرف خوشا ندارد نظیری در احکام دین بهر اختلاف ست خوشتر حکم به نزد ابوزرعه نافع ترست بحق صحیحین باری بگفت تکالیف از آن هر دو نافع ترست بین و ده چه می نای بگرد ز شرط صحیحین حکم بذات بحق صحیحین مجمل بگفت چو آن دار قطنی و آن ابن خرم کلامی بگویند از بس صواب بیان کرد چیر ببطور مثال ز بندار آرندهم نقلها</p>	<p>که بر جماع مسلم هو شیار نمودند ثابت در آن بیکلاف برین قدح شاه نمودند پیش و اگر جعفر شافعی ادعوی عیوب صحیحین پرداخته بیک تنگ تارشان آشکار بگفتا که خطای مقتدا که آن نامه بس صحیح و متین خدا داد آن را قبول اتم تکتاب ابن ماجه که جامع ترست همین نهج بوالفضل مانی نهفت که آن ترمذی که جامع ترست همین گونه زنجانی نیک مرد که شرط ناسانی بحق روایت و اگر جعفر از رد دین بی نهفت که حفاظ نقاد با حتم و جزم و راخبار بسیار میر و کتاب ازین بعد آن جعفر را کمال که بیشک بخاری و مسلم بسا</p>
--	--

۱۰۰
 استماع کتاب علامه
 ابو الفضل جعفر بن شاذان
 ۱۰۱
 صحیحین و جامع
 ۱۰۲
 بیان کرده چنانکه در مجلد اول
 غلامی در حق جعفرات مذکور است
 ۱۰۳
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۴
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۵
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۶
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۷
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۸
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۰۹
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۰
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۱
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۲
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۳
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۴
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۵
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۶
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۷
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۸
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۱۹
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات
 ۱۲۰
 جعفر بن شاذان را در حق جعفرات

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰

وليكن كه بنده آن هوشيار
هم آن مسلم آورد و خبا چن
گر هر دو نزد يك اهل نظر
سخن كوتاه آن جف نهاده
كه روزي ابو زرعۀ اوستاد
بسي ناپسنديد و گفت در
كه اين را چه نام كړي صحيح
همانا كه نقل فلان و فلان
چنانچه ابو زرعۀ مقتدا
بگفتا و گر جف خبر دين
باشند بيار و در دس
همين پنج و شصت به تهيب در
در خبا را مسلم بداده نشان
و گر آنكه گر اين كتب اى عزيز
يكش ز حمت از ره در دين
كه حفاظ نقاد بر نقابا
چو از صد يكى آن روايت نگر
بگفت كه در عهد شاه ام
نكرديم هم ننگ ايشان كسي

بالاجماع كذاب و بى اعتبار
ز اسلحه باط و هم از سماك نژند
باشند كذاب و نامعتبر
در آخر برين جف كرو و خصار
چو مسلم حضورش كتمان نشود
بمسلم كه ميدي انيش با خبر
كه باشي به پيش همان بس فصح
نباشد در آن سمت صحت عيان
شمرده چنين نقل و اهي بسا
كه اشال اين جرح و قبح متين
كه ميديا بهر آن و فترى
بگفت كه ابو زرعۀ با خبر
كه و اهي ست نقل فلان فلان
نياد بدست بنايديستين
شرح صحيحين خود را بين
بقدر ح كشيده خط جابجا
كه در فضل اشياخ ابن عمر
ابوبكر و عثمان و فاروق هم
اگر چه بياشند ياران بسي

اسلام بن نصر و سماك بن حرب
چنانكه در جلد اول حديث غدير است
ص ۱۲۰
ص ۱۲۱
ص ۱۲۲
ص ۱۲۳
ص ۱۲۴
ص ۱۲۵
ص ۱۲۶
ص ۱۲۷
ص ۱۲۸
ص ۱۲۹
ص ۱۳۰
ص ۱۳۱
ص ۱۳۲
ص ۱۳۳
ص ۱۳۴
ص ۱۳۵
ص ۱۳۶
ص ۱۳۷
ص ۱۳۸
ص ۱۳۹
ص ۱۴۰
ص ۱۴۱
ص ۱۴۲
ص ۱۴۳
ص ۱۴۴
ص ۱۴۵
ص ۱۴۶
ص ۱۴۷
ص ۱۴۸
ص ۱۴۹
ص ۱۵۰
ص ۱۵۱
ص ۱۵۲
ص ۱۵۳
ص ۱۵۴
ص ۱۵۵
ص ۱۵۶
ص ۱۵۷
ص ۱۵۸
ص ۱۵۹
ص ۱۶۰
ص ۱۶۱
ص ۱۶۲
ص ۱۶۳
ص ۱۶۴
ص ۱۶۵
ص ۱۶۶
ص ۱۶۷
ص ۱۶۸
ص ۱۶۹
ص ۱۷۰
ص ۱۷۱
ص ۱۷۲
ص ۱۷۳
ص ۱۷۴
ص ۱۷۵
ص ۱۷۶
ص ۱۷۷
ص ۱۷۸
ص ۱۷۹
ص ۱۸۰
ص ۱۸۱
ص ۱۸۲
ص ۱۸۳
ص ۱۸۴
ص ۱۸۵
ص ۱۸۶
ص ۱۸۷
ص ۱۸۸
ص ۱۸۹
ص ۱۹۰
ص ۱۹۱
ص ۱۹۲
ص ۱۹۳
ص ۱۹۴
ص ۱۹۵
ص ۱۹۶
ص ۱۹۷
ص ۱۹۸
ص ۱۹۹
ص ۲۰۰
ص ۲۰۱
ص ۲۰۲
ص ۲۰۳
ص ۲۰۴
ص ۲۰۵
ص ۲۰۶
ص ۲۰۷
ص ۲۰۸
ص ۲۰۹
ص ۲۱۰
ص ۲۱۱
ص ۲۱۲
ص ۲۱۳
ص ۲۱۴
ص ۲۱۵
ص ۲۱۶
ص ۲۱۷
ص ۲۱۸
ص ۲۱۹
ص ۲۲۰
ص ۲۲۱
ص ۲۲۲
ص ۲۲۳
ص ۲۲۴
ص ۲۲۵
ص ۲۲۶
ص ۲۲۷
ص ۲۲۸
ص ۲۲۹
ص ۲۳۰
ص ۲۳۱
ص ۲۳۲
ص ۲۳۳
ص ۲۳۴
ص ۲۳۵
ص ۲۳۶
ص ۲۳۷
ص ۲۳۸
ص ۲۳۹
ص ۲۴۰
ص ۲۴۱
ص ۲۴۲
ص ۲۴۳
ص ۲۴۴
ص ۲۴۵
ص ۲۴۶
ص ۲۴۷
ص ۲۴۸
ص ۲۴۹
ص ۲۵۰
ص ۲۵۱
ص ۲۵۲
ص ۲۵۳
ص ۲۵۴
ص ۲۵۵
ص ۲۵۶
ص ۲۵۷
ص ۲۵۸
ص ۲۵۹
ص ۲۶۰
ص ۲۶۱
ص ۲۶۲
ص ۲۶۳
ص ۲۶۴
ص ۲۶۵
ص ۲۶۶
ص ۲۶۷
ص ۲۶۸
ص ۲۶۹
ص ۲۷۰
ص ۲۷۱
ص ۲۷۲
ص ۲۷۳
ص ۲۷۴
ص ۲۷۵
ص ۲۷۶
ص ۲۷۷
ص ۲۷۸
ص ۲۷۹
ص ۲۸۰
ص ۲۸۱
ص ۲۸۲
ص ۲۸۳
ص ۲۸۴
ص ۲۸۵
ص ۲۸۶
ص ۲۸۷
ص ۲۸۸
ص ۲۸۹
ص ۲۹۰
ص ۲۹۱
ص ۲۹۲
ص ۲۹۳
ص ۲۹۴
ص ۲۹۵
ص ۲۹۶
ص ۲۹۷
ص ۲۹۸
ص ۲۹۹
ص ۳۰۰
ص ۳۰۱
ص ۳۰۲
ص ۳۰۳
ص ۳۰۴
ص ۳۰۵
ص ۳۰۶
ص ۳۰۷
ص ۳۰۸
ص ۳۰۹
ص ۳۱۰
ص ۳۱۱
ص ۳۱۲
ص ۳۱۳
ص ۳۱۴
ص ۳۱۵
ص ۳۱۶
ص ۳۱۷
ص ۳۱۸
ص ۳۱۹
ص ۳۲۰
ص ۳۲۱
ص ۳۲۲
ص ۳۲۳
ص ۳۲۴
ص ۳۲۵
ص ۳۲۶
ص ۳۲۷
ص ۳۲۸
ص ۳۲۹
ص ۳۳۰
ص ۳۳۱
ص ۳۳۲
ص ۳۳۳
ص ۳۳۴
ص ۳۳۵
ص ۳۳۶
ص ۳۳۷
ص ۳۳۸
ص ۳۳۹
ص ۳۴۰
ص ۳۴۱
ص ۳۴۲
ص ۳۴۳
ص ۳۴۴
ص ۳۴۵
ص ۳۴۶
ص ۳۴۷
ص ۳۴۸
ص ۳۴۹
ص ۳۵۰
ص ۳۵۱
ص ۳۵۲
ص ۳۵۳
ص ۳۵۴
ص ۳۵۵
ص ۳۵۶
ص ۳۵۷
ص ۳۵۸
ص ۳۵۹
ص ۳۶۰
ص ۳۶۱
ص ۳۶۲
ص ۳۶۳
ص ۳۶۴
ص ۳۶۵
ص ۳۶۶
ص ۳۶۷
ص ۳۶۸
ص ۳۶۹
ص ۳۷۰
ص ۳۷۱
ص ۳۷۲
ص ۳۷۳
ص ۳۷۴
ص ۳۷۵
ص ۳۷۶
ص ۳۷۷
ص ۳۷۸
ص ۳۷۹
ص ۳۸۰
ص ۳۸۱
ص ۳۸۲
ص ۳۸۳
ص ۳۸۴
ص ۳۸۵
ص ۳۸۶
ص ۳۸۷
ص ۳۸۸
ص ۳۸۹
ص ۳۹۰
ص ۳۹۱
ص ۳۹۲
ص ۳۹۳
ص ۳۹۴
ص ۳۹۵
ص ۳۹۶
ص ۳۹۷
ص ۳۹۸
ص ۳۹۹
ص ۴۰۰
ص ۴۰۱
ص ۴۰۲
ص ۴۰۳
ص ۴۰۴
ص ۴۰۵
ص ۴۰۶
ص ۴۰۷
ص ۴۰۸
ص ۴۰۹
ص ۴۱۰
ص ۴۱۱
ص ۴۱۲
ص ۴۱۳
ص ۴۱۴
ص ۴۱۵
ص ۴۱۶
ص ۴۱۷
ص ۴۱۸
ص ۴۱۹
ص ۴۲۰
ص ۴۲۱
ص ۴۲۲
ص ۴۲۳
ص ۴۲۴
ص ۴۲۵
ص ۴۲۶
ص ۴۲۷
ص ۴۲۸
ص ۴۲۹
ص ۴۳۰
ص ۴۳۱
ص ۴۳۲
ص ۴۳۳
ص ۴۳۴
ص ۴۳۵
ص ۴۳۶
ص ۴۳۷
ص ۴۳۸
ص ۴۳۹
ص ۴۴۰
ص ۴۴۱
ص ۴۴۲
ص ۴۴۳
ص ۴۴۴
ص ۴۴۵
ص ۴۴۶
ص ۴۴۷
ص ۴۴۸
ص ۴۴۹
ص ۴۵۰
ص ۴۵۱
ص ۴۵۲
ص ۴۵۳
ص ۴۵۴
ص ۴۵۵
ص ۴۵۶
ص ۴۵۷
ص ۴۵۸
ص ۴۵۹
ص ۴۶۰
ص ۴۶۱
ص ۴۶۲
ص ۴۶۳
ص ۴۶۴
ص ۴۶۵
ص ۴۶۶
ص ۴۶۷
ص ۴۶۸
ص ۴۶۹
ص ۴۷۰
ص ۴۷۱
ص ۴۷۲
ص ۴۷۳
ص ۴۷۴
ص ۴۷۵
ص ۴۷۶
ص ۴۷۷
ص ۴۷۸
ص ۴۷۹
ص ۴۸۰
ص ۴۸۱
ص ۴۸۲
ص ۴۸۳
ص ۴۸۴
ص ۴۸۵
ص ۴۸۶
ص ۴۸۷
ص ۴۸۸
ص ۴۸۹
ص ۴۹۰
ص ۴۹۱
ص ۴۹۲
ص ۴۹۳
ص ۴۹۴
ص ۴۹۵
ص ۴۹۶
ص ۴۹۷
ص ۴۹۸
ص ۴۹۹
ص ۵۰۰
ص ۵۰۱
ص ۵۰۲
ص ۵۰۳
ص ۵۰۴
ص ۵۰۵
ص ۵۰۶
ص ۵۰۷
ص ۵۰۸
ص ۵۰۹
ص ۵۱۰
ص ۵۱۱
ص ۵۱۲
ص ۵۱۳
ص ۵۱۴
ص ۵۱۵
ص ۵۱۶
ص ۵۱۷
ص ۵۱۸
ص ۵۱۹
ص ۵۲۰
ص ۵۲۱
ص ۵۲۲
ص ۵۲۳
ص ۵۲۴
ص ۵۲۵
ص ۵۲۶
ص ۵۲۷
ص ۵۲۸
ص ۵۲۹
ص ۵۳۰
ص ۵۳۱
ص ۵۳۲
ص ۵۳۳
ص ۵۳۴
ص ۵۳۵
ص ۵۳۶
ص ۵۳۷
ص ۵۳۸
ص ۵۳۹
ص ۵۴۰
ص ۵۴۱
ص ۵۴۲
ص ۵۴۳
ص ۵۴۴
ص ۵۴۵
ص ۵۴۶
ص ۵۴۷
ص ۵۴۸
ص ۵۴۹
ص ۵۵۰
ص ۵۵۱
ص ۵۵۲
ص ۵۵۳
ص ۵۵۴
ص ۵۵۵
ص ۵۵۶
ص ۵۵۷
ص ۵۵۸
ص ۵۵۹
ص ۵۶۰
ص ۵۶۱
ص ۵۶۲
ص ۵۶۳
ص ۵۶۴
ص ۵۶۵
ص ۵۶۶
ص ۵۶۷
ص ۵۶۸
ص ۵۶۹
ص ۵۷۰
ص ۵۷۱
ص ۵۷۲
ص ۵۷۳
ص ۵۷۴
ص ۵۷۵
ص ۵۷۶
ص ۵۷۷
ص ۵۷۸
ص ۵۷۹
ص ۵۸۰
ص ۵۸۱
ص ۵۸۲
ص ۵۸۳
ص ۵۸۴
ص ۵۸۵
ص ۵۸۶
ص ۵۸۷
ص ۵۸۸
ص ۵۸۹
ص ۵۹۰
ص ۵۹۱
ص ۵۹۲
ص ۵۹۳
ص ۵۹۴
ص ۵۹۵
ص ۵۹۶
ص ۵۹۷
ص ۵۹۸
ص ۵۹۹
ص ۶۰۰
ص ۶۰۱
ص ۶۰۲
ص ۶۰۳
ص ۶۰۴
ص ۶۰۵
ص ۶۰۶
ص ۶۰۷
ص ۶۰۸
ص ۶۰۹
ص ۶۱۰
ص ۶۱۱
ص ۶۱۲
ص ۶۱۳
ص ۶۱۴
ص ۶۱۵
ص ۶۱۶
ص ۶۱۷
ص ۶۱۸
ص ۶۱۹
ص ۶۲۰
ص ۶۲۱
ص ۶۲۲
ص ۶۲۳
ص ۶۲۴
ص ۶۲۵
ص ۶۲۶
ص ۶۲۷
ص ۶۲۸
ص ۶۲۹
ص ۶۳۰
ص ۶۳۱
ص ۶۳۲
ص ۶۳۳
ص ۶۳۴
ص ۶۳۵
ص ۶۳۶
ص ۶۳۷
ص ۶۳۸
ص ۶۳۹
ص ۶۴۰
ص ۶۴۱
ص ۶۴۲
ص ۶۴۳
ص ۶۴۴
ص ۶۴۵
ص ۶۴۶
ص ۶۴۷
ص ۶۴۸
ص ۶۴۹
ص ۶۵۰
ص ۶۵۱
ص ۶۵۲
ص ۶۵۳
ص ۶۵۴
ص ۶۵۵
ص ۶۵۶
ص ۶۵۷
ص ۶۵۸
ص ۶۵۹
ص ۶۶۰
ص ۶۶۱
ص ۶۶۲
ص ۶۶۳
ص ۶۶۴
ص ۶۶۵
ص ۶۶۶
ص ۶۶۷
ص ۶۶۸
ص ۶۶۹
ص ۶۷۰
ص ۶۷۱
ص ۶۷۲
ص ۶۷۳
ص ۶۷۴
ص ۶۷۵
ص ۶۷۶
ص ۶۷۷
ص ۶۷۸
ص ۶۷۹
ص ۶۸۰
ص ۶۸۱
ص ۶۸۲
ص ۶۸۳
ص ۶۸۴
ص ۶۸۵
ص ۶۸۶
ص ۶۸۷
ص ۶۸۸
ص ۶۸۹
ص ۶۹۰
ص ۶۹۱
ص ۶۹۲
ص ۶۹۳
ص ۶۹۴
ص ۶۹۵
ص ۶۹۶
ص ۶۹۷
ص ۶۹۸
ص ۶۹۹
ص ۷۰۰
ص ۷۰۱
ص ۷۰۲
ص ۷۰۳
ص ۷۰۴
ص ۷۰۵
ص ۷۰۶
ص ۷۰۷
ص ۷۰۸
ص ۷۰۹
ص ۷۱۰
ص ۷۱۱
ص ۷۱۲
ص ۷۱۳
ص ۷۱۴
ص ۷۱۵
ص ۷۱۶
ص ۷۱۷
ص ۷۱۸
ص ۷۱۹
ص ۷۲۰
ص ۷۲۱
ص ۷۲۲
ص ۷۲۳
ص ۷۲۴
ص ۷۲۵
ص ۷۲۶
ص ۷۲۷
ص ۷۲۸
ص ۷۲۹
ص ۷۳۰
ص ۷۳۱
ص ۷۳۲
ص ۷۳۳
ص ۷۳۴
ص ۷۳۵
ص ۷۳۶
ص ۷۳۷
ص ۷۳۸
ص ۷۳۹
ص ۷۴۰
ص ۷۴۱
ص ۷۴۲
ص ۷۴۳
ص ۷۴۴
ص ۷۴۵
ص ۷۴۶
ص ۷۴۷
ص ۷۴۸
ص ۷۴۹
ص ۷۵۰
ص ۷۵۱
ص ۷۵۲
ص ۷۵۳
ص ۷۵۴
ص ۷۵۵
ص ۷۵۶
ص ۷۵۷
ص ۷۵۸
ص ۷۵۹
ص ۷۶۰
ص ۷۶۱
ص ۷۶۲
ص ۷۶۳
ص ۷۶۴
ص ۷۶۵
ص ۷۶۶
ص ۷۶۷
ص ۷۶۸
ص ۷۶۹
ص ۷۷۰
ص ۷۷۱
ص ۷۷۲
ص ۷۷۳
ص ۷۷۴
ص ۷۷۵
ص ۷۷۶
ص ۷۷۷
ص ۷۷۸
ص ۷۷۹
ص ۷۸۰
ص ۷۸۱
ص ۷۸۲
ص ۷۸۳
ص ۷۸۴
ص ۷۸۵
ص ۷۸۶
ص ۷۸۷
ص ۷۸۸
ص ۷۸۹
ص ۷۹۰
ص ۷۹۱
ص ۷۹۲
ص ۷۹۳
ص ۷۹۴
ص ۷۹۵
ص ۷۹۶
ص ۷۹۷
ص ۷۹۸
ص ۷۹۹
ص ۸۰۰
ص ۸۰۱
ص ۸۰۲
ص ۸۰۳
ص ۸۰۴
ص ۸۰۵
ص ۸۰۶
ص ۸۰۷
ص ۸۰۸
ص ۸۰۹
ص ۸۱۰
ص ۸۱۱
ص ۸۱۲
ص ۸۱۳
ص ۸۱۴
ص ۸۱۵
ص ۸۱۶
ص ۸۱۷
ص ۸۱۸
ص ۸۱۹
ص ۸۲۰
ص ۸۲۱
ص ۸۲۲
ص ۸۲۳
ص ۸۲۴
ص ۸۲۵
ص ۸۲۶
ص ۸۲۷
ص ۸۲۸
ص ۸۲۹
ص ۸۳۰
ص ۸۳۱
ص ۸۳۲
ص ۸۳۳
ص ۸۳۴
ص ۸۳۵
ص ۸۳۶
ص ۸۳۷
ص ۸۳۸
ص ۸۳۹
ص ۸۴۰
ص ۸۴۱
ص ۸۴۲
ص ۸۴۳
ص ۸۴۴
ص ۸۴۵
ص ۸۴۶
ص ۸۴۷
ص ۸۴۸
ص ۸۴۹
ص ۸۵۰
ص ۸۵۱
ص ۸۵۲
ص ۸۵۳
ص ۸۵۴
ص ۸۵۵
ص ۸۵۶
ص ۸۵۷
ص ۸۵۸
ص ۸۵۹
ص ۸۶۰
ص ۸۶۱
ص ۸۶۲
ص ۸۶۳
ص ۸۶۴
ص ۸۶۵
ص ۸۶۶
ص ۸۶۷
ص ۸۶۸
ص ۸۶۹
ص ۸۷۰
ص ۸۷۱
ص ۸۷۲
ص ۸۷۳
ص ۸۷۴
ص ۸۷۵
ص ۸۷۶
ص ۸۷۷
ص ۸۷۸
ص ۸۷۹
ص ۸۸۰
ص ۸۸۱
ص ۸۸۲
ص ۸۸۳
ص ۸۸۴
ص ۸۸۵
ص ۸۸۶
ص ۸۸۷
ص ۸۸۸
ص ۸۸۹
ص ۸۹۰
ص ۸۹۱
ص ۸۹۲
ص ۸۹۳
ص ۸۹۴
ص ۸۹۵
ص ۸۹۶
ص ۸۹۷
ص ۸۹۸
ص ۸۹۹
ص ۹۰۰
ص ۹۰۱
ص ۹۰۲
ص ۹۰۳
ص ۹۰۴
ص ۹۰۵
ص ۹۰۶
ص ۹۰۷
ص ۹۰۸
ص ۹۰۹
ص ۹۱۰
ص ۹۱۱
ص ۹۱۲
ص ۹۱۳
ص ۹۱۴
ص ۹۱۵
ص ۹۱۶
ص ۹۱۷
ص ۹۱۸
ص ۹۱۹
ص ۹۲۰
ص ۹۲۱
ص ۹۲۲
ص ۹۲۳
ص ۹۲۴
ص ۹۲۵
ص ۹۲۶
ص ۹۲۷
ص ۹۲۸
ص ۹۲۹
ص ۹۳۰
ص ۹۳۱
ص ۹۳۲
ص ۹۳۳
ص ۹۳۴
ص ۹۳۵
ص ۹۳۶
ص ۹۳۷
ص ۹۳۸
ص ۹۳۹
ص ۹۴۰
ص ۹۴۱
ص ۹۴۲
ص ۹۴۳
ص ۹۴۴
ص ۹۴۵
ص ۹۴۶
ص ۹۴۷
ص ۹۴۸
ص ۹۴۹
ص ۹۵۰
ص ۹۵۱
ص ۹۵۲
ص ۹۵۳
ص ۹۵۴
ص ۹۵۵
ص ۹۵۶
ص ۹۵۷
ص ۹۵۸
ص ۹۵۹
ص ۹۶۰
ص ۹۶۱
ص ۹۶۲
ص ۹۶۳
ص ۹۶۴
ص ۹۶۵
ص ۹۶۶
ص ۹۶۷
ص ۹۶۸
ص ۹۶۹
ص ۹۷۰
ص ۹۷۱
ص ۹۷۲
ص ۹۷۳
ص ۹۷۴
ص ۹۷۵
ص ۹۷۶
ص ۹۷۷
ص ۹۷۸
ص ۹۷۹
ص ۹۸۰
ص ۹۸۱
ص ۹۸۲
ص ۹۸۳
ص ۹۸۴
ص ۹۸۵
ص ۹۸۶
ص ۹۸۷
ص ۹۸۸
ص ۹۸۹
ص ۹۹۰
ص ۹۹۱
ص ۹۹۲
ص ۹۹۳
ص ۹۹۴
ص ۹۹۵
ص ۹۹۶
ص ۹۹۷
ص ۹۹۸
ص ۹۹۹
ص ۱۰۰۰

در اعمال فقہ یک کج نظر
 از نیوجہ اجبار آن بر محل
 از آن بعد از جمل و نقص تمیز
 ندانی که چون آن بخاری پیر
 از نیوجہ کم مایه نصاب چند
 و اگر بعد از آن استفسار گزین
 که این هر دو شیخان و هم واقعی
 که فہمی و بوزر عسہ با حشتم
 نمودند بقضیہ یک بابان
 چه در لفظ قرآن حق صاف صاف
 پس این هر دو را ضال نگاشتند
 از نیوجہ فرمود فہمی سے
 برانندہ ہم این ہر دو را از حضور
 بفرمان این فہمی عالمیت
 بگفتند ترکش بار کن دین
 علاوہ برین اعتقاد در وان
 و اگر خود بخارے خیانت نمود
 چه او ساخته بود کتاب العلل
 صحیح خودش را از آن نامہ کرد

روی از صحیحین راہ دیگر
 بنا شدند نزد تو قابل عمل
 چه نارسش بترجیح آن ای عزیز
 نیاورد مشہور فضل امیر
 نمودند آنرا بجان خوش پسند
 تو حال بخاری و مسلم بین
 بہ پیش همان بیچ و نامتدے
 ابو حاتم و احمد تیسرہم
 بخاری و مسلم را عیان
 سخنیای این ہر دو بودہ خلاف
 بہ دعوت چو جہتہ پیدا شدند
 کہ نزد بہ نزد بخارے کسے
 از اسلامیان تابا باشند دور
 چو بوزر عسہ و نیز بوجہ امت
 سر آن بخاری چو غار بیت این
 کہ نزدیک اسلاف بودہ زبون
 بیشخص کر آن وجہ رحلت نمود
 بخاری سرقہ نمودہ عمل
 کہ بودش دل از قلت علم سرد

و اگر آنکه شیخ بخاری پیسر
 که آن مسلم و احمد حنبلی
 و اگر بچ بوزرع سر نامدار
 بلا عقل و کم بایه انگاشته
 چنانچه کتاب سیر را بین
 سخن را انداز مسامت بوقتش
 که مسلم و چندین صحاح نگاشت
 نه او بهر یافته از خود
 و اگر آنکه تذهیب و میزان بین
 بگردید مذکور مسلم کتاب
 لیاقت ندارند این مردمان
 ز تصنیف خود ها که دارند پیش
 تصانیف را پیش مردم برند
 از این ست ظاهر که شیخین را
 نه لائق تجدید انگاشته
 اگر قدح این زمره با خبر
 پس اعراض ایشان ز نص غدير
 پس اسیر و فخر رازی خویش
 مکن و هم یا شک چو مرد ضریح

چنان بود مقدوح و مرد حقیر
 نمودند بر ترک آن یکدیگر
 مر این هر دورا گفت نا کرده کار
 نه لائق به تجدید پنداشته
 که چون پیش بوزرع رکن دین
 بفرمود بوزرع با غیظ و طیش
 که او صحاح بقیه گذاشت
 رو پیش فلان و خطی برد
 که چون پیش بوزرع رکن دین
 بفرمود بوزرع اندر جواب
 نمودند تحجیل از وقت آن
 بگویند که می بازار خویش
 که مقصود دلهما بدست آورند
 مشایخ بر معصرتان بر ملا
 نه در زمره عالمان داشتند
 درین هر دو شیخان نکرده
 ندارد اثر اندران ناگزیر
 که را پیش گرفتگی تو کوران پیش
 که نازند شیخین نص غدير

چه از بهر شان وقت و عرتے
 زمج پس آيندگان دگر
 چو اسفار ديگر صحيحين نيز
 برين قول بوزرعه اوستاد
 که اندر بخارا بخاري پر
 که دو طفل از يك بيمة اگر
 میان همان هر دو طفل صغير
 از نيوچه از شهر خود بخاطر
 پس از بعد اين اسی وفاق شناس
 دگر آنکه شيخ نسوم واقدي
 توار بھر حالات اين ناتوان
 که از کذب انکيس بس ارکانين
 بن ماجة و هم بخاري تو
 نمودند متروک اورا ضرور
 ہويدار ميسران و مئے تو
 چه گويم بشتيش حرف دراز
 دگر فخر ازی خاطر پيش
 بگفته که آن ابن اسحاق پير
 پس از ابن اسحاق صاحب سير

چه در جمله اخبار شان صحتی
 کجا بهر شان عرتے بیشتر
 چه نارشن صحيح آن اسی عزيز
 بياد مرا قصه لغزناو
 هميداد فتوائے نوبے نظير
 نبوشند شیر کيه ساز و اثر
 رضاعت شود واقع از وجه شیر
 امير بخارا نو و شش بدر
 بکن عقل و علم بخاري قیاس
 همی بود کذاب و نامندي
 چو ميزان ذہبی و مذہيب خان
 چو بوحاتم و نيسران معين
 نسائی و احمد پس از جستجو
 نہ نقلی گرفتند زین باشعور
 که واقع شد اجماع بر ترک او
 خلاصه که میسر دبدتر ناز
 پس از ذکر اين هر سه اسلاف پيش
 نکرده است نقل حدیث غدير
 بود نقل اين حکم مشهور تر

پرس از چو شامی و کی نخست
چو فرضانیاورد او هم چه پاک
تو میزان بهین گفت مالک امام
در اجازت بدیس هم می نمود
سلیمان و یحیا و دیگر می شام
خلاصه گراین حکم را چار کس
بر مرد دانا که آثار دین
شنیدی که جزئی الاقب
که هر کس که تضعیف این نقل خواست
چه خوش گفت قاری جبرم کیت
بگفتا بدخته چه حرف فصیح
نکرده است در صحت آن کلام
بود باحد و منکر آشکار
چه خوش گفت هم مقبلی خیر
که گراخین پسین حکم معلوم نیست
خدا راست حکم و ثنا بیشتر
چو کردند با هم خلاف و جدال
خلاصه که این نص ز روز غدیر
بود از چنین شهر واقعات

بهین تخفّه دهلوی را درست
که مقدوح بود و بسا عینناک
که بوده چو دجال آن مرد خام
گرفته روایست پس از یهود
بگفتند کذاب او را امام
نیارند از مصلحت چون انس
نه ضعیف رسد و ثبوت و یقین
نموده است برانچو مرد غمض
شعوری درین فن نه انحر و راست
که شک نیست در صحت این حدیث
که انیت مشهور نقل صحیح
مگر آنکه دارد نقص تمام
ندارد بقولش کسی اعتبار
در ابجاث در بحث نص غدیر
بدینا گمراهیچ مفهوم نیست
که تکذیب کردند خود یک و گم
كَفَّ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالِ
یقینی است چون فتهای امیر
که حاجت ندارد بذكر و ات

<p>غرض اینکه هرگاه مایشعیا تو اثر نمودیم ثابت ضرور پس انکار آنست سودائی خام چنین ذکر شک در یقینی خبر مگر و نمودم که انصاف کوش که هر جا اهل و عالم سنیان بهر فضل حیدر بمقدور خویش ز عجز جواب اصابت نما چو رفتند کج از ره مستقیم از اینجا بفهمند دانشوران بفهمند حال صحیحین را که همچون ابو زرعه نامدار چو خطابی و ابن حزم و رشید بهر حال دارند مخفی تمام بجا اهل بگویند از هر راه عجب ندیده است ناستوار</p>	<p>ز اهل الحدیث مخالف عیان که بینند اهل بصیرت چو نور یقیناً شده حجت مآتم نبوده سزاوار این مختصر بفهمند اینجا اگر هست هوش بکوشد در اخفای حق عیان رسم پر تعصب بگیرد پیش نمایند بجای بدل هر کجا فما دند اندر خلاف عظیم که بودند اسلاف و شان چنان و اگر حال از باب این هر دو تا بر آنها افزود پس گیر و دار بر آنها نمودند قدحی شدید عیوب صحاح و سلف از عوام که اسفار شیعه نبینی گه که از دیدن حق نماید فرار</p>
--	---

فصل دوم در بیان معنی و تفسیر حدیث غدیر خصوصاً معنی لفظ مولی

<p>بیاطالب جاده مستقیم بیخواستار ره داستان</p>	<p>پژدهنده راه عفو کریم فریبنده ساخته داستان</p>
--	--

صحاح اللفظ را بیاورد بدست
در آن نیز تفسیر مولیٰ اعیان
بخوان نیز مثل اساس و غریب
بخوان بعد اینها چو عین الذہب
بخوان شرح سبعة قصائد دیگر
و اگر اہل تفسیر را اتفاق
چہ مولیٰ بسا در کتاب مجید
علاوہ برین سورہ جائے دیگر
چنانچہ چو کلبہ تفسیر دان
بتفسیر مولیٰ در آیات رب
خصوصاً ہمین رازی خوش سخن
و اگر آنیکہ معنی مولیٰ ضرور
افادات اہل لغت ہنگام
بود شاہ عدل و ہم خوشترین
لغات حدیث بشیر و نذیر
و اگر ہست معنی شہ شاہ انام
ہم آرد بخارے کہ معنی آن
ملیک ست شاہ دو لے الامور
و اگر معنی شہ نیز سید بود

کہ صحت و آن چون صحیحین ہست
یاو لے المصنف نمودہ بیان
کہ گرد طمانیت دل نصیب
کہ برہل منکر بیاید عجب
بشرح حماسہ بکن ہم نظر
معنی اولیٰ ست باغوش و فاق
بین سورہ را کہ باشد حدید
چو اولیٰ ست مولیٰ بقصر آن
از او پس جبائی و دیگر همان
بگفتند اولیٰ زر وئی ادب
چنین معنی شہ را بگفتہ حسن
زر وئی لغت خود دو لے الامور
بباشند شاہد ہما نا بر آن
تفاسیر قرآن پاک بین
بین چون نہایہ زابن الاثیر
چو لفظ و لے امر واضح تمام
ملیک ست از ممر لفظ وان
زر وئی شروح و لغت پر ضرور
کہ سالار قوم و مؤید بود

و اگر تفسیر زر وئی اولیٰ ذکر کتاب لغت
نبوت مولیٰ الامور و دان معنی مولیٰ

بین شغل و خطل درین مدعا
 و اگر معنی آن بپاشد ضرور
 تفاسیر و دیگر کتب را ننگر
 همه این معانی آن ای رشید
 سخن کوتاه این اندک است از بسی
 که با پیچیدگی چون نظر
 که فرمود پیچیدگی کردگار
 گذارم و بپوشش که موالی منم
 درین نقل موئے چو اولی ضرور
 چه از حرف فاو سیاق کلام
 بود معنی نقل گر چه عیان
 مگر بجز تسکین قلب پریش
 که کردند تفسیر موئے در آن
 تو دانستی که لفظ ولی امر نیز
 پس اکنون کرامیرسد خبر بول
 نگیری نزاعات لفظیه پیش
 مگر وائے بر مردم بر شقاق
 بموئی گرفتند آن کج رہے
 و اگر بعض اینها بگفتا چو کور

ازین پس لغات و تفاسیر را
 تصرف کننده بحکم امور
 خصوصاً صواعق زابن حجب
 بپاشند بهر امانت مفید
 کزین پس نفس بر بنیاد کس
 بیاب دیون و فساد مگر
 که میرد چو نادار کس قرضدار
 بخوانند قدر آن که اولی منم
 هم آن با تصرف بحکم امور
 زاوئے و موئے بود یک مرام
 نه حاجت که شرعی به بینی در آن
 بین هم شرح صحیحین
 به چون ولی امر خود شارحان
 تصرف کننده بود اے عزیز
 که روتا بد از قول حق رسول
 چه این هم بود در دہادی خویش
 کہ با این ثبوت و باین اتفاق
 که ناید بمعنی اوئے گھے
 کہ موئے نباشد و لے الامور

همه کوشش شان فریب عوام	که مردم ندانند حق امام
خلاف همیشه خلاف صحاح	نمودند کذب عیان را مباح
چه افسوس بر حال زار عوام	که باشند همچون کسانرا بدام
نمیدید که آن خسر رازی بنام	که گفتند اورا مشکک امام
تساویل و هفتوات از طبع خویش	بیاراست و کرد با فخر پیش
پس او در جمل کوه نگاه	همانا سپردند کوران راه
گرفته همان هفوه عبدالعزیز	بیامد و ابطال آن پرتیغیز
ندانند این جمع نا حق شناس	که اندر لغت نیست عقل و قیاس
مگر عاجزان را ز راستی بتر	جز این هفوه نبود علاج و دگر
چو هر اهل سنت ببارد خیال	که هر جا درین نص کند یک جدال
از نیوجه واقع شود احتیاج	که بر بدعایم کنم احتجاج
بناچار مقصود خود چون شفیق	مدلل نمایم بحسب دین طریق
فصل سوم در تفصیل دلائل بر معنی امامت و خلافت	
جناب امیر خیر گریه از حدیث غدير	
بده ساقی باده دلکش	که افتاده ام کار مشکاکش
ز در غم چاره کار کن	ز راز غم خود خبر دار کن
بزن دور آن باده لاله فام	که باشم از آن تا ابد شاد کام
نمیده کسی همچو در جام جم	ز غم پاستیش بر جام جم
از آن آب آیم چو دریا بوش	بمؤلای از جان بر آرم خروش

بیا و چنان ساغر ناب دار
 شوم نیز دل دادہ روئے او
 کنم رہبری سوی خم خانہ اش
 چو بنیاد خم خانہ و کام ما
 ہمہ نحر ہائے ولا بر زنند
 بیابند در تن روائے دگر
 از آن جام ای صوفی خوش سخن
 بجام بہین راہ و رومی نجات
 کہ حامی اجماعیان اسے خیر
 باغراض خود ہا ز اسے نترند
 پس ای صوفی با صفا حق نوش
 بر آن خام سودا سی اہل غرض
 چہ از بھروسہ چنان ہرزہ ہا
 ندیدے مگر آن دلائل گہے
 بین اولین واقعات غدیر
 دوم واقعاتے کہ شد بعد آن
 کون مہت از حق امید قوی
 ربائی بیانی از آن و اہماے
 پس ای حق پر وہ ہدایت پرش

کہ آید نطر اندر آن روی یار
 کہ ہم دیگر ان کاشم سوئے او
 نامیم رہ صاف کاشانہ اش
 ز خود رقتہ نوشتند از جام ما
 ز پیراہن زرق از تن کنند
 بنشینند در روح جانی دگر
 و جرعه زایای ساقے بزن
 بزن پشت پا فرق غاؤلات
 درین مطلب صاف نص غدیر
 بر آرزو شہادت و او ہام چند
 بہ تحقیق دین بادل و جان کوش
 مکن التفاتے کہ باشد مرض
 دلائل بسے اندو بے انتہا
 نہ بردی از نیوجہ بر حق رہے
 و آن خطبہ و اصل حکم امیر
 سوم اعترافات پیشینیان
 کہ چون این دلائل بدل نشوئی
 کہ نہادہ اندت بسا خام راہی
 بدہ سوئی من گوش عقل و ہوش

که دانسته انچه مذکور گشت در اینجا جزا و لعن و لی الا مود	که معنی مولی است نشش بلکه هشت بود هیچ دیگر معانی ضرور
---	--

دلیل اول فقره صدر این حدیث یعنی
الکنت اونی بالمؤمنین من انفسی قالوا لی قال فکی کنت
مولا فکنت مولا

دلیلست اول چون هم برین که در صدر این حکم با آن فحول که آیا با میسائیان در جهان بگفتند یا ران بلبه یا رسول که آنکس که مولای و می شودم خدا یا مجانش را دوستداره پس از لفظ اولای صدرین که در حکم هم لفظ مولی عیان هم اولی که در صدر پاکست صاف پس از بجهر مولای حکم ای عزیز از نیوج مولای مرتضی چو خواهی تو معنیش ای ذمی شعور چه سابق ازین بر تو شد منجلی اگر چاه از قنون ادب	برین دعوی شیعیان متین خودش را بفرمود اولی رسول باشم من اولی زجا نهایی شان بر آن باز فرمود با آن فحول علی میشود نیز مولایش هم بخمش عداوت کن ای کردگار همانا هویدا و روشن چنین بمعنی اولی زروئے زبان مرادش تصرف نمان بی خلاف همانا تصرف صله هست نیز چو مولای نایزد و مصطفی بلفظ دیگر گوئی لی الا مود که اولای مولی بود چون ولی ز فرط تعصب بیاری بلب
--	--

لایحه که جوهری در صحاح اللغات و بیان انباری و غیری در تفسیر کرم که در ۱۲
شماره چاپ شده

گویم کہ از روی تازی زبان
 از آہنا کیے اینکہ در حکم و صدر
 تقابل بود حجت عام شرع
 چنانچہ از آن شافعی بی شقاق
 پس انچہ درین صدر آید صلہ
 دوم بر سر حکم ہم حرف فاست
 اگر شک درین فاکنی امی عزیز
 سوم اینکہ بی فائے حکم غدیر
 ندارد کسے اندرین اختلاف
 اگر شک بود ہدیرین اے خزین
 ز تفریع در صدر و حکم ست صیل
 بودیک تصرف صلہ ہر دو جا
 در نیوقت ہم ہست روشن چو بدر
 چنانچہ ز اعلام اہل خلاف
 بگفتند روشن ترین ہجو بدر
 چہارم کہ این حکم خم بی شقاق
 کہ نمودش آن بوہریرہ بیان
 پس از ہر دلیلے کہ خود شاہان
 از آن ہر دلیلے بودای بصیر

بچندین وجہ ست این پرمیان
 تقابل بود عبارت چو بدر
 کہ گرد از آن اخذ احکام شرع
 بر آورد حکمے درون طلاق
 در آن حکم مابعد بایصلہ
 ز تفریع مولاش اولیٰ سزا ست
 روایات خود را بین با تمیز
 بود فروع از صدر خود ناگزیر
 پس آن فرع بودن بھی ست ضابطہ
 تو اسفار خود ہجو تحفہ بین
 بود متنع ہمہ گر قطع فصل
 ندارد بجز مرد جاہل ابا
 کہ در حکم مولا چا اولائے صدر
 نمود احتجاجے بدین صدر صاف
 کہ در حکم مولا چا اولائے صدر
 بقول پیسے بود ہم سیاق
 گذشتہ ست سابق کنون ذکر آن
 ولے امر گفتند مولای آن
 ولے امر مولاے نص غدیر

وجہ اول بودن
 مولای رضی
 اولای صدر
 وجہ دوم
 وجہ سوم

وجہ چہارم

<p>بیاستند همچون وَلِیُّ الْأُمُورِ که لازم تدبیر بود اندر آن چو قسطیم حسب نزد اهل شعور که باشد سفاقت خیال اندین ز صدرش شود قطع ربط بیا بود خارج از عاقلانه کلام</p>	<p>تودانی که مولا و اولی ضرور ازین خوش و جو بهیکه کردم بیان نباشد صلہ بعد اولی ضرور نه مابعد باشد قسریه برین صلہ گر شود مختلف هر دو جا ازین قطع این حکم خیر الانام</p>
<p>بالفاظ این حکم بی احتیاج در نیاحت مولی وَلِیُّ الْأُمُورِ شود منتفی یا عبث مریحان بود پنج معنی عبث در نظر عبث ابن عم و دیگر صهر و جار که باشند این اسم فاعل جل که او نصرت و حب کند با کسان کند نصرت و دوستی ناگزیر بر هر مخالف عبث هم فضول مراد است ایجاب حب ایتر که هر یک مخالف ز اهل کلام نموده است ناصر محب ترجمه</p>	<p>طریق دوم استدلال از محض مَنَکُنْتُ مُوَلَّاهُ فَعَلِ مُوَلَّاهُ بطور دیگر میکنم احتجاج که بے ضم آن صدر هم پر ضرور چه روشن که اکثر معانی آن شود مفتی هر دو متفق و اگر ازین جمله سه معنی اشکار عبث هست ناصر محب یا ولی کزین فرض حیدر شود در عیان نشد فرض امت که با آن ایتر چنین معنی این حدیث رسول چه نزد مخالف ز نفس خدیر ولیکن عجب بر عجب اسے ہمام ز مولی درین حکم بے وسوسہ</p>

ندام چہ اقوم دانش گرا
و لی اسم فاعل بود ای متین
کے گرز مولا و یا از ولے
پس او معینش کرد و دستار
نجاہت لیکن بر ذے شعور
کرین فرض حبش شود حب
بگیرد و محبوب معنی آن
نیاید چنان در زبان عرب
چو دیگر معانی مولے ضرور
ازینو چہ معینش اینجامد ام
پس ایجاب حب معنی بی فروع
مخالف چگونہ ز حکم غدیر
ہمین طور مابعد یعنی و عا
چہ نزد مخالف ز نقض غدیر
ز مابعد محبوب باشد علی
کہ محبوب بہر محب در بیان
ندارد اگر عقل لائق بکار

نہمند اسناد بر عکس را
نہ شد اسم مفعول تفسیر بین
کند ترجمہ دوست با خوشدلی
کہ آن اسم فاعل بود آشکار
ہمان آتش در کاسہ باشد ضرور
نشد فرض ماحب آن مقتدا
کہ حاصل شود مدعایش عیان
ندانند این معنی اہل الادب
شود منتفی یا عبث از شعور
معین شد او لے ولی امر عام
درین نص تعصب بود بل در فروع
بر آورد ایجاب حب امیتر
قرینہ بر ایجاب حب ناروا
مرادست ناصر محب ناگزیر
پس اکنون بر مرد و انا جلی
چگونہ باشد قرینہ عیان
باید گرفت از کسے مستعار

دلیل دوم نزول آیہ یا ایہا الرسول بلغ ما أنزل الیک
من ربک و رواقعہ غدیر

لحق تفسیر فرمادی
و غیبی و غیرہ ۱۲

دلیل دوم هست و حجت خدا	بخوان قول حق بسلخ از ابتدا
که نازل شده بر بشیر و نذیر	به تبلیغ امر و نهي امیر
بصحت بیارند و جبر نزول	از اصحاب حفاظ و چندین فحول
از ایشان یک ابن ابی حاتم	که ابدال یک حافظ و عالم هست
بیارند و از بوسید خبیر	که تنزیل بسلخ شده بر غدیر
به تفسیر خود این خبر تمام	نموده به نقل صحیح التزام
چنانچه گفت سید سیوطی او	آلای و ائمتان اورا بخو
پس این نقل و خوش صحیح است و بس	که انکار نمود از آن هیچ کس
و گرا این مرد و پیسر فراز	که از بهر حفاظ بود و طراز
بیارند و از بوسید خبیر	که این آیه نازل شده بر غدیر
و گرا بوسیم جلیل المکان	که بانج حفاظ و ارد نشان
و گرا جبر دین واحدی و حید	بیارند این هر دو از بوسید
هم ابن عباس که بوده امام	بیارند و از بوسید هم امام
و گرا اینکه بوبکر شیر اوسم	که در حفاظان بود بس محترم
بیارند و در منزل این بیان	زیک ابن عباس و الامکان
و گرا آورد ثعلبی متین	ز عبد الله و باقر علم دین
و گرا حافظ بوسید از همان	زیک ابن عباس کرده بیان
و گرا اینکه حکامی خوش تمیز	ز جابر هم از ابن عباس نیز
و گرا خمر رازی جبرستن	ز شاه و اباقیر علم دین

ابو سعید خدری صحابی

ابو سعید خدری

ایشان

ایشان

ابن عباس

امام محمد باقر

جابر صحابی

هم از ابن عباس و هم از زبیر
 همین نقلها را دیگر ما هر آن
 بیارند با هم و جنم و یقین
 بود ابن طلحه از آن ما هر آن
 و گر آن مفت که بوده نظام
 و گر ابن صبلغ صاحب فصول
 و گر بدر عینی ز اعیان دین
 و گر بر جلالت سیوطی جلال
 و گر عبد و باب نیکو سیر
 و گر آن محدث که بوده جمال
 و گر بدر عالم ز امثال او
 و گر آن شهاب احمد معتد
 بیارند این جمله چم غفیر
 پس اکنون درین آیه حق نما
 که از جانب حق چه آمد خطاب
 که تبلیغ آن گرنیاری بجا
 چو باشد خیال حسودان ترا
 ازین ره چسپین امرانی شی شور
 پس آنچه چم جمله رسالت بود

برای ابن عباس

بتفسیر آورد این نقل را
 بوجه نبوت و وثوق عیان
 تصانیف ایشان چو خواهی بین
 و گر رسته تفاسیر دان
 از و بعد سید علی هم نام
 که بوده ز اعلام وینه نوح
 که بھر بخار است شرحش متین
 بسین در نشر آن پر کمال
 چو خواهی تو تفسیر او را نگار
 بسین اربعینش چو داری مجال
 که تفسیر شاهیست از مال او
 و گر میسر زائی بن محمد
 که تنزیل ببلغ شده بر غیر
 به تهمید این دو مامل نما
 خطابی بر آمیخته از عتاب
 نیاورده باشد رسالت زما
 بود خالق تو نگهبان ترا
 سرگست همچون رسالت ضرور
 نه آن جز امامت خلافت بود

برای ابن عباس

مصمم بگرد و پی مر قضا
 شود قطع امید دیگر کسان
 بجوش مواد عناد و غضب
 که بجز خلافت بلطف مزید
 چنانچه ابن مرد دین و هم جمال
 بیاد در چندین نقلها
 تسنن شعرا را بکج بین نظر
 پس آن دیگر اخبار اجل ترا
 چه آنها از دنیا بسته شوند
 ندانی که اعلام دور از گرفت
 دوم نقلهاست توار تا بعینیت
 که از شدت نصب خلق کثیر
 چو آرد بخار و مر و عقول
 بتفسیر راز و نگارش نمود
 جواب بخاری بود اے فیهم
 که خوف نماید رسول امین
 دوم آن معارض نقبل و گر
 سوم نزد اعلام بے اعتبار
 چو رجم و قصاص و چو خوف یو

چو ممدول شاهان و چون انبیا
 که دارند بجز خلافت نهان
 کشانید از بھر شیع لب
 بن عم و صهر خود شش برگزید
 بیارند از ابن عباس طال
 و گر طبرست حاکم با حیا
 کنی ذکر اخبار دیگر اگر
 ستانی نباشد مقصود مسا
 که اخبار با هم مفت شوند
 چنان می نمایند در اختلاف
 مثال حسن پس ایشان یقین است
 مفصل گفتند حق است
 که در امر زنیب نموده نزول
 که در جسم آمد و پای و یهود
 که آن امر زنیب نبود و عظیم
 از اصحاب آن دم در احکام دین
 که باشد صحیح و شد پیشتر
 چه کردند وجه و گراختیار
 که رازی در نجایانش نمود

بنودند بر خوف نزد شعور	پس این قسم احکام و هژدی بود
زربط کلام خدا سئ و دود	چو رازی پسندید خوف یهود
که بنیاد آن یافتند انهدام	همانا پسندش بود در اسے خام
نباشد مطابق بوقت نزول	چه ترتیب قرآن حق اعی قول
بنی راز قوم قریش و یهود	هم آخزمان هیچ خوفی نبود
که گاه بنکرده ز کفار بیم	هم آن هاشمی اصل و شاه عظیم
ز کفار خوفی کند اختیار	در آخریان شوکت و مقدار
نه باور کند عقل مسلم چنین	خصوصا در ابلاغ احکام دین
که بوده زحمت و در دل نهان	بله وجه خوفش نزد آنچنان
بگیرند یک فتنه وار تداو	که اوشان ز امر ایسے عباد
از آن پیش هم که چه گفته رسول	بدانم که این امر را با قول
بود قرب رحلت بر عاقلان	ولیکن چو هنگام تصمیم آن
بطوریکه این امر باید نمود	هنوزش پیمبر نیارده بود
بگوید تبسیج و تخصیص تمام	که در پیش جمیع خواص عوام
همان بود امر جدید و شیسر	پس آنچه که واقع شده بر غدیر
هم از خوف و فکر رسول زمان	هم از عظمت امر و تهمید آن
هم از نقل اولاد پاک محله	هم از نقل آن چار یار سبے
بود بھر سالارے متضعا	عیان شد که این امر پاک خدا
ز مولا مراد است امام دامیر	چو انیت پس در حدیث غدیر

لے
فوز رازی و خوف از یهود
بین وجه اختیار کرد که با قبل
این آیه در ذکر بیعت و بیعت
که ترتیب عبارت قرآن مطابق
نزول است و بعین موجوده ترتیب
نازل شده حال آنکه این نظم او
باطل است نمی بینی که آیه اکت
لازم می آید که همه سوره در روز غدیر
نازل شده و نیز این آیه در بیان
و رحلت و رحمت گوشت است
از اقبل و بعد هیچ تناسب
نار در این آیه اشتراک جواب
نخستین و دخل مقدار است که اگر
بگوید خوف از اشرار و امانت
ایم که نباشد زیرا که تر و شیسر
هم خوفت مسلم است و خلافت
اثیر را که را قبل ازین هم بیان
فرموده و در آن وقت هیچ چون
نکرده پس این امر هم باعث
خوف نباشد پس این حدیث
و جواب همین شهبود و خوف از

پس اصحاب هجرت هم انصارین
 که بودند حاضر به حج اخیر
 مگر هر یک از گرسنه آفتاب
 بتعداد شان راوی هو شیار
 چون گرفت آسائش آن رسول
 بگشتند منصوب پس خمیه را
 سخابه عماسه چون نور عیان
 بان کرد تعمیم شیر خدا
 نموده بیاران عامه چوبست
 سخابه عامه چون تاج ملک
 سخابه که بوده سخاب کرم
 رتجدید و ستار شد آشکار
 چه و ستار که رعب آن پر جلال
 رتقیم حیات در روایت کنند
 سلیمان و عبد الله متقی
 مجتبی که بطبری نامور
 شهاب و زندی خوشتر عقول
 سیوطی و هم تنق و جمال
 پس ایشان باتقان و خرم اتم

هم اعراب و شهری کمین و همین
 فرود آمدند آن همه بر غنیر
 رد ازیر پاکر ده بر سر حجاب
 ز یک لک فزون گفت چند هزار
 فراهم بگشتند جمله نخل
 پی آن صحابه پی مصطفی
 بر آورد آن شاه از جامه دان
 بدست همایون خود مصطفی
 که این تاج زیب سر شاه است
 شد از نقش پست اوج فلک
 بود ظل آن از عرب تا عجم
 که تجدید منصب شد از کردگار
 به ستار گردن فتاده زوال
 همانا از اعلام بس هوشمند
 هم ابن سینا و دیگر بهیقه
 از و بسند حمونین بهیقه
 و گر ابن صباغ صاحب فصول
 قشاش و شیخانی پر کمال
 بیارند از صادق و حیات دم

و گراز چهار شتر با نخت
 چنان منبری ساختند از چهار
 نمیده چو آن منبری سحر کس
 بفرمود تا نامسداران دین
 همه گرد آن منبر آیند درود
 ز خیمه برون آمده مصطفی
 پیغمبر منبر چو نزدیک گشت
 بر آن منبر استاد سلطان دین
 با ستاد پهلوش چون بو تراب
 نخستین بایزد شد او شتعل
 بحمد الهی زبان بر کشاد
 چو پرداخته ذکر حمد خدا
 بفرمان مکن گفت با خوشدلی
 نکرده قناعت برین حرف باز
 محمد دو بار و سه شیر خدا
 بلندش نموده چنان از محل
 نموده بامت که اندا علی
 و اگر در حق الهیست کرام
 عجب خطبه پر فصاحت بخواند

بحکم بنی گشت منبر درست
 که گفت ز پیر این عرش از
 که فروش چو عرش برین بود پس
 هر آنکس که بود از کمین و همین
 بشنوند وحی خداست و دود
 گرفت هرگز دست شیر خدا
 سر منبر از عرش اعلی گشت
 شد از اوج او پست عرش برین
 شده جمع یکجا آمد و آفتاب
 در آن دم در آورد لطفش بدل
 بفرمود هم ذکر مرگ معاد
 گرفته زد دست همان تضرع
 بتا کید کردش و صمد ولی
 همانا بصد لطف شاه حجاز
 گرفت و برافراشتش بر هوا
 عیان شد بنی بر این باطن غل
 بتا کید فرمودند از اول
 او اگر داختر از حق آمد پیام
 اگر باز یا قوت لب بر نشانند

بجوش آمده زان خم نه سپهر
 ز روحانیان هم برآمد خروش
 بود گرچه الفاظ خطبه با
 مگر گوشت خطبه مختصر
 که فرمود پیغمبر اکرم در آن
 ز ما و شما نیز رب العباد
 بگفتند ایشان بسا لادین
 که کرده بنی فرض خود را داد
 برین باز فرمود آن خوش نهاد
 که جز او نباشد خدا و دیگر
 و گریست و بخت جهان و جمیع
 بگفتند یاران بیله گفت باز
 ازین بعد فرمود کای مردمان
 بایمانان نیز از ذات شان
 پس آنکس که مولای وی میشود
 خدا یا محتاجش را دوستدار
 خطابه و دیگر که دوستی کسان
 بیایند بر عرض چون نزد ما
 که کردید با هر دو چون پیروی

چو چشم تحت پر شده ماه و مهر
 ز سر رفت المیس را عقل و پیش
 به نزد مخالف دگر نزد ما
 که طبرانی آورد این جبر
 بیاید اجل میفرم زین جهان
 بپرسد جوابش چه خواهید داد
 که گویم پیش خدا این چنین
 رسانید احکام تو سوئی ما
 که آیت شهادت نخواهید داد
 محمد رسولش بود هم بشر
 حق است و قیامت حق است ای هم
 که شهادت برین باش ای بی نیاز
 خدایت سوائی من بگمان
 من اولی و مولی بجز دو جهان
 علی میشود نیز مولایش هم
 بخمش عداوت کن ای کردگار
 که پیش از شما میروم زین جهان
 بپرسم ز هر دو نقل از شما
 با ایشان چه کردید بعد از بنی

<p>از آنهاست اول کتاب خدا نباید که گمراه باشید و ضال از آن هر دو باشد دوم عترتم نباشند این هر دو از هم جدا بیار دین عقده بس متین که میخواستم همچنین از خدا نه سبقت نماند بر آن پاک نه تعلیم سازید شان شرع ما</p>	<p>تمسک باین باید و اقتدا به تبدیل آن هم نیاید خیال تمسک بایشان بود فرض هم لب حوض آیند تا نزد ما درین خطبه پاک لفظ چنین پس او از ره لطف کرد عطا بگردید تا زین جبارت هلاک که هستند و نامتربین از شما</p>
<p>درینجا حدیثیست نص جل که گفتا عمر پیش شاه هدا چو شان علی می نمود بی بیان بخو شروئے و حسن زیبا ترین بمن گفت عهدی بسته نبئی کس این عهد را نشکند در جهان حذر کن که تو بشکنی اے عمر جو ایش لقب بود شاه زمان مگر بودا و جبرئیل امین که گفتیم هر آنچه از حق مر قضا</p>	<p>حدیث تاکید حضرت جبرئیل عمر را در باره تصمیم عهد امانت که می آورد و در بودت علی تعجب کنان کامی رسول خدا به پهلوی من بود یک نوجوان بخو شبوئی تن منش عنبرین که شد فرض بر ذات مهرستی مگر که منافق بود بیگمان مرا این عهد و پیمان خیر البشر که از نسل آدم نبود آن جوان مراوش ازین قول نبود جز این مرا و کردا یکد آن بر شما</p>

الفناون روایت این عقده
که آنرا خاندان فاکت پینه آورده اند
در مابین اتفاق خطبه مذکور شدند
باید دید ۱۲ اسله سید شهاب الدین
الحدوث به سید علی محمدانی در کتاب
مودة القوی از عمر بن الخطاب و در کتاب
که عمر گفت نصیب رسول آورده
علما نقل این کت مولاه و مولاه
الام و ابن و اولاه و مولاه
و نقل من خلد و انصر من نصر
الام انت شیدی عظیم قال کان
فی جنبی شایسته او چه طیب الای
قال یا عمر الله عذر رسول الله
لا یجدا الا منافق فاعذر ان عقدا
عمر گفت یا رسول الله تا نقل
قلت فی علی کان من جنبی شاب
حسن او چه طیب الایج قال کذا
کذا فقال یا عمر ایس من ولد آدم
لکن جبرئیل ادا ان یو که علیکم
قله فی علی ۱۲ ص ۲۵۵

بیارند این نقل را بالیقین
کنون ای تسنن گزین و بشعور
چو اکمال دین شد ز حکم غدیر
خلافت گزین زول و خبر
که این آیه آمد کج اخیر
جوابش گویم چندی نه چو
یکه آنکه آرند این نقلها
مرا شیخ اهل صحاح ای عزیز
پس این هم صحیح است هم مال تو
برین نقل گرقح و رد میکنی
دوم اینکه نقل عظمی ظاهر
بلی بعض آیات ای ذی شعور
چنانچه درین آیه با مرتبت
اگر باز بر راه سابق روی
جواب ست زین نصب و قول
که در نقلهای بخارے بسا
چو اسفار دیگر صحیحین نیز
هم این نقل باشد از آن نقلها
اما مست بود امر اعظم چنین

عزیز تصانیف ایشان ببین
نظر آید باشدستی ضرور
خلافت عیان زان چو هر نیز
بنقل صحیحین و قول عظمی
بروز نهم نه بروز غدیر
که محکم بود هر سیر کی بچو کوه
مرا شیخ اهل صحاح شما
ثقات اند و در نقل صاحب تمیز
زما گشت اتمام حجت نکو
بدست خود اصل صحاحت گنی
منافی نباشد ازین نقلها
مکرر بگشتند نازل ضرور
بگفته چو سبط بن جوزیت
که نقل بخارے میباشد قوی
هر آنچه بگفتم ازین پیشتر
تفوق کجا بردگر نقلها
چه نازش تصحیح آن اسے عزیز
که باشند باطل در آن جایجا
که آن ست اکمال و اتمام دین

در کتاب الاقسام بخاری از طریق
ابن شهاب بنحو نقل است قال رجل من
الیهودی عمری یا ابراهیم بنیون لوان
علیک نزلت هذه الآیة الیوم انکتم
و یکلم لا تخزن ذلک الیوم و یقال ان عمر
انی لا علم ای یوم نزلت هذه الآیة من
یوم غدقنی یوم جمیع صحیحین است
در سرفیاض و فی سطره و فی سطره
نقلهای از نقل این آیه و در غرض خود
عقد است علی رتقی اخصاص و در
ضمیمه این توفیق از نظر و ان از
شهرین و شب از ابی هریره و بی
صحیحی را از شیخ اهل صحاح سینه
می آرند حال صحرایکه ترندی و
ابو داود و ابن ماجه و نسائی در صحیح
بن شهاب روایت کرده اند و نیز از جلاله
کرده اند و از نظر و ان هم این روایت
بزرگ این جهان مسلم روایت کرده اند
در روایت ابی باب صحیح از که در بیان
ست بزرگ و در آنجا حال
و موقوف صحیح اخصاص است

<p>چو اعمال حج نزد هر کاروان ز آثار دین بود هم بخمیر ز راه تمصب بیارے یقین بگردید نازل در امر ولا پسندے اگر عاقل اتفاق</p>	<p>نباشد و گرام آسان چنان دگر بود لسان طبع تو بر قول همچون کسی امی متین بهر حال این آیه حق نسا زعترت همین آمده به شفاق</p>
<p>دلیل چهارم از ادله دلالت امامت تمهیت کردن صحابه</p>	<p>جناب امیر را</p>
<p>دخشان دلیلیت چن آفتاب پایخیمه تمهیت شد جدا رسیدند تبریک گو خاص عام و آندم ههنا لک یاسے علی که آرنده خیل ز اهل نظر دگر احمد و پورا و نیک نام دگر دار قطعه که بوده صفا ابوسعبد و هم ابن سمان چنین نظن کنو هم عاصمی صفا دگر اخطب و اردو بیله عمر محب و دگر ابن حموی سیر ز زندگی و ابن کشیر خفا</p>	<p>دگر تمهیت بر حق بو تراب که از حکم خاص رسول خدا در آن جلوه فرما شده آن امام عمر نیز گفت بصوت جله بین شهرت و صحت این خبر یک این ابی شیبہ خوش امام دگر پور سفیان و هم موصلی دگر ثعلبہ فسترین دگر ایچو جلابی و بیته دگر آنکه سمعی منی متبر دگر یوسفی بسط والا تمیز دگر آنکه مشکوة اندرون</p>

و زنیان حضرت عمر
در آن فصل ثنوی مذکور خواهد
انشاء الله جمیع صحابه
بجمله جناب را کتاب حصول
مرتبه ولایت برای خلیفه
تمهیت و بعد کباب و ادوات
در ملاح النبوه و وفقه اصفا
و حبیب السیر و کورست و ابن
برسنت مستند مدح اهل
چونکه حضرت سید در افعال
صحابه فعل عمر را در هر حال
مقدم میزند و بعد از آنست
اورا زیاده ترا بیان اهل سنت
و جماعت ذکر کرده اند و از ایشان
بسیاری حدیثین عظام و اساطین
فخام سپرد وایت کرده اند مثل
عبدالمعین محمد بن ابی شیبہ
شیخ بخاری و مسلم و احمد بن حنبل
خبل الشیبانی و عبدالمعین
احمد بن حنبل ۱۲ صفا
ابو العباس احمد بن حنبل
بن عمر و ابی انسی و ثوری
چونکه ابن شیبہ و ثوری و یحیی
ذکر کرده و حافظ ابو جلی حنبل
علی الموصلی و ثوری و یحیی
مسند چنانچه ابن شیبہ و یحیی
و ابن العساکر ذکر کرده اند و حافظ
منشور در ملاح النبوه و وفقه اصفا
بن عمر ثنوی و یحیی
چونکه ابن شیبہ و یحیی
صواعق در جواب
حدیث غدیر نقده ۱۲

و اگر آنکه همدانے محترم
 و اگر چون اصیل حسین معین
 چو محمود شیخانی مستند
 ولی الله دهلوی هم شمار
 چنین جمله اعلام بامرتبت
 بیارند تبرکات اول جلع
 و اگر ذکر خیمه پئے تهنیت
 درون تو اینخ خوش معتبر
 پس اینجا پرسم ز انصاف کوش
 که آیا پئے دوسته مردمان
 فضائل ازین فضل بالاترین
 شدی تهنیت بر محبت اگر
 چو حب علی شد زایمان نشان
 چو محبوب مردم شد او بر غدیر
 بر آن حب انسان شده تهنیت
 چنین تهنیت بهر قطب را و
 که این فضل و کان قدس کل بود
 نیاید چنین تهنیت و ظهور
 بهر حال مولاے حکم غدیر

چو مقریزی و این جلیل هم
 جو این حب همچو شمس دین
 چه عبدالحق و چه بن محمد
 از و پیش دیگران را گذار
 بیارند باختسم این تهنیت
 چو آن دار قطنه و چون عالمی
 که کردند اصحاب بامرتبت
 بین همچو روضه حبیب السیر
 دیانت شعار همه هوش و گوش
 دهند اینچنین تهنیت بهمان
 شده حاصل از بهر آن شاهین
 شدی برمودت از آن بیشتر
 هے شد برین تهنیت بگیان
 بخیر شده حب رب قدیر
 نه بر حب یزدان شده تهنیت
 سزاوارتر بود و از بس نکو
 کسے راز یاران نه حاصل بود
 پس این امر بوده خلافت ضرور
 نباشد محب بلکه باشد مسیر

<p>بود بر امانت دلیله چو نور نیاورد آن را بذر غنیر نمودش بهر جسد تصحیح تمام</p>	<p>چو این تهنیت نزد هر ذی شعور پس آن دلوئی تحفه ساز بصیر اگر پیشوایش چو ذی بام</p>
<p>دلیل پنجم شاعر حسان شاعر که روز غدیر در تهنیت انشاد کرده بود</p>	
<p>که چون روز روشن شود حق عیان که خوانده همه را بشیر و نذیر که مولا سے تان کیست و هم ولی تو هستی ولی اے رسول مان نہ در این لاگشت عاصی کسے غلے را کہ برخیز شاہ حجاز توئی بعد من ہا دے وہم امام پس اور اولی ہست ہم این علی ز روی صداقت محبت کمان ز حفاظ اعیان و اعلام چند دگر تاج حفاظ دین بونیم ز برزخ اوزم اخطب و گر ہمیں گو نہ کنجے فسح امام سیو طے کہ از حافظان ست نیز</p>	<p>دلیل دگر شاعر حسان بخوان کہ گفتہ شنیدیم روز غدیر بہ رسید از اوشان بصوت جلے بگفتند مولا خدا سے جہان نہ آنجا نمودہ تعامے کسے چو بشنید پاسخ بفرمود باز پسندیدست با سرور تمام کسے را کہ مولا منم ہم ولے باشد انصار او ای کسان ہمیشہ ہمارا روایت کنند یکے ابن مردویہ مرعطیم از و پس نطنزی عالی نظر دگر شمس دین بسط یوسف بنام دگر ہچو حموی نے پر تمیز</p>

<p>پس اینجا نباشد کسے را مجال چه از شعر حسان درین حکم عام پس آنچه که حسان بگفته پذیر اماست چو بر علی بود عام</p>	<p>که خراعت را فی کند قیل و قال عیان کان علی ہادی است امام ہمان گو مراد حدیث غدیر چرا دیگرے میشود خود امام</p>
<p>دلیل ششم ذکر مولائیت خدا و رسول قبل از اصل حکم دلیل ششم آنکہ سالار دین کہ مولائے من کردگار جهان پس آنکس کہ مولای وی بشوم ببین با تا تل درین خوش کلام کہ فرمود مولائے چار جا کہ این چار مولایک معنی است</p>	<p>بفرمود در صدر حکم انجمن من اولی و مولائے ایمانیان علی میشود نیز مولائے مسم سخن را سیاق و جمل را نظام پس این امر کردہ چنین مقتضا بفہم کسی را ادب انی است</p>
<p>دلیل ہفتم حدیث مشتمل قول آنحضرت کہ کیست ولے شما و جواب صحابہ کہ خدا و رسول مولائے ماست دلیل ہفتم ہفتم ز لفظ ولے شمارا کہ باشد ولی ای فحول بفرمود پس آن رسول ہدا کہ آنرا کہ مولی خدا و نبی است تو بنگر در خیابا سوال رسول ازین جہر مولائیت و جواب</p>	<p>اکہ پرسید اصحاب را آن منے بگفتند مولای خدا و رسول گرفتہ دو بازوی شیر خدا ہمانا کہ مولائی او این علی است و اگر حصر مولے بعرض فحول بحق خدا و رسالت مآب</p>

عیان شد که لفظ ولی در سوال	ولی امر باشد بلا قیل و قال
هم از پاسخ شان عیان مثل نور	که معنی مولا و ^{است} ^{مستور}
پس آن لفظ مولای حکم رسول	ولی امر باشد بر هر عقول
هم از پاسخ آن صحابه جلیست	که در نقلهاست که لفظ ولیست
همانا و لے اندر آن نقلها	بود معنی دالے امر را
پس از اینچنین نقلها هم ضرور	درین نقل مولی و ^{الامور}
تو بگر صواعق اگر هست شک	که بر قلب نکر نشانک
که فرمود ناچار ارجح	برین نقلها جمله کرده نظر
کزین نقلها و لفظ و لے	تصرف کنند است مولی علی
چه اینها ز مو لے معتبر شوند	که اخبار با هم مفتر شوند

دلیل هشتم حدیث غدیر مشتمل بر لفظ بعد یعنی
 مَنْ كُنْتُ مَوْلَايَ فَكَانَ بَعْدِي مَوْلَايَ

دلیل دیگر لفظ بعد است نیز	که در این حدیث ستای بایر
همی آورند از برابر خبیر	چو آن عمر و پیچو ابن کثیر
هم آورده معانی این حرف رات	که حیدر پس از من ولی شهادت
ببینیم هم که حسان صاحب یقین	در اشعار خود بعد گفته چنین
دیگر بگوئیم و دیگر دلیلی	بیارند بعدی در اینجا
علاوه بر خبیر بگوئیم	بفرمود انیت بعدی ولی
کنون راه حق پو مروراه خط	ببین بعد را با محبت چه ربط

چنین نقل باطل کند	که یک نقل تفسیر دیگر کند
دلیل نهم بودن علی بن ابیطالب امیر المومنین و سید المسلمین و قائد الغر المحجلین که در خطب منقول است	
دلیل نهم هست ای خوش خصال بحق علی گفت سالار دین چو قائد و گر لفظ مودعیم که آن بوسعید سجستانی است کنون حیث شک حدیث غید	که الفاظ خطبه شود کشف حال امیر سید المسلمین که آرنده فاطم بن مخترم بن عقده و نیز طبرانی است که مولادر آن سیدت و امیر
دلیل دهم ارشاد آنحضرت در خطبه علیکم بالسمع والطاعة للسا بقین من عتوئی	
دلیل دگر آنکه احمد شهاب که فرمود در خطبه آنجا بنی چو فرمان روا شد علی بر همه	بیاورد در خشنده چون آفتاب که باشید فرمان پذیر علی همین بجهرموئی بکن ترجمه
دلیل یازدهم ارشاد آنحضرت اینکه علی در منزلت و مرتبت مثل من است	
دلیل ستهم رتبه مرتضی که فرمود احمد در آن انجمن چو شد مرتضی همسر مصطفی	چو این المازل بسیار دبا که در منزلت هست شید چون پس او افضل و حاکم است از خدا
دلیل دوازدهم ارشاد آنحضرت در خطبه که این علی	

ولی من است و ادا کنند از جانب من	<div data-bbox="618 436 958 666"> <p>دلیل دیگر لفظ پاک است نیاید گراین حرف من و پذیر چو گردید جیسر مؤوی عام</p> </div> <div data-bbox="227 436 618 666"> <p>که از من لی و مؤوی علی است بگیر ز پو و جیسر و کثیر امور نبی را پس او شد امام</p> </div>
دلیل سیزدهم ارشاد آنحضرت بعد حدیث عنده یر حکم تمسک به تقی لیلین یعنی قرآن و اهل بیت اطهار	<div data-bbox="618 819 958 1310"> <p>دلیل است آن خطبه پس اهل تقرآن حق شد قرآن علی تمسک باوشل قرآن حق ازین ره شده فرض بر مؤمنین خلافت ازین کار بایر شمار چو بوبکر هم زیر این حکم بود</p> </div> <div data-bbox="227 819 618 1310"> <p>چو حکم تمسک به سر و نقل بین شان پاک علی ولی براست شده فرض در هر شق که دانند اما مش به کار دین و گرنه بگردو همان هیچ کار چرا اولویت پنهان در بود</p> </div>
دلیل چهاردهم نزول آیه مَسْلَى سَأَلَ ابْنِ مَرْثَدَةَ وَاقِعٍ وَ حَقِ حَارِثٍ كَمْ مَسْكَ خَلِيفَتِ جَابِ امِيرٍ شَدِيدٍ	<div data-bbox="618 1474 958 1891"> <p>دلیل دیگر از کلام خدا که چون این دلاست شهبور یکه ناصبی شوم حارث بنام باطح در ادرا حله را به بست بگفت ای محمد ز فرمان تو</p> </div> <div data-bbox="227 1474 618 1891"> <p>معارض بخوانی تو در ابتدا شد اندر عب به شایع و مشتر به شرب و آمد به بد تمام پس آمد به سید حق پرست که قسیم هر دو شدادت نکو</p> </div>

وگر کرده فرض صوم و صلوٰۃ
 در اینها گرفتیم فرمان مگر
 گرفته دو بازو یک ابن عم
 پس اورا کنون ای بنی زمان
 بگردی هم اورا تو مولای ما
 پاسخ لب فرمود سالار دین
 چو بشنید این پاسخ آن بدشیم
 که گراست گفت محمد با
 همانا کی سنگ خور و اوقاد
 فرو داد از بارگاه اجل
 روایات این واقعہ را بہین
 چو آن ثعلبے و دیگر سبط نیز
 شہابے و سہودی پُر کمال
 مناوی و با علوے مقتدا
 وگر پور فضل احمد با کثیر
 وگر صدر عالم زہند و ستان
 وگر احمد خطی خوش سخن
 بیاورد این ہر یکے محترم
 پس ای حق پر وہ حقائق نبوش

بہین طور حج و جہاد و زکوٰۃ
 نکردی قناعت بر اینہا و گرا
 نمودی بلندش تو اسے محترم
 فضیلت بدادی تو بر ہمگان
 بگو باشند این حکم حکم خدا
 ہم این حکم حکم جان آفرین
 سوی ناقہ برگشت و سیفت ہم
 خدا یا بزودی عذاب ہم نما
 بفرق دی از آسمان جان بداد
 درین واقعہ آیت حق سئل
 کہ نقاست مرا از اساطین دین
 ز زندگی و وصابی پرمیسن
 وگر ابن حبیب باغ و دیگر عال
 چو محمود و چون بلے پیشوا
 از و بعد محبوب عالم شہیر
 سہیل میانی امیر میان
 وگر موئے کوست پور حسن
 ز سفیان و او از بر صا د قم
 بر آوردہ خود بہہ گوشش

<p>کہ ہر گاہ حارث زاہل زبان کہ برجلہ یاران شہ دین داد گر این فضل عین امامت بود پس این عین مطلوب مقصود است اگر بود این فضل خیرے دگر کہ نزد یقین بعد از رسول چو زین حکم گردید افضل علی نباید درین پاک شان نزول جواب اندرین عذر با بیشتر کہ بطح بہ شرب بود پر ضرر ہم از سورہ کتبہ شک فضول چو شد قطع جملہ تاویل خام</p>	<p>بفہم ز حکم غدیرے چنان علی را عجب فضل و رفعت بداد کہ نزد تو ہم آن خلافت بود کہ حالات حارث بر آن خود گواست در آن جستم را دم بیاید نظر خلیفہ شود بہترین فحول ز ہر یار پس او امام و دے ز جہل خودش عذر ہای فضول مگر گویم اینجا بس مختصر ز تاریخ وہم از لغت بظہور کہ آیات کردہ مکرر نزول شدہ جستم برخالف تمام</p>
<p>ولیل شانزدہم مَن كُنْتُ اِمَامًا فَعَلَيْ اِمَامَةٍ</p>	<p>ولیل شانزدہم مَن كُنْتُ اِمَامًا فَعَلَيْ اِمَامَةٍ</p>
<p>کہ مے آورد در مودت علی کہ فرمود در حق جیت در رسول ہانا و لیش بود این علی اماش علی ہست ہم در امام</p>	<p>کہ مے آورد در مودت علی کہ فرمود در حق جیت در رسول ہانا و لیش بود این علی اماش علی ہست ہم در امام</p>
<p>ولیل شانزدہم مَن كَانَ اللهُ وَاَنَا مَعْلَاةٌ فَلَا اِسْعَاءَ لِمَوْلَاہِ يَا مُرْكُومٌ وَيَنْهَاهَا كَمَا لَمْ عَلَيْكَ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهٍ</p>	<p>ولیل شانزدہم مَن كَانَ اللهُ وَاَنَا مَعْلَاةٌ فَلَا اِسْعَاءَ لِمَوْلَاہِ يَا مُرْكُومٌ وَيَنْهَاهَا كَمَا لَمْ عَلَيْكَ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهٍ</p>

جواب ابن تیمیہ

لے فی سبیل جان و کتاب
مودہ الفرجۃ

<p>پس از قول زهرا عیان ناگزیر وگر ذکر آن منزلت است خیر نیداشت نسبت نبودش محل چو فرمود خست بشیر و نذیر پس از لفظ مولای عالی نهاد چنانچه ازین قبل گفتم جل که هر کس که با شتم من اورا ول وگر هر کس را که هستم امام هویدا که مولای حکم علی</p>	<p>که بوده خلافت حق آن امیر بآن شکوه ترک حجت امیر که فرمود خست رسول اجل هم آن منزلت را بنص عبید بود منصب عام هارون مراد که فرمود زهره اگر گفته نبی همان طور اورا و لای این علی باشند مرا و لای علی هم امام امام ست نزدیک و خست نبی</p>
<p>دلیل نوزدهم شعرا رقیس بن سعد بن عباده که در جنگ صفین انشا کرده بود</p>	
<p>و یلکست هم شعله قسریام که کرده عدد سرشته آشکار امام من و جمله مردم علی است چنانچه بگفت رسول کریم نفس بود این را اگر بجز آن پس این شعرا هم دلیل شین زایل تواریخ آورده است</p>	<p>که گفته بصفتن حضور امام بگفتم که کافی ست پروردگار دریناب تنزلی قرآن علی است که مَن کُنْتُ مَوْکَاةً قَوْلِ عَظِيمِ که شد قطع زان گفت گوی کسان که چون گفت تاریخ دان گرین بغیر تعصب بیان کرده است</p>
<p>دلیل بیستم شهاب و جناب امیر بمقام رحبه</p>	

له علامه الخیر
یوسف بن قزحی که بصری
فاضل شهید و اخیال از کوفه
و قاضی شریفین زویل است
باعت است و فاضل شریف
مناقب علیه و در سلسله ارباب
مکرم ذکر کرده و اصل امام علی
قال قیس بن سعد بن عباده
و انشای این بیت علی بن صفین
و انشای این بیت علی بن صفین
قلت لما بنوا المدینة و علی الاناء
و یادم که بیل و علی بن صفین
امام و سواد آنی با انشای این
قال النبی صلی الله علیه و آله
مولاه خطب علیه و آله و علی بن صفین
سلا الله و شتم امیر علیه و آله
تجلیت اوردی ازین اشعار
آنها بهایت و فوج و کوفه و شکار
کرد که بود از حدیث غزوات
و امارت جلیله و غیره که بگفت
ازدی قرآن مجید که درین باب
شده و آن آیه یا ایها الرسول بلغ
ما انزل الیک و آیه انما ولیکم
والرسول علیکم و فی الله مرجع
الحوادث و کتاب رقیس بن سعد
بن سعد بن عباده بن قریظ بن
الاخصاری الخزرجی و قریظ بن
ابیه بن کعب بن جهم بن قریظ بن
کلاب بن مره بن کلاب بن مره بن

مدین کریم صاحب منزل
انچه شتم و تمام قال ابو
کلاب احد الفضلاء الاخذ و احد
فی الحروب و اهل الارض و الکوفه
و البخاری و الکوفه و البصرة
و کوفه کان من النبی مکان حب
الشرطه من الایم و اهل و تول
الایم و کوفه و کوفه و کوفه

پیش صحابہ بحديث غدير وقت یکے معاویہ در خلافت
نزاع کرده بود

ولیلے در خنده چون آفتاب
که بر حق خود آنجناب ایتر
صحابه شهادت بدادند هم
بیارند این ماجرا را خبر
بنوعیکه نزدیک اربابین
از او شان بپاشند چندین کسان
بپاشند هم زان گروه عظام
چو بزار و هم موصلی اریب
همانا دگر نامار اہل
چو در وقت انشا دزان حاضران
پس از بدو دعای ولے خدا
بیارند کتمان شان بیگان
چو عین احمد ^{صلی} اللہ و ہجو تبارے
ہم ابن المغازل دگر بو نعیم
بتاریخ اصحاب ابن الاثیر
دگر جامی و ہم محدث جمال
مگر دہلوی تحفہ ساز زمان

خود انشا و مشہور آن بو تراب
گرفته سند با حدیث غدير
از آن بعد انکار باشد ستم
گروہی را اعلام بالغ نظر
محقق شد آن مثل علم یقین
مرآشیخ شیخین و الامکان
چو احمد دگر چون نائی امام
چو طبرانی و بعد او چون خطیب
کہ تفصیل آنهاست طول مل
بگردند بعضے شہادت نہان
کے برابر ص شد کسے راعما
ز اہل الاحادیث خیلی همان
دگر دار قطنے بداد آورے
ہمین طور بو موسے بس فہیم
دگر مجد و حلبے و ابن کثیر
پس انکار را نیست اینجا مجال
نہ در تحفہ انشا دکر وہ بیان

۱۵ این اشہاد
ما بیاوری از انہ علام حقین
فہم ز دکر اسمای ایشان در حق حضور
طوالت است نقل کرده از علام
روایات است روایتی از اشہاد
ہر گاہ جناب ابی ہریرہ اشہاد
حدیث غدير و دیگر روایاتی
کو در ترمذی و بخاری و ابن کثیر
و بیہقی و ابی داؤد و تہذیب
و ابن ماجہ و دیگر روایاتی
در این باب مذکور شد و در این باب
۱۲

مکن کتم انشاد حق امیر
پس اسے حق پڑوہ بستر گزین
کہ قطعاً مراد حدیث غدیر
چہ دلتنگی و بددعای امیر
انہ آن دوستی بود ہمچو سپین
وگر اینکه حب شہ مونسان
مسلم چنان بود مشہور تر
شہادت بخوابد عبث اندران
وگر اینکه از ذکر حکم غدیر
بابتات آن بود اندر نظر
ببانت ذکر چنان عراق
بود حب جیدر چو حرب نبی
وگر بود انشا و آن حق مطاع
چنانچہ کہ جلے و ابن حجر
چو انشا شد بر خلافت ضرور
چہ وقتے شود احتجاجش درست
چو بودی از آن نص محبت عیان

ز امثال زید و انس بند گیر
تو دانستہ باشی بحکم یقین
امامت بود از برائے امیر
نہاید کہ آن امر بودہ خطیہ
کہ کتمش نمائید یاران دین
کہ مرافضیت نبودہ در آن
کہ حاجت نبودہ کہ آن را ہمیر
خصوصاً از آن زمرہ و اتفاق
چو بودے محبت مراد امیر
چو ذکر مودت سزاوار تر
کہ نص علی میشود یک نفاق
پس ای داعی بر حرب نص علی
در آندم کہ شد بر خلافت نزاع
بیارند این وجہ را خوب تر
ز مولیٰ مرادش و علی الامور
کہ باشد در آن منہ ماخست
نہ ممکن شدے احتجاجش بآن

فصل چهارم عتارفات علمای سنیہ بر نص
بودن حدیث غدیر در باب اسامت خلافت

۱۵ روایت نصیر
علی بن ابیطالب و نفاق بودن
از صحیح مسلم و ترمذی و حص
نسائی و مستدرک حاکم و مستدرک
ابن ندیم و بحاشیہ بکدرت
۱۶ ابن حجر مکی و صواعق
خود بعد از استدلال اہل حق
با پنجین گفتہ و جواب ہدہ
الشیبۃ الثانی ہی آتہ قدیم
بجناح الی مقدسہ الی آخر
۱۷ بقال فی روایۃ الامام
من الثبوتین صحیحاً و
بکلی لا یفزع الی خلافتہ
و جای دیگر ترقی و علی تسلیم
المروند اولی الایات قالہ
فی المال الی ان قال یقول
لناک انہ لم یجد کلمۃ
ان آت الیہ الخلافہ ۱۲
من از حدیث کما تقدم
۱۸ حدیث علی بن ابی طالب
در سیر خود گفتہ کہ من

جناب امير علي السلام

بيا خواستگار صراط نجات	بيا طالب جاده پايه هدايت
بديدي همه اين دلائل چون نور	که روشن کند چشم هر قلب کور
بين بعد از اينها چو عين اليقين	که کرد اعتزالي مخالف مدين
از او شاست غنم الی نکل نام	چه خوش گفته در سفته اينجا تمام
که اجماع باشد بر اصل خبر	و گر تهنيث ثابت است از عمر
پمين ست تسليم و عين قبول	تجکيم حيد و حضور رسول
مگر حب جاه و رياست برين	چنانچه نشان جام حرص و هوس
پس آنرا پس پشت انداختند	که خود بر حکومت پروا نهند
بسوی طريق نخستين خویش	ره ارتدادی گرفتند پیش
بدادند دين را بدنياي دون	گرفتند بس بهنج زشت زبون
و گر يوسف سبط فرد زمان	نگر تا چه آورده حق بر زبان
که نصيحت اين حکم خم به نزع	که بوده عسل یک امام مطاع
حکيم سنائی و عطار نیز	بن طلیح و کنجه خوش تمیز
سعيد توفرخانی دی شعور	همین گونه مفیر زری و بشکور
ز اعلام هر دو شهاب همان	هم این صلاح امیر میان
هم این الاخ شاه عبد العزيز	که در هند کرده جهاد و ستیز
در اینجا چه از خوش سفته اند	که مقصود مولا چو ما گفت اند

باب دوم رجوع سوی مقصود یعنی بحجت اوله

مذکورہ معنی امامت از حدیث غدیر ظاہر و معنی
محبت باطل و دفع تعصبات و مکاررات اہل سنت
و در اینجا دو فصل است فصل اول دفع تعصبات
مخسر رازی و خواجہ نصرالدین کابل و شاہ عبدالعزیز
دہلوی صاحب تحفہ وغیرہم

کہ گردد از آن بخت تیرہ چوروز	بدہ ساقی بادہ دل فروز
کہ دارم بہ کیوان و بہرام جنگ	بدہ ساغر از بادہ لعل رنگ
بسوی بزرگانست دستش دراز	گر اچرخ خیرہ کش تہ بان
چو دروی کشان در خسرو شادم	ز جورش باخسرو بچوش آدم
کہ خم فلک شد از آن یل خیز	بجام از آن آتشین آب ریز
بیایم ہستے چو دریا بچوش	چو زان لعل گونہی شوم جرعہ نوش
دلہم ہچو دریائے گوہر نشان	شود نطق از آن آب آتش زبان
رود تا بھمدومہ خود بہر گرد	بر آرم سوئے چرخ دست بند
بھرجہ ہی آتش اندر زخم	ہمہ کجرویش ہبسم بر زخم
بیایم امان تا زبیر داد او	زخم چنگ و چنگ جلا داد او
زرق باطلے را جدائے کم	از آن آب آتش نوائے کم
بیا ایکہ از دین بسے غافلے	بیایم و رازی و کابلے
کہ دینہ کردی بیا یک تیز	کجائی تو اے شاہ عبدالعزیز
بتقلید دیگر کنے گفتگو	چو طوطی بآئینہ بی جستجو

بودا و لین جیسل ای دهلوی	که فرمودی از راه نصب قوی
که اخبار قوم تشیع نهاد	که آن برامست کنده استناد
ز روی تفحص بنامض نظر	همانا باشند اثنا عشر
بگویم که این حصر بطلان نشان	بیاورده از کجساز زبان
تو اسفار شیعه تفحص نسا	که همچون احادیث یابی بسا
و گرفت برانیکه نقل غدير	هم آورد اسلمی سلجیه
بگویم که این قول تو پر عیانست	که این حاصل دعوی شیعیانست
ولیکن تو نقل دعوائی شان	غلط کرده قصد آای بد زبان
که از قول او شان بسلام شعور	تو اثر تو ساقط نمودی ضرور
روایت درین نص و حکم غدير	ز تنها بریده کنی اے بصیر
پس اظهار بس او یان را درو	نداده اجازت مگر نصب تو
بود وجه در ترک آن این چنین	که نبود ثبوتش بقطع و یقین
مگر شدت خواجه با کمال	که کردی تمناش به تنحال
نموده هست شرم از حدائی دو	که بعد از بریده و غیره فرود
و اگر بعد این کار خود اے عزیز	باین فضل مشهور با صد تمیز
گفتی که انکار کردند از آن	که مولی است اولی همه انویان
بگویم که این کذب مذموم تر	نه چون کردی از قهر قاهر خدر
نه انکار کرده کس از انویان	که اولی است هم از معانی آن
بجسته خودت منکران را بس	نیارستی آورد نام کس

قد اول حدیث غدير که
 بطهران بسیار در کتب ایشان مذکور
 میشود و از آن قضای دین در معاصی
 و کلام حاصل آنکه بریده بنی الحبر
 الاسلمی روایت کند که کتب حضرت صلوات
 علیهم آله و سلم در کتب عامه است و از حق و حقیقت
 میان که در میان موضع رید جازیه
 سلیمان را که در کتاب آن جناب
 بود و حاضر فرموده خطاب کرد که
 یا مشرک سلیمان است او را که
 من انفسی قالی قال من کنت
 بر او را و علی مولاه اللهم وال من والاه
 و عاد من عاداه و سلطه خواجه
 نصر الله علی کلمه و در حقیقت گفته بطلب
 الریاض فی ابطال استدلال الاصفهانی
 علی ان الامام بعد النبی علی ما
 حدث به اهل السنه و جمیع ائمه و غیره
 الاول آمده و بریده و غیره از آن
 صاحب صاحب بعد عبارت
 تکریم که عایشه این شریفی اتفاق
 اولی حضرت است و او را که مولی منی
 بودن عین امامت است و اولی حضرت
 غلط درین استدلال است که
 اهل حریت قاطبه انکار کرده اند
 که مولی یعنی اولی آمد باشد ۱۲

نمودند اثبات آن ای عقیول	همه لغویان بل خدا و رسول
چنانچه بفضل معانی آن	گذشتند احوال آن لغویان
ندامم کزین کذب شستین	عزیزا چه حاصل شدت خزانین
که خود را و هم مذمب خویش را	نمودی تو رسوا ازین افترا
رگ گردن تو قوی از شقاق	خوشاد دعوی سبب باطل طراق
حدیث و لغت اندیدی در دست	هزار آفرین بر پیشین فضل تست
چو گفتی که گفتند اهل ادب	که مفعول چو افعّل نشد در عرب
بگویم که گفته چه قول غریب	که نشنید ز نهام روی ادیب
هم آن خسر رازی و هم کابلی	نکردند جرأت برین عاقله
بگفته ز اهل لغت نام کس	هزار آفرین بر پیشین صدق و بس
بله موجود چو سودا و خام	بود خسر وین مشک امام
بلگفتا که مفعول بر اے مکان است	و یا بجبهه حدثنان و بهر زمان است
نه قصص سج کردند اهل ادب	که مفعول چو افعّل بود در عرب
تو گفته که گفتند اهل ادب	که مفعول نه افعّل بود در عرب
بود فسق بین نباشد نهان	از گفتن نباشد گفتن اندر بیان
بهر حال قصد شکاک امام	گر اینست نین حرف مثل عوام
که این وزن مفعول تحقیق در	بجز سه معانی ندارد دیگر
پس این صیغه باطل بود در بیان	معانی دیگر بود بجهل آن
که باشند آنها بر هر نسیل	چو فاعل و مفعول و همچون فعل

جواب

له قول خلا از آیه
سوره صافات و قول رسول از
ظاهر است و قول رسول از
نقل ابو هریره که در صحیحین
ست و سابق ازین چند بار
مذکور شده ظاهر است ۲۱
فول بگفته اند که مفعول
افعل هیچ جا در هیچ اوده نیامده
چونانی ای اوده علی انصوح
مطلب از حدثنان مصدر است
مطلب از حدثنان مصدر است
مصدر از حدثنان مصدر است
ماصل شود یا برانی ظرف مکان
وزان افعّل مفعول اهل لغت
نقصه خدای گفته که اهل لغت
تقصیر کرده اند یعنی گفته اند
و شاه عبدالعزیز بگوید که اهل لغت
گفته اند که مفعول بیخه افعّل
ماوه نیامده پس در سکوت ازین
از گفتن خودی ظرف ظاهر و بیخه
از گفتن صاحب در بخا تقلید ازین
و اگر شاه صاحب نام گویند چرا
و اتیان او کرده پس نام گویند چرا
ظاهر کرده که فلان کس لغوی است
گفته ۱۲

نمائی که معنی مولی جلی
 خودش گفت از ی جبرئیل
 پس از ذکر هر سه معانی آن
 کنون مفعول افعل نیاید چرا
 چو گفته است از ی که آن لغویان
 تو تقلید او کرده اے محترم
 بگویم که اهل لغت همگان
 پس اینجا و هم اندرین ماده
 نیاید اگر با هم جاست دگر
 چه اندر لغت که قیاسی کنی
 چو مولی است اولی پس آنرا شناس
 نمائی که اندر زبان عرب
 چه جد و جمالات و هم ارجا
 خصوصاً برین لفظ عالی مراد
 چو گفته که بوزید تجوز آن
 ولیکن ز جمهور شد تصفیه
 بگویم که این سه دروغ تر
 یک آنکه تجوز را آشکار
 تمسک بمجر دروغ و دگر

چون ناصر چو متق دگر چون ولی
 معانی مولی چو فاعل فاعیل
 چه حاصل شدش کانت بطلان بیان
 چه باشد دلیل برین استرا
 نکر و ند مفعول چو فاعل بیان
 فراتر نهادی از او یک قدم
 بگردند مولی چو اولی بیان
 بین مفعول افعل همین آمده
 نه زعم تو ثابت شود و نظر
 چها لفظ و ترکیب بر هم زنی
 قیاس تو اندر لغت بی اساس
 بر مرد و اناس فن ادب
 نظیر که نذر ند بس لفظ
 شعاعی ز اسم جلاله قناد
 نموده بمجر تمسک سخنان
 که کردند بوزید را خطیب
 که گفته نگفت کسی پیشتر
 بوزید کردی خودت مختار
 تو هم خطیب نیز کن بتر

سلب با الفاظ در زبان عرب
 خلاف قیاس اندک نظر نماید در کتاب
 استاد مولانا سید صاحب حسن اعلی اندک
 در محله فیه عیقات چندی از آنها
 نگارش فرموده و از آنها بدین مختصر
 الفاظ بطور ذیل بیان می نماید
 از آنها لفظ جبرئیل و محمد و طوفان و یسوی
 و یسوی در کتاب بیان آن تفسیر کرده و گفته
 اند که اینها لفظ جلاله است که در قرآن
 مجید وارد است و آن جمع جمالت
 در مرتبه ششم چنانچه یسوی گفته که
 هیچ لفظی نیست بحر جمالات که
 جامع شده باشد و در لفظ جلاله
 که در چهار شنبه را گویند هیچ مفعول
 و انشاع و مثل شاه عبد الحزین
 الفاظ غلط باشند و اسم جلاله مراد از
 لفظ چه قدر بیانات میکنند و گفته اند
 قولاً لا یوزید لغوی که این را تجوز
 نموده و تمسک را بوزید را تجوز
 در تفسیری مولانا ابوعبیده است
 چو باریال و بیت درین تجوز تمسک
 خطیب او کرده اند و گفته اند که از آن
 سه دروغ آنکه تجوز را ندان مولی یعنی
 اولی مخصوص و مختص و قولی البیوت
 کرده دم آنکه بوزید درین معنی
 مشک بمجر یعنی ابوعبیده کرده و تمسک
 از آنکه چو باریال و بیت درین تجوز
 خطیب اندر کرده اند پس این
 خطیب از حق کذب میگوید

باب دوم فصل اول

همه در دروغ خطیب کذب میگوید
 از آنکه چو باریال و بیت درین تجوز
 مشک بمجر یعنی ابوعبیده کرده و تمسک
 از آنکه چو باریال و بیت درین تجوز
 خطیب اندر کرده اند پس این
 خطیب از حق کذب میگوید

جسارت نکرده برین انحصار
که گفتند آنرا با لغویان
که تجویز بوزید را مظهری
ز تجویز بوزید هم منکرست
نه چون بھر گوشت کافی بوس
پذیرا و مقبول بے انحراف
که بوده با لغویان را امام
سه کس شل ارکان برائی مکان
در ایشان بوزید بوده صنف
هم آن سیدویه از وی اخذی نمود
که اندر لغت پیش او شد و بیل
نمیدے تو منظر درین ماجر
ا گرفتند معنی قرآن ازو
و اینجامسک بمعمر کرد
گمرا تا قیامت نیابی سبیل
که با او چو معمر و بهمسر بود
ز معمر همے بود افضل ضرر
جوابش چنین قابل سلیه
کے تخطیب آن بوزید را

خود آن فخر رازی تونهار
خود اطهار آن کرد و گفته عیان
غنیمت ز تو این چنین ادوری
مگر کابل تعصب پرست
و گر آنکه یک قول بوزید پس
چه یک قول از لغویان بخلاف
بخصیص قول چنین فرد نام
چه بودند بجهت لغت و جهان
ابوزید و عمر سوم اصمعی
تو گوئی که سر حشر علم بود
نه هم پایه اش شد خلیل نبیل
ندانم شان بوزید را
که امثال او حاتم اسلاف تو
دروغ دوم آنکه بوزید سرور
گویم که باید برین هم دلیل
چگونه تمسک بمعتبر نمود
آن همنه خود و مجمل امور
دروغ سوم تمسک بتخلیه
که ز نهار نمود اے پیر مرا

طبع ابو لید
 ابوزید ابو سعید به بکد از بخش
 کما عرفت آمدن مولی بنجی اولی
 که نماینده نازی را هم سلطان کرده
 پیوسته لم صبح عجب ست ازین کبابی
 یعنی افضل و امدی عن ابی زید
 احسن اهل العریة ان شطابار
 لای مولی لم یجی لای مولی لم یج
 کبابی در صحن گفت دیو باطل
 طعنه خواجه نصیر

جواب دوم از دروغ اول

[illegible]

و اطفال هم جائزست پیش شلج
قبول ابو زینده یا قبول ابو عبیده
که از ایشان ۱۲ ساله و بزرگتر است و
ابو عبیده و زینده بود و علامه
جلال الدین سیوطی و دیگران
الحاکم علی بن الحنفی نقل کرده که
ابو عبیده و زینت فاخت جاب
میپاد و بنویسد و زینت فاخت
و ابوباک در شلج فاخت و طیب
میپاد و در شلج فاخت و طیب
در طایفه و طایفه

همه لغویان از ره اعتبار
چنانچه با نام آن لغویان
مگر کردی ای پرنسپس اوستاد
هم آن فخر رازی رهزن ترا
نکفته ز جمهور نام کس
ازین بعد میگویی ای عزیز
که بوزید و هم معمر باشور
چو زان سر را کین فن زبان
پس انکار تو ای تعصب آب
چو بوزید قلیل معمر نمود
و گرفت ای معظم لقب
که مولی گراول بودی بطور
بگویم که این قول را ای عزیز
نکفته ز جمهور نامی چرا
مراد است ز جمهور یک از سیت
نه او نخواهی و فی ز اهل لغت
مهارت بعلوم ادب هم نشأت
اگر شک در بی نامی درین
و گرازی آنرا گم از زبان

نمودند معنی او اختیار
گذشته سابق در آنجا بخوان
در اینجا جمهور عفت امرا د
جسارت نکرده برین اقرا
برین صدق تو آفرینها بے
که گردید طاهر ز قول توین
بگفتند مولی است اولی ضرور
دو تار کن کردند اولی بیان
بجز نیک نموشی مدار و جواب
نکردی چنانچه چنین ای گنود
که گفتند جمهور اهل ادب
پس لفظ مولی من آید ضرور
بکردی جمهور فسوب نیز
هزار آفرینها برین افترا
کز و این همه شید و شب باریت
چو تو دشمن با فهم خلعت
که همت پی خود نمائی گماشت
کتب مشل روض المناظر بین
نه فسوب کرده بآن لغویان

قول صحیح باشد لایم باید که کجای
علمان اولی سنگ مولی سنگ گویند
و هو باطل سنگ بالا جاع ۱۴۵۵
قاضی عبدالدین ابوالولید بن
شحنه بن علی در کتاب درون نظر
در ذکر مسئله گفته فیما قوی الامام
ابن اثیر بنی ان خطیب اری قال
کان یظن ان مولده مسلم و
کانت له ایدیه الطولی و العجمی
خلاصه پیوسته و سافر البلاد و صحیح الملک
دعوت بسبب قهقهه غیظه ازین جهت
ظاهر است که خرداری در فن عربی
مهارت پیدایش علاوه ازین بقاء
در ابتدای ذکر تواریخ و غیره طاعت
تکیک و صفایان این بزرگ
ذکور است و نیز از صحبت مولی
و قهقهه ظاهر است که طالع و قوتها
دقت پر دانه بود خود باشد منی لک

جواب اول

جواب دوم

خودش بخت این جمله سودای خام
تو ظنور اور از دے زخمه
چنانچه نخستین خودش ای شگفت
بگفتا که ترکیب لفظ بیان
ازین ره بھر دوم ارف ضرور
پس از ختم این سفسطه خود گر
بمصول نبود تقصیل بیش
همانا بگفت که بنود چنین
نگردد و محصول او دستیاب
گرفته غلط حرف ای عزیز
مخور گول ز رازی پرنه
دلیس خیال و لغ سقیم
چو پشته باطل نموده عیان
ثمریت در چوبه باخسل
که هر چه بخواب تراشی عقل
تراکیب الفاظ اے پر نزاع
همین ست خوش مسلک نخیان
هم اندر ترادف نه لازم چنین
شود تا از آن لازم اسی و شعور

گر مساندنا کام اندر مرام
قزودی بر آن خود دگر غم
درون نه سایه ره کج گرفت
بود امر عقل نه از واضعان
بیاید قرن یک ز عقل و شعور
در آخر بگفت که فیه ظر
ره حق گرفته در نیاب پیش
که کیان بود هر دورا هر قرن
تو تصدیق آن کن ز سلم کتاب
نه قول در شش بوجه ستیز
که تو شش تعصب بود سر بسر
بود شکل مطلوب طبعش عقیم
کلامش تهافت بطلان نشان
چند لغت عقل انیس و خل
نه هرگز کنه التفاتی بقیل
چو مفرد بود و خصر در سماع
کتب گر ندیدی چو مره بخوان
که کیان بود هر دورا هر قرن
که در بعد مولی من آید ضرور

این علامه سیوطی در کتاب
منتهی قبال اوجان نے
شرح التمهیل العجیب من
بیچر کیانی فی نفس الافان
من غیر ان یسمع من ذکر الکتاب
نظائر دین الکتاب العتیة الا
کالمفردات اللغویة تکلیما بجز احوال
لفظ مفرد و تکلیف لا یجزئی ترکیب
لان جمیع ذلک الامور وضعیة
والامور الوضعیة تحتاج الی
سماع من اهل ذلک اللسان

در سابق فصل دوم
 از باب اول گذشت که
 گفت شمس ابن الانباری و
 غیری در تفسیر لغت خود
 و جوهری در صحاح و غیری
 در مجمع البحرین و غیری
 در تفسیر و شرح حاشیه
 و غیری در شرح و تفسیر
 معانی مولی را بعد از او
 نوشته اند و از آنجا که
 بیان کرده اند بلکه بخاری در
 کتاب التفسیر از ابو عبیده
 معانی را بعد از نوشته و از
 آنجا که یکی واکه شاه
 گفته پس عجیب است از
 سخن پوری فی رازی که
 نقل کرده معنی اول را
 حاصل معنی گویند معنی
 لغوی ۱۲

دوم اینکه یک لغوی حق پرست
 اگر راست بازی کتب را بگو
 سوم اهل تفسیر و اهل لغت
 معانی مولی شمرند و پس
 ازین به چه باشد طریق بیان
 پس افسوس بر کذب و نادانیست
 و اگر قول رازی کنه گرسند
 بیاید اهل گراز لغویان
 رسد طحله را برین کج بنائے
 بمعنی لغوی حق گویدت
 ندانم که با آن امامت چنان
 ز رازی بنالند خود کمالان
 که بر اهل اسلام ارکان دین
 در خبر برین شور پراز ستیز
 عجب عایمانه ره از غافل
 بچه وجه نگر فتنه از سحرین
 که کرده است معنی لغوی آن
 چو ثابت شد اند لغت ناگزیر
 بفرمود مولی چو او لے رسول
 نکته که آن حاصل معنیست
 تو یک نام از لغویان خود بگو
 که بودند جبار و هم نخله ات
 بگفتند او لے از آن جمله پس
 در اثبات معنی لغوی عیان
 که گوئی که آن حاصل معنی است
 بگرد لغت جمله نامعتمد
 لغت لغوی اهل لغت لغویان
 که معنی قرآن کند طبع رازی
 تساهل نمودند اهل لغت
 بدین هزاره آلود رازی بان
 چو ذمهی و هم حافظ عسقلان
 کن نکته چینه بفساد یقین
 بگویم که ای شاه عبدالعزیز
 بر فتنه پس راز و کابلی
 تو معنی مولی که اسم است این
 تصرف کننده هم او لے بیان
 که مولی است اولی پس آنرا پذیر
 پس انکار از آنست کفر جهول

تو نگرفت هم رازی صحیح
بر آن هم نه قانع شدی ای عزیز
برازی شده ختم اهراس عام
بهنگام بحث اهل دین میشو کم
مگر صاف کذب چنین بر ملا
بلی کردی بایه تو اے عزیز
که کرده بمن موله بیان
چه این وزن بطل بر هر نیل
پس از بھر و چنین نصیب
که در فصل من نموده بیان
که این کس لغات و حدیث و کلام
چنین است این معنی آشکار
چو گفتی که اولی است مولای حکم
گویم که از بھر هر لفظ تو
بر آید صله خاص حسب مقام
دوم نیست ز نهار حاجت چنین
چه من لغوی موله ضرور
بهین است کافی بمقصود ما
اگر هست مقصود تو اے بصیر

گرفتی خرافات او ای فصیح
فرودی ز خود افترا آت نیز
شده بر تو صدق و دیانت تمام
نماید تاویل و تلبیس هم
ندام که گفت کسی با جفا
در اینجا چو تو یک جدال ستیز
که بود ولی امر بمن آن
نیاید بمن وزن قیاس
اقادات اهل لغت را بگو
خودت کذب و صاف گردین
بقولش خوانده ز روی صواب
که رازی بجا با نمود اختیار
قوله تصرف صله کو با و لائے حکم
صله در لغت نیست ای نام جو
بودر بنهوش قسرا این تمام
که جوی صله را بفکر زین
تصرف کشده و لے الامور
کند دفع و هم تعصب ما
که از بھر او لے بنص غدیر

قوله دوم آنکه اگر مولای منی
اولی هم باشد صله او را با تصرف
فرودادن از کدام لغت بقول
خواهند شد و اولی
مذکور شد و نیز عطف
اهل سنت و قضا و لغت
منی مولای الامور مولی
منی الامور بنید لغت تصرف
منی الامور هم منی آنست
نیز که مولای الامور و تصرف
منی الامور با هم مترادف اند
چنین ماله آن منی انکار
نمیواند کرد و اگر کسی از تعصب
انکار کند نزاع لفظی و حق بوری
است ۱۰

تصرف بیاید صله از کجا
 بگویم که آنچه دلائل چو نور
 از آنجمله هر یک دلیل شین
 تخصیص صدر حدیث غدیر
 از نیوج تبریک بگذاشته
 پئے حب و تعظیم ای کاروان
 پئے دفع محمد تعصب شعار
 و دم زان دلائل بتابی تو سر
 پس این اولویت در ادلی ضرور
 چنانچه در آن صدر پس محترم
 چو شد اولویت مجمله امور
 پس از وجه اطلاق مولی عیان
 در آنجا که امیر سدس نهول
 چو گفته که در بعد اولی گمان
 بود تا در امت اعلى ولى
 بگویم کرین و هم وزیر ارشیاب
 که آنچه که در صدر باید صله
 تصرف صله هست آنجا چو نور
 اگر از چنین طبع نه احتمال

و لیل چه باشد بر آن رهنما
 بگویم بود خوش قسری نه ضرور
 بود موجب این صله با یقین
 چو تبریک اصحاب بر آن امیر
 که بر بان روشن بیگاشته
 نه واقع شود تمنیت در جهان
 کتاب خدا هم نیاید بکار
 انگیزی صله هم تصرف اگر
 بگردید مطلق بجنبه امور
 بر آرد اهل التفاسیر هم
 تصرف در آنهاست داخل ضرور
 که حجت بود شاه بر بگمان
 که رو تا بد از قول حق رسول
 که تعظیم واجب صله بهر آنست
 معظم که محبوب تر چون بنی
 گذشته سابق در خشان جواب
 درین فرع او نیز آید صله
 بود هم تصرف در نجیب ضرور
 دلائل باشند باطل خیال

له در ادب و ادب است اولی بکم
 من افکرم و معنی تبریک بکار باد
 و تمنیت است در امت اعلى ولى
 احتمال است که اولی بالجنه و اولی
 با تعظیم او باشند ۱۱

پس آیات قرآن و قول رسول	بناشد بیکار و لغو فضول
دوم آنکه آیا نکردهی نظر	هر آنچه بر لبه نمود این حجر
که بالقطع و فی الواقع و بی نزاع	بما بعد او لے صلہ اتباع
همین بود بس فهم شیخین با	که تیریک گفتند بر مر قضا
پس این رهبر تو بلا قیل و قال	بکبر و احتمال تو باطل خیال
سوم اینکه این وهم و این احتمال	منافی مانیت اندر خیال
کمترین احتمال تو گردد جلے	کز اشیاخ تو بود فضل علی
برائی که محبوب تر آن کسی است	که در ذات او فضل دینی هست
خودت گفته همچنیں اینی نیل	په تصنیف معارف سر جلیل
نگوید گئے شخص مفضل را	تبعظیم او لے شد دوسرا
پس از لغو زعم تو هم آن عالم	بود افضل و هم و صے بنے
چه نزد تو بے اختلاف بیان	خلیفه شود بهترین کسان
پس این احتمال تو ای ذی شعور	کنند مردم مذہب تو ضرر
چو گفتی که لازم نشد بے خفا	تصرف باو لے صلہ هر کجا
بگویم که گفت ترا لے دلیر	که هر جا تصرف باو لے بگیر
در آن آیه پاک ذکر خلیل	تصرف بنا شد صلہ از دلیل
چه مانع ازین معنی است اتباع	چه آوردہ جا بلانہ نزاع
مگر بر تصرف در اینجا ضرر	دلایل بیان کرده ام مثل نور
چو گفتی که ما بعد حکم صحیح	بود بر محبت قرینہ صریح

لے قول و چه لازم که هر جا تصرف باو لے
 بشنیدم را در اولی با تصرف بگیرم
 قوله تعالى ان اولی الناس
 بآثارهم الذین اتبعوه و هذا
 البیاض الذین اتبعوا پیاست
 که اتباع حضرت ابراهیم و علی
 با تصرف در اینجا پیاف پیاف و قبل
 لے درین آیه و پیاف پیاف و قبل
 آن دیگر اسرار لے است از اراده
 اولویت تصرف بخلاف حدیث
 خدیجه پس قیاس اینجا پیاف پیاف
 قرآنی نتیجه نمائند

پس اولی بودیا که مولی همان	مراد از ولایت محبت عیان
بگویم که گرچه چون نور و ضیا	گذشته جواب همه ادعا
در اینجا جواب تو ای پنهان	بگویم در خبا بطرز دیگر
که اعلام پیشینیان ترا	بمنه مولا و این ماجرا
عجب اضطرابات روداده است	که هر یک برای در افتاده است
چو رفتند کج از راه مستقیم	قائد در اختلاف عظیم
بچاوندان خبا از دانش برون	تو گوئی که فی سکره یقه هون
کسے گفت ناصر و گر کس محب	و گر چند مننه کس مضطرب
هویدا است زشتی معنی شان	چنانچه ازین پیشتر بیان
که انصاف کوشی ندارد قبول	که در راه و در عین گمراه رسول
کشدر حمت اہتمام آنچنان	شود حاصل آن ہمین کیان
که هر کس که من یاریش کرده ام	علی یاریش میکند نیز هم
و یا هر که را دوست دارد بنی	همان شخص را دوست دارد علی
ازین حکم شد فرض حیدر چنان	که او نصرت و حب کند با کسان
نشد فرض اتت که با آن امیر	کند نصرت و دوستی ناگزیر
ازین وجه اعلام بے اعتساف	نمودند لابد ہمین اعتراف
چنانچه ریاض محب را ببین	که کرده است نقل از بزرگان جنین
که مننه ایجاب حب امیر	بعید است از لفظ نقل غدیر
چه برعکس نسبت بود پر ضرور	نه تجویز آن میکند و نشعور

پس از نقل معنی بکشف
 پس اسے حق نبوت سنن گرا
 همان ست دعویٰ حق بیکان
 و گر آنکه بود ضرورت چنین
 چنین امر اندک نبی در نهفت
 بہر حال روشن کہ نزد شما
 ز ما بعد یعنی دعائے نبی
 ازین رہ برین نصرت و دوستی
 ہمین طور منظور اسے باخرد
 چو برقع ہر دو معانی آن
 پس ابن حجر معنیش از مرا
 پس او دیگر بعض کس بی شعور
 تو آگہ گشتے ز تنبیہ ما
 بگردی تو معنی ولایت مگر
 نگفتی دلیلے برین ای متین
 بمعنی مولا تو بر لغویان
 نکردی تو معنیش اولی قبول
 مگر خود تو معنیش ای تر زبان
 بگو صاف معنیش ای مضطرب

نہ بر آید الا بتقدیر صرف
 بانصاف بین قول سلاف
 کہ دشمن شہادت دہد بہر آن
 کہ گوید سر راہ سالار دین
 بخلوت علی را توانست گفت
 محب ست یا ناصر آن مرتضیٰ
 عیان انیکہ محبوب باشد علی
 نہ ما بعد گرد قسریہ جلے
 نہ از بہر ناصر قسریہ بود
 بگشتند آگہ پس آئیندگان
 ترا شیر از طبع محبوب را
 بر فتنہ تقلید کردہ چو کور
 کہ بود ز روی لغت این روا
 چو نصاب ہمال کو تہ نظر
 کہ حُب علی چون بر آید ازین
 خطا و تساہل بہ بستی عیان
 ز اقوال شان ہم نمودی نکول
 نہ ہرگز توانے نمودن بیان
 کہ محبوب گوئی کہ ناصر محب

ازین بعد جای دگر ای عزیز
پس اینجا از آن دست خوشنود
همان آتش در کاسه باشد ضرور
کز آن فرض حیدر شود حبت ما
چنین معنی این حدیث غدر
گر از دست محبوب باشد مراد
پس این معنی لفظ مولا بیان
اگر هست ثابت ز روی ادب
بهر کیفیت معنی این نص بگو
بکن اول این سقف را ستوار
چو مولا ش محبوب بنود روا
کنون گر تو ناچار لے ہو تیار
باین اختیار حق وزین خط
چه گفته که انکار کردند از آن
بیاشد غرض اندرین ای فصیح
همانا کرین یا وه دل ربا
که گفتم که حال قرینہ چنان ست
دوم اینکه آمد سر حکمنا
ازین حرف فاهم نکردی تمیز

کنی معنیش دوست با یک تمیز
بود اسم فاعل محب گرامد
که من حالیا گفته ام بے فطو
نشد فرض محبت آن مقتدا
نباشد به نزد تو هم دلپذیر
که آن اسم مفعول باشد بیاد
نکردند ز نزار خود لغویان
بکن استناد از کلام عرب
از آن پس عزیزا قرینہ بگو
بیاید از آن بعد نقش و نگار
چه جوی عزیزا قرینہ کجا
ز مولا ش اولے کنی اختیار
کنے گر چه قول خودت خود غلط
که مولا ست اولی همه لغویان
که ما بعد گرد و قرینہ صحیح
گذشته بسابق جواب خوشا
که فرع است حکم از زبان عیا
فَصَحِّحْتُ فَمَوَدَّانِ مُصْطَفَا
چه در آیت متعنه گفته عزیز

له قول شاه عبدالعزیز که در آیت متعنه در اول بر حاشیه مذکور شد آنجا باید دید

که این قطع آیه زما قبل خود
پس این حکم را هست با وصل
ازین قطع این قول خیر الانام
سوم هست روشن که در حکم وصل
تقابل چو در صدر و حکم او قناد
بناشد صله چون محبت دران
پس از بد قسریه چه لانی نیاز
ازین پس بتایید و سواس خویش
که بر زیر و ستانش بود و دعا
چون مذکور شد دوستی دشمنی
بگویم که از انچه من انکاشتم
ندانی که در زیر حکم امام
چگونه همیشه نمودی دعا
و اگر باعث این دعای نبی
که پس مردمان با و لے خدا
چنانچه حبیب خدای و دود
ازین وجه در بعد حکم غیبر
پس این خوش دعای رتوان
که مردم با خلاص و جوش دلی

ز فائز واهست نزد خرد
بقول تو هم منع زان قطع فصل
بود خارج از عاقلانه کلام
تقابل بود در عبارت چو بدر
بود هر دو جا اتحاد و مراد
نه مابعد گرد و قریه بران
عزیزا بنو شتر دلائل بساز
مخزوف توقع چو کردی تو پیش
چو بود و تصرف پے مر قضا
بود حب درین نص مراد بنی
ز تو این توقع نمیداشتم
بیاشند کفار هم از انام
بهر فرد محکوم آن مر قضا
که کرده بامعده باشد حله
همیداشتند از غرض کینه ما
در ابلاغ این حکم خفته نمود
بفرمود هم فرض حب امیر
موتید بود و بجهر مقصود من
نمائند فرما ببری علی

لحق و اگر گویانی منی تصرف فی الاموال
یا مراد از مولی مالی بنی تصرف فی الاموال
این بود که منصرف بود که بار خدا بود
دار کسی که در تصرف او باشد و در حق
کسی که در تصرف او باشد و در حق
دشمنی او را که در حق او باشد و در حق
بنا که مقصود از احباب و دشمنی او باشد و در حق
دشمنی او است نه تصرف و عدم تصرف

پس از برب تقیید قید مال
چه معنی مولا کس از نجوایان
بهر حال در حکم ایهام نیست
نه هرگز تا اهل نبی ساخته
سوم خود ندیدی که اهل بصیر
چو بودی برای عمر این شرف
ندانی که در خطبه آن غیبه
که اول زمرگش بداده خبر
بفرمود مولا نیت را بیان
همان لفظ مولا نیت از رسول
بتاکید و تکرار خیر الانام
ز بجهاد است بشیر و نذیر
هم اسلامیان را شه وین داد
که آیند بر عرض حق بن و ما
که کردید با هر دو چون پیروی
بفرمود هم طاعتش فرض عام
پس آیا چنین نقل و این لفظها
چو باشند بر صحت و اعتبار
چو این محرم بادل پر کور

چگونه بر آید ازین حق مقال
بفرمود نزد تو اولی بیان
امامت بنوعی در ایهام نیست
غرض پرده بر پشت انداخته
بسه نقلها حدیث غدیر
تو میدیدی آنرا از هر یک طرف
چه بگذاشت آنجا بشیر و نذیر
وصیت بفرمود بار دیگر
پی خویش و بهر خدای جهان
عطا کرد اندم به زوج قبول
علی را نموده و لے و امام
علی را نموده بقت آن نظیر
بآن شاه حکم تمسک بداد
پیرسم ز هر دو نقل از شما
با نشان چه کردید بعد از نبی
بر آن اهل اسلام خیر الانام
نباشند نزد صحیح و بیجا
همین معنی حق بکن اختیار
نمودند تصحیح خطبه ضرور

حاج

چهارم

و گر آنکه باین زبان آوری
افادات اسلاف اعلام پیش
که در نقل نواب اشاعه
سرایند و در از تناسبت چها
بسا فکر و تاویلها ساختند
بین خود مسجدی ای شفیق
درین امر عده مثل این کلام
امامت ز خود بر آید عجب
نه ثابت شد از منع ارتقا
که نزد تو آن شاهین در نهفت
لخص که آمد امامت نیکو
بفرمود حسان در آن جمع عام
پروانند شیخی تو تهفیت
مطابق بود نیز با فہم
پس از حمله این پاسخ معیان
ہمین معنی صاف بود ضرور
ازین پس چو گفته توانا در سخن
کہ کردی چو قصد امامت نبی
کہ در بعد مرگ من این مرتضا

بے غافل اندرین داوری
ندیدی تو با اینچنین فضل پیش
کہ بھر خلافت بود این خیر
چو کردند اغیار را پیشوا
مگر بہت از حل آن باخفتند
کہ گروید بر ہان با مرعوق
چسان گفتا کہ خیر الامام
نہ از لفظ موسی ز روی ادب
تساہل در ابلاغ حق بر رسول
بہر بگر گفت و بخویشان گفت
در اذان اصحاب اسلاف
توئی بعد من ہادی و ہم امام
کہ کردند فہم ہمین مرتبت
کہ گفتیم و گویم کنون مال
کہ منظور ہمیشہ بود وہمان
کہ چید را امام و ولی الامر
ز آل ہمیشہ شئی حسن
ہمیکفت واضح ترین و جلی
بود والی امر من بشما

شما قول اور اساعت کیند
نگشتے علی طالب حق اگر
جوابت زین یاوہ واقرا
ولیکن کنون گویت مختصر
کیے آنگہ این نقل مال شامت
ہم آوردن نقل و اخبار خوش
چوانیت پس گویت اینین
کہ مقصود این حکم خب الائم
ہمین قلم قال آل رسول
نہادی ہر را بریر نقل
ندانی کہ بہرامت ایسر
نہدی کہ زہرا بر اجماعیان
شہیدی کہ آن باقر علم دین
گفتند این البیت ایسر
چو قصد امامت کردہ نے
دوم سبط این خاص سبط
دین اعتقادش رود شک اگر
برین جملہ اقوال آل کرام
چرا گوش نہ نہی توای باشعور

بفرمان او ہم اطاعت کیند
ہمین شد زہر کس گنہگار تر
بچندین وجہ تینہ ترا
کہ ہرگز نفس بر نیارے دگر
بیاوروش پیش مانارواست
خلافت از عہد و گفتار خوش
کہ فرمود خود سید الساجین
بحق علی اینکه اوہست امام
بیارند اسلاف توای غفول
کنی پیش این نقل را از دغل
بگرد احتیاجے بنص غدیر
بدین نص بفرمود حجت بیان
ہمین نہج زید شہید متین
کہ تنزیل بسلخ شدہ بر غدیر
چرا کہ دحجت بان خود علی
می انکار وجد را وصی رسول
چو تفسیر رازی و کامل نگر
کہ آرند قوم تو با اہتمام
پس این خبر تعصب نباشد ضرر

جواب اول

جواب دوم

سوم خود گفتی با این چنین
هماندم بود مقبره دگران
بغیر از سند نقل بے اعتبار
پس این را گفته چون نقل صحیح
بدین وجه نزد تو بے اعتماد
چرا اندرین نقل کذب عیان
هم اینجا برین اشتر بے مهار
هم آن ناقش بود نعیم پیر
چون نه تو گوشتی بر آن هر خبر
چهارم ضعیف است راوی آن
حدیثش بود منکر بدترین
در لفظ و الے و شبه بر ملا
تو در نقل خود حال بعیت نگر
کنون سعی لغوت که مذکور شد
خرمیه بجیدر گفت چو گل
ازین پس تو بھر و صحت رسول
و اگر ظاهرا نقل تو ای بصیر
پس اینهم بود یک دلیل صریح
چه کردش طلب آن شه مونس

که نقل بر ستیان متین
که ناقل کند حکم صحت بر آن
بود نزد ما اشتر بی مهار
نیاید هم اندر صحاح ای فصیح
نه هرگز شود لائق استناد
نکردی روایت و سند خود بیان
گفته عزیزا چه را خود سوا
بیاد در اخبار فضل امیر
پس این نقل گرد چه معتبر
که با این مرزوق دار و نشان
چو تهذیب میزان ذہبی بین
نه زید پے نائب پشیا
که بویگر گفت اولی عمر
به نزد عمر هم نه مشکور شد
بعهدش گفته است اولای کل
همانا کن لفظ و الے قبول
نکرده خلافت طلب آن امیر
که این نقل باشد و رفیع
بطوریکه چون روز روشن عیان

جواب ستم

جواب چهارم
جواب پنجم

جواب ششم

ازین به چه باشد طلب ای صبر
 بین مثل کامل که آن شاهین
 کند سرکشها چو انت تمام
 و گرنه بسا انبیای خدا
 و اگر از وضاحت جوابیت
 وصی نبیش نفیب اگر
 و اگر آنچه الفاظ و نقل خوش
 هین قسم او بام و تاویل خام
 تواند بر آورد و هر حلیه جو
 تو در لفظ امر و به بعدے نگر
 که از امر باشد شریعت مراد
 خلافت بود چپیند و گیرین
 نه وقتے معین شده بعد را
 چنانچه به بعد حدیث و لا
 درین حکم هم بعد گفت رسول
 چه خوش گفت عزالی نیکام
 نه نصی بیانی نه لفظ فصیح
 چه خوش گفت هم کرده کاری
 بهر حال نقل تو یک فقر است

که شش ماه بیعت نکرده امیر
 طلب کرده هر گونه از اهل کین
 نه چرے رسد بر رسول و امام
 گذر کار باشند و هم پر خطا
 که فهمید حسان ز مولی امام
 چرا تهنیت داد او را عمر
 بنص خلافت نمودی تو پیش
 که کردی نبص غدیرے تمام
 چو تواند رین نقل مذکور تو
 تواند که گوید چو تو خیره سر
 و یا خوشی و هم طریقت مراد
 که باشد ریاست بنیادین
 پس آنوقت هم بعد عثمان روا
 بگردند و کردی تو تا ویلیا
 مگر از غرض کے باری قبول
 که خواهی اگر قطع او بام خام
 که از بهر مطلوب باشد صریح
 که یک لایسکه ندارد جواب
 که راوی و مضمون آن پر خطا

بجای
 بنشیند

چو گفته که گرد ازین نقل و
عیان بلکه باشد زسوق کلام
ولای علی چون ولای نبی
اگر این ولایش امامت بود
چه در دو تصرف دم اجتماع
پس اینیم دلیل ادله بر آن
بگویم که بوده چو این نص عزیز
چه اول زمرگش بداده خبر
دوم شعر حسان بخوانی مگر
که آمد در آن قلمها بعد از امام
همین بو نعیت بحکم غدير
پس اینها بدگیر معیت شوند
پس این بعد باشد ولی صریح
اگر بعد را هم بدارے قبول
چنانچه به بعد حدیث ولا
چو گفته که ازسوق باشد علی
بگویم که گرچه توحی امام
مگر همچنین قول ای مستمند
کرین معنی تو بگرد عیان

فراهم بیاشند هر دو ولا
که هر حال و هر گونه هر دم برام
چه بالفط بعدی در آن قید نیست
شود متمنع ز آنکه شرکت بود
قباح باشد پس امتناع
که در حکم باشد محبت بیان
وصیت نشد حاجت بعد از
بهین خطبه خم ز خیر البشر
نه از حافظان قلمهاے دیگر
شدند آن همه در و لائل رقم
بیاورد بعدے هم آنرا پذیر
که اخبار با هم فرست شوند
که در حکم گرد و امامت صحیح
ز امر امامت نمائی عدول
همانا نمائی تو تا و طمیا
ولاے علی چون ولای نبی
چنان است که در نبی سوق کلام
باثبات مطلوب ما خوش پسند
که مولاے ما بهترین کسان

جواب اول از مقید بودن
حدیث غدير زانوقت
جواب دوم

جواب اول

کسے را چنین فضل حاصل نبود
 چه این حب مطلق ز هر یک در
 چو معصوم پوده علی بانصره
 دوم اینکه زین قول تو انکار
 تو در حق حارب چه گوئی دیگر
 چو گفته که پیدا که با آن بنی
 جواب است چون مهربان ترا
 و لایع نبی بالاصالت بود
 ز لوث خطا هر دو بودند صاف
 چو بارون بموئسے بلا احتفا
 که بودند هر دو پیس ضرر
 خدا که دین شرکے را روا
 برین امتناع امی محدث نیل
 دوم از روایات تو پر عیان
 بود در حیات بشیر و نذیر
 نه محذوری آید درین خوش محل
 چو گفته و بسته دگر این خیال
 مقید بسازیم پس بے شقاق
 بگویم که گر بھر وقت اخیر

قوله

قوله

که داده علی را رسول و دو
 بمعصوم باشد نه با دیگرے
 پس ا و افضل هم و لای لا
 که هر حارب دست کفران شعار
 که آن عاقله بود و ابن عمر
 بود متنع شرکت آن علی
 که جائز بود اجتماع و لا
 و لای علی بالنسب یا بی
 نباشد در احکام شان اختلاف
 بود در تضام نبی مصطفی
 بیک وقت بر قوم اے و نشو
 در یغا تو آنرا کنے نار و ا
 نه ممکن شود مر تر ایک دلیل
 که آن شیر حق سرور و نمان
 خلیفه و صے و امام و امیر
 دلیل اول تو گردد اول
 که گر نقل ختم را بلفظ آمل
 بود حالش در میان خوش فاق
 بگیرد علی را بدین نص امیر

بجای
 بجای

بجای

بجای
 بجای
 بجای

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

سوالیست خوش کان رسول نگو
پس از ترک ذکر شیوخ ایقول
دوم بجز ابطال این قیاس
بین لفظ من را که دارد عموم
شیوخ تو گشتند خارج چرا
خودت کردی این قاعده را بیان
همین نهج یعقوب ^{نجم} عالی خیال
که چا ویده بود این چنین سعدین
سوم بجز تخصیص وقت مال
چه در باب اشیاخ تو ای غفول
نفقدان این نص بلا اختلاف
پس آنکس که در حق او نص نبود
چو کردند اعدای آن مرتضی
پس آن فعل شان بقرینه مال
بهر حال ای رستم باز عزیز
چه در قول روشن مصطفی
تو بگذر ز تاویل پر از شقاق
وگر مرتضی خود را اثبوت
پس از بعد دعوی آن حق تعالی

نگرده چرا ذکر اشیاخ تو
تو تمویه ثابت کنی بر رسول
ولیلیست روشن ره حق بجو
در آن هر کی داخل از سعد شوم
ازین حکم عام شه دوسرا
بفضل ابو بکر و اینچنانسان
بر کن این قیاس و این احتمال
بر آن کرد یعقوب نقضی همین
قرینه چه باشد چه لفظ مال
نفرمود نص خلافت رسول
چو اسلاف خود میکنی اعتراف
از آن صاحب نص چرا حق را بود
برائے ثلثه خلافت بیا
قرینه نباشد که باشد خیال
وفاتی نخواهی تو خواهی ستیز
فرائی توقید مال از کجا
مکن صاف معنی فقر الوفاق
همیکرد و دائم نکرده سکوت
چگونه پذیریم قیاس مال

دگر جز ایسے حکم علی
درین ناخوشی رسول کریم
پس از هر جوابم به پینے کنون
ز قول عمر هم ز عمرت شقاق
چو گفتی ازین پس کج زبان
گفتم که سستی کسی ای لیر
انگونی دلتے خدا را اسام
دگر نزد تو بعد قید مال
عیان شد که اندر حدیث غدیر
همین است مقصود ازین سخن
پس آن جد پر نصب سابق چه بود
چرا بر ابوزید بستی خطا
چو گفتی بتخصیص فکر امیر
که از فتنه عهد آن مرتضا
گفتم که اینو چه بیکار تست
چنین احتمالات در امر دین
دوم اینکه انکار و بخی و فساد
بین عهد بوبکر و راستدا
عمر را خلافت چو شد نامزد

بحکم کسی خوش نبوده نبی
بین مردم احمد و بولفسیم
مال خودت را مال زربون
چو بگذاری اینجا فیم الوفاق
که گویند همچون همه سنیان
باین قید از روی نص غدیر
که گویند از بیت خاص عام
بر آید خلافت اگر زین بقال
خلافت مرادست بهرامیر
چو خواهی تو آنرا مقیم کن
ز انکار مولی چو اولی چه بود
ز پر حق صلہ شور گردی چرا
عجب حیلہ ساختی ای دلیر
بنی گفته باشد چنین حکم را
ز تخمین و ایجاد افکار تست
نزدید بقول خودت بالیقین
نه در عهد خاص علی رو نهاد
چه انکار و چه جنگها شد پس
زیاران شد انکار باشد و مد

جواب اول
جواب دوم
جواب اول
جواب دوم

جواب سوم

جواب

جواب اول

<p>بین حال عثمان و عهد تیر پس اهل ذکر شیوخ فحول سوم گر چنین نص رسول دود پس آنکه دانسته این وجه را چو آن عالیه نیز طلحه زبیر چو این عمر بنی و عمو عاص چه این جمله اسلاف تو برائیر خصوصاً معاویه و خلیش را پس این وجه تخصیص رفته بباد چو گفتی که طرف ترست این بیان نموده بالفاظ صدر استناد بگویم که طرف ترین است این نه بعضی نموده تسک چنان تو طرف ترین بین که اعلام تو از و بعد همچون شهاب ستین چو گفتی سخن باز باشد همان چو شنود اولی بیک و لوله چه باشد ضرورت درین صدم بگویم که هر چه در اول دلیل</p>	<p>چه انکار و فتنه برآور دسر تسابل بود از جناب رسول پی خاص آن عهد فرموده بود بگردن انکار و هم جنگها گروه قریشی و اعدای خیر پی این همه حلیت اه خلاص کشیدند از رشک شمشیر و تیر ز ردت چگونگی بسیار را همین طور تسویل و هرا جهاد که در زمره شیعه بعض از همان برآورد از بحسب خود با مراد که گوید دروغی چو تو حیر دین نمودند از اهل حق همگان چو سبط بن جوزی نیکو تسک نمودند خود با چنین که هر جا نگه زمره شیعیان بگیرند بعدش تصرف صلح که گردد تصرف با و لا شضم بمقام کفایت کند اے نیل</p>
--	---

که خود میسکنه اعترافی برین
 ز قرآنست ماخوژی اختلاف
 که اهل تفاسیر قرآن تمام
 تراهم پدر کرده این ترجمه
 ز روشی صحاحت عیان بخین
 ازین آیه پاک خود را ضرور
 وگرنیکه خود گفته صاف صاف
 پس از وجه فرعیت نص ضرور
 بوجه تقابل بر اهل داد
 چون گفته ازین پس بیک حمله
 که اولی خودش از ولایت بود
 بگویم که کردیم حجت تمام
 ز قول بتی هم که از حق و حق
 تو معنی محبت کنی از کجا
 ازین ره ز حکم نبی شد ضرور
 تو مختاری ای دهلوی دلیر
 وگرنه از کجای دلیل می نهام
 تو تخصیص اولی بالا طلاق را
 عزیزا کن با چنین اشتقاق

که این صدر قول رسول امین
 وگرنیکه ثابت شده صاف صاف
 در آن او لویت بگویند عام
 تصرف نبی را رسد بر همه
 که خود با وی خلق و سالار وین
 بفرمود ثابت وَلِیُّ الْأُمُورِ
 که نص فرع صدر است اختلاف
 بر آرد تصرف صله خود شعور
 بود هر دو بجا اتحاد و مراد
 که هم بعد اولی محبت صله
 که معنی آن هم محبت بود
 ز تفسیر با و صحاح عظام
 بفرمود خود را وَلِیُّ الْأُمُورِ
 مگر از طبیعت ز نصب و مراد
 که اولای آیه وَلِیُّ الْأُمُورِ
 چو خواست بگیر و چو خواست بگیر
 کنه با محبت تو تخصیص عام
 کنی با محبت به نصب مراد
 ز قرآن و معنی خرد اشتقاق

جواب دوم

جواب

چو ذکر تناسب کنه در کلام	قوله شده در کلام تو ابتر نظام
چه سابق خودت گفته آنچنین	که اندر ترا دلف بود یک قرین
پس اکنون چو اولی بلفظ احب	مرادف بود در زبان عرب
بقول تو مثل احب بی مقور	بیاید چو اولی الیک ضرور
لگر چو ترکیب ای خوش لقب	شئیده نشد در زبان عرب
ندیدم عجب تر ازین جبر	که تکذیب خود میکنی جا بجا
تناسب در اجزای حل را نظام	درین نص عیان همچو ماه تمام
که اصحاب حضار و اسلاف	بکروند فهم اما مست نکو
پس این پر غرض حرف تو انفیضول	نیز در بقول صحابه فحول
چو خود حاصل خطبه گفتی کنون	چه حاصل که باشد نصحت برون
چه گفتند اسلاف ای مضطرب	که مولا در اینجاست نا مضرب
تو خود معنی آن گفتی هنوز	بناچار آنرا نهفتی هنوز
کنون دوست گفتی چو بایستجو	اگر زانست محبوب مقصود تو
چو معیشتش محبوب نبود روا	با قبل ربط و تناسب کجا
اگر معنی دوست کردی محب	خلاف مراد شد ای مضطرب
غرض پرده بر چشم هوش تنید	نه در غور معنی و نسبت رسید
نداری اگر شرم از کروگار	ز اسلاف خود چون محب شرم آ
بیاید که هر عاقل حق گرا	ببیند چنین نصب مربوط را
که در نص فضل جناب ایئر	نگردد و در تحریف سیر این ذلیر

جواب

جواب

<p>وگرا آنچه گفته بلا بیم و پاک که اصلاً نباشد تصرف در آن بگویم که هرگز ندارد عجیب چه دانند حال تو بس مردمان مذاری احادیث تفسیر پیش تو گری با صحاح و بقول رسول شاسب نظر آمد به همچو نور مناسب نبوده تصرف اگر چرا گفت آن آیه خیر لانا گر این نیست ز نهار قول رسول نه سوش پی نفی نسبت بود چه زین آیه پیغمبر ماضور معاذ اللّٰهی فاضل مستهام چرا رو بتا بے ز قول رسول دوم باز تفسیر ما را بین که آرند چون بغوی خوش نهاد چو قومه ز حکم نبی تافت سر ازین نقتل این آیه پاک را ازین هم عیان اینکه بر هر بشر</p>	<p>که اولی است جای بقرآن پاک مناسب لبوق کلام و بیان کسی از تو این یاوه های عربی که گوئی تو افسانه و داستان نویسی هم از خواهش نفس خویش شاسب همیداشتی الفیقول در این آیه بجز تصرف ضرور بقرآن در آن آیه ای خیره بتاکید خود را ولی امر عام صحیحین باشد لغو و فضول که سوق کلامت خدایت بود بفرمود خود را و لی الامور پیغمبر ندانست سوق کلام که آنست کفر صریح ای غفول چه کردی فواموش خود با یقین که نازل شد این آیه بهر جاد که رخصت بکیمیم ما زید بآن قصه زین نسبت کجا نبی را تصرف مزید از پدر</p>
---	---

جواب

اولی و دوم
جواب

پس آن سوق تو جز تبسویل نیست
 اگر بعض کس از سیاق کلام
 نباشد منافی ز مقصود ما
 که اولی ست اینجا مطلع و دلی
 نه کردی ز تفسیر برای پاک
 چو گفته که قید تصرف اگر
 در نیوقت هم حل مولای نقل
 بگویم که از روی علم ادب
 کند حکم آن محض عقل و شعور
 بین حرف فائیه تفریع عام
 چو این حکم فرع است صد است اصل
 نباشد اگر ربط خوش ای عزیز
 پس این صدر و این حکم خیر الانام
 بوجه تقابل بر ابل داد
 هم اسلاف تو بهر مقصود ما
 اگر دوستی قصد زین نص کنی
 چو گفته تو در ربط صدرای دود
 همین قدر کافی بود و بجز ربط
 بگویم که از جنس ائمه و اعیان

قوله

که ترتیب قرآن چو تنزیل نیست
 کند ربط آیه سابق مرام
 که آن بعض گفتند هم منم ملا
 رسد در همه چیز حکم بنه
 که آمد بر آن یک وعید ملاک
 بگیرم در اولای صدر خبر
 که اولی مناسب نباشد عقل
 در نیوقت نفی تناسب عجب
 بلی هست مغذوب بے عقل و کلام
 تقابل جبل را سیاق کلام
 همانا کند فرع یا اصل وصل
 درین حکم با صدر نزد من
 بود خارج از عاقلانه کلام
 بود هر دو جا اتحاد و مراد
 قرینه بگفتند این صدر را
 بصدرش بچه وجه ربطی زنی
 که تنبیه حجت مقصود بود
 پس اینهم چو دعوی دیگر حل و ضبط
 که پیش از همین نص بر آن مردمان

جواب اول

بجمله عقاید رسول و دود
چو زان پس نبی ذکر اولی فرود
که مولای این حکم را بر ضرور
دوم خود بدانی تو ای ذی شعور
مگر ربط هر سریع را با اصول
پس این لازمی امر بگذاشتی
هر آنچه بگفته تو ای دهلوی
گوییم که در هیچ محکم کلام
تناسب ازین صدر و خواستن
تناسب چنانست اینجا عیان
که از وجه صدر و تناسب تمام
کنون از سفاکت دمی باز آ
تناسب تلائم بجمله کلام
بمعنی مفروض تو ای عزیز
اگر ربط باشد بجمله کلام
و اگر طرّف ترا اینک جانی عبث
ندانی که ما اهل حق را درین
که فرموده بود دایر دم آشکار
و اگر خود بداری تو در دل رسوخ

خوشا و عطا و تنبیه شان کرده بود
پس آنرا قسرنیه بر آن و انمود
بفهمند اولی و لی الامر
که تنبیه یاران نبوده ضرور
بود لازمی نزد اهل عقول
بعید از خسر و ظن رواداشتی
که اولی است مثل رسول و نبی
چه حاجت قناعت بتاویل غلام
کمال بلاغت بیاراستن
که کردند اسلاف تو هم بیان
بگفتند مولی است اینجا امام
نه تسفیه اسلاف و خود کن ردا
بمعنی تماشو و ای همایم
تناسب نباشد بیک لفظ نیز
نکر دی بیانش چو برای همایم
که معنی حب را گوی عبث
غرض انقید هست حق را بین
که با همدگر مومنان دوستدار
که حب علی کم ز حب شیوخ

بجمله

بجمله

بجمله

نشد باعث ذکر احبید
پس ارشاد و تکرار حب چنین
نه نزدیک انا بل نظر
خصوصاً بان اہتمام عظیم
گئے حکم حق را رسول دود
چو گفتے کہ حب امیر عباد قولہ
بگویم نفہیدے امی دہلوی
خدا فرض فرمود اے نوشیو
ولیکن نکرده کسے تہنیت
ہم از بہر آن حب خاص امام
دوم اینکه باشی تو ای پرہنرا
کہ بعد از بنے مرتضیٰ امام
تو تخصیص حب از کہ آموختی
نہ حبش بود خاص وہم مہتمم
کسے گر علی را دہد برترے
چنین حرف تخصیص تو از زبان
سوم بود گر خاص حب علی
ہما نا علی بہترین کسان
کہ نزد تو بے اختلاف بیان

کہ بودہ روان خود رسول حمید
کہ گفتم در آنوقت سختہ ترین
ہما نا عبث بلکہ یک طرفہ تر
کہ کردہ در انجبار رسول کریم
بدین نہج ارشاد فرمودہ بود
تخصیص منظور احمد فتاد
کہ گفتے تکرار حبش بنے
مودت پی اہل قریبے ضرور
بر آن حب مخصوص مہربت
نکرده ہمیسر چنان اہتمام
ز حالات اسلاف خود بخیر
شمرند از جملہ یاران عام
چہ اسفار اسلاف را سوختی
کہ از حب عثمان ست نزد تو کم
پس او نزد توشیعی وحید رہے
کہ ہرگز رسوخی نہ در دل نیست
چو ایان پیغمبری بنے
ہما نا پس وصی رسول زمان
خلیفہ شود بہترین کسان

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

چو گفته که بنود قباحت مبین
بمضمون آن آیه تاکید کرد
بگویم که این نص شیر و دود
نخاندی میسر همان آیه را
بر اصحاب از بخش زوج بتول
پس ای حکم تذکیر آیه بود
دوم آنکه اصحاب خیر المشر
پس آن یگنان را بلاف گرفت
چه باشد عجب اینکه بعد از نبی
سوم اینکه تاکید و تکرار را
ز باب مطاعن مگر یاد کن
ز اکمال دین و زرنج رسول
که آن بود مکرار این هم چنان
چون مذکور تاکید های کتاب
که هر کس که قرآن سنت نظر
که پیوجه و بے وقت با اہتمام
ولیکن کہ ہنگام تصمیم آن
پیغمبر نیاوردہ بود شش ہجا
چو کرد آیت ببلغ در آن دم نزول

کہ وقتے دیگر آن رسول امین
بسیستے اصحاب تہدید کرد
بتاکید مضمون آن آیت بود
ہمیکہ و ذکر مودت با
بسی سرنش کردی آن دم رسول
کہ بودہ امیر شیر و دود
نکر و تہمیل قرآن اگر
چرا از مطاعن کنے پاک و صاف
گرفتند و شان حقوق وصی
در اینجا بگشتے تودحت سرا
چہ در ذکر قرطاس اندی سخن
نمودی تو تاکید اور افضل
تپا اندم تپے راہ اندم چنان
نمودی پس آنرا بود این جواب
کہ خود نگویہ چنین پوچ تر
بتکرار گفتہ شود یک کلام
بود قبہ رحلت بر عاقلان
چو معمول شاہان و چون انبیاء
بہ تہدید فرمود این رسول

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

دفعہ ہفتم

جواب اول
جواب دوم

پس آنچه بیايد بر روز غدیر
ازین ره بدان نوع تکرار آن
بتوجیه این حکم عالی بن
که کرد اسلے شکوه مرتضی
بگویم که این قول اسلاف است
همین مختصر حرف دانش پسند
دوم نزد تو هم چنین بود
چه نقل ابن اسحاق این حکم خم
نزدیکی کما بشن بچشم عیان
چه زین نقل او فخر از سماع
ز تخفیف سیرت بر آید چنان
که شکوه مادرید کان مرتضی
پس این شکوه را ابن اسحاق پیر
گر او گفته باشد سبب پس چراک
همین نهج طبری و هم دیگران
چو دانست که از راویان قصص
پس اسامی دیگر ز اهل سیر
اگر گفته باشد کس بے خبر
چپیش از تو اسلاف بھرب

قوله

بنوعی دیگر بود و هم ناگزیر
نبوده عجبش نزد انشوران
چه خواندی تو یکے استان بین
پس این حکم فرمود آن مصطفی
بیا و روشن باش مانا درست
پی این و ساوس که کردی بسند
نباشد گے لائق استناد
درین قصه شکوه معدوم و کم
مگر گول خوردی تو از دیگران
همانا بفهمد او انکار تمام
که گفتا پیمبر آن شاکیان
درشت است الله براه خدا
نگفته سبب بھرب نص غدیر
که بود او چو دجال پس عیب ناک
نکردند همچون سبب ابیان
نکردند بر معاصی تنفس
نگفته در اینجا بنامض نظر
پس او بافتن خود ز سودای سر
زوند از گمان حرفها عجب

برفتند کج از رہ مستقیم
پس این کج رہ تو کہ رفتی آن
سوم این اسحاق در ماجرا
کہ نزد بنی یک دو کس گزند
بخلوت گئے حکم آن خوش نوا
چنین ہر دو قول ترا اے عزیز
چہ ہرگز در احوال آن مصطفیٰ
اگر بود حالات یاران چنان
بحکام و ارشاد سالار دین
چہ داری عجب از چنین شاہ پر
وگر گفتم از طبع اے پرہیز
پس آن اسلمے را رسول دود
چہ نقلے کہ آوردی ایمان آن
وگر خود ز تاریخ و سیرت جلی
پے رفع شکوہ رسول دود
از آن بعد حاجت بہ رہ بی فساد
پس آن شکوہ و ماجرا اے غیور
وگر ہنچو رنج و شکایت بسا
ہمان شکوہ یک عارضی امروہ

نمودند با ہم خلاف عظیم
چگونہ بگیرند عاقل کسان
بگفت آنچه کردی تو یک افترا
کلام بنی پر غرض بشنوند
ندانند کہ واجب الانقیاد
نقصد و بے زاہل تمیسنہ
دور نگے بنود از خلا و طلا
کہ بودند خود از سبب بد گمان
بنو دند ہموارہ فرمان گیرن
کہ کردند غصب حقوق ایثار
کہ ممنوعی یکدو کس بی اثر
بتخصیص خوش منع فرمودہ بود
ہانست در منع خود ترجمان
کہ در کہ بر شاکیان علی
یک خطبہ خاص فرمودہ بود
پے خطبہ دیگرے چون قتاد
جدا گانہ دو واقعہ اے بصیر
میان صحابہ ہمے شد بیا
کہ ان اسلمے خود انابت نمود

باب دوم

باب دوم

باب دوم

باب دوم

بند لائق انچنان اہتمام
 و اگر بھر آن خطبہ خم اگر
 در آن خطبہ نزدیک ہر ذی شعور
 ہاں بغض و آن ماجراے مین
 نکرده چو ذکرش رسول عرب
 نفی گرا این امر پس آشکار
 پس این یک سبب ن بطلان شیعہ
 و اگر فرض کردم پئے این سخن
 معافی طاہرہ ز الفاظ آن
 ازین رہ نظر بسبب شد فضول
 خودش عبد جبار قاضی تو
 و اگر باعث این شکایت ضرور
 کز اخبار این قصہ گرد عیان
 چه کرد اسلمے شکوہ مرتضیٰ
 کہ خمس غنیمت چو گشتہ جدا
 باو کرد ہم بسترے بو تراب
 چو بشنید این را رسول عرب
 بفرمود من کُنت مولا بیان
 غرض ازین حکم بودہ ہمین

کہ در رہ کند ذکر خیر لانا نام
 سبب بود آن شکوہ اندر نظر
 بنی ذکر شکوہ نمودی ضرور
 بتخصیص گفتے رسول زمین
 پس آنرا چگونہ بفہم سبب
 بگیر از کسے فہم را استعار
 دلالت پی حُب ضلالت شدہ
 سبب قصہ ماجراے مین
 چگونہ بگردند ایندم نہان
 بینند الفاظ اہل عقول
 ہمین نہج فرمودے منے بچو
 ندیدے بانصاف عقل و شعور
 کہ آن شکوہ بود از تصرف بیان
 ز نوع تصرف بر مصطفیٰ
 کنیزے پسندید آن مرتضیٰ
 چہ نمود غسل و طہارت بآب
 بر فروخت رنگ رخس از غضب
 ز حیدر پیر سید چیزے از آن
 کہ این حیدر آقاے دنیا و دین

جواب

جواب

جواب

بناید به آقا کے رائزاع
 ازینو چه خشم گرفته رسول
 چه آغاز بعثت بکے بنے
 بیارند این منصب آن ایتر
 ہم از بعد آن بر صحابہ فحول
 برین معنی ما بگرد و بجا
 و گرنہ بمعنی تو اے بصیر
 چه در عرض آن نیتش نیک بود
 نہ زید کہ آن رحمت و جهان
 پس آن شکوہ اسلے ناگزیر
 و گرنہ باعث حکم خم اے عزیز
 کہ چون حکم بکے نمودہ نقل
 صحیح ست این نقل تو بی شقاق
 چو این وجہ را کتم و رد میکنے
 کنون رو بکن سوی مولائی من
 اگر از ره حیرت و عجب تمام
 بیاس تخلص بکے راج زبان
 کہ آن مرتضیٰ بود بشیک امام
 بگویم کہ این معنی ماصواب

بہرام دانشد اور اسطاع
 کہ کردند از فعل آقا عدول
 بگرد آن علے را خلیفہ وصی
 چو احمد چو طبری و جم غفیر
 چو ہارون ہوئے بگردش رسول
 بر آن اسلے خشم آن مصطفیٰ
 نگردد بجا خشم او ناگزیر
 نبی چون برو غیظ و خشم نمود
 ازین وجہ خشمی بکیہ و خیال
 نگردد و سبب بھر حکم غدیر
 ہا ناست وحی خدا بے ستیز
 رسانید آن را بنے بر فحول
 باقوال عترت بدار و فلق
 تو بنیاد آثار خود میکنے
 ز محبوب و ہم از محبہ من
 کہ لابد علی ہست بن نص امام
 چو گوید کہ ہر زہ صوفیان
 مگر در طریقت نہ شاہ امام
 بود ہیچ تاویل اہل کتاب

جواب دوم

تقول اہل تصوف

جواب اول

تورات فرمود ایزد بیان
 مراد نبوت چه برهم زنند
 دوم هست امامت بشرع مبین
 خلافت همین است هر دو یکست
 خودت تحفه دلو به را بن
 هم آن شیخ اول بفخر نمود
 چو تخصیص کردی وزان اخراج
 پس آن معنی تو بود و بدع
 سوم گفت خود دلو بی بصیر
 معانی ظاهر بیا بد گرفت
 که گفت امام آن شه مؤمنان
 ندانی که طاهر از لفظ امام
 و گر چون علی بعد ختم الرسل
 نباشند بوبکر و دیگر امام
 چو بر هم خور و در امامت عیوم
 و گر این امامت بتاویل است
 که شیر خدا و صحابه کبار
 چنانچه گفت ابن جریر عیان
 کفایت یار و همین مختصر

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

نبوت باشد بقید اریان
 که معنی آن را در گون کنند
 ریاست بهر کار دنیا و دین
 پیر از اساطین بن کر شکست
 که حاصل شود از کلامش یقین
 بلفظ امامت خلافت ربو و
 از اسلاف و بوبکر کردی خلاف
 که و بعد کردی تو خود مخترع
 که الفاظ پاک جناب امیر
 نمائی تو تکذیب ای آشگفت
 تو معنی ظاهر نگیر از آن
 بشرع جمیع بشریست عام
 امام تصوف شود بجهل کل
 در امر تصوف پی خاص عام
 فساد امامت عیان چون نجوم
 تصوف امامت نیاید درست
 بنود تصوفی روش زنیار
 ولی الله دلو به همچنان
 و گرنه جواب اندازین بیشتر

<p>کنون حسب فهم خواص و عوام که هر که تبه دید بر آن رسول هم از بهر تبلیغ حکم غدیر خبر داد از رحلتش پیشتر بر آن کز تفسیر حکم امیر پادشاه تهنیت حاضران و گر بر حق و جناب امیر معانی دیگر بسا بے فروغ بدین وجه زین حکم امامت حیان و گر چیست این بیهوده قیل قال</p>	<p>برین یک سخن هست ختم کلام بگرد آید بسایه آنجا نزول بنی کرو آن اہتمام کشیر بلفظ السکت ز قدرش و گر و گر کرد اورا بقدر آن فطیر بخوانند اشعار ہم شاعران گرفته سند با حدیث غدیر کہ گرد و عبث یا بگرد و دروغ کہ گفتند اعلام تو همچنان بکن روانیسا چو داری مجال</p>
<p>فصل دوم دفع اصل شبهت کہ بیاعت آن از معنی طاہری و منصوص حدیث غدیر و از ادلہ مذکورہ و لیدر انماض اعراض قصد کرده میشود چنانکہ سعد الدین تفتازانی و علامہ الدین قوشجی ذکر کرده اند</p>	
<p>بیاطالب جادہ راستان بدیدی چو یک آب رنگ سخن کر اہل الکلام شامس دین</p>	<p>کہ کم کردہ تورہ باستان تماشاے نیزنگ دیگر بکن کہ در سنیان بود مر و گرین</p>

معنی اولی اگر چه ز عار
مگر چون ز تسویل پیشینیان
پس از بعد ذکر همان هرزه ها
بر آنها دگر نفس بر سر زد
بگفته جواب حدیث غدیر
که تسلیم کردیم چون شیعیان
تو اثر ندارد مگر این خبر
چو تسلیم کرده شود اعتبار
که باشد کنون مستحق مرقضا
مگر مستحق نه آن دم زند
جوابست این شیعیان اعیان
و گر آنکه خو ضعیف نمانی اگر
عیانست که بھرشان نیست آن
چه بودی اگر زان امام عیان
نمودند اطهار آن باثبوت
چو گویند شیعه که قوم از خدا
هم آن شاه بگذاشته احتجاج
پس این قول ایشان غواست بود
بگویم که اسے حامی سعدین

نیاور و یافه در اسے بکار
در ابطال حق و پیستی عیان
که کردند کمیش او بر بلا
که آوازہ فضل او در بود
بشرح مقاصد نفخ کثیر
که معنی ایشان بر آید از آن
ازین ره باجماع نامعتبر
ہمین قدر معنی بود آشکار
پس او یافته بعد عثمان لا
کہ ابطال ہر سہ خلافت کند
ولیکن نگفتند پیشینیان
درون تو اثر پئے این خبر
کہ آن حجت است بر شیعیان
نماندی بر اصحاب یاران نہان
نگشتے ز امر امامت سکوت
انکرند آن شاه را انقیاد
ندیدہ بجز این تقیہ علاج
بحد کہ خیلے وقاحت بود
قسنن شجر رجاعت گزین

قول سعد الدین
تقنا زانے

لا قدر یسکون دال
بفوت شعیب و خاندان
سید حسن علی ع

جواب از دوسو
عدم تو اثر حدیث
حدیث

چنین مقتداست چه گفته شکر
مگر نه بهش چشم حق بین بسبت
تختین ندید او بحکم غدیر
تو اثر در آن آنچنانست صاف
پای منکران تو اثر در گ
ازین پس کسی گردین خنجر
ازین بعد اجاع را آن دلیر
که باشد با جاع پاسخ عیان
پای دفع این هرزه بدترین
کمزاج معصود باشد اگر
بفرماند و آن بو بکر نام
همین است مقصود آن سعاد
پس آن نیست اجماع از روین
کجا را آن مردم بخار نه نگر
بنودند در و فحول عظام
از نوج خود سعد و هم کیش او
زمیدان اجماع بگریختند
چنانچه خودش سعدین بیشتر
که کرد او چو بیعت ابو بکر را

که باشد غوایت در آن حرف
که بر انجمن هرزه بارود است
تو اثر که آمد چو محسن
که کردند اسلاف او اعتراف
ملاست نمودند هم خوب تر
نه بسند تو اثر بود به بصر
معارض نموده بحکم غدیر
ولیکن گفتند ششینیان
کفایت کند نزد ما بچنین
که نزدیک شان بخدایت
شده رفته رفت ز جمع عوام
چه اجماع دیگر نباید نظر
نه آرای با عقل و بی حرص و کین
که آن فلتنه بود از یک عمر
از اعیان اصحاب آل کرام
مقاصد موافق بنه پیش رو
به بیعت و گرد دست آویختند
بگفته که بیعت شد از یک عمر
شد از اختیارش خلافت بپا

عجب آیدم زین پریشان بیان
که فرمود با حسم خود پیشتر
هم آن سبقت را و اگر از دغل
چو اعیان ارباب حل اندر آن
بناچار گفتم خود آن فیشور
پس این قول و خوب تر و نمود
ورین جایگاه از غرض آن عزیز
پس این سعد دانسته آن حال زار
ازین خطب عشوا عجب آیدم
مگر عذر این خطب باشد چنین
که گرچه ز خاصان ارباب حل
مگر اینهم هم لفهم و شعور
چو کردند و بعد بعیت قبول
بود دفع این عذر پس ناصواب
یکه آنکه تدریج اجماع عام
چه شد وحدت وقت شرط اندران
چنین نوع اجماع ای هو شیار
دوم اینکه تدریج اجماع هم
چه سعد عباد و رضا رقوم

که کرده است این سعد و الا نشان
خلافت شد از اختیار عمر
بگوید ز اجماع ارباب حل
نبودند چون سعد ^{این عباد} و شاه زمان
که از بعض نشان شد توقف ضرور
که اجماع ارباب حل هم نبود
بفرمود آن را خوش اجماع نیز
وقاحت چه را کرد و خود احتیاج
که کرده چنین فاضل محترم
که گفت ندان سنیان باقیین
توقف به بعیت شده بر حل
بتدریج کردند بعیت ضرور
از نیوچه اجماع گرد و حصول
باز که تامل بچندین جواب
ز علم اصول است یک کار خام
بیانند این را اصولی کسان
نه در دین اسلام آید یکار
نه از اهل حل ثابت ای محترم
که مدوح حق بود و سالار قوم

له یعنی در زمانه و در آن آهسته آهسته و در وقت ۱۲

اجماع تدریجی از

جواب دوم

نه تازيست معيت نمود آن متين
 بنی هاشم و هم جناب امير
 چه کردند تا مدت انکار پیش
 در آخر سخن تا بحدی رسید
 با حراق دولت سراسر امير
 بپای نیز تايخ طلب خوش
 خودش سعد آورد از مرتضا
 مبارک که این معیت در نهاد
 ازین هم عیان اینکه زوج بول
 بنو دند معتد چو انصار و یار
 علاوه برین جمع بعض از فحول
 پس از بعد این جبر بنو بجا
 ازین نوع مکروه معیت امام
 بطعن و شک بداری اگر
 چنین نوع معیت باکراه نام
 درین حال فرقی نشد در میان
 و اجماع اے حامی سعدین
 لیکن صاف ثابت چو حکم غدير
 سوم آن امیر سري بوبکر را

تواریخ و مثل نهاییه بین
 باکراه گشتند معیت پذیر
 نکردند معیت بمقدور خویش
 زبیر از دلیری حساس کشید
 حلف کرده بود آن عمر ناکر
 بیای بی دراکراه تصبیح پیش
 که در صلح فرمود بوبکر را
 شمار اسرت مرا رنج داد
 باکراه معیت نموده قبول
 خلاف شریعت شده کارزار
 باکراه کردند معیت قبول
 نه اجماع در تبعی و فی رضا
 بقول رسول است بطعون تمام
 خود تسلیم و ترندی را اگر
 بھر جابری می شود در انام
 بشا ہے بوبکر و تیمور یان
 رضا ہے ہمہ اہل علی با حقین
 از آن پس در آہنا تعارض گیر
 ز اجماع باشد کہ از اختیار

جواب سوم از اجماع مذکور

نگرود بجا بلکه باشد زل	که لاریب بوده خلاف ثقل
هر آنچه بود اوقتل بر خلاف	یقیناً ضلالت و هم اعتساف
چو گفت که انکار بهیت امیر قوله	در آغاز کرده مگر ناگزیر
که از وجه حسن وفات نبی	نکرده در آن اجتهاد می علی
چو کرد اجتهاد آن شه نونان	برو حق بویگر گشته عیان
بگویم که این عذر را مقضا	نفرمود پس سعد گفت از کجا
بخاری بیار که گفته امیر	سبب بهر انکار خود چون نیکه
که بنیم من این امر احق خود	گرفتید در غیبت من بکد
چو دانند که حق گوے بوده امیر	چرا سعد دار در تو شش نیکه
سبب بهر بهیت نموده بیان	که بود آن زر و قتابه مردمان
دوم اینکه حسن بنی الرضا	که در دین بود مانع اجتهاد
چنانچه بسیارند اهل سیر	که بر جمع یاران همان راهبر
موافق بحالات بحق خویش	بسی نمود احتجاجات پیش
چو کرد احتجاجات آن خوشنود	چگونه کند بعد آن اجتهاد
سوم خود طلب کرد ارث رسول	بحزن وفات پدر آن بتول
انگردد مانع همان حسن او	ز دعوائے ارث بنی نکو
چهارم بدانی تو اسے و شیخ	تخلف از بهیت از شرع مستور
فقیح است در شرع شق بعضا	چگونه بیاید از اهل لکسا
و اگر چون نه فکر کند بوزن	در آن ناسبی رسالت آب

جواب اول از
سرمون اجتهاد و بیعت

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

چه هر کس نداند اسم زمان
پس از موت این غفلت از شاهین
و اگر سعد گفت که بعد از جهاد ^{بگویم} که کار امارت امام
چه هنگام شور و هیاهو مقتدا
که این نیست یک اولین ظلم و جبر
به منبر بعد خودش گفت نیز
بگو فلفله بود هم چند بار
دوم اینکه آن حق خاص عتیق
که حلال کل معضلات عمر
به تنبیه او هم نه در فهم کرد
عجب اینکه قضای هر خاص عام
سوم آنکه بویگر خاطر پریش
می افکند شش اندر سقیفه بر
اگر شک بداری صیحنین
چو حقش ندانست بویگر پیر
هم سارم که بویگر با آن نمود
اگر بود آن حق او ای شفیق
و اگر بجز این حق خودش آن چنین

چو میرود و دکان فری زنجبان
عجب هست هرگز نباشد چنین
برو حق بویگر و بر کشاد
طلب کرد و دانست حقش تمام
چه نالیده از حالت ابتدا
که کردید بر بالین او ای صبر
که حق باز آمد بجای سستیز
شکایت زحق خودش آشکار
مگر بویگر چستان دقیق
بفهمید آن را بشماه در
پس از مرگ زهر اگر فهم کرد
نعمت بفهمد جسم عوام
خلافت نیست خود حق خویش
گم بر عینده گم بر عمر
برین جمل باید شدن شکنین
چه شد شکست بعد آن بر اینتر
ز کار خلافت اقاله نمود
نمیگردم رگزار اقاله عتیق
همی داشت شکست دوم و پسین

قول سعد الدین
فتنای زان
جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

بیارند این شک افسوس او
از ایشان ست طبری ببردگر
عقلمی و طبری و خیمه
هم این عا کر ضیا همچنان
سیوطی وزان بعد هم متقی
ازین ست روشن که بیکر را
غریبا چو بیکر خاطر پریش
پس آن مرتضا با همه عقل داد
مثل این بحق تو آید درست
بهر حال انکار آن مرتضا
ز راه رضا دست معیت داد
و اگر سب گفته که حکم غدیر
مگر مستحق نه آن دم زند
گویم که هر که گرفت ز عقل
پس آن نزد مهر نصف و شعور
چنانچه بسابق نمودم بیان
بین لفظ من را که دارد عموم
شیو خوش گشتند خارج چرا
دوم اینکه مقصود حکم غدیر

جواب اول

جواب دوم

زار کان دین تو بس نیک خو
چو دنیوی قاضی با خیر
و اگر بوجلیده است نین شرمه
بن بوا الحدید است بسط از همان
بین کنز خود تاز شک در ری
خلافت نه حق بود و هم ناروا
خلافت است خود حق خویش
چگونه بحقش کند اعتقاد
که خصم است گواها نشیت
نه بے فکر بوده نه بوده خطا
نه در رائے سابق تغییر داد
شود دال گر چه بحق ایست
که ابطال هر سه خلافت کند
که تسلیم کردم امامت ز نقل
کند نفس هر سه خلافت ضرور
و اگر گویت باز چیرے از آن
در آن هر یک داخل از سعد شوم
ازین حکم عام شده دو سه
چونما لیاقت بود ای بصیر

قوله

پس آن آیه بکلیت منکر و نفی
 ندادی عمر تهنیت بر ملا
 سوم این که در حق یار دیگر
 پس آنکس که در حق او نص بود
 و اگر از کجا قید وقت مال
 و اگر کرد حیث در چو دعوی مدام
 چو گفته که گرو دامت عیان
 چو بودی چنین پس همه با سداد
 بیابا مات همه ذی شعور
 بگویم عجب آید از سعد دین
 بنوده امامت چو زین نص عیان
 چگونه بفهمید حساش امام
 نمودند چون سنیان عمر آ
 دوم ترک حجت که یاران عام
 که کردند حجت بآن مردمان
 از آن احتجاجات شان بعضی را
 به نزدیک ما چون آب تن کو
 همین پنج آسامه بریده و گر
 چو صد لقه دخت خیر الو را

نه آن اتهامات کردی رسول
 که میداشتند آن لیاقت یسا
 چنین هم نفی بود خیر البشر
 از آن صاحب نص چرا حق بود
 قرینه چه باشد برین خدق ال
 پس آن دیگر انشد باطل امام
 نمی شد بر اصحاب آندم نهان
 نکردند از نقل ترک استناد
 توقف نکردند آندم ضرور
 چگونه نزد حرف واهی چنین
 عمر کرد چون تهنیت از زبان
 همین پنج آن قیس عالی مقام
 که زین نص امامت عیان صف
 نمودند ازین نص جوابیت نام
 مگر از تعصب بگشته نهان
 بیارند اسلاف ما و شما
 چو سلمان و بوبلیتم پاک خو
 چو عمار ایمان مجسم تر
 خودش آن دهنه نبی مرتضا

جواب سوم
 جواب چهارم
 جواب پنجم

جواب اول

جواب دوم

احتجاج اصحاب حجت
 غدیر بی طبق اهل حق

نمودند حجت بن قس غدير
 همين پنج اصحاب اشاعه
 نمودند آثار ديگر بيان
 پس از انچه پس پاوه سعد بن
 همين پنج بر سعد پراحتياج
 كه صديقه دخت خير الوراء
 و گران جريده بر جماعيان
 بهر حال اصحاب نيكو نهاد
 سوم چون وجوه قریش بصير
 ز خاموشی آن وجوه عظام
 كه منسوخ گردیده باشد نصوص
 چه بوبكر در پاسخ آن امير
 عمر گفت امارت نبوت عيان
 چو گفتند هر دو بياران چنين
 و گران توانان مخلص فحل
 اگر گفته باشند آن صاحبان
 نه نيستی كه در كوفه وقت فساد
 گواهی ندادند چنين بصير
 گفتند چون بعد شيان كسان

به پيش ابوبكر و جم غفيره
 چو گفتند او بود چو خالد دگر
 به پيش ابوبكر و جماعيان
 نه الزام يابند قوم تبين
 ز اصحاب ثابت بان احتياج
 و گران و صتي بن مفضل
 بدین نص نمودند حجت بيان
 بدین نص خم کرده اند ستاد
 گفتند از رشك نص امير
 نصوصش شده شتبه بر عوام
 و يا عام گردیده باشد نصوص
 گفتند كه شد فسخ حكم غدير
 نكرد و فراهم بیک خاندان
 نمودند اتباع او شان يقين
 گفتند از خوف كرده عدول
 روايت نكردند بس ناصبان
 چو آن شه بدین نص بگردان
 نمودند كتمان نص غدير
 كجا پيش او شان گفتن گسان

احتياج صحابه
 غدير بطريق
 است

جواب سوم

جواب چهارم

و گرنه آنرا مردم خیمه سر
که حیدر ز خزن وفات رسول
امارت ندارد و گمراه پسند
پس انصار را ذهن شد متقل
پس او شان فراهم شده ناگزیر
بگشتند مشغول با غیظ و طیش
چه میبود در جاهلیت چنان
چو کردند یاسه ز سومی امیر
علاوه برین این که بالاتفاق
انکرند که نصیب شهر را بیان
چو گفته که بهر امانت ضرر
گویم که در حق آن صاحبان
چه در حکم خاص رسول خدا
ندانم که در حجه آخرین
تا کی فرمان بدار زبان
ز جیش اسامه هم از شقاق
چو طلبید گفت و قلم زان فحل
پس از بعد موت رسول خدا
خصوصاً بحق جناب امیر

قوله

دروغی بستند از راه شر
در خانه بسته بروی قحول
تغییل و تمییل شد کار بند
که حیدر ندارد برین کار دل
بگردند یک سعد خود را ایسر
در اخذ امارت شال و پیش
که می شد رئیس زهر خاندان
امیر بگردند خود ناگزیر
در انصار بودند هم پیر نفاق
چه باشد تعجب از آن صاحبان
توقف نکردند آن فی شیور
چرا بر داد حسن طن همچنان
توقف بیا د امانت کجا
چو بر فسخ حج خاص سالار دین
توقف نمودند پس همگان
توقف نمودند بالاتفاق
نکردند تمییل حکم رسول
ز امر توقف چرا این ابا
که میداشت حساد و اعدا کثیر

جواب چیه

جواب اول از توقف
بمکتون صحابه و امانت
جواب ایسر

از نیوچه فرمود روزی رسول
که هرگز نه بیستم ندارم امید
همین طور فرمود امیر عباد
پس از سعد آید تعجب بسا
بله بھر شاہے خود ہا ضرور
دوم در امارت بحق امیر
بتعمیل این نصّ خم زبان عرب
یکے آنکہ باشد ز قرآن عیان
پس از رشک حیدر صحابہ کبار
نذاوند مولا کے مصطفیٰ
دوم اینکه آن حیدر مر تضا
چو سبقت در اسلام و احکام رب
چو فضل علوم شن بر آن یار غار
انحوت سیادت علو نسب
ازین قرب از فضل بی اشتباه
پس آندم کہ آن ہر دو شیخان روان
نذاوند خود مر تضا ر خبر
چہ مشغول بودہ در آندم امیر
پس آنوقت در حق شیر و دود

باصحاب بحق زوج بتول
کہ آن مر تضا را امارت و امید
کہ مار امارت نخواہید داد
چرا از توقف ازو شان با
توقف نکردند و فی یک فقرہ
توقف بجا ہا شدہ اے بصیر
توقف چہ شد چیت حاجی عجب
کہ ذی رحم اولی ست از ہنگام
گذشتند از حکم پروردگار
بحق داران کو بود مر تضا
ہمیداشت ذاتی فضائل بسا
چو فضل جہادات و فتح عرب
چو تطہیر و محبوبے کردگار
کہ از سوے جد بود اندر عرب
ز اصحاب حق در ترو بدشاہ
برفتند سوئی سقیفہ روان
بعجلت گرفتند امارت و گر
بہ تہمین رو دفن بشیر و نذر
اگر یک توقف بخودہ چہ بود

جواب دوم
جای توقف اول
جای توقف دوم

چو گونی که از رحلت مصطفی
ز عجلت همان مرتضی را خبر
بگویم که عجلت نباشد چنان
چه از مسجد و جائے موت رسول
چو دادند شہ را ز قنہ خبر
و گر آنکہ نزد علی و بتول
کزین عجلت شان شان هدی
ازین عجلت و غضب حق علی
بر اصحاب تشیع کرده بتول
و گر آنکہ نزد تو خیر البشر
پس انصار کردند فکر آن
چنین فکر نزد تو مبروح بود
محول نفس بود خیر البشر
در انصار بودند هم اهل حل
گر آنجا بود بیکر کرده بیان
نبوده چنین قول سالار دین
و گر آنکہ گرفتند بوده عیان
چه ظاهر ز قول جهان آفرین
نباشند از روی دین رسول

ز انصار گردید قنہ پیا
انکہ دند و ہم دفن خیر البشر
که ندهند هرگز خبر با کسان
نبوده مگر فاصله اے عقول
نمیگشت تا خیر و قنہ بسر
چنین عذر هرگز نگردد قبول
بے رنج کرده بخاری بین
هم از ترک دفن و غزائے نبی
ز دینوری و جوهری کن قبول
انکہ ده کسے را خلیفہ اگر
چگونه بودند قنہ آن کارشان
که هم آن همه همچو فکر نمود
که نصب خلیفہ کند یک عمر
چو بعد عبادہ رئیس اجل
که باشند آئمہ قمری کسان
که کردند پر خاش انصار دین
عدالت ز انصار گشته نمان
که از قتل قنہ بودند بدترین
همانا همه آن صحابه عدول

عذر قنہ
جواب اول ز قنہ انصار

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

بجای

و

و گر آنکه از خوف فتنه عیان
بدان مرتبه بود و از عظم
نه اصحاب را فرصت دفع داد
که با اینچنین حال اهل زمان
بآن رحمت و علم و فرزانه
سوم هست جای توقف همان
فضیلت بیان کرد و بگو را
مگر او بحق جناب امیر
نه ز نه از فضل نمودش بیان
چو گفته در آنجا عمر با فحول
باین حرف شد فصل و قطع نزاع
نگفتند اصل و لے مرئسات
چو بودند نزد تو هر دو بزرگ
در آن انتخاب آن عمر خود زود
همانا بحق شجره و بزر
همین طور اندر سقیفه عتیق
که این بو عبیده است مرد متین
پس او نیز خود اندر آن انتخاب
توقف نمودند شیخان با

ز کفار شد پیر از انصاریان
که وقت وفات رسول کریم
پس اینجا خرد و در تحسیر قواد
رسول خدا رحمت دو جهان
براست نکرده کس را وصی
که کرده عمر در سقیفه عیان
به تزد ویر از طمع خود بر ملا
که میداشت حق و فضائل کثیر
نه نام علی بر خود بر زبان
که ماییم پس اولیا رسول
ابو بکر شد یک رئیس مطاع
باو بیعت جمله حق و بجا است
سزاوار شایسته و کار سترگ
چرا ذکر حق را دیگر نکرد
توقف بیایدز سوئے عمر
بالضار وین گفت مثل شفیق
برای امارت بپاشد گزین
تقرمود مذکور آن بو تراب
نمودند حق و بیانت ادا

نکر و ند چون این جوقشن بیان
 درین جایگاه اے حقانق نبوش
 که آن بو عبیده بفضل و بحق
 از نیجات روشن چو نور وضیا
 که اول امیر بکر بکر رفیق
 چو بود و عرض در میان امیر ^{ابوبکر} بصیر
 چو از کنه سالے و عمر دراز
 عمر در آن جمع عباس بن بود
 بر مردان اے انصاف کوش
 ندانم که کردند بکر را
 بنائیکه سازند این خیابان
 بود جاع چارم که جمع کثیر
 بمسجد بگفتند بامر قضا
 مگردا از دیک موتش عتیق
 بود جاع پنجم که بعد از عمر
 یفرمود او را شته مؤمنان
 نه این جور اول بود از شما
 توقف نکردند گراین قول
 ششم انیکه در بعد عثمان پیر

خمش ز نض غدیری عیان
 تو چشمه را انصاف از حق نبوش
 چه نسبت همیداشت باشیر حق
 که شد بر عرض آن امارت بیا
 و هداین امارت شال شفیق
 کجا ذکر حکم و حدیث غدیر
 بکردند بکر را اسرافراز
 هم او بود عثم نبی و دود
 همین ست کافی اگر هست نبوش
 امیر کسان بر کد اے بنا
 بگویم پی شاه بهت ازان
 نمودند اقرار حق امیر
 کزین بعد این میر سدر ترا
 خلافت عمر را که بود رفیق
 بدادند عثمان را بی خطر
 چه کردی فریب دغا افغان
 که کردید از ابتدا بے خفا
 چرا بود شا کے وصی سول
 چو آن سعد و قاص و جمع کثیر

جای بیخ
 جایی بیخ
 جایی بیخ
 جایی بیخ

نکر و ند بعیت بشیر و دود
توقف کجا بلکه قشیر کسان
توقف بحق همان مرتضا
ولیکن ندانم که این سعید
ازین بعد چون سعد از اهل خود
که گویند او شان که قوم از غناد
بگویم که گویند شیعه چنان
ز آرزو طمع هم ز بغض و حسد
چه این هر سه غراض و نیات شان
خصوصا ز اقوال خاص عمر
چنانچه چنین است بس مشهر
که از کثرت فضلا آن ایتر
همین پنج مردان تایخ وان
بگویند چون قوم که همه
نه هرگز پسند آمد آن قوم را
پس از رشک کبر و ز بغض و حسد
هم آن شاه گردید چون یکسی
وقاحت بود این اگر بنگری
ندانی که بود و دو وجه غناد

قوله

پس این گرفتوقف نبوده چه بود
شکستند هم جیش را عیان
شد از اهل هجرت عیان بارها
چگونه کنند از توقف نیکر
جواب حق شیعه را کرد و
نکر و ند آن شاه را انقیاد
که آن قوم کی عیان و نهان
نگشتند منقاد شیر صمد
ز اکثر روایات گرد عیان
روایات منقوله من نکر
بر اهل اخبار و فن سیر
همی داشت حساد و اعدا کثیر
که باشند در اهل یورپ همان
حسد داشت باد و ده باشی
که یابد امارت همان مرتضا
نگشتند منقاد شیر صمد
همی داشت گرچه و جاهت لب
شهادت دهد غیر و تو منکر
قدیم و جدید یک و ارم بسیار

جواب

افقای عامه طمع و بغض و حسد قریش ابوالسول

یکے بابی ہاشم آن کیان
 بہوارہ رشک و حسد داشتند
 از آن پس ن اسلام و دست امیر
 پس از بعد احمد قریش عوام
 ولیکن روایات ہر ماجرا
 چو ذکر ستمهای اجماعیان
 پس از عہد شیخین آن جور با
 ویا آنکہ گفتند انصار دین
 ز عہد معاویہ نامور
 از یوچہ در مسک ستیان
 مقرر شدہ انیکہ اصحاب را
 ہم اہل الاحادیث شان بھرو
 اگر بعض از شہرت یک خبر
 پس آئندگان آن روایات
 ویا آنکہ ساز و تاویل آن
 دگر آنکہ اہل صحاح اثر
 اصول و قواعد چنان یافتند
 نمودہ بآن ہر فضیلت آب
 پائنا بسے قدر اصحاب را

چو قوم عدے از دل از زبان
 لوائے عداوت می افراشتند
 کشیدند ذلت قریش شریہ
 ز اہلش گرفتند بس انتقام
 بناسند نزد مخالف بسا
 نمیکرد مردے ز خوف زیان
 انگفتند جز آل خیمہ اورا
 انگفتہ کسے از قریش ستین
 شدہ سدا بواب آن بیشتر
 کہ باشند اتباع او در عیان
 نہ طعنے نمایند ہم در خطا
 نمودند شروک ہچون امور
 بیاورد در سندش بے خطر
 بگویند پر ضعف با یک ہرا
 کہ آن خود وقاحت بود پرعیان
 خود از بہر تصحیح ہر یک خبر
 اگر آہناز بس نقل روافتند
 احادیث از رائے خود انتخاب
 نمودند شروک و آن ماجرا

وجہ اول

وجہ دوم

در ین باب مسلم بخاری شان
از ین باعث و وجه هر دو کتاب
از آن لبس کردند خود با عیان
که ذکر عیوب صحابه ضرور
بسا شل غزلے نامور
که برو اعطاء قسم بلا کذبین
چہ پنج بعض صحابه است آن
ہمین پنج ابن حجر بی دلیل
کہ اصحاب را ذکر طعن و غلام
بر اہل المسانید خود بر ملا
کند چٹک و طعن از زبان
چو گفتند در عذر افعال حال
بداریم جائز بلا ارتباب
گویم کہ جملہ کتاب و خبر
زال بنے و زنا طق نقل
نیرفت در دین شان اختلال
دوم اینکه ہر طعن اصحاب شان
عیان ست ہر طعن امی فیشور
بہر حال اسے سنے با حیا

ہر دہ سبقت ز پیشینیان
بگشتند مقبول ہر شیخ و شاب
ہر آنچه کہ در قلب پودہ نہان
حرام ست بر اہل دین و شعور
بگھنند با جرأت زشت تر
حرام ست مذکور قتل حسین
نہ ذکرش کند و اعطی از زبان
یہ تطہیت کر دہ کلام طویل
بہ نزدیک دیندار باشد حرام
کہ کردند مذکور بس ماجرا
کہ کردند چون حال واقع بیان
کہ گردح اصحاب پر از جلال
بگیریم از کہ حدیث و کتاب
اگر میگفتند با حق فطر
چنانچہ گرفتیم و کردم عمل
نئے آمد این قسم وہم و خیال
نگشتہ ز خفاے ایشان نہان
ہمان آتش در کاسہ باشد ضرور
چو کتمان و اخفا شد از ابتدا

عذر صحت
جواب اول
جواب دوم

روایات رشک و عناد و جفا
ولیکن ہر انچہ خدا سے عباد
از آہنات نقل ضغائن جلے
کہ روزی بآن شہ رسول زبان
کہ دارند مردم بے کینہا
نہ ظاہر نمایند اے بوالحسن
وگر گفت حاکم کہ گفتہ علی
کہ امت پس آن بنے زمین
در بنجا سبر انچسین احتمال
چو بودند ظاہر حضور رسول
چنانچہ بگفت احمد حنبلے
خلیفہ کرا سکنے بعد خود
کہ گر میکنید آن تلے را امیر
ولیکن گوئیم و دارم بیاد
بیاور و ہم حاکم جب پیر
پس انکار تو اے تسنن نہاد
وقاحت بود بل غوایت ضرر
پس آنا کہ بودند از خطاب
وگر آورد انچسین ترندے

بیارم تبہ تصیح من از کجا
در اسفار تو چون ودیعت نہاد
کہ چون موصیے آور و از علی
بیانے بفرمود و گریہ کنان
نہان از برائے تو در سینہا
بتوان ہمہ را اگر بعد من
کہ حسرت کنان گفت با من نبی
کنند غدرو ہم بیو فائے بمن
کہ بودند انچون کسان در مال
بے زان حسودان کبار فحول
کہ پرسید روزے کسے از بنے
بفرمود اورا رسول صمد
بیابیداش ہادے دلپذیر
کہ اورا امارت نخواہید داد
ز نقل حذیفہ ز نقل ایسہ
ازین نقلہا و ز رشک و عناد
کہ قول بنے را کنی کذبے و ر
ہمان مردمان دشمن بو تراب
عناد کسان در کتابش ہے

روایات شریف
حسد و کینه و دشمنی
بنجاب امیر
روایت اول از
سند ابو یعلیٰ موصی
روایت دوم از
شدرک حاکم
روایت سوم از
سند احمد بن حنبل
روایت چهارم از
صحیح ترمذی

که عباس وزی بیک غیظ طویش
 ملاقات سازند خود در میان
 نه بامانگه بر خورند اینچنین
 چو بشنید این را رسول عرب
 بگفت غضبناک و از بس ملول
 محبت ندارد و کس با شما
 و اگر آنکه تفسیر کشف بین
 گذارش نموده حضور رسول
 جوابش بفرمود او را بنی
 که در خلده داخل شوی بعد من
 و اگر آورد احمد بن حنبله
 بگفت ام فضل ای رسول مان
 بفرمود آن راز دار جلیل
 و اگر بشنوا آن شکوه و جهد تام
 از آن دعوی پرتطمع عیان
 چنانچه که هر که عتیق و عمر
 نموده چنین دعوی خود جلی
 بگردید آرزو ده خاطر چنان
 پس از بعد یک انتظار سیر

بگفت بنی که قوم قریش
 بیک خنده روی بشاشت کنان
 ببین حال شان امی رسول من
 برافروخت رنگ خش از غضب
 که تا از پیرایه خدا و رسول
 نه در قلب ایمان در آید نور آ
 که روزی امیر عرب شاهدین
 که با من حسد میکنند این فحل
 که آیا تو را ضنه نه ای علی
 و اگر بعد تو هم چنین و حسن
 که هم گام بخوری آن بنی
 چه آید سر ما زین مردمان
 که خواهید شد بس ضعیف و ذلیل
 که میکرد در باب حقش امام
 که کردند بروی ستم مردمان
 گرفتند امارت از آن راهبر
 که شاه معیت نکرده علی
 که شیعین را ترک گفت عیان
 چنانچه بسیارند شیعیان پیر

روایت پنجم از
 کشف غیبی
 روایت ششم از
 سند احمد بن حنبله
 روایت هفتم از
 صحیحین

ہمہ دم از شاہ رو تافتند
 از نیوجہ ناچار و ہم ناگزیر
 خدا را بگوای حقائق نبوت
 کہ گر آن قریش از راہ نفاق
 چرا جملہ از شاہ رو تافتند
 چنانچہ ازین اتفاق کسان
 پس اصحاب از رشک و بغض غلام
 بنودہ چو حرص امارت بسا
 گفت گمے کذب و باطل علی
 ہمین پنج چون دخت خیر البشر
 نداشت کس ارث و مال سول
 بتائید دعوائے آن حق بیان
 بر آن داشت بویگر اگر خود نقیض
 ہمہ قوم باور نمودہ چہ را
 ہما ندہم گفتہ کسے بے نہفت
 بقول بدعوائے ناطق نفلس
 نہ یک کس شدہ حامی فاطمہ
 بود و وجہ خاموشی شان نفاق
 دیگر آنکہ شیخین تو اسے متین

بہ تذلیل و تومینش بشتافتند
 بویگر صلحے نمودہ امیر
 ولیکن با نصاب با عقل و ہوش
 نکردند با آن شیوخ اتفاق
 چرا بھر تومینش بشتافتند
 روایات طبری نامیم بیان
 نکردند آن شاہ را انقیاد
 ندادند آن را بجہد رچرا
 کہ ہمارہ حق بود با آن ولی
 نمودہ طلب ارث و ملک پر
 بکردند یک اتفاق آن فحول
 کلام خدا بود و رسم جہان
 کہ بشنید او از رسول امین
 جہان قول یک کس نہ حکم خدا
 کہ این را بنی چون بخویشان گفت
 چرا قوم آندہم نکردہ عمل
 بگشتند خاموش از حق ہمہ
 کہ کردند ہر صریح اتفاق
 اگر شک بردارے صحیحین ہیں

۱۱
 اگر کسی چاہد کہ

روایت صحیحین

بیا شد غدار نزد یک شاه
زیاده ازین حرف سخت ملام
چه باشد ازین بهتر اسے پر لدا
وگر شکوہ آن شهر بحر و بر
که فرمود شهر بار فاعه چنان
که مایم لبس و ارت مصطفا
مگر قوم ناکرد از لبس نخیر
در آندم نبودے اگر خوف آن
چنان کفر خود میکند عود با
بایز و کتغیر آن کردے
وگر آنچه آرد بن بوالحدید
که روزے بخند رگفت ببول
از آن بعد داده نمودن آن
که آیا پسندے که صوت چنین
ازین ست ظاہر کہ شیر خدا
در آنوقت از جنگ شان با یقین
وگر آنکہ دینوری پر کمال
بیارند کان حیث در شاہین
کہ حق در این امر والا نعم

وگر خائن و کاذب و پر گناہ
چه آید ز مظلوم در انتقام
ثبوت طمع ہم ثبوت عناد
ہے آور و حافظ بوعمر
کہ گفتیم بعد از رسول زمان
بناید کسے را نزع عیسا
بکر و ندیس غیر مارا میسر
کہ بس تفرقه میفتد در میان
کہ پیش از بنے بود ای سرفراز
بدینوجہ من صبر کردم ہی
مؤید شود این خبر را مرید
کہ چون تیج کشی سلیم نول
بمعصومہ گفتہ شد مؤمنان
رود از جهان وز روی زمین
چو پر خاستہ بھر جنگ عدا
خود اسلام رفتی ز روی زمین
چو بلا ذری چون محدث جمال
بر اجماع ایمان کرد حجت چنین
گیرید از ما بظلم و ستم

۱۵۶ نام آذری بخور است شہرہ شد در دیو خاند

روایت نیم از استیجاب
ابن عبد البر

روایت و شرح
نجم البلاغہ ابن الجلی

مقرر فی
روایت از و ہم از کتاب
والساسة ابن قتیبة
وینوری و حافظ بلاذری
وروضۃ الاجاب
جمال الدین محدث

نبوده اگر شک و اجتناب و خد
و گر اینکه مذکور شد پیش ازین
که منصور عباسی حکمران
که بابائی توحید در خوش لقب
طلب کرد نصرت ز انصار یان
ازین هم عیان اینکه میرعب
نمادند او را چو اجماع عیان
و گر اینکه در شعر با آن امیر
بفرمودم چه این خصم شبان
گفته است این شعرهای متین
و گر آنکه طبع کس تیغ و ان
کز آنهاست روشن که قوم پیش
بسر کردی عمر در عیان
یکی آنکه هنگام شور و میث
که لاریب داریم حق بر ملا
و گر نه بسا نیم در محنت
و گر آنکه وقت وفات عمر
که گر قوم یغنی قریشی بتار
بلاریب گاه ز بعضی جسد

محمد از ادای حسن بیجا

نمادند چون حق بآن جد و کد
تو کامل کتاب بر زمین
بسوی محمد نوشته چنان
بهر وجه کرده خلافت طلب
شب برده همسر بتوانان
بهر جد کرده خلافت طلب
ازین دشمنه صوابه عیان
عیان کرد حقش بخش غدیر
که کردند از رشک کینه چنان
درون دلائل همه پیش ازین
بیاورد و چندین خبر با چنان
باغراض خود با یک شک و طیش
گرفتند حق شر و نمنا
بفرمود پیش صحابه کثیر
اگر میدیدیدش بگیمیم ما
اگر چه کشد طول تادیه
بخیشان گفت آن شه بزرگوار
امارت بسیار بجز روزگار
نه هرگز شمار امارت دهد

روایت و از هم
از کتاب کامل برنجوی

روایت سیرت و هم از
واحدی مفسر

روایات طبری

روایت چهارم

روایت پنجم

دیگر آنکه فرمود آن مرتضی
 که گویند قوم قریشی چنان
 بر اوج ریاست امارت رسد
 چو یاد امارت دیگر خاندان
 که این سلطنت از یکے بردگر
 درین قتل گشتک روانی تن
 دیگر اینکه عثمان را ابن خوف
 بگفتش تعجب کنان آن امیر
 پس این نیست یکا و لیدن چو روبر
 حقیقت که بعد از بنی آن خویش
 و گرنه چنین سوز قلب میسر
 که جمعی را انصار از اتفاق
 برسم تحیت همه با نام
 بفرمود چنان در جواب
 که باشید مردم ز قوم عرب
 بیارند این داستان سلام
 محب و اگر یوسف و هم جال
 درین شکوه آن شه دین و داد
 ازین ست روشن که آن مرتضی

ز بد نفس قوم خود بر ملا
 که گاهی گراین با شمی خاندان
 از ایشان نه بیرون و قنای
 تداول کند نیز هر خاندان
 رسد تا قیامت بجز سر و فر
 علاوه لطیف که چو کامل بهین
 چو داده امارت بلا بیم و خوف
 که کردی چه خدمت بمن ای دلیر
 که کردید بر ما پس اولی ست صبر
 بر اطمین نمودند پس ظلم و طیش
 شنوا ز روایات جم غفیر
 رسیدند پیش علی در عراق
 بگفتند مولا علیک السلام
 که آن ست دل خن و دیده پر آب
 شمارا چو مولا بیایم عجب
 چو احمد چو طبرانی یک نام
 عماد و اگر قاری و کمال
 هر آنچه گیمیری ز ملام و
 ز اصحاب آرزو بود و بسا

روایت شازده
 از طبری و کامل
 روایت بنفید
 تاریخ طبری و تاریخ
 کامل بن انبیری
 روایت محمد بن
 مسند احمد بن حنبل

و اگر اعتراف عمر هم بگیر
نه سنینه که آورد از استان
که گفت ابن عباس من با عمر
بمن گفت بار یکجوش دلی
بگفتم ندانم سبب بهر آن
که ای ابن عباس قوم شما
بگفتم ندانم بگفت آن عمر
که کرده که است از آن این گروه
بگفتم که باشد چگونه چنان
بگفتا که وجه که است چنین
که دو نفر کرده و شمار حصول
ازین پس عمر گفت حرفی دیگر
بر اندیشه صلیه و کبیر
ابو بکر کرده درین ماجرا
امارت رسید اگر بر شما
چه کردند آن قوم فتنه بیا
و اگر آورد طبسری نامور
که من با عمر بودم و چند بار
در آن بودم مضمون مجد و علا

به رشک قریشیان بذات امیر
با سنا و طبسری تایید دان
سپردیم ره وقت شب در سفر
که همراه من چون نیامد علی
از آن بعد گفته مخاطب کنان
شمار ازین منع کرده چسرا
که من دانم اینوجه را خوب تر
که یابید ایالت بفسه و شکوه
که ما محض خیریم در حق شان
بودند این زمره مهترین
نبوت امارت سیر این فحول
که ای هاشمی قوم والا کفر
که حکم نموده ابو بکر پیتر
هر آنچه که نبود وقت اقتضا
نمیداد سودی شمار ابا
که فتندی این امر را از شما
از آن ابن عباس و دیگر خیره
بخواندیم اشعار خوش آید
که گشته عمر را مسرت فرا

روایت نوزدهم از
مناخ طبسری

روایت بیستم از
مناخ طبسری

بگفتا که مصداق این شعر را
 بگفتم موقت شدی ای امیر
 عمر گفت زان پس که قوم شما
 بگفت ابن عباس کاذم شباب
 بگفتم که گرسندانم سبب
 جوابی مراد آدم عمر
 گرا هست نمودن از ان این گروه
 بگرد فرایم دو فخرین
 بوجه نبوت هم از جاه و فر
 پس ایشان گرا هست نمودن ازین
 رسیدن چون بر صواب آشکار
 بگفت ابن عباس کاذم شباب
 نه بر هم شوی برین مستمند
 عمر گفت او را بغیر از حجاب
 بگفت ابن عباس کای امیر
 اگر فتند این را از راه صواب
 که گرا این کسان را جهان آفرین
 نداد آنچسب فخرشان را خدا
 از حرف گرا هست جواب ستاین

بنی هاشم انداز رسول خدا
 که بادا موقت ز رست قدیر
 شمار ازین منع کرده چسرا
 مناسب ندیدم که گویم جواب
 بفرماید اعلام شاه عرب
 که میدانم این وجه را خوب تر
 که یابید امارت اگر باشکوه
 نبوت امارت بیک دو دمان
 رسیدی شمارا بر افلاک سر
 رسیدن بیک صواب زین
 موقت بگشتند از کردگار
 دهی گرا جازت بگویم جواب
 که هستی میر عدالت پسند
 که هر چه بخوابد بیاور جواب
 چو گفتی که این قوم و جم غفیر
 چنین میشود این سخن را جواب
 امیداد بود صواب زین
 چه کرده عطا فخر مخصوص ما
 که فرمود روشن جهان آفرین

<p> کہ ہر کس کہ وارد کر اہت پیا علمائے نیکوے آن کردہ کار ازین حق سخن گشت برہم عمر کہ گوئی کہ این حق مارا بحد بگفتا کہ ظلمت روشن چنان ز حرف حسد میشود این جواب برو کرد شیطان حسد بے قور جوابش عمر داد با یک جفا نموده ز خود ہا ہمہ چہرہ دور بگفت ابن عباس مانا گیر قلوبیکہ خود پاک کردش صمد بخواند آیہ ائمان عقول و گہ گفت قلب رسول خدا عمر گشت نام ازین حق جواب چو برخاست آن ابن عباس فرد بگفتا کہ بنشین برین جائے خود کہ دارم مراعات حق ترا بگفت ابن عباس اورا جواب دگر بگفت تا نید این خوش خبر </p>	<p> از انچه کہ نازل نموده خدا ہمانا کند خط پروردگار باہن ابن عباس گفتہ دگر گرفتند از راہ ظلم و حسد کہ دانند جہال وہم عالمان کہ آدم بود جد ہر شیخ و شاب من اولاد محسود ہستم ضرور کہ اے ہاشمیان قلوب شما بنجر ضغن و غش و حسد پر ضرور کہ ہرگز کوئی چنین اے امیر تو گویش پر حق و غش و حسد کہ آمد بطیس آل رسول بود از بنی ہاشم اے با حیا بگفتا بشود و راز من شتاب عمر باز اورا مدارا بکرد چو نشست چو دید از راے خود بخواند اسم سرورت بھر ماجرا چنین گر کنی میرسی بر صواب بگوئیم ما اعتداف عمر </p>
---	---

روایت بہت ویکم از حافظ ابن مردودہ در الغیب اصفہانی

چنانچہ ابن مردویہ خوش بیان
ہم آن راغب اصفہان یحییٰ بن
کہ با ابن عباس روزی عمرؓ
ز قرآن بخواند آیہ باخوشدے
بأن ابن عباس شد حرف زن
برائے امارت ز راہ خود
بگفت ابن عباس جبر متین
چہ ہر دو شما جستہ از در میان
چو بشنید از سوی او تافت رو
کہ این از عداوت نشد ناگزیر
بگشتم ترسان کہ اہل عرب
علاوہ برین آنکہ قوم قریش
پس آن ابن عباس با خود بگفت
کہ جائے رسول خداؐ قیہ
و گر آن ز رندی و احمد شہاب
خوشا رویداد و عجب ماجرا
کہ نگر و بسوئے شہ مونسان
چو رسید باعث بگفتش عمرؓ
چہ انچہ عطا کرد اورا خدا

کہ بودہ طراز ہمہ حافظان
بیارند این را بجزم و یقین
سوارہ ہمیرفت اندر سفر
کہ آمد بدح علیؑ و علیؑ
کہ واسد ابن عمت بو الحسن
ز جو بکر و از من احق مے شود
تعجب کہ کوئی خودت انچنین
گرفتہ از وے نہ دیگر گسان
پس از دیر شد طفت سوی او
شمر و دین مردمانش حقیر
نباشند ستقاد و ازین سبب
بخوانند از و کئیہ خود بہ طیش
کہ باید مرا گفتش بے نہفت
نہ گاہے شمر دنا و را حقیر
بیارند از راستان با صواب
کہ دید ابن عباس فاروقؓ را
تاسف تا وہ کنان از زبان
کہ حال علیؑ کرد بدول اثر
نکرده ز عترت کسی را عطا

روایت بہت
دوم از زندگی
و شہاب الدین

نمیداشت سه امر گر این جزین
 طرافت طبع و جوانی دیگر
 پس آن ابن عباس را دشمنی
 ازین نقل بغض قریش عیان
 ولیکن چو خود را برے کرده بود
 چه آنکس که سر کرده دشمنانست
 و گر این بکار گفت خبر
 که من صاحب ابن عم ترا
 بگفت ابن عباس اورا جواب
 ازین حرف برهم بشد آن عمر
 که محرم کردند اورا کسان
 عمر را ازین حیلہ ناصواب
 که پیغمبر ہم خداے قدیر
 چه وقتیکہ بوکر تواریسان
 پس آمد چه نشر ایزد جلے
 پس از یاوره سعد دین بر محل
 که خصم است ارضی و من را ضمیم
 اگر چه ابن عباس خوشتر جواب
 ولیکن بگویم من اسے پرنہر

سزاے امارت نبوده جز این
 عناد قریشیان با و بیشتر
 کہ گفتم کنون اسے تسن باب
 کہ فاروق تو خود نموده بیان
 ز بغض علی حیلہ سے نمود
 ہم او نیز چون دشمنان بیکاست
 کہ گفت ابن عباس را آن عمر
 بیایم چو مظلوم محزون بسا
 کہ حقش بکن رد چو دانی صواب
 پس از فکر با او بگفتہ دیگر
 حقیر ششم دند ہم نوجوان
 ہمان ابن عباس اودہ جواب
 نہ اورا شمر دند ہر گر حقیر
 براوت گرفتہ بگشتہ روان
 کہ تو خود رسان یار سازد علی
 بنحاطر باید مرا خوش مثل
 ولیکن نہ راضی شود قاضیم
 بدادہ عمر را کہ ناورد تاب
 عمر را در خیابا جوابے دیگر

روایت بہت و بیوقوف
 از ابن بکار

که گریه بود آن مرتضیٰ انوجوان
 چه بوده در کوه سجایا و کوه گیر
 خلافت بود نایب بنی
 اگر بود آن دینوی کار بس
 نکردند عباس چون امیر
 بنود آن ابو بکر هم کاروان
 و اگر آنکه بغض قریب نشان نگر
 که بر گوی گریه کردی احتیای آن
 که در نفس ابن عم تو هنوز
 گفت او نعمت گفت آیا علی
 بگفتا که میسر اندا و بی خفا
 علاه برین گویمت ای عمر
 بگفتا بمن راست گوید علی
 عمر گفت گاه بی نمان
 که حجت نمی بود نزد کسی
 همانا بے آن بنی و دود
 همی خواست وقت مرض آن نبی
 شدم مانع آن ببارشک طیش
 چومی یافت سالاری آن تضا

که عذر می نمودند اجماعیان
 که او بود در علم دینی چو پیر
 بیایسته از بهران چون علی
 سر نیده بر آن کار دیر نیس
 نکردند چون مرتضیٰ را وزیر
 که جانی نبود او که حکمران
 که با ابن عباس گفت عمر
 بود بر تو خنهای بس اشتران
 سر این امارت باشد لبوز
 بدانند که منصوص کردش بنی
 که نص کرد در حق او مصطفیٰ
 که پر سیده بودم ازین اندر
 چه نص در حق او نموده بنی
 همی گفت در باب او آنچنان
 نمی شد از آن قطع عذر بے
 بخت علی یک کج می نمود
 خلافت نولید بر اے علی
 که راضی نبودند از وی تویش
 نمودندی این قوم فتنه پیا

روایت است و
 چهارم از تاریخ احمد
 بغدادی کتاب تعلقه
 ابن ابی الحدید

بفهمید قصد رسول امم	بگردید ساکت نکرده قسم
بیازند این نقتل حق را پدید	چو احمد از چون بن بواحدید
چو تاریخ احمد نیاید بدست	بناشی پوشش تعصب چوت
بکشف الطونش نشانش بین	بگیر از بن بواحدید مشین
و گر آن عمر خود بیک اتهام	در آندم که میرفت در راه شام
بآن ابن عباس گفته چنان	کز ابن عمت شکوه دارم عیان
چه من عرض کردم که با من بیا	نه هرگز پذیرفت این مدعا
همی یابش دائم غضب	چه داری گمان چیست از سبب
گفت ابن عباس پس ناگزیر	خودت هم بدانی سبب ای میر
عمر گفت دارم گمان در سبب	ز فوت امارت بود در غضب
گفت ابن عباس حسرتین	که باشد غضب اسبب پس همین
پس این امارت بداند علی	که از بهر او خواست آزار نبی
بقتل عمر خواستش مصطفی	ولیکن نمیخواست آزار خدا
پس آیا هر آنچه همه خواست او	همیکرد آن را خداست نخواست
بسا خواست آندم رسول عرب	که ایمان یار غمش بواب
نیار و دایمان مگر زینهار	چه آزار نمیخواست پروردگار
ازین بعد گفت بن بواحدید	که باشند هم نقلهاست عدید
که هم معنی این خبر میشوند	چنانچه عمر گفت چون دروند
که میخواست وقت مرض آن نبی	خلافت نویسد بر اے علی

روایت پنجم

شدم مانع او بگردیم بسم
 در اسلام پیدا شود انتشار
 بفهمید مقصود من آن بنی
 شده واقع آنچه خدا خواسته
 بن بوالحدیدے کہ این نقل را
 حکیم ست و سنی و مردہام
 ہر جہد بر شانی مرتضیٰ
 صحاح السنن کہ معروف اند
 مخور گول ای سنی پاک خو
 ہم آن فضل تو با ہمہ اعتقاد
 چو گویش شیعی تو از راے خود
 کہ دانند این ہر دو با یک شور
 بسے تابعیان ہم از راہ دہ
 کنی ترک گرہیچ مردہام
 ہم آن تابعیان شیعی نہاد
 از او شانت اخبار اندر صحاح
 ہر حال ہر چہ روایت نمود
 بیاورد از دیگر اعلام دین
 دگر آورد طبع خوش بیان

بگرد و بیایک فساد عظیم
 نمایند اسلامیان اضطراب
 نہ تحریر فرمود نام علی
 نہ آنچه کہ آن مصطفیٰ خواسته
 ز راہ دیانت بیار و بسا
 مقلد بآن بو حنیفہ امام
 کند رد و ابطال حق بر ملا
 بدانہ حدیث خود آن ہنرمند
 نذار و ضرر اعتزالش تبو
 بقولش در ابطال کرد استناد
 پس او شیعی چون بو حنیفہ بود
 علی را از عثمان افضل ضرور
 ہمین پنج میداشتند اعتقاد
 بکن ترک ہم بو حنیفہ امام
 کہ میداشتند اینچنین اعتقاد
 ہمہ را بکن ترک و ہم نامباح
 ز اہل الاحادیث معروف بود
 تصانیف و شان بہین امتین
 ز عباس عثم رسول زبان

روایت شد

<p>که فرمود وقت وفات عمر که ای وائے این قوم کی مدام وگر این بکار گفت خبر که وقتیکه بوبکر را بیتی بنی تیم که وند بس افتخار که این را بوجه نبوت شما اگر نمودیم خواهش بر آن که دارند بس رشک و قد و عناد وگر اینکه عمت را با قریش که مارا همانا خدائے قوی وگر واد غرت زدیش ما شما تا کی اهل آن نیستی فراز وگر اینکه مقدادمان نهفت که اید او رنج ندیدم چنین نمودند بر اهل بیتش کان که بگذاشتند آن کسی را ضرر نطیسه می نذر و بروی زمین از نهیاست روشن که بر مرقضا وگر بعد انچه بکر دم بیان</p>	<p>زیاس امارت چو خسته جگر به بردنمار از جبا و مقام بن بوالحدید تو از وے دگر بگردید حاصل بھر حکمت بر آن فضل عباس گفت آشکار گرفتند و لاکن احقیم ما پس این قوم میگردفتند در آن بخویشان پیغمبر خوش نهاد بفرمود هنگام شورای طیش مکرم نمود از وجود نبی که آنت اسلام و دین خدا ز امر امارت بدارید باز هنگام شورای باعلان گفت که بعد از وفات رسول امین پس آید عجب از قریشان مهان که در علم و در عدلت بی فطور بیابم من ای کاش انصار دین از اصحاب شد ظلم از ابتدا همه حال ما بعد عثمان بخان</p>
--	---

روایت بیستم

روایت بیستم

روایت بیستم

روایت سیام

که در بیعت حیدر مرتضیٰ
نکرده اند هم بعضی بیعت قبول
چو کرده اند بیعت از آن پس کبار
از آن پس سوی که برگزیده اند
از آن بعد کرده اند خواهش چنین
که طلحه پنهان خویش بیعت گرفت
برین هم نکرده اند صبر آن کسان
همان مردمان را رسول و دود
درین جنگ با صاحب ذوالفقار
که بودند جمله قریشی کسان
و اگر واقعه جنگ صفین بین
قریشی نبودند جز چند کس
از آن بعد آن عمرو عاص عنود
بآن شاه حیدر ز نفس شیر
پس از این همه نقلها ای رشید
و اگر گنیمه عائش را بدان
اگر اندرین هم رود شک نگر
از آن پس بین سند حبله
و اگر اینکه اتحاف و طبری بین

نمودند خیل تعلق سپا
اگر چه شد آن حسب رسم فحول
نشدند آنرا چو اشتر چهار
عجب آبروئی و فارتخند
که گیرند شاه آن شاه دین
ربودند مال خدا اے شکفت
کشیدند شمشیر بر روی عیان
ز جنگ علی منع فرموده بود
قریشی نبودند جز نزدیک و یار
سوئے طلحه و مادر حذر بان
که زیر رکاب همان شاه دین
که بودند اگر عدو چون کس
بمنشای خلی قریش حسود
معاویہ را کرد از خود امیر
عناد کسان تا درایت رسید
نمی برد نام علی بر زبان
تو شرح بخارتی ابن حجر
بیاری یقین تا برین بدو
که آن عائشه پرنیک بعضی و کین

روایت سی و یکم

روایت سی و دوم

روایت سی و سوم

چو در راه که شنیده چنان
 بگفتا بگوینده این خبر
 نقد کاشک بر زمین آسمان
 و گر آنکه واپس شده بی درنگ
 بیدان بصره بجزش تمام
 کشیدند شمشیر کین بر اسام
 نشد طالب خون عثمان پیر
 و گر از عنادش علی کولی
 که از سوی من در دلش از عناد
 اگر خوانده میشد سوئے غیر من
 و گر شدت بغض او ای عجب
 که زهر انموده و صییت چنان
 نیاید در اینجا برسم عزا
 و گر قتل شد چون شه دین و داد
 بود نقل این شادیش مستند
 و گر آنکه باد دشمنان علی
 چنان کرد در دفن پر خاش و کد
 درین ماجرا تذکره را بنگر
 همین پنج روض المناظرین

که کرد بیعت بچیدر کسان
 که بپذیرد انجام شاهش اگر
 چنین گفت شد سوئی که روان
 بیار است یک لشکر از بهر جنگ
 بفرمود دعوی به تیر و حسام
 بر افتاد طشت عداوت ز بام
 مگر وجه آن بود بغض امیر
 چنین گفت با سوز و دردلی
 چو دیگ زنجوشا و اے داد
 نه ز نار رفتی به جنگ و فتن
 نه بینی به نسل رسول عرب
 دم مرگ کان مادر مهر بان
 بیارند چون بو صاحب استیباب^{۱۲}
 دل عانته زان خبر گشت شاد
 بیار دو میرے با سنا و خور
 شده مانع دفن سبط نبی^{۱۳}
 که مدفون نشد او به پهلوی جد
 و گر هر دور و روضه بقی سیر
 و گر شرح پنج البلاغه چنین

روایت می چهارم

روایت می پنجم

روایت می ششم

روایت می هفتم

روایت می هشتم
 علی بنی روضه الصفا و روضه الاجاب
 ۱۳

نیابی چو تسکین قلب پریش
و گر ظلم و جور عتیق و عمر
که انکار بیعت چو کرده میسر
یکے آنکه بوبکر حکم قتال
دوم آنکه اجماعیان با عمر
نموده عسکریه اوراق آن
در اندم زاندا و ذلت بول
سوم آنکه از خانان ای عجب
پس این جمله تذلیل و ایزائی شاه
و گر احتجاجات مسجد نجر
که بیعت نسازی گرای بوالحسن
چنانچه روایات این جورها
درینا که شیخین عالی خیال
خدا را بگوای سر پا نمود
هم ایزا و تذلیل ارباب دین
و گر آنکه فرموده سم تا گزیر
که امروز بیعت بگیری درست
ازین ست ظاہر که شاه زمان
چنانچه بقول امام انام

صواعق بین با همه فهم خویش
بین باز دیگر بحق بین نظر
چهار جور رفت بر آن حق پذیر
بداده بآن شاه حسب حال
چو رفتند بر خانه را به
بهر چه داخل شده در مکان
فغان کرد و اسید او رسول
بیرون نشه را بجبر و تعب
نیودند آیات و گناه
کز انکار بیعت چه گفتش عمر
ہانا جدا ساز مت سرزن
و راجع بینی زہر جہرا
چه کردند تکیب و توہین آل
که این ظلم نبود اگر پس چه بود
نیاید ز عاقل بحسب حرص و کین
بدخواست بیعت عمر را میسر
که فردا ہمین بیعت از بھرقت
خودش حرص او را نموده بیان
امارت گرفت از حقیق ہام

روایت فتح
روایت جلیہ
روایت جلیہ

روایت جلیہ دوم
روایت جلیہ سوم

روایت جلیہ چہارم

اگر دستبرد آنس و جان
 گرفتید این امر را خود شما
 دیگر انکیہ فرمود با آن فحول
 کہ فرمود در جایگاه غدیر
 ہمین نہج گفتہ پی آن ولی
 دیگر ابن عمر و احمد بن حنبل
 کہ روزے ابو بکر با سعد گفت
 ہمہ اہل ہجرت ہم انصار دین
 بفرمود آن سعد مدوح یار
 نکرده ہوتے آن کے
 ہمانست او ابن عباس رسول
 نہ من خواستم این امارت مگر
 گرفتید حق آل ابرار را
 ندانی کہ فضل و کرامت کس
 کی زانست سبقت از آن پس جاد
 ہمہ آن فضائل بذات علی است
 پس این نقل ہم سید ہدایت نشان
 بہ پیش از سقیفہ بخم یقین
 کہ نزد امارت بدست علی

بہ چون عمر گفت کای مردمان
 ندیدید سالارے و حق مسا
 فراموش کردید قول رسول
 کہ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاَهُ فَبِعِزَّتِ اللَّهِ
 کہ تو آنچو ہارون بن اسے علی
 بیاورد از زند اسلم خبر
 کہ بیت نکردی بن بے نفعت
 نمودند بحیث بن بالیقین
 بیایم کہ از من شکستہ مدار
 کہ ادا از من وقت افضل ہے
 پدر ہم سبطین و زوج تولد
 در آندم کہ جسد شتابے حذر
 ز حق دفع کردید حق دار را
 مقرر کہ در چار چیز است و پس
 و اگر علم و قرب نبی الرشاہ
 نہ از بہر ہر یاور آن نبی است
 کہ سر کردگان قریشی همان
 ہم کردہ بودند طے ایشان
 اگر چہ بگرد فساد قوی

روایت چہل و پنجم
 روایت چہل و ششم
 روایت چہل و ہفتم

و گرا بن اسحاق و ہم دیگران
 کہ خود زید ارقم بلایم و خوف
 کہ گرا آن بنی ہاشم و آن علی
 پس از بہر این امر ای ذمی شعور
 ابو بکر گفتہ با و بر ملا
 کہ تو میکہ بیعت نمودہ بمن
 ہم آن قصہ را میدہانی بیاد
 ازین خوش روایت کہ کردیم
 و گرا آور دہم بن بواحدید
 گفتا بروم بیک پنج و ہم
 مرادست زین قول سلمان چنین
 نمودید اسلام اول قبول
 بن بواحدیدست شخص حکیم
 و گرا آور دابن شخبہ عقول
 بفرمود با پور ہند عنسید
 کہ برحق ما بعد فوت بنی
 از آن پس شہا ہم بطور فساد
 چو اولاد یعقوب و فرعون تو
 ہانا تو دوانے کہ بعد از بنی

نمائید این ماجرا را بیان
 باسخ بفرمود با بن عوف
 بنودند مشغول سوگ بنی
 نمیکرد طامع طمع پر خور
 کہ حاجت ندارم تو ای قفا
 تو آئی در آن قوم و در انجمن
 فراموشش کردند و رقتہ بیاد
 بود کینہ و حرص شیخان عیان
 کہ سلمان چو کار سقیفہ بدید
 کہ کردید بارے نکرد دہم
 کہ ای قوم دای مردمان مہین
 از آن بعد کردید از آن ہم نکول
 ز اہل الکلام تو مرد عظیم
 کہ آرومی کہ بدبت عم رسول
 غضبناک چون داد خواہ عقید
 بختند اولاد تیم و عدے
 بگشتید فرمانروا و اے داد
 میان شما ایم اے ناچو
 چو بار و گن بوسی پاشد علی

روایت چہ ششم

روایت چہ ہفتم

روایت چہ ہشتم

وگرچون سیوٹے بسی باکال
 کہ روزے گروہ صحابہ با
 کہ خوشیان خود اسرا میسر
 چو عتار عثمان را نامہ داد
 کہ زین پس عمل میدہم بنہ قور
 بفرمود عتار اورا دگر
 ازین ست ظاہر کہ عتار ما
 امامت می انکاشت حق علی
 تو دانی کہ عتار بود آن بشر
 وگر خطبہ ششقیست بنہین
 نگیری گرا نرا زما سے دلیر
 از آن خطبہ حق بگرد عیان
 کہ ناجائز اشیاخ والا نمود
 فروماندہ چون کسی گشت شاہ
 گلوگیر گردنم ورنج و جسم
 بچشم اندرافقد ز خاشاک و خاک
 بدین حال می بیند آن دروہند
 وگر آنکہ گفتہ بن بوالحدید
 کہ شیخان گرفتند این امر را

ز عمارے آوردن این مقال
 نوشتند عثمان را پسند ما
 نمائی واسراف مال خطیر
 بخواند و بگفتا بآن خوش نہاد
 بزعم تو خوشیان خود را ضرور
 پر غم انوف عقیق و عسیر
 می انکاشت ظلام شیخین را
 عدو بود بکسر عدوی ولی
 کہ بودہ زایمان پرا و سر بسر
 کہ مقبول سعادت و از شاہ دین
 ز سبط بن جوزی خود پذیر
 چہ سوز دل آن شہر منان
 نشند بر جائے شیر و دود
 کہ میگرددش گرد باد سیاہ
 نہ یار کہ دستے زند بارگرم
 نہ دستی کہ گرداندش صاف پاک
 کہ اسوال اور ہنر نامی بر بند
 کہ حال سقیفہ چوئید شنید
 بخویشے و ہمتو سے مصطفی

روایت پنجاہ و یکم

روایت پنجاہ و دوم

روایت پنجاہ و سوم

بفرمود آندم تحشر کنان
 کہ کردند حجت باصل و شجر
 چنین قول پرورد بے اختیار
 و اگر آوردند از وقوف و تمیز
 کہ ہنگام شورے شدہ دادگر
 کہ ہمارہ در حق ماسر بزد
 و اگر نقل کردہ عوانہ خیر
 کہ بابائے تو گر ازین پیشتر
 نیکو دبا من نزاعے ز خوف
 و اگر انیکہ ظاہر چونا خواستہ
 بمسجد ہمان شاہ دنیا و دین
 کہ حدست خیلے بر احسان حق
 و اگر خطبہ لہ فاطمہ
 کہ اصحاب بعد از رسول خدا
 بدنیای دون دست آویختند
 خدا را در آن اندکے از ہمہ
 کہ ناچار اعلام تو نیز ہم
 و اگر آنکہ شیخین با صد شعور
 ندانند گاہے ز کینہ دوی

برین حجت شان شدہ مومنان
 ثمر را نمودند ضائع مگر
 بفرمود عباس مسم چند بار
 عوانہ دگر جوہری عزیز
 چہ نالید از دست جور عمر
 از و کار ہائے بد و رائی بد
 کہ فرمود ابن عمر را امیر
 نکردی جسارت زراکے تر
 نہ این ابن عفان نہ این ابن عوف
 سیر امارت پیار استہ
 بفرمود بالائے منبر چنین
 کہ بر جائے خود باز گردید حق
 بین تابیا بے فضائح ہمہ
 بگردنگم سنت مصطفیٰ
 پی جاہ باہم بر آختند
 بین سوز و درد دل فاطمہ
 نمودند الفاظ آزار قسم
 کہے راز و لاد ہاشم ضرور
 مناصب سالارے و افسری

روایت پنجاہ و چہارم

روایت پنجاہ و پنجم

روایت پنجاہ و ششم

روایت پنجاہ و ہفتم

روایت پنجاہ و ہشتم

چنانچه بیان کردامون چنین
 و گرشیمیان ^{علی} راضی
 ندانی که چون خالد بن سید
 بعد عقیقی عمر بے فتور
 ازین کینه اوبان حق شناس
 مگر خنجر خونخوار اسلام را
 و گرانکه ^{مساوی} طبع بر سرین
 که روزی بهین ناقشش نهفت
 که داخل گشتی چراغ عقل
 بفرمود سعدش ز من دور باش
 که هرگاه بیند که بسیار کس
 بگشتند برگشته بر پای خویش
 هماندم بکن بیعت یک علی
 بدو گفت بو علقمه کای عقل
 بفرمود سعد عباده چنان
 که در قلب او شان ستعد و عناد
 از آن پس خلف کرده گشتن
 چو بیعت نمودند بامرضات
 ازین قول سعادت روشن بهین

تو تاریخ مثل سیوطی بدین
 نمودند از منصب و جاه دور
 همینچو است بیعت بشاه حمید
 نمودش ز سالار کف فوج دور
 بکن کینه اش را بچند رقیاس
 بدادند سالاری شام را
 ز بو علقمه نقل کرده چنین
 بسعد عباده بدین طور گفت
 در آنچه بگشتند داخل فحول
 چه پیوسته بر حق بفرمود فاش
 گرفتند اغراض حرص و هوس
 ز ایمان از حق و از جای خویش
 که در دست دار و کتاب جلی
 شنیدند چنین دیگر از رسول
 که این را شنیدند بس مردمان
 در این دم شهادت نخواهند داد
 که آندم قریش کمین و مهین
 نخستین شان میشدم بر ملا
 که کردند بامرضات احد و کین

روایت نجاشی

روایت شمس

ز نصیبی با وجود ثبوت
و اگر بود از دست دشمن
همان رنج بوده میان فحول
ازین ره عمر فسر کرده چنان
چو گوئی که یک عادت جاہلان
بگویم که ہر جاہلیت ضرر
چہ در روز آدینہ دل نواز
ندیدی کہ آن عادت آن فحول
ابو بکر اندر سقیفہ بطیش
ہمان بود از عادت جاہلی
عمر چون بوجہ بیعت نمود
عمر متعہ الحج چو کردہ حرام
عمر در حق خالد نامدار
کہ ہوارہ خالد بآن ہست و بود
خلاصہ بنزدیک ہر دشمن
کہ در غصب حق شہ مومنان
ز ہر نقل مذکور من باز سوخ
چو از صحبت و لطف باہدگر
چہ ہر یکے وایت کہ کردم بیان

بگردند دانستہ او شان سکوت
میان بنی ہاشم دہم عدے
چو کامل بین تا بہ رسول
کہ زود امارت در آن خاندان
نہ در قلب اصحاب ماند نہان
نگر دیدہ بود از دل قوم دور
نمودند بر سبب ترک نماز
نہ ترمیم کبہ نمودہ رسول
ہر انچه بفسر مود فخر قریش
کہ نمود آن قوم با عاقلی
ہمان فعل او جاہل کار بود
ہم آن بود رسم جہالت تمام
بیاد در بغض و حسد را بکار
شکایت ز بغض عمر نمود
عیان گشتہ باشد کنون ہجو نور
عمر بود سکر کردہ دشمنان
عیان رشک و ظلم و عناد شیوخ
بگوئی ہمانست کذب تبر
کند کذب دعوی تو خود عیان

روایت شصت و یکم

رفع شہادت

در صحبت و صحبت
در بیان عمر و جاہل

همانا که آن حیات در نامور
 چو در کار دین او طلب می نمود
 که او بود با دے هر خاص عام
 چو گوید کسے اینکه آن دم عمر
 چرا سوے او جلا بشت تا نقد
 بگویم که ای صاحب فهم و عقل
 از آننا تو فهمیده باشی ضرور
 مگردند با آن عمر اتفاق
 سبب اولین حرص بودای تمام
 چنانچه ازین پیشتر چند بار
 بگشتند یکدل برین بد دلی
 چو در خاندان نبوت رود
 کنون گردد در دگر خاندان
 ز هم جد خود با بیایم ضرور
 دوم بود خلقه تکلیف سبب
 گران بود بر طبع هر شیخشان
 که دین هر دو فخر اتم بیشتر
 عرب پیش آن هاشمی خاندان
 سوم بانه هاشم از جدشان

نه خوشنود گشته گمی از عمر
 بر آن شاه رفتن مگر فرض بود
 نکردی چپرا بر سر عوام
 و جاهت نمیداشت با کرد فر
 ز شل علی رو چپرا تا نقد
 هر آنچه روایات کردیم نقل
 سبب بهر این هر دو واضح امو
 مگر بهر اغراض از سه فراق
 که حاصل شود جاه و عزت تمام
 بگفتم که جملة قریشی تبار
 که هرگز امارت نیابد علی
 از ایشان نه بیرون رود تا بد
 تداول کند نیز هر خاندان
 مناصب مطالب بچله امور
 که در سر هیداشتند آن عرب
 نبوت امارت بیک خاندان
 رسد آن همه را بر افلاک سر
 بذلت بمانند چون بندگان
 چو قوم عمر هم دگر خاندان

بهرام قند و خند داشتند
 از آن پس نزد علی حلیل
 بزرگی و سالاری همتان
 نشد چند روزیکه دست امام
 تو گوئی که خناب شان آشکار
 چگونه پذیرد دل شان چنان
 کند بر شان حکومت دگر
 تو دانی که باشند اهل عرب
 کس را چو زایشان کسی قتل کرد
 بهر مدت و با همه اہتمام
 ازین ره عمر فک کرده چنان
 ز اعیان آن قوم بودند چند
 جواب از و جاہت بود پر شور
 سر ایند اسلاف کان مصطفیٰ
 کہ اے ایزد پاک اے چارہ گر
 دگر آنکہ در جاہل با شعور
 بہر یک خصومت بہر فتنہ و
 پس این سیرت او چنان و نمود
 ز جمع عوام و ز ہر یک تبار

لوائے عداوت می افراشتند
 بگشتند آن کیان بس ذلیل
 ز ہر یک قبیلہ بگشتہ نہان
 ز خونہای شان بود رنگین تمام
 مگر پیکید از دم ذوالفقار
 کہ قال خویشان و اجاب شان
 خوردن آن ہمہ باز خون جگر
 بسا کینہ پرور بسا پر غضب
 بپا بودے اندر قباہل نبرد
 گرفتندے از قاتلش انتقام
 کہ نرو دمارت در آن خاندان
 کہ ایمان خالص بدل داشتند
 کہ آندم عمر داشت اینہم ضرور
 ہمیکہ در استراحت این دعا
 تو تائید اسلام کن از عمر
 دم فتنہ میشد سیاحتی ضرور
 نمودند آن کیان سوئے او
 کہ در فتنہ ہامرج کار بود
 بسا داشت اعوان و آمیزگار

چنانچہ کہ از اہل یورپ مان
 وگر عائشہ مادر مونسین
 می انکار و ادانیکہ آن مرتضیٰ
 ہمانا بگرد و برا و کار تنگ
 بفرمانروائی بویگر خویش
 کہ از بہر محرومی مرتضیٰ
 ابو بکر و ہم عائشہ با عمر
 پس این ہر سہ معروف دانائی
 با نشان وجہ قریشے کسان
 بہر خاش خیدر بہر خاستند
 قریشیان بیمار قلبہ مرض
 غنیمت شمر دند کرم
 چہ خوردند از باطن بے صفا
 بد لہائے بسیار خدو عناد
 کسے حرص کردہ کہ از ہر ہے
 بسے فکر کردند اینہم ضرور
 ہمہ را کشد بر رہستیم
 چہ فرمودہ بود آن ہمہ را بنی
 پس از این وجوہیکہ کہ دہان

چو دامن گلشن آورد همچون بیان
 عجب دشمن خانگے درکین
 بیاد چو سالارے مصطفیٰ
 بچشمش جهان میشود تیرہ رنگ
 نمیداشت جوشی چنان آن پیش
 ہمیداشت جوشی بلا احتفا
 بگشتند یک راے با ہمدگر
 کہ میداشت ہر یک جاہت بسی
 چو سراج و چون خالہ پہلوان
 سخنها بہ ترویر آراستند
 کہ اسلام بیار بود از غرض
 کہ از مدتی بود با ہمدگر
 بسار شک بر عزت مرتضیٰ
 نہان بود چون اخگری در راہ
 بیاید خلافت بدستم گئے
 کہ از زوال دنیا ست خیدر نفور
 نیاید مراد ات نفس لیتم
 کہ بگشت ہمہ را سونعی حق علی
 وجوہ قریش و مہاجر کسان

باغراض خود با هر یک شقاق
 که اکنون بیک مرد بیت کنیم
 پس اتباع او شان بلا محض و که
 چو دیند انصار حال قریش
 پس از بعد یک حجت و گفتگو
 سبب بھر آئین نگاری شان
 که انصار نسبت بقوم قریش
 بقعد ادب و مذمت بھریم
 خصوصاً هماندم که مکے قریش
 چه از وجه کعبه بھر فخر و فر
 بتخصیص از واقع سال فیل
 همه حکم او شان زبست و کشاد
 بنا بر همین بود حرف عتیق
 که هرگز ندارد که این دا
 چه ایشان ز روی نسب بهترین
 همین طور بو بکر آن استاد
 ازین سوئے بر سعد شد در نهان
 هم این سعد مخلص که سالار بود
 هم از کید اصحاب کئی اساس

نمودند با هم بر آن اتفاق
 علی را نه هرگز اطاعت کنیم
 بگشتند پیر و بھشیخ خود
 که کردند و سوئی تحکیم و عیش
 نمودند بر سوئے آن قوم رو
 بقوم قریشی شده آشنان
 که بودند زور و کثرت چو پیش
 بغیرت بردانگے نیز کم
 نمودند امداد او شان بطیش
 بسودند او شان با ظلاک بر
 بسے بود شان کبر با بایل
 پذیرفته اقوام تازے نهاد
 که اندر سقیفہ بر دو چون شفیق
 که جز از قریشیان شو و پیشوا
 و گر هم ز روئے وطن مہترین
 اسید وزارت بانصار و او
 تحاسد تنافس در انصاریان
 پشت در آن وقت بیار بود
 ز سوئی علی کردہ بودند یاس

که گفتند حیدر بحسن رسول
 پس انصار او شی بنامض نظر
 نمودند بیعت پو بکر یار
 چنین وجه باشد که میر عرب
 نکر وندیاری آن حق پرست
 اگر جاحدی از ره دفع تنگ
 بگوید کرین نقل ما بیشتر
 جوابت زین حرف پرهل کین
 یکے آنکه آنچه از صحاح عیان
 که غصب حقوق و عنا و عمر
 بهین طور یک اتفاق کسان
 ز روی صحاح و حدیث و سیر
 دوم آنکه مذکور شد پیش ازین
 درون صحاح مشاهیر
 تو قول ابو ذرعه اوستاد
 پس اکنون بناید ترا ای پیش
 سوم آنکه مذکور شد پیشتر
 باشند اخبار واهی ضرر
 که بهر صحاح تو در مرتب

که گفتند حیدر بحسن رسول

در خانه بسته بروی فحول
 بگشتند آینه کار عمر
 از آن پس تدریج بس پوشیار
 چو کرده ز انصار نصرت طلب
 کشیدند از نصرت شاه دست
 چو چال آماده گشته بجنک
 نزارند از صحاح سم اثر
 همانا بچندین وجه متین
 کفایت کند ز دما شیعیان
 و اگر بغض آن عاشره بی خطر
 خلاف علی امیر زمان
 عیانست و انکار جمل تر
 که جمله احادیث صحت قرین
 نشد منحصراً باز یاده گو
 که بگذشت سابق بیاد و بیاد
 که چون اهل بدعت کنی عذر پیش
 که اندر صحاح کم و بیشتر
 پس اکنون بگو ای سراپا شعور
 چه باشد ز دیگر کتب فوقیت

شعبه علم

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب اول

و اگر آنکه جز این صحاح است اگر
باشند باطل ضلالت نما
ولیکن سلف از ره اعتماد
پس اکنون توان بهر نقل پیش
و اگر نزد امانت بالغ نظر
پیدا کنند از قلم آن بیان
و اگر سعد دیگر وقاحت فرود
از روی تقیه بآن احتیاج
پس این قول ایشان غوایت بود
بگویم که این هفوه سعدین
چپ پیش ابو بکر و اجماعیان
نکرده تفتیش محبت میسر
همانا به تیغ زبان مضرعا
امالی و ارشاد و همچون خصال
بر آن حق خود با نصوص کثیر
بین احتجاج و مرد بازگم
بگفتا ابو بکر اندر جواب
ولیکن شنیدیم هم بعد از آن
که از خلق بگزید ما را خدا

باشند دیگر کتب معتبر
همه آن تفاسیر و تاریخها
با آنها همه میکنند استناد
روانش بپیش و شویس پیش
نه مخفی که در سیرت و در اثر
که تفتیش شیخان بر آید آن
که گویند شیعه که شیر و دود
پای حق بر اعدا نکرد احتجاج
بحدی که غایت وقاحت بود
بود بهل یا کذب فاحش ترین
هر گونه فرمود محبت بیان
بله کرد از جنگ شمشیر و تیر
بفرمود ساکت همه قوم را
نزد او چه آن حیدر خوش مثال
گرفته سند با حدیث غدیر
که فرمود محبت بآن نص ختم
که اینها شقیتم ای بو تراب
که فرمود روزی رسول زمان
نه دنیا پسندید از بهر ما

پس از بجز را نیز دبا کرم
بفرمود آن حیات در حق پرست
بگفته عمر و عبید و دیگر
که ما هم شنیدیم از مصطفی
که آن نامه ملعون که بگذاشتید
دوم احتجاجات حق ایتر
نیاز نداشتنا همین شیعیان
نزدی تو اشعار آن راهبر
ازین نقل چون واحدی امام
سوم اینکه تاریخ بلا ذری
که پیش ابو بکر و اجماعیان
بگفتا بشیر اینکه اے مفضل
اگر می شنیدیم این از توصیف
جوابش بفرمود آن بوالحسن
همان بعثتم شد ز حکم آنکه
تو دانی که بعیت بآن مفضل
پس آیا چنین احتجاج ایتر
وگر اینکه هنگام شور و امیر
اگر شک و ریبی بداری درین

نه بخشد نبوت خلافت بهم
که آیا گواهی برین قول هست
معاذ جبل سالم پرهنر
برین باز فرمود آن مفضل
بلکه از آن سیح نگذاشتید
که کرد او خصوصاً بنص غدیر
که کردند هم نخله ات هم بیان
که گشتند کور ازین پیشتر
چگونه توان کرد انکار تمام
نزدی که گفت او درین داوود
چو فرمود آن شاه حجت بیان
بگردیم بیعت ابو بکر را
نمیکنم و از تو کس اختلاف
کزین پیشتر بود بعیت بمن
خدا و رسول اند بروی گواه
نمودند در جائے خم بے خفا
نباشد بر تو بنص غدیر
نمود استناد از حدیث غدیر
مناقب ز جلا بے خود بین

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

و گر آنکه در کوفه وقت فساد
اگر می شد از ذکر حکم غدیر
با ثبات آن بودند نظر
بیانست ذکر چنان در عراق
و گر آنکه دینوری بر کمال
بیارندگان حیات ^{این تفسیر} در شاه دین
که حق دار این امر والا نم
عیان ست زین احتجاج علی
و گر نه اضافت بظلم و جفا
هم از بیعت واجب اخلاف
علاوه برین با دیگر نقلها
از آنهاست ظاهر که آن حق امام
پس از نقلها قوی و درست
و گر نزد آن سعد پراحو جاج
چون نقل فریت نشاید بکار
که اسلاف نصاب او پر ضرور
خصوصاً چنین امایان فرا
هم امر که تفسیح شیخان از آن
تو دانی که منی نص غدیر

بدین نص بفرمود خود استناد
ثبوت محبت مراد امیر
چون ذکر مودت سزاوارتر
که بغض علی میشود یک نفاق
و گر جوهری و محدث جال
بر اجماعیان کرد حجت چنین
مسازید از ظلم غصبش بسم
که بر حق خود داشت نص جلی
تخصیص صدیق و فاروق را
از آن شاه مستبعد و پس خلاف
نیز که تظلم گذشته با
پی حق خود کرد حجت مدام
تجامل نمودن عجب خوبیست
از آن شه چو ز سید این احتجاج
چه ناکردن نقل آید بکار
نمودند تروک همچون امور
که بوده موافق ز نقلش با
بگرد و عیان کرده اندش نهان
عیان ست پس این عجب است

کہ آن افصح و اشجع مردمان
ہم از تیغ تیز زبانشن لقال
حضور چو آن مردم بزدلان
چو آشفتنکے برقیقہ نمود
چہ آزار بدانست بس نارد
چنانچہ ازین پیش گفتہ جلی
نہ شیرازہ جنگد چہ امر قضا
گویم کہ این سعدناحق پرست
کہ دانستہ حالات اصحاب را
ندانند کہ آندم شہ نیک خو
نمیداشت انصار و یاران بسا
چہ آور و طبری کہ بس پُرشقاق
کہ یابد امارت اگر قضا
بدین طور ہم از صحیحین عیان
پس آن دم نماندہ امید وفا
چہ آمادہ بودند خود آشکار
چو در فکر قتلش رود شک ترا
چہ آندم کہ بیعت طلب کردہ
ہمین طور گفتہ بسجد عتیق

کہ از تیغ او بود لرزان جهان
زبان زبان آوران بود لال
نہ نص حق خود نماید بیان
مگر سعد دیگر وقاحت فرود
ز مردانگے شہ لاف ۲
کہ حق خودش چون نگیرد علی
کہ میداشت انصار و قوت بسا
ہمہ چشم حق بنیش نہیب لبست
تجاہل نماید درین ماجرا
بتر سید بر جان و بر آبرو
کنند تا باعدائے خود جنگا
نمودند با ہم بر آن اتفاق
نیاید گے باز در دست ما
کہ رو تاقتند از وی اجماعیان
ز شیخین و ہم از کسے با حیا
پی قتل آن صاحب ذوالفقار
بین خود توارتخ چون بوالفدا
ابوبکر بر جنگ حکم نمود
کہ تا فاطمہ است با اور فیق

جواب از تفسیر جناب

نور وجہ و ابیاب تفسیر

جواب اول

<p> هم از دار فانی شد آن درو مند که بنمود قصد دله آشکار ماند نه هرگز شوم کامیاب ز انصار هم کرد نصرت طلب ره پرتعل گرفتند پیش پس آنرا طمع از دل شان ربود که خود رفت از دست او شان ملول چو گوئی که بودند بامر تضام به تخمین باشند تا بست و پنج همه اقربا چون نمک در طعام چگونه بر آیند چندی در جان نمودند امداد او شان طیش چگونه بگیرد حق خود ماسم که گردد عیان حال آن شاه دین محل تقیبه بود پیر ضرور بود ترک جنگ و غر اعیان عقل پا بود در دلت ز اسلام عام گر قندے اجماعیان از نداد همین وجه معقول و بس معتبر </p>	<p> نه من مرتضار ارسام گزند عمر کرد تهدید قلش دوبار بدانست او اینکه تابو تراب هم آن وقت تیره امیر عرب نکرند یارے مولای خویش و جاهت چو از وجه زهر اش بود چه باشد و جاهت بوجه بتول بنی هاشم آن زمره اقربا همه آن گروه پیر از درد و رنج همانا بقول امام انام ز جمله قریشیان و انصاریان خصوصاً در آن دم که کی قریش چو برگشته گردند مردم تمام کنون خطبه شقیقت به بین در نوقت نزدیک هر ذی شور دوم آنکه آن دم بلا و خل نعل چه اندر عرب در خواص عوام چو میشد در آن وقت جنگ جهاد چنانچه هے آورد و بعمر </p>
---	--

باب دوم
چنانکه در کمال فیوض کتب میراث است ۱۲

که گفته رفاعة از شه مؤمنان
 چو گوئی که لابد همسان تفضی
 پس او محض تنها پی دشمنان
 بگویم که در قلت انصار و یار
 نبی بود اشجع ز شیر خدا
 بل از قلت ناصران نبرد
 چو از روی عقل و هم از روی بین
 که یک مرد بی حالت اضطار
 نه برد همراه خود مصطفی
 شجاعت همین بس از آن میر عام
 کز انکار بیعت که کرده عیان
 ز حکام و اعیان تمام دعاء
 بخاطر نیارد چسبند بر اس
 ندانی که سعد محبته سیر
 بآن قوم و کفو و جا هست تمام
 ولیکن بر آن حال شیر و دود
 فقیه ز حیدر همین بود و بس
 و گرنه به تیغ زبان تفضی
 ز اخبار هر دو فریق این عیان

همین وجه و بگذشت از ابیان
 بود اشجع الناس و شیر خدا
 کفایت نمودی به تیغ و سان
 خلاف شریعت بود کارزار
 ولیکن بکه نکرده غنما
 بیست سال اظهار دعوت نکرد
 بهر حال بودی روان و انجمن
 باشد برابر بچندین هزار
 کس را پی جنگ جزم تفضی
 که آن دم به شرب نموده قیام
 چهارفت بروی زاجاعیان
 همه دشمن حق و فضل اسام
 نکرده زاعدای خود هیچ باس
 نگشته چون قیاد حکم عمر
 نموده جلای وطن سوی شام
 به شرب باند و نه بیعت نمود
 که شمشیر نکشید بر هیچ کس
 بفرمود ساکت همه رقوم را
 که هرگاه فاروق و اجاعیان

امیر عرب را سپی بختی
 دلائل بیان کرد برق خویش
 چو چهل از عجب اصل جواب
 عمر گفت اتمم بیکت دلی
 بفرمود آن حیث در سرفراز
 بغلطت عمر گفت کای بوکشن
 سه نوبت پرسید همچون امام
 ز اخبار شیعه را آید چنان
 بیاید بے گفت گوی درشت
 در آن گفت گو نیز فرموده بود
 که یام نخل کس چو انصار و یا
 بیارد هم این را بنواحدید
 عمر دست آن شاه کرده بلند
 بمقدور خود کرد کوشش بیا
 بنا کام بو بکر آن پر نیاز
 نهادش بر آن دست دست خدا
 عمر بانگ کرده بیک خوشد
 بلندی حق را بین ای شگفت
 بگردید خاموش آن شاه دین

بمسجد سبر و ند با ذلت
 عدوش و لیلی نیاورد پیش
 نمودند تهدید آن بو تراب
 که برخیز بیعت کن ای علی
 نسازم چو بیعت بگو چیت با
 همانا جدا سازمت سر ز تن
 بر اعدای خود کرد حجت تمام
 که در باب بیعت بمسجد عیان
 که نوبت رسیده به پرخاش مشت
 تحسّر کمان شیر رب و دود
 همین دم کنم باشما کارزار
 ز اهل سیر کرده آرا پدید
 کند بیعت تا شه ارجمند
 کف دست نمکشا و شکل کشا
 نموده مگرد دست خود را و از
 بگردند یاران برین اکف
 که بیعت کنون کرد هم این علی
 که گوئی ز بو بکر بیعت گرفت
 غنیمت شمرده از او نشان همین

که دست طلب زو بر داشتند
 ز آزار او شان گشته خلاص
 سخن مختصر آنکه آن شیر حق
 بلاریب بر دین پروردگار
 چنانچه بعد خودش بخوش نبرد
 شیوخ تو دین پیچ انکاشتند
 مگر دند پروا سے دین بنے
 گر از جہل پر نصب همچون عوام
 بگوئی کہ بی سار و سامان و یار
 پس اینجا تو ارشاد ہائی سول
 کی آنکہ گفتہ مجید ربی
 در آندم کہ مردم ز رانی زبون
 خوردند آن کسان نیز میراث کنس
 و ہند آن ہمہ دل تحصیل مال
 بمال خدا خوش تمول کنند
 چنان داد پاسخ علی ولی
 بگیرم ہر انچہ پسند خدا
 پس این پاسخ آن علی ولی
 ازین ست ظاہر کہ آن مرتضیٰ

ز سولیش بداندیشہ بگذاشتند
 ہمین امر فہمید آن شد مناص
 نمودے چو معذور باہر حق
 نمودے بآن خالفان کارزار
 بجنگ جل ہم بصفین کبر و
 بجاہ و امارت نظر داشتند
 کہ دین بود مال بنے و علم
 کئی دہم و شکی درین حق کلام
 خلاف شریعت نشد کارزار
 بجان بشقوی گر نمود فی ہول
 کہ چون میشود حال تو ای علم
 گذارند عقبی بدنیائے دون
 پیانی ز روے ہوا و ہوس
 نمایند ہم دین حق پائال
 بہ تمکین و جاہش تجل کنند
 کہ من ترک آنها کنم یا بنے
 و زان پس پسند در سول ہا
 پسندید و کردہ دعا آن بنے
 بود خاص مامور صبر و رضا

حاشیہ اول

حدیث دوم

دوم آنکه قتل حذیفه نکر
 بگفتا که گفتم بسیار دین
 پس آورد نیکه و خیر این دم
 پس آیات زین بعد هم باز
 بر سید بار دوم آن صفی
 حذیفه بار سوم شد سؤل
 بفرمود آن سرور انبیا
 که ایشان نه راه هدایت روند
 در ایشان باشد خلیه نفر
 ازین ره حذیفه شده پرهیز
 که من گریه چشمن عذرا
 بفرمود در هیچ عهد بر
 تو دانی که بر آن حذیفه امیر
 سوم خود بخاری و مسلم بن
 که فرمود با من رسول حبیب
 با آن نیز بنیاد منکرا مور
 بگفتند حضار یا مصطفی
 بفرمود بیخ مخالفت کنید
 دیگر گفت انصار را آن حبیب

حدیث سوم

حدیث چهارم

ز مسلم که میدانش با خبر
 که پیش از تو بودم بزشتی قرین
 که هستم در آن خیمه آسوده دم
 نعم گفت با لطف خیر البشر
 همان طور گفته نعم آن نئے
 که چون میشود این چنین با رسول
 که باشد در بعد من پیشوا
 نه بر شیوه و سنت من شوند
 بد لما شاطین بصورت بشر
 از آن مشه نموده دگر التماس
 چه سازم در آن ای شه دورا
 تو فرمان آن حکمرانان ببر
 بنوده بحسن هر سه اشیاخ پیر
 که گفت ابن مسعود حیرتین
 که بنیاد اثرت پس از من نب
 که آنها باشند از بس نفور
 چه سازیم آندم بفر ما با
 امیران خود را اطاعت کنید
 که یا بید اثرت پس از من قریب

بیاید که را و شکم روید
 و اگر خود او را در دهن نیز مشکو و خوان
 که فرمود با لطف پیغمبر
 چو در بعد من پیشوایان بود
 بگفتم که اے سید و سرا
 بدوش خودم می نم تیغ تیز
 بگفتا چنان می کنم رهبر
 همانا که بنفس خود جبر کن
 تو دانی که بر بوز پارسا
 ز روز وفات بشیر و نیر
 دیگر آن مالک که بوده است
 که بهر شما بدترین سروان
 که دشمن بداید آن جمع را
 هم ایشان شمار اعداوت کنند
 بگفتم به پیغمبر کردگار
 بفرمود تا آن سران شما
 بر ایشان نه شمشیر بایکشد
 و اگر خود صحیح بخاری نگر
 که انصار ترسیدم آن دم بے

بماتا بکوثر ملاقی شوید
 که آورد و بوز لصدق بیان
 که چون میشود حال ای بوزم
 نمایند اثر ت درین فی ضرور
 بحقیکه معبوث کرده ترا
 رسم تا بومی نایم ستیز
 که باشد از آن هم در آن بهتری
 ملاقی شوی تا بن صبر کن
 همین طور بر این مسعود ما
 نبوده بجز هر سه شیخان امیر
 ز پیغمبر گفت بی بیم و خوف
 باشد آن مردمان در جهان
 نمایند لعنت بر ایشان بیا
 به نفرین و لعنت سخن بزنند
 که شمشیر نهم در آن روزگار
 بدارند قائم نما از خدا
 پذیرد فرمان هر یک عقید
 که گفتا بکر سقیفه عشر
 که کردند بیعت اگر با کسی

طریق پیغمبر

طریق پیغمبر

طریق پیغمبر

بیاید که ناکام بعبیت کنیم
ازین قول فاروق تو گشت
هم آن مرتضای رسول و دود
علاوه بر اصل تقیه دگر
که بودند او شان ائمه چنان
هم آن صلح حیدر بعد عقیق
همین پنج صلحش نبود ای نبیل
چه بر حسب همچون حدیث رسول
اگر چه خودش سعد دین بر ملا
ولیکن اگر جاهل زشت خو
بگویم که اصل تقیه ضرور
که از شر هر شخص و از هر ضرر
بهر ملت و مذمبه شد روا
چه آن مال و جان را بدارد نگاه
پس این امر معقول همچون روا
تقیه را اخلاق پاکان بود
تفاسیر و قرآن و اخبار تو
نماینده اثبات آن بر ضرور
بین دو بین سوره زانی مرا

و یا با همه شان خصومت کنیم
که بیعت با کراه باشد روا
همین جمله حالات فرمود بود
ازین نقلها حال شیخان نگر
که کرده بیاران عیب بیان
نباشد دلیل رضای شفیق
بحقیقت آن خلافت دلیل
به بیعت عمل کرد زوج قبول
از اصل تقیه نکرده ابا
در اصل تقیه کند گفتگو
بود داخل فطرت ذی شعور
حفاظت نماید خودش را بشر
ندارد بحسن مرد و بحق ابا
بود آبرو و بشر را پناه
چگونه در اسلام نبود روا
زارکان اسلام و ایمان بود
هم افعال اسلاف و اسفار تو
نه زیاست انکار ای دلشور
و گر آل عمران دهم خسل را

اثبات صلح
ز قرآن و حدیث
و تفاسیر

ازین پس تفاسیر آنها انگه
 بحسب مصالح که کرد اقتضا
 پیغمبر با سلام در ابتدا
 بمقام حدیثیه بارنج و درد
 هم از خوف اسلامیان فحول
 آنکه کن بخاری و قول امام حسین
 چون نقل حدیثیه ابو ذر و دیگر
 همین نقلهاست هدایت مال
 ز حالات اصحاب اتباعان
 که در پیش حکام بیدادگر
 بسین ابن عباس را فعل و قول
 نگفته ز بیم عمرامرق
 و اگر ابن عباس و ابن عمر
 بهمد عمر حلت متعه را
 و اگر اینکه مذہب ذہبی ہیں
 کہ بر حال عثمان حدیثیه عیان
 چو پرسید عثمان از و در حضور
 کسی چون پرسید حیرت کان
 دیگر اہل شرب ز خوف شدید

ز اہل تفاسیر سیر مستبر
 تقیہ نمودند خود انبیا
 نفرمود اطہار حق بر ملا
 ز راہ تقیہ چہ صلحے بکرد
 نہ ترسیم کعبہ نمود آن رسول
 تقیہ بود تا قیامت حسن
 کہ حالا تو گفتہ ام پیشتر
 بر اصل تقیہ باشند دال
 ز روی صحاح و سیر ہم بخوان
 تقیہ نمودند وقت ضرر
 تقیہ چہ میکرد در باب عول
 ز اہل فرائض بگیر این سبق
 چو عمران دیندار عالی نظر
 نگفتند ہرگز ز خوف سزا
 کہ آن بر تقیہ بیارے یقین
 ہمیکہ دشینع و طعن از زبان
 ز بگفتنش کرد آندم نکور
 بگفتا کہ از خوف کردم چنان
 نمودند بیعت برائے یزید

تقیہ ابن عباس
 تقیہ ابن عباس
 و ابن عمر و عثمان
 تقیہ حدیثیه صحابی
 تقیہ اہل شرب

تقیه حسن حبیبی

تقیه علیار سیاح

و گر پیش حجاج آن بد سیر
که میگفت بدر تضار اعیان
هم آن شیخ بصری که بوده حسن
روایت چو میکرد از بو تراب
نمی برد نام علی بر زبان
و گر جا بی از تواریخ خود
مهانرا پی رسید با خون و بیم
سیو بی بیار که آن هفت کس
نیایی بر اسفار گرد دست رس
که اصل تقیه ز روحی تمیز
بگوید کس تا کجا با جهول
سخن مختصر گویمت ای خیر
بسی تو اثر شکوک سخیف
هر آنچه بگفتند تسولیاست
چه عذر همه شان بهین ای شفیق
ز یاران پیغمبر کردگار
چه باشند آن جمله مردم عدل
نکردند بد کار را با اعمد
چنانچه ازین پیشتر سعد دین

ز حالات بصری و شعبه نگو
مگر می شنیدند این مردمان
ز تخویف حجاج در انجمن
همیگفت گفته رسالت
عیان بودند لیس گرچه عیان
که هر گاه مامون بهر جدو که
که قرآنست مخلوق یا آن قیوم
ز راه تقیه بگفتند و بس
ترا تحفه دلو به نیز بس
خودش کرد اثبات عبدالغفر
که فرزانه از طول گرد و دلول
که اسلاف تو در حدیث غدیر
بمعنیش هم شک و اهی ضعیف
تصب همه هست و تا دیلیات
که اجماع یاران شده بریق
هر آنچه که آمد بود استوار
از و شان خدا را صنی و هم رسول
خصوصاً خلاف رسول صمد
بنفخاری شان بگفته چنین

بهین موده را بے ستمند
 بود وجه این عذر با انچنان
 چه ایشان گرافعال اصحاب
 پس این مذهب سینان را تمام
 مگر اینکه حلال نباشد چنان
 چنانچه در آخر همین سعدین
 که هر چه نزاعات و جنگ جلال
 از آنست ظاهر که بعض از کسان
 رسیدند بر حد فسق و ستم
 بود باعث آن نزاع و فساد
 و گریل لذات دنیائی دون
 چه هر یک از ایشان نه معصوم بود
 مگر عالمان از ره حسن ظن
 چه آن اهل محبت هم انصار دین
 نباشند تا مسلمان بدگمان
 و گرنه رازی تفسیر خود
 که بعد از وفات رسول دود
 همان عادت جا طبیعت نهاد
 همین پنج اینجاره راست دید

بهر طرز و رقابے رختند
 که بر اهل دانش نگر و نهان
 نگیرند محکم بهر ماجرا
 عمارت بیاید کنون انهدام
 که واقف نباشند از آن فاضلان
 ره حق سپرده بگفته چنین
 نمودند اصحاب پُر از جلال
 بگشتند کج از ره حق عیان
 چنانچه سلف کرد آنرا قسم
 چون کینه وری و چو حرص و عناد
 و گر حب جاهیکه باشد زبون
 نه باینکه و خیر موسوم بود
 بناوید گویند اینجاست سخن
 باشند موعود و خلد برین
 بحق کبار صحابه عیان
 چه یک حرف حق گفت با جد و کد
 برایشان چو ابواب دنیا کشود
 گرفتند و کردند با هم فساد
 بشرح خودش آن بن بوالحدید

پس اکنون عجب آید از سعد دین
 چه آن جنگ فوق صحابه فحول
 نبودند آیا در آن کارزار
 همانند این جنگ هم فتق شان
 بآن مدح قرآن و مدح نبی
 چو مانع نشد مدح از جنگها
 بشارات و هم مدح پروردگار
 چه این قسم آیات و اقدس کلام
 لیکن در خصوص و عموم تمیز
 پس آن مدحت بعضی اصحاب
 اگر مدح آید پئے همگان
 چنین مژده با و بشارات تمام
 ز انجام بدر صحابی بریست
 چنانچه جواب چنین هر فریب
 پس آئے حق پژوهش سن گزین
 شنیده تو هر پاسخ شیعیان
 ولیکن که اعلام تو بے خطر
 بحالات اصحاب در هر زل
 چنانچه خودش سعد کرده بیان

که کرده تهافت چگونه چنین
 نبودند آیا خلافت رسول
 چو طلحه و اگر آن زبیر از کبار
 که آنرا نایب شیعہ بیان
 خلافت نمودند و بس سرکشی
 پس انخاف نص خلافت کجا
 نه ثابت شود بهر حربه کبار
 بود خاص از بهر خاصان نه عام
 مدہ بعض را حکم کل اے عزیز
 مدہ همگان را بیک افترا
 منافق در آید داخل در آن
 پئے هر نمازیت برو صف علم
 بگو از لب حوض مطر و کیت
 در آئنده میگویمت عنقریب
 شنیدی تو دعوائے آن محدین
 از آن گشته باشد ترا حق حیان
 پی حفظ عرض عشیق و عمر
 بر آرد بس گفتگو چون جدل
 که اعلام سینه در هر زبان

در افعال اصحاب و ہر باجرا
 مگر و نہ تا مسلمان بد گمان
 ازین گفتہ سعد ہم آشکار
 ولی چون بہر فعل شان از حیا
 نمایند اخفائے زشتہ شان
 ہدایت نمایند اینہم بسے
 پس احوال پُر طعن یاران تمام
 بتخصیص حال صحابہ کبار
 نمایم بیان بیش از بیشتر
 چہ انچہ بگفتم درین مختصر
 کنم دفع تا ویلہائے کسان
 ز آیات مدحیہ کردگار
 پس اکنون نباید کہ باشی چو کو
 بہر فرہ یابد سزا چون بشر
 مرد عایمانہ رو شیعہ دین
 کہ اسلاف تو وقت ضیق محال
 خصوصاً در اباحت علم کلام
 تو ہر قول او شان بداری قبول
 برود را تحقیق امی خوش شعار

نمایند دانستہ تا ویلہا
 بحق کبار صحابہ عیان
 کہ کردند افعال بد ہم کبار
 نمایند از طبع تا ویلہا
 در اسفار خود ہا و ہم از زبان
 کہ اسفار شیعہ نہ بیند کسی
 شدہ شتبہ نزد جلع عوام
 کہ باشند نزد تو با اعتبار
 ز روئے صحاح و ز فن سیر
 نہ قانع شود مرد صاحب نظر
 شود تا بر عایان حق عیان
 کنم دفع زعم تجاہل شعار
 تو اسفار شیعہ بین پُر ضرور
 بر افعال یاران کن ہم نظر
 بتقلید دیگر بفاسد یقین
 نوشتند زانید ہر چہ خیال
 بگویند از طبع حسب مقام
 چو اقوال پاک خدا و رسول
 چو دارے دگر کار با کردگار

که فردا برائے شفاعت گری	نیاید کسے شرمسارے بری
-------------------------	-----------------------

باب سوم

بیان کیفیت اجماع صحابہ بر امارت شیوخ
نکته و درینجا دو فصل اند فصل اول سقیفه پردازی
حضرت عمر و بیعت گرفتن برای حضرت ابو بکر

بیایاے مجادل تجاہل شعاً بین حال اجماع اصحاب را که آن در سقیفه بود از نظر از آن پس هم اجماع یاران بود چہ روز وفات حبیب اکہ بنی ہاشم از صدمہ و فکار نشستند نزد رسول ز من مدینہ بگردید پر شور و شر خصومات دیرینہ و کینہ ہا نبودہ درون عرب فاندان پس اعدا از حق دار و منافقند بگشتند یک دل برین بدولی	کہ انکار داری ہم از آشکار مگر بے تعصب بغیر از مرا مگر بیعت فلتہ بود از عمر خلیفہ خود اجماع او شان نمود کہ بر مخلصان بود روز سیاہ دل شان ہمہ خون و چشم افکند عزا دار و در فکر غسل و کفن سرانرا ہواے امارت بسر دگر سر بر آرد از سینہ ہا کہ از وے نفاقی نگشتہ عیان پے کام خود فرستہ یافتند کہ ہرگز امارت نیابد علی
--	--

چو در خاندانش بماند کنون
 چو یابد امارت دگر خاندان
 نه پرواے تدفین سوگ رسول
 همه فکر و شورے همانم چنان
 بتحدیح مردم کسے مرد خام
 بگفتا بہ تهمت بزوج قبول
 چه بروئے مردم بسوگ بنی
 چنانچه بمسجد حضور امیر
 ملی بستن در بود و به آن
 در حجره عباس بست
 همانا ازین شغل دفن رسول
 خلاصه چو انصار قصد پیش
 پس او شان فراهم شدہ اگر
 چه میبود در جاہلیت چنان
 چنانچه کہ سعد عباس و شفیق
 کہ کردید چون دفع حق در را
 چو این قصد انصار را آن پیش
 چه میخواستند آن گروه نرند
 درآمد ز جائے خودش آن عمر

نکرد و از آن تاقیامت برون
 تداول کند نیز زہر خاندان
 نہ دلدارے مرتضیٰ و قبول
 کہ گیرند حق شہ مؤمنان
 بر آورد یک جیلہ و اہم سام
 کہ او از امارت نماید نکول
 درآمد و رفت بستہ علی
 ہمین عذر کرد و از خلفت بشیر
 کہ از قصد غسل رسول زبان
 بر اکثر طبائع شد این ناگوار
 ز حق گشت محرم زوج قبول
 شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
 بگردن یک سعد خود را امیر
 کہ بودہ رئیس زہر خاندان
 بگفتا جواب سوال حقیق
 از آن بعد خواہش نمودیم ما
 شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
 کہ سالارے مصطفیٰ را برند
 کہ میبود مرج بہر صلح و شر

روایت بخاری
تقیه پوری
حضرت محمد

نشر غفر

۲۰۰

باب سوم فصل اول

<p>عمر خود بگوید بخاری بخوان بگفتم ابو بکر را این چنین چو رفتم سوے تیغه ہم بدیدیم آنجا عجب جوش عام برین متفق جمله برنا و پیر خطیب ز انصار از کم و بیش گفتا که ای اہل ہجرت گروہ ہے برکنید اصل و بنیاد ما جو ابش ابو بکر دادہ چنین فضائل کہ خواندے تو از بھر خود ولیکن ندارد کسے این روا چہ ایشان ز روی نسب بہترین یکے را اگر نسید زین دو نفر کشند انصار روزین سخن کہ باشیم ما پوچو چوب عیش امیرے اگر میشود از شما گفتا عمر چون کہ آن اختلاف ہمہ گفت گو نقش تکمین بہت بگفتم کہ بیعت توے کنم</p>	<p>کہ ہر گاہ معلوم شد قصد شان کہ باید شدن نزد انصار دین در اثنائے رہ بس سخن باقم کہ بودہ ز انصار بس از دوام کہ سعد عباد و دیگر دایم بیان میکند فضل انصار خویش بخواہیہ ما را ذلیل و ستوہ ازین موطن و شہر و اجداد ما چو نزدیکین کاے مددگار دین ہمہ مردمان را سلم بود کہ جز از قریشان شود پیشوا و گر خود ز روے وطن ہترین کہ یک بو عبیدہ است و دیگر عمر بر آشت ہر یک در آن سخن کہ آن می بخار و شتر جسم خویش امیرے دگر باید از قوم ما کشیدہ سراز حد نشد ایتلاف بدادم بہت ابو بکر دست کہ پنج نزاع ہمہ میکنم</p>
---	---

<p>در آن حال بعضی از انصار نیز کسے باگ زدند از آن قیل و قال بگفتیم من از روی خشم و عتاب عمر باز گفتہ کہ در عمر خویش چہ ترسیدم از سوی انصار من نمایند بعت بیک سعد خویش کہ تا خواستہ باز بعت کنیم بیاورد طبری ز اہل سیر بگویم کہ بوبکر از اسے خویش کہ بودہ عمر بوعبیدہ و گر کمین فہم ازین ایکہ طاس نبود کہ از بھر حرص امارت بسا اگر بد مذمت نہاری یقین ثبوت طمع میشود ایچنین ابو بکر آندم بآن ماجرا ہمین نہج و نورے وجوہری با سناد خود ہا بیک اہتمام کہ از ہر دو جانب حریفان ہم بخویشی و ہجرت عمر خود بناد</p>	<p>نمودند بعت بآن پرمیہ کہ ای قوم این سعد شد پایمال خدایش کند قتل اندر جواب نیاید چہیں امر دشوار پیش کہ ناگہ پریشان شود انجمن بیاید مرا کار دشوار پیش دیا آنکہ باید خصومت کنیم بدین طرز و چپیزی کم و بیشتر امارت بدو کس چو نمود پیش پس ای دولت بوبکر عالی نظر مردم کراہت از آن دانود مذمت بفرمود و خود مصطفی عزیزا صحیحین خود اہلین کہ ہر گاہ کردش طلب شاء دین ندادہ بیحد امارت چرا چو طبری و جزرے درین داور نوشتند حال سقیفہ تمام فضائل شہرند از پیش و کم بنصرت ہم انصار گردن دواز</p>
--	---

بک اشاعت بغیر وقت نشر

کیفیت تفتیہ پروازی عراز
 روایت ابن قتیبہ دینوری
 و عبداللہ بن جبرئیل ابو طبری
 و ابن اثیر جزیری و غیر جم

گه بر عمل نازد که بر نسب
 چه گفتند انصار اینهم عیان
 که اطفال مانزدشان بهر آب
 چو دیدند شیخین رنگ و گر
 ابو بکر پس نزد همت بباخت
 که قوم بنی را امارت دهیم
 درین گفتگو با هم انصار دین
 که مَنَا آمِنُوا وَمِنْكُمْ اَمِیْرُ
 عمر گفت این حرف کرد و خلاف
 نه ز نهاردار و عسر این روا
 که نبود نبوت در آن و دمان
 اکنون اولیاے رسولیم ما
 بگفتا جاب اینکه اے انجمن
 بیارند طبری و جزرے خبر
 که پیش علی سر بطاعت نهیم
 ولیکن بود کار پر از عجاب
 مگر گفته باشند او شان چنان
 که حیدر حسن وفات سول
 ندارد برین کار ز نهاردول

ز سود و زیان نیز شور و شغب
 که ترسیم از اثرت یکیان
 چو بروندند هر کس شیخ و شاب
 فزون تر شده دست پاچه عمر
 بطرز دیگر همچو سر زین بباخت
 شمارا بایشان وزارت دهیم
 بگفتند شیخین را این چنین
 همین ست و جز این نباشد اخیر
 بگفتند و تیغ در یک غلاف
 که از دو دمانی شود پیشوا
 باشند او لوالا مرزان خاندان
 از وارش یابیم مانی شما
 نه ز نهارد باید شنید این سخن
 که انصار گفتند اینهم دیگر
 نه مادت در دست دیگر دهیم
 که شیخان ندانند آرا جواب
 که اهل سیر کرده اند شیان
 در خانه بسته بروے فحول
 به تمهید و تدفین شده مشغول

چو شد رد و اگر اه و بس قیل و قال
 بشیر بن سعد یک خزر جی
 ز روے حسد اندر آن انجمن
 که بوده محمّد ز قوم قریش
 بزرگی دی بجه قومش سپید
 بھر حال از اختلاف چنان
 عمر یافت فرصت وقت زد
 ز روے حسد نیز انصار چند
 مگر خیل انصار و سعد نکو
 بتخصیص آن سعد مدوح یار
 چنانچه با جاع اهل سیر
 سخن کوته این بعیت چند کس
 بظا هر شده صورت آن پیا
 همین ست مقبول و مشهور
 بیارند هم وجه قرب بنی
 حدیث رفاعه هم اینجا امین
 که در حضرت آن شه مؤمنان
 هم آنجا نشد فضل شخصی
 نه مردی ز انصار خوشنود بود

بر آورد احوال رنگ قتال
 که با سعد پیدا شد رشک خفی
 با انصار خود رانده بود این سخن
 نباید شمارا چنین رویش
 سر طوع بر حکم ایشان نهد
 که آمد در انصاریان در میان
 بدست ابو بکر بعیت نمود
 نمودند بعیت بآن هوشمند
 بسنخه ز بعیت کشیدند رو
 نه تازیت بعیت بکرد اختیار
 همین ست مختار و خوش مقبر
 که مخفی نباش حسد بود و بس
 بخویش و هم قوی مصطفی
 غریب است یا هیچ قوی دیگر
 بن سعد و هم حاکم و بیته
 که آورد شبته مرد تین
 همین وجه خویش نموده بیان
 اگر شد مسلم نشد در میان
 بحکمت عمر بیته کرد زود

چہ بنو و کہ حاضر شود بو تراب	تیا شیم تا پیش او کامیاب
بنایش چو شد بر قرابت قرار	نمودند از ترص ان جسم قرار
کہ ذمی رحم را ایزد او لے نمود	ابو بکر زان حسانہ بیگانہ بود
ہر آنچہ بسیارند دیگر خبر	مخالفت ز خویشی خیر البشر
کہ کردہ عمرہ ذکر فخر نماز	کہ هنگام توش رسول حجاز
برائے امامت ابو بکر را	پیا کر دپس او امام شمس
ابو بکر گفتہ کہ گفتہ رسول	کہ باشند ائمہ قریشی فحول
سلم شد این نزد انصاریان	از بنو کہ کردند بیعت کسان
گویم کہ این ہر دو بدتر خبر	ضعیف و خلاف صحاح و اثر
چہ آرد بخاری کہ ہیچ از بیان	نہ بخشید سودمی بر انصاریان
عجب گر گیسو دکنے این خبر	ز نقل بخارے بقول عمر
دوم از نماز ست پاسخ عیان	کہ گفتہ عمر گرد انصاریان
پس آن حکم نبود ز سالار دین	چنانچہ ہے آیت بعد ازین
بہر حال آن خندہ میش نیت	کہ آزا وجودے بر خویش نیت
اگر داد حکمش رسول حجاز	چہ را آمدہ خود و درون نماز
سوم گر وجودش شود نزد تو	فضیلت در آن چیت ای حلیہ
کہ پیش تو ہر فاسق و مرد عا	بگرد بہر یک نمازت امام
دگر کرد این امر را مبتذل	عمر خود در آن دم کہ آمد اجل
امام جماعت کسے را بگرد	خلیفہ بر امت کسے را بگرد

شبہات عامہ
باب اجماع
و جواب انہا

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چہارم

پس این نقل هرگز ندارد و چون
 دیگران امانت که گفت عمر
 ز بوبکر حیدر نه روتافته
 منم پیر در راه هر دو قتل
 اگر این خلافت بدادی عمر
 بے داشت گنجائش ای دلیر
 چو بوبکر گفت ز خبیث الام
 کزین حرف او هست چندین اب
 یکے آنکه گرا بخیر و خبر
 ز انصار چون سعد آن حق طاع
 دوم آنکه گفتم تو پیش ازین
 سوم آنکه بوبکر آنرا ضرور
 که گفت او که امی کاش بود خیان
 خلافت ترا در کدامی کسان
 بیارند این را بس ارکانین
 پس او گذر یافت از مصطفی
 و اگر اینکه این حرف را بر سر
 که او وقت مرگ خودش نهفت
 که سالم یکے یا معا و جبل

عمر که بگفت است تزویر بود
 شد مستحق خلافت بشر
 پی سبیش زود بشتافت
 نه بر قول دیگر نمایم عمل
 پی آن اساسه ز راستی بتر
 که خود کرده بودش پیمبر امیر
 که اندر قریش اندامه تمام
 که هر یک دشمنانست چون آفتاب
 همه بود از قول خیر البشر
 انکر دند بهر امارت نزاع
 که باشد خلاف بخاری بین
 دم واپسین کرد خود کذب و زور
 که پرسیدی کای رسول زمان
 هم انصار را خطا و بهره در نیست
 چنانچه گذشته است سابق ازین
 چگونه بود قول سابق بجا
 دم مرگ خود کرد باطل عمر
 ز راه تنها باصحاب گفت
 اگر زنده بودی ز دست اجل

جواب اول

جواب دوم
جواب سوم

جواب چهارم

پس اورا خلیفہ خود مکر دے
 ہویدا کہ ہر یک ازین ہر دو یار
 چو بو بکر گفتہ کہ نبود روا
 چہ ایشان ز روی وطن مہرین
 دیا آنکہ گفتہ چو حرف غفول
 پس از ہر دو این فضل و فخر اعم
 کہ بودند از قریشے تبار
 در آن فضل اول ہم آن مرتضا
 کہ میداشت فضل از ہمہ در سب
 علم راست عالی ترین خاندان
 ہم از دودمان قریش از دم
 از ولید ہم آل آن شاہ را
 بفضل دومینہ آن مرتضا
 بود اقدم و افضل ہنگامان
 درینا مطابق با قوال خوش
 چنانچہ بیار دین بوالحدید
 کہ کردند شیخین حجت بیا
 از مصطفیٰ صہ و نفس رسول
 کہ کردند خوش بختی با شجر

جوابے باز دہر و روسے
 ہمانا نبود از قریشے تبار
 کہ جز از قریشان شود مشوا
 از آن پس ز روی نسب بہترین
 کہ مائیم بس اولیای رسول
 چہ بو بکر را بود خط اتم
 قبائل بسے مردمان بی شمار
 مقدم بود از ہمہ بسے خفا
 سیادت ز سونے پدر در غرب
 ابو بکر از کمترین دودمان
 گزیدست آن ہاشم و احمد
 خدا برگزیدہ بھمدوسرا
 کہ آن بود خویشے آن مصطفیٰ
 بقرآن پاک و بسرف جہان
 انکہ دند حق را بحق دار پیش
 کہ حال تقیفہ چو تید رشید
 بخویشے و ہم قومی مصطفیٰ
 بگفتا اسف کمنان بانول
 نمودند ضائع ثمر را اگر

همین پنج عباس عسم رسول
 خلاصه که قول محقق همان
 که خوردند انصار گول کسان
 هم از رشک نفسانی پر خلاف
 ازین سوز خوشی سالار دین
 عمر فرصت وقت دانسته زود
 و گرنه همان جوش انصاریان
 غرض بعد این بیعتی آن رفیق
 عمر گشت فرحت کنان آشکار
 کس را به رفیق و کس را به یم
 هم از رشک سعد عباد عیان
 و گرنه بر بنائے سقیفه عمر
 بمسجد فراهیم شدند آن فحول
 در آن جمع بودند اکثر قریش
 همان بزم را که چه نصاب خام
 نبودند در و روئے مگر بیس عقول
 پسا بلکه گردید آن انجمن
 عمر رفت بالای منبر روان
 که نیست بوبکر لائق ترین

بوبکر گفت خزن و ملول
 که کردم ازین پیشتر هم بیان
 که حیدر نه رغبت بداد و در آن
 در انصار پیدا شده اختلاف
 سخن بود پس و نشین و تین
 بدست ابوبکر بیعت نمود
 بنوعی نگشته فرو بیگان
 که از نخت گشته نصیب عتیق
 بتعجیل مشغول اجرائے کار
 نمود بر آن راه کج مستقیم
 به پیوست شان بعض انصاریان
 یکے مجمع کرد با همه دگر
 خلاف بنی هاشم دل ملول
 ز انصار هم بعض بارشک طیش
 بگویند یک جلسه بزم عام
 چو اعیان انصار و آل رسول
 خلاف بنی هاشم پر محن
 چنین گفت بل حکم کرده چنان
 با صلاح کار شما بالیقین

پس اکنون باشد بر پاشاب
 اگر شک بداری درین حکم هم
 قریشیان پر جویش بار و کد
 چه دیر وز خود بمصیفران شان
 عمر با وجود احتیاج بے
 مگر حاکمان کی حکم داد
 ازین ره کس بود گرتی پست
 که از قنہ عام و از خوف شان
 نکردی گرا و اتباع قریش
 ز بیعت اگر او نظر دوختی
 چنانچه کی سبب آن گرد
 و گر خالد بن سید رصفه
 پس او را عمر بر همین یک تصور
 ندیدی که عثمان را ابن عوف
 در آن وقت مقدار بانی نهفت
 بن عوف بر هم شده زان سخن
 پس اندم کسے گر خلاف عمر
 که بودند بر پشته اوعیان
 هم اعیان و انصاریان بی شمار

نماید بیعت با و با شتاب
 بخاری بین باز با چشم نم
 نمودند بیعت یو بکر خود
 با و کرده بودند بیعت عیان
 نه پرسید هرگز رضائی کس
 بنایش بکار تقیف نهاد
 هم او داد در دست یو بکر دست
 بر سید و ناورد حق بزبان
 بدیدے چو حیدر بسا در دوش
 همانا عمار خانه اش سوخته
 ز دست عمر گشت بس بی شکوه
 چو او خواست بیعت بدست^{علی}
 ز سالارے فوج فرمود دور
 چو داده خلافت بلا هم و خوف
 بن عوف را حرف پر حق بگفت
 چه تخویف او کرد و رانجن
 بگفتے همه گشت حاشی تر
 و وجه قریش و هم اتباع شان
 با و گشته بودند آمیزگار

<p> هین است اجماع ارباب داد نه هم از رضائے کسے جستجو که کرده عمنبر بر خلاف علی امارت گرفتن از آن بود سود نه ظاهر شده زان رضائی عوام نه بر سنت و بر کتاب خدا از آن بعد فلتة نگفته عمر در اسفار خود ذیل نصب ایام شد از بیعت یک دو یاران حصول یک روز بیعت بسا پوشمند چو شاهان بتالیف و اکراه و زده بنوده مگر از قریش حسود </p>	<p> خدا را بگوای قسمن نهاد نه از حق دیگر کسے گفتگو پس آن مسجدے مجمعی سازشی بمقصود عفت و خلافت نبود نه اجماع دینے بدان جمع خام نه بر فضل شخصی شد آنرا بناے اگر داشتے بزم سجد اثر هین طور گفتند اهل الکلام که بو بکر را نایبے رسول سخن مختص بر پس در ایام چند مگر بود این بیعتش پر ضرور بهر حال آن غدیر و بیعت که بود </p>
--	---

فصل دوم بیان طلب بیعت ابو بکر از جناب امیر
واعراض و نیکر آنجناب از بیعت آن پیر و تهدید
عمر با حراق خانه جناب سیدہ صدیقہ و حضرت امیر
و تشریف بردن آنجناب بحیرہ مسجد و احتجاج او

در مجمع صحابہ بر استحقاق خود از روایات سنّیہ

چو از کار سازی چندین نفر	کز آنسا بود عائشہ ع
بکنگاشہا و بتبذیر تمام	بو بکر شد اجتماع عوام
بدینند اجماعیان آشکار	بنیفا از علی کارنا استوار
چه قدر او را رمی انکاشتند	از وطن بر ہزنہ داشتند
عمر بر در پاک زوج تول	ہمیکہ و تحویفہاے فضول
اگر اینکہ نکشود کارے از آن	اگر چہ بگفت کہ سوزم مکان
بنا کام جمعہ شدہ منتخب	کہ بر بعیت آرند امیر عرب
بیارند اعلام تاریخ وان	چو دینوری و طبکو دیگران
کہ چون پور خطاب جمع کثیر	رسیدند بر آستان امیر
در آن جاے بودند بامرضّا	بنی ہاشم و چند اہل حیا
بشورید بیرون خانہ عمر	ز سودائے فطی کہ بود شن بسر
کہ بیرون نیسائید گزین ہرا	بایز کہ مے سوزم این خانہ را
چو برخاست فریاد و شور عمر	ز بسیر و لاوہ برون شد زور
بوی چند چہرہ تن آویختند	انکو آبروے خود ریختند
ہم ابن قتیبہ ازین ناقلان	بیاورد قول مفصل چنان
کہ بر بانگ فاروقے پر عنا	انکرہ کہے زان بیان اعتنا
زین رہ طلب کرد ہنرم عمر	کہ میسوزم این خانہ را سر بسر
در آندم کہے گفتش از در دوہم	کہ در خانہ دخت رسول ست ہم

بگفتا چه پروا بود اندرین
و گر آن حینا که اندر غرر
که گفت او که تا باب شاه عز
بن عبد ربّه درین داری
بگویند کاندم که شورش فرود
چنین عزم با نجم احراق ما
علاوه بر این ما هرا ناطقان
چو آن واقعی امام سیر
سیوطی از بعد هم متقی
درینا در آندم عمر بر ملا
ازین بعد این قتیبه و گر
در آن دار و گیر قیامت نشان
بیامد پس در زمین نزار
بفرمود با آه و درد و فغان
بطور زبون پیش ما آمدید
نه پریشان اشجان و حالات
برنگ و گر تخم کین کاشتید
گرفتید این امر را خود شما
عمر رفت پیش ابو بکر بانه

چرا در تیا سیند در اهل دین
بیاورد از زید اسلم خبر
بمراه فاروق بر دم خطب
و گر بوالفدا مثل با آذری
عمر پاره آتش آورده بود
که کرده عمر با حلف بر ملا
بیارند مجمل و گر کالان
چو پوران پوشیده هم بو عمر
از و پس ولی الله دهلوی
نموده چه حق مودت ادا
روایت نموده در حبس عمر
بتول حرمین گشت بس و لکران
زمرگ پدر خسته و آشکار
چه کار ست ما را باین دمان
ز روی تحکم در سازدید
نه دلداری و نه مواسات
که دفن بنی نیز گذاشتید
نمیدید سالار و حق ما
در شتی کمان گفت کامی بر فراز

له ملازری با تشدید است
عمر بنی در شتی با تشدید است
سید بن ترابان

ہر آن کو ز بیعت بتایید رو
 خلیفہ فرستاد سوے امیر
 فرستادہ گفتہ بزوج قول
 چنان داد پاسخ باو مرخصا
 کجا شد روا بسراو این لقب
 فرستادہ برگشت و آمد شتاب
 ابو بکر شد منفعل زین بیان
 کہ در حیرتم زین ہمہ ماجرا
 غلام ابو بکر گفت مخد نام
 برفت و صدای زرد آن سخت جان
 چو بشنید این بانگ را بو تراب
 کہ این خوش لقب از کجا یافتہ
 فرستادہ آمد از آنجا فوار
 شفیہ عمہ پاسخ مرخصا
 روان شد پر از خشم با او ہو
 نزد با تحکم در شاہ را
 بیامد پس در قبول ملول
 چہامیرود بر سر ما نگر
 چنان آہ آتش فشانی کشید

نگیری چرا بیعت خویش زو
 کسے را کہ اورا بیار و دلیر
 کہ میخواندت خود خلیفہ رسول
 کہ بہتان بتید بر مصطفیٰ
 نکردش خلیفہ رسول عرب
 بگفت انچه بشنیدہ بود از جواب
 عمر باز گفتش در شتہ کمان
 نگیرے تو بیعت ز جید چرا
 بگفتش علما را بیار ای غلام
 کہ میخواندت میثرا یا نیاں
 بفرمود او را چنین در جواب
 بزودی سخن بر بنیہ یافتہ
 رسانید انچه کہ بشنید از
 زراہ در شتہ بر آمد زجا
 زاجماعیان نیز ہمراہ او
 کہ از بھس بیعت بر آ از سرا
 فغان کرد و اسید و اسول
 زد دست ابو بکر و ہم از عمر
 کہ تا جاے محمود سوزش رسید

ازین گریه و آه و شور و فغان
 عنان شکیب از کف شان برفت
 مگر پور خطاب و یارانش خند
 بلا اذن حیدر عمر در میان
 بسر نیجه گاؤز و رے عمر
 برین جبر فاروق ای مستمند
 که می آوردند اهل علم اینچنین
 که ای کاش نکشاد می زینهار
 خلاصه که شهر را بهر جبر تمام
 دلش گرم بود و بلب آه سرد
 که من بنده دادرم اے عمر
 همین طور می آورد جوهری
 همین طور طبرے بگفت ای عجب
 نداری عجب از عمر اے و دو
 ابو بکر هم جمع را حسب حال
 بیارند این حکم را بر ملا
 رسیده به مسجد چو میر عرب
 ثقات اهل اخبار و جمع بصیر
 چو بلا درے و محدث جمال

برآمد خردشی ز شنوندگان
 گروهی از آن کار گریان برفت
 بدان گونه بودند خوش کار خند
 بهر جبر داخل شده در مکان
 بر آورد شیر خردار ابد
 هم اخبار دیگر شهادت دهند
 که بو بکر گفته دم واپسین
 در فاطمه را در آن روز نگار
 ببردند آن قوم بے احترام
 همی رفت و میگفت مخزون بزرگ
 عموزاده و صهر خیر البشر
 با سنا و خوش اندرین دآوری
 که بردند او را بجز بر قتب
 که تذلیل مولا ئے خود کرده بود
 بفرمود حکم جدال و قتال
 بن عبد ربّه دگر بوالفدا
 ز بو بکر پرسید وجه طلب
 چو دینورے و جوهری خیر
 بیارند این گفتگوی ملال

شرح برون جناب امیر زید و امتحان جناب

که پرسید چه در چو وجه طلب
که کروند بیعت همه این و آن
بفرمود حیدر را و حسب حال
در ایندم نمایند بیعت بمن
چه از خویشی اش محمد مصطفی
همان حجج بر شما میکنم
بآن حجت خود بیا شد عجب
چو دارید ایمان و خوف خدا
و گرنه تنگنار و ظالم عیسان
عمر گفت از راه عجز و منه
برین حرف پُر بمل و جبر عمر
که امر و بیعت بگیرم دست
باید که حرف ترا ای عمر
نخستین جواب سخن نیک گوی
نیاید جواب علی از عمر
نمود دست و نیوری این پهلان
بفرمود حیدر ز بس رنج دور
بگفتند او شان که ای بوالحسن
بفرمود حیدر را و شان چنان
کسی را که او عجب داد و برد

عمر داد او را جواب عجب
تو بیعت کنن نیز چون دیگران
که باید شمارا بلا قیل و قال
که مستقیم است ای انجن
بر انصار کردید حجت شما
مقرب ترین محبت منم
بگیرید آنرا از ما بے سبب
نمائید انصاف و رحق ما
بباشد و هستیدا اگر بآن
که نگذارست تا تو بیعت کنی
بر آشت و فرمود حیدر دیگر
که فردا همین بیعت از نظر دست
نگیرم نه بیعت پذیرم دیگر
وزان بعد از من تو بیعت بجوی
به پیچید در خود فرو کرده سر
که کردند چون عرض میت کسان
لسانم چو بیعت چه خواهید کرد
جدا میشود این سر تو ز تن
که خواهید گشت ای همردان
رسول خدا را برادر بود

عمر گفت بوبکر را بر ملا
جوابش ابو بکر داوہ چنان
من اگر اہ واجبار نکلم براہ
ہمانا شدہ خون دل مرتضاً
بنالید وزارید بارخج و درد
ففسان کرد از گردش روزگار
وگر بوعبیدہ از آن بچمن
ز قوم قریش تو این مردمان
توے تربیدند بوبکر را
چو گرد و ازین بعد عمرت دراز
چہ ہستی باسلام پیش از ہمہ
مقرب ترینی بہ خیر البشر
مگر چون بوبکر شد اتفاق
جوابش بفرمود حیدر چنان
چنین موہبت را کہ رب عباد
نہ در حنائہ خویش در آوردید
ہمانا کہ ما اہل بیت رسول
بایزد کہ ما یم دانائے دین
نگہدار آثار خیر الانام

کہ در حق این حکم ندہے چرا
کہ تا فاطمہ ہست اندر جہان
شنیدہ ز مردم چنین گفتگو
بچسپید با تربت مصطفیٰ
ز ایند او تہ لیل آنکس کہ کرد
بخواند آیت یا بن ائم چند بار
سخن را ندو گفتا کہ اسی بوالحسن
بیاسشد دیرینہ و کار دان
باین کار و منصب تو ہم دہ و نانا
توئی لائق حکم را نے فراز
بفضل و جہادے تو پیش از ہمہ
بعلم و بفہم و نسب بیشتر
نداری روا اختلاف و شقاق
کہ تر سید از داوہ اسی مردمان
دیرین دودمان نبوت بخاد
نہ از جائے حق اہل انرا برید
اقتسم و اوے از جملہ فحول
خبر دار علم کتاب مبین
شنا سائے امر رعایا تمام

بود خانه نام بنظم و نسق
 چو بیگانه مدخل نمساید درین
 پیوسته و بنال نفس و هوا
 پس آن پورجساح خاموش شد
 بن سعه انصار زان انجمن
 ہر آن قصہ کام و ز کردہ بیان
 ہمہ مردان بیعت و اتباع
 بیارند اعلام واضح ترین
 کہ آندم نشسته درون سرا
 ازین رہ شدہ و ہنس نقل
 ولیکن گذشتہ است این ماجرا
 جو البش چنان داد آن حق مقال
 کہ اسے یار پیغمبر مصطفیٰ
 کہ من میت پاک سالار دین
 بلا دفن آسودے یک دے
 غنیمت شمر وید آن شغل من
 کنون آب و رنگ سخن میدہید
 و گر اہل سیرت چو بلاوری
 کہ این ہم فہم و با و امیر

ہمہ مہبط دے و احکام حق
 بیفتد خلل در مہمات دین
 نیفتد تا از رہ حق جدا
 چو نشتر زدہ مرد مد ہوش شد
 تعلق کمان گفت کای بو الحسن
 چوے گفتے آندوز بامردمان
 نمودندے آندم تو بی نزاع
 کہ گفتہ پیاخ بشیر انجمن
 بہ بستے در اختلاط و لقا
 کہ ہر گزدارے برین کابل
 نمودند بیعت ابو بکر را
 کہ آدر و آندرا محدث جمال
 تو میداشتے در حق من روا
 فلندہ ہمان طور روئے زمین
 بر این و آن گفتگو کردے
 نمودید از بھر خود انجمن
 بدینگونہ الزام من میدہید
 بسیارند حتما درین داوری
 کہ پیاخ ز بیعت عیان ای شیر

که زین پیشتر در حیات رسول
 همان بیعت شد بحکم آلہ
 پس اکنون چگونه بگرد چنان
 نہ ہرگز سزاوار بیعت شوند
 بن سعد از گفتہ خود چنان
 بے احتجاجات کردہ امیر
 چو بوبکر وید این چنین آشکار
 پس از راہ پوزش شدہ حرف
 کہ تو نیز با ما موافق شوے
 ولیکن چو دارے کراہت ازین
 امیر عرب بعد این ماجرا
 ازین بعد ہم آن دے رسول
 بہ نزدیک انصار رفت شب
 ہم آن سیدہ از جنائی قریش
 مگر جملہ بیعت آن عقیق
 پانچ ہفتر ہمود شیر و دو
 صحیحین بنگر کن قصہ طے
 بین نیز تاینچ طبری خوش
 کہ تازندہ بودہ است دخت رسول

نمود نہ بیعت بمن این فحول
 خدا و رسول اندر دے گواہ
 کہ دعوی بیعت کنند این کسان
 درین مدعا پر بطالت شوند
 نجل شد کہ آن باز ماندش وہان
 ز اخبار و قرآن چو نص غدر
 کہ گفتار مولا است بس استور
 کہ پنداشتہ بودم ای بکوش
 باین جملہ مردم موافق شوی
 مکن بیعت اکنون مشو بس خرم
 گرفتہ رہ پاک دولت سرا
 برداشتہ ہمراہ خود بتول
 از او شان ہفتر ہمود نصرت طلب
 شکایت ہفتر ہمود بادرد و طیش
 نمودند انصار همچون شفیق
 ہر انچہ بن سعد را گفتہ بود
 بخوان باب خبر و گراب
 ز انکار جید رہنا شے پریش
 نہ کردہ علی بیعت کس قبول

<p>چو شش ماه بعد آن خرین طلال بد ریافت شه حال اجماعیان بی صلح ناچار خود زان سبب که بارے بر من بیایه مگر چه بوده گرفتار دل اغلاط او بیاید چو نزدش ابو بکر پیوست که انچه بدادت خدا صمد و لاکن تو تنه گرفته عزیز ز قرب پیوسته درین امر ما ازین گفتگو با س پر نج و در گفت اکزین مال آن مصطفی بفرمود آخرت اسیر ام بروز دگر آن اسام نام ابو بکر بالائے منبر عیان بیان کرد وجه تقاعد دگر پس انکه و ص رسول زمان که اس مردم انکار بیعت بکند و لیکن درین امر در هر زمان چو تنه ابو بکر آنرا شتاب</p>	<p>ازین دار محنت نمودار تحال که روافتند آنمه این دان ابو بکر را که وحید و طالب نباشد بهمه راهی تو عمت بمنینو است کو بر خود پیش رو بفرمودار شاد او را اسیر بر آن غیبت ز نهار مار احسد نکردی تو حققدار آن را تیر به بنیم حق بجه خود بی خطا هماندم ابو بکر هم گریه کرد نزاعی بیاید با و شما که فرد است موعد پی بعیت بمسجد در آمد بصلح عوام بهج غلگشت رطب اللسان که کرده ز بیعت شه داد دگر ز قبح دهان گشت گو فشان نه ز نهار بوده مرا از حسد همیدیدم از بهر خود حق عیان گرفته دلم خون شده عجیاب</p>
--	--

<p>پئی این امارت سزاو کیت در آن انجمن شد سروری عجب کنون آئده را سے تو بر صواب که بیعت نموده شسته و منان پئی بیعتش لیک این مختص باجارشان کرد علی امیر باکراه کرد بیعت قبول هم از صاف تصریح بفتی کسان بدل منکر این خلافت بدند بنی هاشم و طلحه و هم نهیر چو بوز چو خالده و گر چون بر چو نعمان و عثمان و فزوه بی چو حسان و هم قیس سعد کو چگونه خلافت گرفته عمر بخلق خدا کرد از خود امام لامت نمودند و پند ببا عمر را نوشتند بر غم قبول فرستاد آنرا که بیعت کنند ز مردم باکراه بیعت گرفت</p>	<p>نگفته بمن اینکه حالات چیست بهین انقاس امیر عرب بگفتند مردم که اسد پو تر است ازین پس راوی نگرده بیان ز مسلم بود خاص نقل دیگر خلاصه چو رونافت خلق کثیر همین طور سیل صحابه قبول ز جبر و کراهت که آمد عیان بود اکثر اصحاب بس دشمن ازین منکر این مقسّران خیر چو سلمان و مقداد و عمار آئی بن کعب و هم اسل هاجر خنیزیه حذیفه جوف ازین بعد حال و دم را نگر که او را رفیقش چو ایفاس و صحابه برین را سے یو بکر را گراد خلافت خلاف قبول سر آن نوشته زده مهر و بند بمضمون پوشیده اش انگشت</p>
---	--

بزرگ انقاس و امارت عثمانی

چنين بعبت از حكمت در نهان	نه هرگز گرفت کسی در جهان
عيان شد از اين كان عتيق و عمر	مجا بات كردند با هم دگر
كند گر مجا بات سالار قوم	ز سوائے حق آيد بر وطن و لوم
دم مرگ كرد آن دوم گزير	كه ناپيد خلافت بدست علي
چه بهر خلافت چنان زرباخت	كه يك گوي ميدان شورش خست
كز اصحاب شش كس گزيده عمر	كه شوراي ناپيد با هم دگر
همين شش كسان سه روزي تبا	ز خود هايكي را كند انتخاب
بهر سو شود كثرت راي	ببايد گرفتن همسان راي را
برابر چو باشند آراي شان	بگيرند راي بن عوف بن
علاوه برين حكم در ايه تر	عجب حكم پر حيف داده عمر
كه هر كس كه سازد ز رايش ابا	سرش را نمائيد از تن جدا
مي انگاشت اينهم در اندم عمر	كه حيدر ابا مي كند از دگر
چه سه كس از آن اهل شوري عيان	بن عوف و عثمان و سعد جوان
به هم خويش بودند و خوش بمنشين	ازين ره عمر كرده بود ايقين
كه يك راي گروند اين هر سه تن	انگردد خلافت سوائے ابوالحسن
ازين ره بشوراي ز غامض نظر	نه عباس را كرد داخل عمر
چاين امر بوده عيان و علي	كه او مي كند ميل سوائے علي
چنانچه بيارند اهل سير	چو طبري ز حال وفات عمر
كه از بعد آن حكم در ايه زبون	برفتند مردم ز نزدش بزدن

چون انتخاب و امارت
پايت و فوكم
فشرور

له كذا تخفف كذا بريني كذا بصورت بزرگ بريني بخاري و جلد كراي ۱۲ حاشي بن كذا كذا
بني از بيت تخفف و كراي ۱۲

علی نیز برخواست چون آن شنف
 که گردو گر این قوم فرمازوا
 پس این امر برگشت از اعیان
 که سعد بن عوف و عثمان بهم
 چو سازند با همدگر هر سه تن
 ز عثمان چو بدعات واحد اشما
 از و بعد نسل امیه ضرر
 و گر آن عوانه هم آن جوهرے
 که حیدر در آن حال اینهم گفت
 که گر زنده ماند عمر بعد ازین
 کتم آگه اورا برین کارها
 چو همواره در حق ماسربرد
 عوانه و گر گفت کان شاهین
 که این قوم بعد از رسول خدا
 چنانچه زمان حیات نبی
 چکرده همین قوم فرمازوا
 بایزد که این جمع با هر نسق
 چو شنف ابن عمر این سخن
 برا نگیخته میکنی زین مقال

بخویشان و با عم خود این گفت
 نیاید هرگز امارت شما
 یقیناً بعثمان و هندو کیسان
 باشد خویشان و هم این عم
 نیاید خلافت گمے سوئی من
 بیایند در شرع و دین خدا
 برند این امارت بهر نزد روز
 بیارند حرفی که آن خونگرے
 بخویشان و با عم خود در نهفت
 ولیکن بمسرد کنون بالیقین
 که آورد در حق ما بارها
 از و کارهای بد و راهے بد
 بخویشان گفته هماندم چنین
 نمودند بس دشمنی با شما
 با و داشتند غنا و قوی
 نیاید هرگز امارت شما
 بجز تیغ نایب بر راه حق
 بجایر بگفتا که اے بو الحسن
 تو این مردمان را بجنگ و جدال

بفرمود حیڈر کہ خاموش باش
 کہ بابائے تو گر چنین امر را
 نمیکرد با ما ترا همه بخوف
 ندیدے گر این نقلہائے عید
 کہ بود او ز اہل الکلام متین
 بہر حال در بعد موت عمر
 نہادند آغاز یک قیل و قال
 بن عوف گفتہ کہ این جلوان چیست
 کہ خود را ازین شان نہاید بر
 ہم از بہر این امت مصطفیٰ
 من از رغبت نفس خود اکنون
 بقول بن عوف بے اختفا
 ولیکن علیؑ امیر امم
 بگفتش ابو طلحہؓ بانمود
 کہ بر اسے این ابن عوف فطین
 بفرمود حیڈر کہ اسی ابن عوف
 بکن عہد واثق تو اسے کردہ کا
 نہ بر سوے عثمان بوجہ سبب
 طرفداری و نیز میلان کنے

تو آیا نہ اسے کہ نیست فاش
 نہ از ابتدا دفع کردے زما
 نہ این ابن عفاں نہ این ابن عوف
 بین باز شرح بن بوالحدید
 پس این نقلہا حجت خوش رزین
 بگردند شوری ہاں شش شش
 شمر دند از بھد خود ہا خصال
 ازین جمع ما یخپسین مرویت
 نہ در غبت این امارت زمر
 کند منتخب او امیر شما
 ز جمع شما می نمایم برون
 بدادند آن اہل شوری رضا
 نہادہ رضا خود نکردش حکم
 کہ اورا حسین عمر کردہ بود
 رضا وہ تو ہم اسے علیؑ متین
 بدارم من از سوے تو بیم و خوف
 کہ بھر خدا حق کنے اختیار
 نہ بر سوے سعد خودت از نسب
 ہر آنچہ کنی بہر یزدان کنے

بن عوف کرده حلف اینکه من
از آن بعد او همچو مرد و دود
قریشی نزاوان باطل گراے
بدادند هم راے جمله شیر
بگفتند خیل بنقض دے
بدادند انصار کبیر رضا
پس از بعد سر روز آن مرد پیر
بگفتا که برست عهد خدا
همین پنج بر سنت مصطفیٰ
عمل میکنی صاف اسی بوحسن
بفرمود آندم امیر اجل
بن عوف گفت بثمان دگر
شوی دالے امر پس آن عقول
بن عوف گفت بصوت بلند
که حیاء رندار و عمل را قبول
گرا اینکه عثمان مرد اجل
بگفتند چنین ابن عوف حسود
از آن پس قریشیان بچش دلی
بن عوف را گفت آندم امیر

کنم آنچه فرمودی اسی بوحسن
بدگر که آن مشورت می نمود
همه بجه عثمان بدادند رای
که از نسل با شتم نباشد امیر
نسا زیم بیعت گے با علی
بلا رشک بر حیاء و رضا
بیاید به مسجد حضور امیر
که گر بر مقدس کتاب دے
بهر سیرت هر دو شیخین با
نماید بیعت بثمان بحسن
که بر حسب طاقت نمایم عمل
که شرط مراے پذیرے اگر
بلا قید طاقت نموده قبول
ببخار مسجد ز طبع نثرند
بقرآن و بر سنت آن رسول
بلا قید طاقت پذیرد غسل
برودی بثمان بیعت نمود
نمودند بیعت بر غم علی
که کردی چه خدعه بمن اسی دلیر

نباشد همین اولین زور و جبر
 پیاد و طبسری به لفظ جلے
 بن عوف گفت از آن انجمن
 چه گفته ہما ناعمر بر بلا
 پس او قتل کردہ شود ناگزیر
 عوانہ پیارو کہ آندم علی
 مگر بعد آن مردمان بر مکان
 بگفتند با او ہما ن انجمن
 بفرمود حیثیہ نہ سازم اگر
 کہ بر تو نمائیم اکنون جہاد
 درین ماجرا اے قستن گزین
 کہ آن قوم حشاد گئے نژاد
 ازین پس تماشاے خدے کن
 چه تمیل سے شرط را ناگزیر
 چه کردہ خطا کز مارت از آن
 بقرآن اقدس خداوند ما
 بخاری بین گفت ابن عمر
 چو میکرد اسلام و بیعت قبول
 نگفتے کسے گر چنین شرط را

کہ کردید براپس اولی است صبر
 کہ چون خواست برود ز مسجد علی
 کہ نزوے بلا بیعت ای بوالحسن
 کہ ہر کس کہ سازد ز بیعت ابا
 از نیو جہ بیعت نمودہ امیر
 نہ بیعت نمودہ ز حسن دلی
 برقتند پیش شہ مؤمنان
 کہ بیعت بہ عثمان بکن بوالحسن
 بگفتند آن مردم خیرہ ہر
 بناچار تن بھہ بیعت بداد
 خدا را تو حال قہر نشان بین
 چه میداشت باشاہ مردان خدا
 کہ ناید ز مؤمن چنین بے سخن
 بطاقت چو شرط کردہ امیر
 بن عوف محرم کرش عیان
 بفرمود این شرط را جا بجا
 کہ ہر کس کہ در عہد خیر البشر
 ہمین شرط میگفت پیش رسول
 بگفتے کہ گواہیستین مصطفیٰ

<p>خلاف خدا و پیغمبر بگرد نمودند بجهت امارت قبول نکردند و او را امیر و ولی نکردند باده و خلیفه چپ را بیامد بحق شه مؤمنان که بودند از حکمت بیستیز که سازد در آن حیدر حق مطاع بهنگام تدفین آن مصطفی شدش فلقه جالبه نیر نام نمودند بی بیعت او را قبول بگننام ملفوف منقوش بود لقافه خلیفه بود نه عمر در آن کید واضح فزون دیده ولی بهر یک دیگر نزد باخت</p>	<p>نگفته چو این شرط عثمان مرد پس آنرا که کرده خلاف رسول هر آنکس که کرد اتباع نبی دوم اینکه این شرط را بر ملا خلاصه که این حکمت خاص نشان بین حال هر سه امارت عزیز چه اول امارت زخوف نزاع پیاگشت در غیبت مرتضی از نیوجہ کردند عجلت تمام عمر را نکرد دید بیعت حصول چه از بهر او بیعت بی نمود توان گفت اینجا بخوشت نظر تو احوال عثمان کنونی دیده عمر کار هر سه خلافت بساخت</p>
--	--

باب چهارم

انمودن حالات صحابه و اصناف ایشان و درین جا چنان
فصل اندو یک تتمه فصل اول بیان حالات صحابه
با اعتبار اطاعت خدا و رسول امین و نصرت

وجہاد و حمایت دین و حیات جناب سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ الطیبین

پے جملہ اصحاب رحمت ہر	بیاضی پڑو ہا سنن گرا
زحالات اجاعیان ہم نبوش	چو کردی تو اجماع اصحاب گوش
نگشتہ بیکان مال ہمہ	نہ بریک نمط بود حال ہمہ
مطیع پیغمبر بقلب بدست	گروہ ہا با خلاص دل حق پرست
با اعمال نیکو ملائک حضال	بعرغان و ایمان برا و کمال
چو خدام با ہادی خود قرین	ینا بیج حکمت اساطین دین
بیرزند بر سابقان ہم سبق	خواص بنے ناصر دین حق
گرفتہ است دین محمد قوام	ہم از دولت نصرت این کرام
زبان بگذرند و ہم از خانمان	بفرمان برسے خداوند جان
بذکر خدا دل طپان چشم تر	رضاے خدا و کسے در نظر
توکل شعباران تسلیم خو	دم ابتلا صابر و شکر گو
بہشت برین منزل آن فحول	از ایشان خدا را ضعیف ہم رکول
چنین مخلصان در تعدد قلیل	ولی حساب ارشاد رب جلیل
بعرغان و ایمان ہمیں و مان	گروہ ہے و گرام از مسلمان
نہ از علم و آداب روشن نہاد	نہ در دین حق را سخا اعتقاد
مراتب در ایشان ست با ہر گر	ولیکن بمقدار علم و نظر

بے زبان گروہ ہمایون مقام
 در اشغال دنیا بسی زان فحول
 گروہ منافق عیان و نشان
 ولیکن درین جبر کہ پر تفاق
 یکے اہل شرب ز انصاریان
 چور ہزن مراقب نشین و کمین
 گروہ منافق ز قوم قریش
 سرشان پر از کبر و دل پر ہوس
 سود و حق و دینے کوئے علی
 ہمین ہمت آن گروہ نرند
 ازین رہ چورو بیغیر مکر متین
 کہ بعد از بنی ملک اسلامیان
 تو گوئی کہ خاصان ولیکن عوام
 ہانا کہ کردار و گفتار شان
 ازین گفت مجمل و مختصر
 نہ ماہر بقبر آن و آثار دین
 باشغال دنیاے مردار و
 پس اسے پیروہر صحابی بجان
 بدین حال یاران چہ کوشی بخش

جو اعراب جمال و جم عوام
 بہاند عارے ز فیض رسول
 کہ فرمود حق خود بقراآن عیان
 بیانشد و فسرۃ پر شتقاق
 کہ بودن بس ظاہر و بان شان
 شب و روز در بند تخریب دین
 کہ ہزارہ از فخر ہا دے طیش
 ہم اسلام شان از غرض بود بس
 دل شان مکر ز بغض و
 کہ سالارے مطلق خود برند
 شب و روز در بند توسیعین
 ہانا رسد دست شان بی تکان
 بہر کار خود بختہ و رفقہ خام
 شدہ کاشف زشت اسرار شان
 ز واناے و علم شان پی بہر
 نہ آخذ ز آداب سالار دین
 نکردند بر علم و دین اعتبار
 بجوش دے حامی ہنگام
 نبودند کیسہ بہ دین سخت کوش

چو کردند در غم زوہ ہا جان عزیز	بکن سخت کو شے ایشان تمیز
گو نیز بر عکس قول رسول	کہ بودند آن ہنگنان خوش عدول
چہ ذکر عدالت کہ بس آن شیوخ	در ایمان نہ خود داشتندی رنوخ
نہ ثابت قدم در مہمات دین	نہ چون بندگان جملہ فرمان گزین
بساخت جانہا و ست اعتقاد	ہمان جاہلیت نہان و رنہا
بدلہای شان جنگ و کینہ نہان	کہ مے بود در جاہلیت عیان
چو داری تو این اعتقاد و جہول	کہ بودند آن جملہ یاران عدول
ازین اعتقاد و دروغ صریح	بناچار گویم جوائے صحیح
سخن از دہان مے بر آرم چو در	و تلخ باشد کہ الحق مہر
زما شکوہ تلخیش نا درست	کہ این تلخ اقوال اخبار تست
بالاجمال کردار ہائی فحول	زجرم خدا و خلاف رسول
زایذائے پیغمبر و آل او	زاحداث بدعات و غصب و عتو
رسیدند تا ارتداد و نفاق	اگر مے پذیر ی فغم الوفاق
ولیکن بدانم کہ در ماجرا	نہ کرد و چہ سین حرف کافی ترا
بناچار مے گترم من سخن	برا بروگرہ از سفاہت مہر
کہ اظہار حالات اصحاب یار	نہ کس را بود مایہ عیب و عار
چہ او شان بسا عیب با یکدگر	بگفتند جاہا خصوصاً عمرؓ
اگر اصحاب را عیب چہین انضی	عمر عائشہؓ اولین را انضی
پس اکنون بتقلید این صاحبان	کنم ہم ز حالات چیزے بیان

یکم آنکه چون احمد جنبلی
که در سدا بواب مسجد بسا
که هر باب مسجد فخر مودند
بناچار فرمود شاه حجاز
و گرفت صف ایمان آن صاحبان
که در عرض مطلب جمله رسول
نرسید یک مسئله از نبی
و گرد و مشور و دیگر کتاب
بحق بنی گفت با عوجان
بگرد او چه انداخته نفس رسول
و گرفت قصه افک بنگر بدرد
که کرده بیک خیرگی و شقاق
بمسجد جهان شد خصوصت اعم
نگر و دید ممکن که خیر الانام
حضور نبی شد چو این خیرگی
و گرنگر سوره الجمع باز
بمسجد رساند با آن رسول
چو کردند از نفع اندک چنان
و گرنگویم از فسح که خبر

زیاران بسیارند این بدولی
بگشتند بدطن ز خیر الورا
مگر باب یک حید را چندی
که حق بند کرد و رسم او کرد باز
تو از آیه پاک بخوئی بدان
مقرر چو شد مبلغی بر فحول
کس از صحابه مگر آن علی
نه دیدی که طلحه ز حکم حجاب
پس از وی گنم باز شش از دواج
درین باب تو ذوا نموده نزول
هم آن گفتگو نیکه خود سعد کرد
حضور نبی پاس اهل نفاق
که جنگید آن اوس و خزرج بهم
بگیر و ز مود می خود انتقام
از او شان چه امید بعد از نبی
که کردند بر هیچ ترک ساز
بمهر چنبد معدود مخلص فحول
چه داری تو بهر خلافت گمان
هر آنچه حمیدی بیار و اثر

اول

دوم

سوم

چهارم

پنجم

ششم

نقشہ

کہ دادہ بنے کیان را امان
 و اگر گویت قصہ پر ز غم
 کہ از دست یک ظالم سخت جان
 ازین فعل آزرده گفتہ بنی
 از آن بعد شد ز دشان مرتضا
 پس اینجا بد حق انصاف و داد
 کہ آنکہ صد مومنان را کشند
 باشند از بہر دین سخت کوش
 چہ باشد عجب از چنین شاب و پیر
 و گر بدوے و گمان کسے
 کہ ہنگام تقسیم مال مہین
 و اگر سورہ توبہ را بے شکوک
 کہ کردند یاران تعلل چہا
 و اگر وقت واپس شدن زان فوج
 ہمین قصہ را کردگار جهان
 و اگر حال جنگ اصدرا بین
 کہ از حرص مال عدو صاف صاف
 و اگر چون نمودہ عدو کار تنگ
 ازین رہ ہر انچہ بشاہ جهان

نقشہ

نقشہ

نقشہ

نقشہ

نقشہ

گشتند انصار طغیہ زان
 چہ رفتہ بقوم جذبہ ستم
 نہ تیغ گشتند صد مسلمان
 خدا یا کہ ہستم ز فعلش بری
 بدادہ آن کشتگان خونہا
 اگر باشدت راستی و نہاد
 بوقت غم ز اکینہ خود کشند
 خدا را بحق کوش حق را مپوش
 کہ کردند کتمان حکم غدیر
 ز من لم یزخاندہ باشی بے
 نہادند بر آن بنے عیب و شین
 بین و در آن ذکر جنگ تبوک
 ز رفتند خلی بسوے عزا
 نمودند ہم قصہ قتل سول
 بقرآن نافرمود کفر عیان
 ہم آن صدمہ ہائے سول امین
 نمودند از حکم ہادے خلاف
 اگر بزبان گشتند در عین جنگ
 رسیدہ ہم بود زان صاحبان

درین جرگه سرگم و بزرگم
 فرار ابو بکر را خود نشان
 بیارند از او چون سلیمان تو
 هم آن ابن قیم هم ابن کثیر
 مدارج بین هم از آله کمر
 فرار عمر را هم اهل سیر
 همین نهج آرد تفسیر دان
 چه اسفا از آله نیاید بدست
 بین انتشار فرار گره
 خودش شرح کرده عمر بنین
 فرار سوم نیز مشهور تر
 فرارش سه روزی طوالت کشید
 مگر شیر حق صاحب ذوالفقار
 پس اسلام از دست آن حق نام
 و گریسته و جین یاران بین
 کر رنفرمود مجمل مگر
 بگشتند ماکت از آن آن فحل
 چه شب بود و صرصر هوامی وزید
 به تخصیص شیخین را گفت نیز

ابو بکر و عثمان عمر نیز هم
 مکن میدهد و خسترا و نشان
 و گریسته و حاکم نیک خو
 بتایخ خود هم سیوطی پیر
 چه دور و وضع در فن خاص سیر
 بیارند چون واقده در خبر
 چه تفسیر فخر و سیوطی بخوان
 از آله مدارج معارج پس است
 عمر بنین بود بالا که کوه
 چه کنز خود و در منشور بین
 بیارند بخار که زابن عمر
 تو گوئی بسور اخ موری خزید
 صفوف عدو را نموده شکار
 گرفت از سر نو بنی اقوام
 که در غنوه خندق آن شاه دین
 کمین حنرب اعدا که آرد خبر
 نکردند فرمان بری رسول
 و گریخت جان بود و سر ماسد
 نمودند انکار سر و عزت

این شعر در فضیلت حضرت ابوبکر است
 و در فضیلت حضرت عثمان
 و در فضیلت حضرت عمر

نیمه

از آن پس سبے باخنیہ گفت	پس او گفت لبیک چون این گفت
پس اورفت تنہا و کرد اتمثال	در آنوقت صعب نظر ناک حال
و گر چون بیامد بن عبدود	بیدان طلبگار ہسم رزم خود
ندادہ جوابش ازین سو کے	چو سحر گشتند وصامت ہی
اہم نامہ داران چو آن یار غار	گرفتند خوش گوشہ صین عار
اگر شیر حق داد اورا جواب	طلبگار اذن از رسالت مآب
چو این غزوہ پس صعب تر بود و شاق	کہ آمد محبت خاص و نفاق
در آن غزوہ از بُزدلی فحول	بجطاعل شد و عیدے نزدیک
و گر بعد از عمر رضوان نہاد	نمودند یاران فرار از جہاد
چنانچہ فرار عقیق عمر	ز خیر بپاشد بے مشہر
و گر حال جنگ خنین آشکار	کہ کردند یاران ز دشمن فرار
از آن جیش اسلام نزد رسول	ولے خدا بود یا شش فحول
بتخصیص بفرار عمر	چو خواہے در اینجا بخاری نگر
پس اکنون ہمین پرست ای عزیز	بروح عمر گو بصدق و تمیز
کہ گرد راختند عفو تقصیر شد	درین دو نہر میت چہ تدبیر شد
بتخصیص روز حنین آن فرار	بوجہ ابو بکر بود آشکار
کہ بر کثرت جیش تکلان بکرد	توکل نہ برد ذات یزدان بکرد
و گر آنکہ مسلم بسیار زخیر	از آن حال بو بکر را کن نظر
کہ روزے عدوی خدا و رسول	ہمان صحنہ بخان کردہ گذر بفحول

چہارم

پنجم

ششم

ہفتم

گفتند یاران چو سلمان ما
 که سیف خدای جهان ای شکفت
 چو بشنید بو بکر گفتی بطیش
 از آن جا چو رفتی حضور رسول
 جوابش بفرمود شاه ز من
 چو کردی تو آن جمع را خشناک
 چو بشنید همچون ز شاه حجاز
 گفت باو شان که ای انجمن
 بدادند پانچ چنان آشکار
 پس این نقل هم کشف سری نمود
 که حاشی شده شیخ کفار را
 ازین حال قلبش نداری ستیز
 و گرانیکه از اهل سیرت بجو
 بین صدق و خلقتش چو باشی عقل
 تو دانی که از قول خیر الانام
 و گر غزوۀ طائف دهم در آن
 که آمد چو حکه که ای مصطفی
 پس آن راز حق را نبی و زلفت
 گفتند اهل نفاق شدید

ز راه تاسف بخت خدا
 نه از گردن این عدو حق گرفت
 که گوید همچون شیخ قریش
 خبر داد از گفتۀ آن فحول
 که کردی غضبناک یاران من
 غضبناک شد زان خداوند پاک
 بیامد بر آن صحابه فرار
 شمار نمودم غضبناک من
 که هرگز نه بخشد ترا کردگار
 که در قلب بو بکر ایمان نبود
 ندیده رو قتل اش را را
 بقرآن بین لایحه ای عزیز
 که بوده عشیق تو دشنام گو
 که دشنام داد او بحق عقل
 بهشت است بر شخص فاحش حرام
 بین یک نفاق کسان را عیان
 علی را تو بپار این راز را
 با بن عم خویش تا دیر گفت
 که با بن عم راز طولی کشید

میچند

نور و مهر

بگردند باہم سخنا چنان	کہ بر خاطر پاک آمد گران
کند قاری تو درین اتفاق	کہ گفتند این قول اہل تفاق
بین مجسم و کنز اسے بیکجو	کہ گوئندہ اشش بود بو بکر تو
یہ تبلیغ سورہ برارت رسول	فرستاد بو بکر را از فحول
بحکم خدا گشت معزول از آن	علی را فرستاد شاہ زمان
و گر آنیکہ شکوۃ بین کان عمر	بیک خیرگی میش خیر البشر
ہمیکہ مدح حدیث یہود	وز ان پنج قلب نبی سے فرود
و گر آنیکہ روزے بیک خیرگی	بیاورد قورات پیش نبی
چو خواندش حضور رسول عرب	برافروخت رنگ رخس از غضب
بلاریب روشن شدہ زین خبر	کہ اکمال ایمان نکرده عمر
و گر آنکہ روزے عمر باب نبی	نمودہ چہ گستاخے و خیر گے
کہ استاد ہر گاہ شاہ حجاز	سیریک منافق کند اناز
گرفتہ عبای نبی را عمر	کشید و بگفت از خوئے ہتر
کہ مامور حق نیستے بھرا بن	دعاے تو نبود اجابت قرین
بفرمود او را رسول خدا	کہ باشم خیر بر اے دعا
کنم یا کہ نکلم دعا بھرا و	بگردید نادم پس آن تند خو
عمر خود بگفتہ کہ در روزگار	نہ سرزد من ہچو یہودہ کار
و گر آنیکہ مسلم بیار خبر	کہ کردہ حکایت سلمان عمر
کہ تقسیم میکرد مالے رسول	بگفتم باو اینکہ دیگر فحول

بسم

بت و کیمیر

بت و دوم

بت و سوم

از آنکه او می توانست مال و زر
برنجید و فرمود آن مصطفی
که با فحش از من سوالی کنند
و اگر خوبین در سیرای هام
یکی آنکه آورد بغضه خبر
که در مکه بروی و از من پیام
ز خوف قریشیان بیک بردی
و تو هم اینکه رجعت نموده عمر
گفتی تو با من چنین و چنان
چو خواهی در اینجا بخاری بین
کزین گفتگوی عمر آن رسول
که با او نزد حرف باردگر
چو آن سوره فتح کرده نزل
گفتی عمر خود را اشتباه
بیاوردم اعمال صالح فواز
سوم بر خلاف خدا و رسول
که آنرا بدل خواست خیر البشر
ازین هر سه ذلت شود و خود میان
چهارم که هرگاه شاه زمان
نمایند اینجا اکنون و خلق

بیانند با آن سزاوارتر
که کردند در حق من این روا
و یا اتهام بخیل زنند
ز حال حدیثه چندین مقام
که آنجا بگفته بئی با عمر
رسان اینچنین بر قریش فام
نبرده بکه پیام بئی
ز ایمان که گفت بخیر البشر
پیمبر مگر نیست در جهان
که ظاهر شود زان علاوه برین
چنان گشت خاطر گران ملول
اگر چه هر سید خیر عمر
عمر را طلب کرده خوانش سول
که از بهر کفاره آن گناه
چو اعتناق و صدقه چورنده باز
بسا خواسته قطع صلح فحل
چه بوده مصالح در آن بیشتر
که باشد در ایمانش ضعف نهان
پس از صلح فرمود کای مردمان
نکردند تمییل این حکم خلق

بست و چهارم

بست و پنجم

بست و ششم

بست و هفتم

ازین رنج فرمود آن شاه پاک
 و در آن خلق هوسم بوده باشد عمر
 و گرنه و بخارے بین اسی عقول
 که قوم تو با جالیت عیان
 چنان گرنه و دے من این کعبه را
 و ریخا که از خوف کفر فحول
 و گرا نیکه فرمان کج و دواع
 که نیات این جسم بر هم زبند
 ازین وجه بر طبع هر بار غار
 نکر و نه تمییل حکم عظیم
 و در آن رنجش و غیظ شاه حجاز
 بر سپید زو عا نشه کای رسول
 هر آنکس که کروت غضبناک زار
 همین متعته الحج باشد همان
 عمر کرد و در عهد خود زاروا
 چه داری عجب از چنین شاب پیر
 و گرنه وقت رنج و رے آخرین
 که جیشے فرستد سوئی رومیان
 بدست هابون و م رنج و درو

بست پنجم

بست ششم

سی

که گشتند امت ز عصیان هلاک
 که بودش در آن باب که بشیر
 که با عا نشه گفت روزے رسول
 قریب اند یعنی که نو مسلمان
 بنا کرد و مے چون قدیے بنا
 نه ترمیم کعبه نموده رسول
 فضیخ چو داده بنی مطاع
 هم آنرا بعمره مبدل کنید
 تمتع بعمره شده ناگوار
 غضبناک شد بس سول کریم
 به بستر بخوابیده گشته دراز
 که کروت غضبناک و خاطر ملول
 در آتش بنید از دوش کردگار
 که آنرا بمتع زنا در عیار
 بکن فهم حالات اصحاب
 که کردند کتمان حکم غدیر
 بهر مصلحت خواست سالار و
 بسر کرد گے اسامه روا
 لوائے قش را خودش عقد کرد

بفرمود پس با اسم رسول
گشتند مامور شکر و گ
امیر عرب را بر خویش داشت
اگر شک بداری بحق امیر
اسامه از آن حکم خیر الانام
ازین پس بے کوچ آن مصطفی
ولیکن بآن حکم خیر البشر
سخنهای بلند بس مردمان
نمودند خیل مباح کلام
گفتند بعضی که بنسیم ما
بهر حال با حکم آن مصطفی
در آن وقت کردند بایک شقاق
بآن در دو تباه خیر البشر
بفرمود هر کس که بر تافت
ازین حکم تهدید خاص رسول
مگر آنکه شیخین و بعض از فحول
لکن شک درین لعن ای پر زل
اگر بر سر محمد باز آمد
ببین قول این ابی الدم و گ

که با نام ایزد غزا کن عجل
بسامردمان چون عتیق و عمر
که با بدین خویش را پیش داشت
کتب چون مدارج بین و پذیر
شده تا حرف کرد آنجا مقام
همیکرد تا کید زودی با
نرفتند همچون عتیق و عمر
که بر خاطر پاک آمد گران
ز سر کرد گے اسامه غلام
که چون میشود حال این مصطفی
چه گنجایش داشت آن جلیها
بے برخلاف بنی اتفاق
بمسجد در آمد عیسی
ازین لشکر خویش لعنت بر او
نمودند کوچ و غنار را قبول
نرفتند تا زندگے رسول
که با حتم آورد صاحب مل
ببین قول علامه آمد
هم آورد و جو سیری را نگر

هم آورده آنرا محدث جمال
و اگر آنکه یعقوب ملائی فرد
از آن بعد اسم آن سول و دو
نمیکرد بر محض حکم اکتفا
ولیکن ندانم که آن دم چرا
نه غدر تخلف همیداشتند
چو گوئی ز بکر این عذر باز
پس آن اولین حکم خود نسخ یافت
و یا بود این حکم و رائے نبی
بگوئیم پاسخ همین مختصر
روایات اسلاف تست آشکار
بداری هوس گر بر اسکات ما
مگر بجهت تشدید ذهن عوام
که حکم نخستین ز حکم پسین
که هر یک منافعه بد گیر شوند
مگر هر دو این امر انجبا ضرور
پس آن امر اول ندارد اثر
چه بجهت امامت رسول انام
پس از بعد یک دو نماز آن عتیق

جواب اول

جواب دوم

بیان امر اول

که بوده ز اعیان اهل الکمال
نه انکار لغت توانست کرد
و اگر تا دم مرگ حکمش نمود
بفرمود تا یکدزد و دی بسا
زقت نشنیدین بهر غنای
ندانم چه بهبود پیدا کنند
که گردید او چون امام نماز
ابو بکر زان حکم خود در وثافت
پس از لعن بو بکر گردید بر
که نقل امامت کم و بیشتر
آن نقلهای تو ما را چه کار
بباید که گوئی روایات ما
کنم بر تو هر گونه حجت تمام
بیاید همان وقت نسخ امی متین
بهر ضعف و قوت برابر شوند
بیانشند منقود ابای ذمی شعور
که بود منافات با هم
نه فرمود و در حکم قید دوم
نگشته چرا با اساسه رفیق

چه بعد از نماز آن رسول و دود
 نه در حکم یا بعد بوبکر را
 بدانم که بوبکر نزد نبی
 بیان دوم امر باشد چنان
 که آن حکم کوچ دست بس پر شکوه
 یکے آنکه مامورے آن حقیق
 امامت که گویش آن قول است
 دوم آنکه بوبکر را مصطفی
 چه بعد آن زود شاه حجاز
 نه مملت یداده که یار هم
 عجب گر پس از حکم فی الفور زود
 ازین ست روشن که خیر البشر
 چه دریافت پس بوبکر را
 که از دست یاری همچون امیر
 سوم روایت امامت همه
 نباشد سزاوار آن نزد خویش
 و گرانیکه ماموریش در غزا
 نه حکم امامت شنیده خودش
 رو و اندر آن حکم همچون گمان

همه پے کوچ حکمی نمود
 تبصریح کرده برے مصطفی
 نمیداشت حاجت که گرد و بر
 که بر اهل غیبت نباشد نهان
 ضعیف ست امامت بچندین وجه
 پیش کر سلم بر هر فریق
 بود متفق امر اقوا کو چست
 اگر کرد بجهرا امامت پیا
 بمسجد بیام میان نماز
 نماز خودش را نماید تمام
 برفتار در جسم قوت فرود
 نمیداشت خود زان امامت خبر
 نه ز نه سار کرده امامت روا
 بمسجد بیام بشیر و نذیر
 بود مختلف لفظ و از و ام
 که آنرا نمائے بر خصم پیش
 شنیده بگویش خود از مصطفی
 پیامے زاندر سر آمدش
 که در پرده باشد ز سوئے زمان

بیان امر دوم
 وجه اول
 تضعیف بنیامانی
 وجه دوم

وجه سوم
 وجه چهارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ ہفتم

عذر عامہ

دیگر انیکہ حکم امامت چو کرد
 بود حکم کوچ ابو بکر یا ز
 درین ہر دو حال ست فتنی مگر
 دیگر انیکہ بھرا امامت رسول
 چہ گفتہ بن زمعہ یک حنی
 در آندم مؤذن بآن سرفراز
 بفرمودار اور آندم رسول
 برون آمدہ گفتسم آندم فراز
 چو آغاز کردہ نماز آن عقول
 کہ از پیشوائے خطاب پور
 ازین نقل اعیان تو امی خبر
 کہ بھرا امامت رسول انام
 مگر چون بن زمعہ کرد افترا
 دیگر آنکہ حکم امامت نہان
 پس او شہم بود با جلب سود
 گواہی سبطین بھرا فدک
 گواہی مقبول شاہ نجف
 گواہی دخت خلیفہ فراز
 چو گوئے ابو بکر آن پیر مرد

نبی بود و رشادت رنج و درد
 بحال ثبوت حواس آشکار
 ببین نقل قرطاس و قول عمر
 نسر مود نام کسے از قول
 کہ در خانہ بودم حضور نبی
 بگرد اطلاق بوقت نماز
 گذارند گوئے نماز آن فحول
 عمر را کہ شو پیشوائے نماز
 شنیدہ صدایش گفتہ رسول
 ابا می کند این دم پر ضرور
 ہویدا و روشن چو مہر نسیر
 کسے را کردہ معین بنام
 بستند نام ابو بکر را
 بود ناقلش عائشہ در بیان
 کہ او انجمن حکم خود دادہ بود
 بوجہ بیست بر آورد شک
 بوجہ تروج بود مختلف
 چگونہ مسلم شود بر نماز
 ز کفار خوفی بے شہر کرد

قولہ

چو تصمیم شیرب برافرض بود
 بگویم که حفظ مدینه عیان
 که ایشان نبودند ما مورجش
 نه بفرض بود بگفته تو پوچ
 دوم اینکه از خوف اعدای دین
 که حکم صریح نبی را خلاف
 پس اورا ازین وجه بشد روا
 نه او کرد پروا کئے شهر رسول
 چو گفته که تعیین اهل جهاد قوله
 پس از بعد مرگ نبی زمان
 بگویم که زین عذر تو اسے ستوه
 سخت آنکه این دعوی نادرست
 بود فرض مدعی نبیل
 دوم دعوی تو خلاف کتاب
 ازین آیه پیدا که حکم نبی
 پس احکام و فرمان آن خوش نهاد
 اگر اجتهادش بود بعض آن
 چه مطلق بیا طیعوا الرسول
 سوم بابت دید حرف عقیق

ز جیش اسامه خلف نمود
 اگر فرض بود بر آن دمان
 ترا نصار و مثل علی نے قریش
 چه او بود محکوم و ما مور کوچ
 ابو بکر را شد روا اگر چنین
 نموده نه هرگز رد و در صاف
 که دار و بشهر اندر آن جیش را
 روان کرد و لشکر مکر آن غفل
 زرا کئے نبی باشند و اجتهاد
 همانا نه عصیان بود ترک آن
 جواب اندشانی بچندین وجه
 و لیلے ندارد بود گرچه مست
 که بر دعوی خود بیا رد دلیل
 و ان اتبع را چه گوئی جواب
 بود و دوحی و تعمیل آن واجب
 زرایش نبوده نه از اجتهاد
 بود پیروی لازمی بگمان
 همانا تو هر حکم را کن قبول
 که در باب این جیش و باقی

جواب اول

جواب دوم

عذر عامه

جواب
و جواب اول

وجوب دوم

وجوب سوم

کہ ہر گھمستیر دیگر فحول
 از کفار داریم ما خوف جان
 ابو بکر گفت کہ من ز ہزار
 اگر چیز انفا و جش مرا
 پس از بعد مرگ بنی نکو
 چرا کرد ابو بکر لشکر روان
 مگر بود این زجر فرزانگی
 و گراین کہ دانستہ از کجا
 از آن لعن و تاکید سخت رسول
 عیان این کہ حکم تعیناتیان
 چو شد باطل این یا وہ طبع زاد
 پس انچه بکردی عمارت بر آن
 و گھر کمرانی آن ذی شعور
 کہ بر عکس حکم پیسہ رود
 زبان بنی بود آن حکم کوچ
 تو قول ابو بکر را باز بین
 ازین بعد بارے بلویم و گھر
 چو گوئے کہ ابو بکر ہر عمر
 بلویم اسامہ نبودہ مجاز

بگفتند ابو بکر را کاسے عقول
 نہ این جیش را کن از اینجاروان
 نہ بندم خلاف پیسہ بر بکار
 ورنج بادوان ہم خوردند از جفا
 نہ عصیان شدی ترک گر حکم او
 عمر را چسرا کرد ز جبری عیان
 کہ خود کرد ازین قول بیگانگی
 کہ آن حکم نبود ز سوئے خدا
 کہ فرمود بر مسلمان فحول
 بود ہم ز سوئے خدای جهان
 کہ آن حکم بود از بنی اجتہاد
 ازین بعد شد منہدم بنی مکان
 نگر و دگے موجب آن ضرور
 نہ کردش خلیفہ رسول صمد
 خلافت بلا حکم بل ماسیح و پوچ
 نمیداشت او اختیار بنشین
 کہ چون با اسامہ ز رفتہ عمر
 اجازت گرفت از اسامہ مگر
 کہ دارد کسے راز تعمیل باز

ج چہارم

ج پنجم

وگر خود بگفتی که بوی یار
پس اینجا خرد می نقد و شکفت
تو کردی میسری و بفرورغ
وگر بعد ازین بدترین خیرگی
که از خوش وصیت چه روتاقت
که در حال زنجورے آخرین
که اینجا بیا رید کتف و قلم
عمر گفت این مرد در تاب تب
کتاب خدا هست مارا بسند
از آن قول او شد نزاع کثیر
که گفت بد مید کتف و قلم
چو بر خاست پر خاش و شور فحول
پس آن ابن عباس را وی آن
که بوده مصیبت گران تر همان
شده حائل و مانع بر ملا
بهنگام ذکرش زمین حرم
روایت نموده عمس نیز هم
بگفتند اهل حرم در حجاب
بگفتند باو شان در آندم بکد

بهر امر میداشت خود اختیار
که او چون اجازت زد دیگر گرفت
جواب خود را نمودی دروغ
بین از عمر خدمت آن نبی
بهذیان سخن بر نبی بافت
بیار آن فرمود آن شاه دینی
نویسم نسا زید تا کم ز هم
پریشان و نهان بگفت از تعب
نمودند اعوانش هم این پسند
در آن جمع پیش بشیر و نذیر
بگردند هم منع جمعه بهم
بیا زرد و فرمود قونوار سول
و م نقل میگفت گریه کنان
که از اختلاف و نزاع کسان
میان کتاب و رسول خدا
همیشه از آن اشکبارش نم
که کرده طلب شده دوات و قلم
چرا نشنود از رسالت مآب
که باشید خاموش بر جائے خود

قصه قحطاس

چو هستیدا صاحب یوسف شما	نمائید هنگام ورودش بکا
چو باشد همی سرخوش و هوشیار	بگردید برگردن او سوار
چو بشنید این را رسول مان	بمن گفت آندم مخاطب کنان
که بگذر ز حال زنان متین	که ایشان کنون از شما بهترین
درین نقل گر شک بداری همی	ببین کنرعمال از متقی
در یغادر آندم عمر بر ملا	شده مرکب او بچندین خطا
در یغای عمر با خطاهای چند	خلاف همی بر نموده پسند
یکے آکه بر ذات پاک رسول	و رآن وقت نهان بیتان عقل
گر در مرض هم بصحت بنی	ز گفتار نهان میاشد بری
نمیداد حکم خلاف هدا	همی بود پرو بوحه خدا
دوم گفت از ابطرز عجب	که در خضرش بود سواد ب
تلقش بلفظ بنی و رسول	بیک مرد نصیر کرد آن عقول
ولیکن قبر آن خداوند فرد	بنی را بالفاظ خوش یاد کرد
ازین هر دو الفاظ بنی تفکار	شده حال قلب عمر آشکار
سوم کرد از حکم حق بس عدول	که بود آن خدا و اہم اطیعوا الرسول
نبوده کج رفتی زدن اختیار	چه فرمود ما کان پروردگار
بحکم معنائش گوشه مذا	موافق بخصم زبان بر کشاد
ازین آیہ ہا آن خداے قوی	بیا موخت طرز جواب بنی
چهارم کہ از حسنا باشکوه	تلقی نموده بچندین مجہ

خطای اول

خطای دوم

لہذا از لفظ قبل دہان ۱۲

خطای سوم

خطای چهارم

کیک آنکه بر ضد خیر الورا
مگر بادے رحمت فوالجلا
چہ این حکم قرطاس پاک اجل
پس او اتباع علی اے
دوم آنکه کردہ شقاقے دگر
کہ کردہ خودش اعتراف جلی
شدم مانع آن بلا رشک طیش
چو فہمید این را رسول زمان
بیاد و رد این را بن بوالحدید
علاوہ درین نقل روشن چنین
ہر انچه تولید و مختصر
ازین ہر شقاق و تعارض و خط
خطائیت خیم کہ از حشمتنا
کہ سنجید حق نداند چنین
بحالیکہ جہل خودش بود آن
کہ احکام بسیار باہر نسق
ہم از تا سخن ہم تاویل آن
ہم از بحر الفاذا احکام آن
ہمین طلب آئین ملک ای لبیب

ز قرآن جدا کرد او آل را
بفرمود قرآنش مقرون آل
مطابق بود با حدیث نقل
پذیرا نکردہ بخوش دل
در اندم ز مقصود خیر البشر
کہ بودہ وصیت بحق علی
کہ راضی نبودش کہے از خودش
بفرمود ترک وصیت از آن
ز تاریخ بعثت او احمد پدید
کہ نزدیک موت مصیبت قرین
جز امر خلافت نباشد دگر
علماے نیک و بگردد خط
چہ بچھل روا کرد بر مصطفی
کہ کافیت یا تو کتاب مبین
ندانست امر کیہ بودہ عیان
نہ ہرگز بر آید ز قرآن حق
نبودند واقف بجز انسخان
بود حاجت عالم حکمران
معطل بود بے شہ ولی طیب

خطا خیم

ازین وجه بر ختم رسول امین
چنانچه بصفتین وصی تیر هم
پس از حباب بود قصد عمر
اگر بود کافیه همان در خیال
اگر بود کافیه کتاب مبین
ز انصار چون خوف کرده عمر
فکرده چاره دفع آن اختلاف
چرا گشت حیران در احکامین
بهنگام مرگ ابوبکر یار
گرفته سند بر آن از هوا
عجب تر که آن دم خلافت تاب
همان دم نموده مخالف بآن
خطای ششم آنیکه پر خاشخو
پس او شد گرفتار جسم خطا
چنین ست این جرم او اوعی نیز
خطایست هفتم که آن خیرگی
که آن صاحب حلم و خلق عظیم
تو پادشاه ایدان نفس نبی
درینا پس این عتاب سول

علیه را نموده بقرآن قرین
گفتند که قرآن ناطق منم
که حاجت ندارم بآن را
پیمبر نه کردی از روشن بآل
پی دفع هر فتنه و امر دین
که بگذاشته دفن خیر البشر
ز قرآن در انصاریان بی گران
که کواکب علی گفت آن شرلیکن
برای خلافت شده بقرار
نه کافی شدش چون کتاب خدا
گفتند که کافیت ما را کتاب
که نگرفت حکم رسول زمان
پاک و پیش پیمبر ضرور
بفرمان لا ارفعوا ابی خفا
کزین میشود خطا اعمال نیز
بداده اذیت بذات نبی
برانده همان جر که را از حریم
زبوت و دوزخ دانی مشوا جنبی
تکرر ندانیشان رضایش حصول

لله و رضای یا ایها الذین آمنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت البیاتی ولا تجروا بالقرآن کما یجروا بعضکم ببعض

خطای ششم
خطای هفتم

تخلف ز حبیش اُسامه دگر
 ابو بکر امانت درون نماز
 همانا همان شافع مذنبان
 خطائی ست هشتم مذمت ترین
 ولیکن نبی را بغایض نظر
 بکے وصیت رسول و دو
 چونست بذات رسول زان
 بسا دور از او انیکه رحلت کند
 نه چیزے وامری وصیت کند
 پس آن حکم بوده وصیت عیان
 هویدا که منع وصیت بچیز
 چو کردندے تمیل حکم رسول
 که اول بکر و نذاصل بنما
 چنانچه ابو بکر را خود عمر
 ازین وجہ هر سرکش پنهان
 هنوز این چنین اصل بدای فغان
 همان منع سرزد مبر ملا
 چه خوش گفت آن جبر عبد الکرم
 که شمشیر ناید برون از میان

مزیدے برین بود جرم و خطر
 نموده بلا اذن شاه حجاز
 برایشان غضبناک رفت از جهان
 که باشد وصیت مؤکد ز دین
 شده مانع از توصیت آن عمر
 همانا چه تاکید با کرده بود
 همه آتشش بود پس ماندگان
 بامت نه چیزے وصیت کند
 بغیر از وصی شاه رحلت کند
 که مانع عمر شد ز تحریر آن
 هم از عقل مذموم و از نقل نیز
 نه سمری زد احد اشتهائے فحول
 که یک کس بسا ز خلافت بیا
 امارت بداده بیک کرد فر
 نموده هوائے امارت بسر
 چه خونها فرو ریخته در جهان
 بصفین و در بصره و کربلا
 که در سینان بود مرد عظیم
 چو بهر خلافت در اسلامیان

نجات می باشد

و اگر منع میراث پاک بتول
 و اگر مبلغ خمس آل نبی
 ازین بدعت شان برای دوم
 و اگر آنکه بر تخت شاه ایست
 گرفت به از اجالت و اگر
 چنانچه چو متع شده ناروا
 هم از هرام ضلال افزند
 چو بدعات آهسته سر بزد
 کنون پرست ای تسنن شعار
 چو این منع را یک مصیبت
 مصیبت ضلالت در اسلامیان
 به نزد تو عهد عتیق و عمر
 بوجبه فتوح و جهاد و نبرد
 بدانی که بعد از نبی و دود
 ز مال غنائم و اگر همگنان
 کف حرص هر یک تمیذ
 غنی گشت هر مفلس نامراد
 ندانم که در دین خیر الانام
 که از وجه تحریر آن مصطفی

چه آور دست طلع بر آل رسول
 نمودند اسقاط و هم مفتی
 پریشان بگشتند آل کرام
 چو نه نشست بعد از بشیر و ندیر
 بگردید رنگ شریعت و اگر
 در اسلام افتاد رسم ناسم
 در اسلام بدعات پیداشد
 در اسلام این فرقه اسزده
 که آن ابن عباس عالی تبار
 چه مقصود او بود از آن دهنفت
 چه واقع شده بعد شاه زمان
 بخوبی ست چون عهد خیر البشر
 خود اسلام خیل ترقی بکرد
 بر اصحاب ابواب نیا کشود
 همانا بگشتند خود کامران
 جهادات ملکی پرازد بکرد
 هم اسلام شائع شده و بلاد
 بگردید واقع مصیبت کدام
 نمیشد و قوعش بدین خدا

مصیبت همین بود پس ای مصیر
 بگردید پامال بدعات دین
 چه خوش نغزو پاکیزه گفته که
 خط شمع گردید ناخوان آن
 عجب دارم از حامیان عمر
 که در محو اخلاص آن خیرگی
 بنوعی در آن جای تاویل نیست
 بگویند بس مختلف عذر ما
 بیاس و لحاظ خلافت مآب
 شال عمر نیز آن خیرگی
 مخالف از آن ابن عباس ما
 اگر چه بے زبان همه فاضلان
 مگر چون نواده چون بهقی
 که گر چه نبی خواست ثبت کتاب
 هم اسلاف دیگر زایل نظر
 که انچه در اندم رسول زمان
 ز تمجیل باشند عاجز با
 چون خط اسب حفا نامور
 که بی عزم فرموده باشد رسول

که نرسید امارت بدست امیر
 بذلت اولوالامر گوشه نشین
 که بر تریش با در حمت بے
 که گنجید غیب که چو مور میان
 چه گشتند در حب او خیره سر
 که کرده عمر در حضور تنه
 که گنجانش هیچ تسوّل نیست
 بدادند داد مخالف با
 بتابند روز رسالت مآب
 نمایند در حضرت آن نبی
 نمایند دانسته تسوّلها
 بدارند اینها بدلسانان
 تبصریح گفتند خودنی تخی
 مگر ترک آن ثبت بوده صواب
 بگفتند نمیدانم عمر
 نوید پس از وی همه مردان
 بگردند پس مستحق سزا
 بگفته که رسید اندم عمر
 ز زبور و و کرب بوده غفول

مبادا کزین قول اهل نفاق
 و گریه و دید با خوش نگاه
 بنام ز تر ویر انداخته
 که مقصود پیغمبر بود صاف
 عمر پس بدانت آنچه رسول
 چه حاجت که در تب رسول زبان
 و یا آنکه راے عمر بر فساد
 ازین حکم منصوص آن مصطفی
 چون تحریر بودی ضروری چید
 و گرامان ز تے فگنده سپر
 که حکم تے را در اندام عمر
 پس او منع فرمود تحریر را
 که بے غم فرمود شاه وفاق
 چنانچه نوا وے ز راے نژند
 همین نهج فضل تعصب شعار
 پس از جمله این هفوه با بایز
 مگر هر یک را بعینه گذاشت
 بناچار دیگر تساویل بیش
 بهر حال پاسخ ازین هرزه ها

بیابند را سه بطعن شقاق
 که این عذر باید ترا نداز گناه
 ز طبعش دو عذر و گرساخته
 به تحریر احکام و دفع خلاف
 بخواند قرآن بگرد و حصول
 کشت زحمت ثبت و تحریر آن
 که بسته نگردد در اجتهاد
 که رانبا شد مجال ایا
 نه تروک کردے رسول حمید
 چون بیان بر آورد و عند دیگر
 بفهمید تخمیر پاک نظر
 بود اعتقادش در آن ماجرا
 نمایند بس طعن اهل نفاق
 بیان کرد و آنرا نموده پسند
 بیاورد و یافه در ائے بکا
 بگرد انتخابات عبدالعزیز
 چه در ذکر آنها بسی شرم داشت
 بر آنها بیفزود و از طبع خوش
 بود انجمنین مختصر خوشنما

کز آنجا که آن عذرهای تیر
عمر با کس بعد آن ماجر
نه لفظ جواب عمر بے خفا
نذیم ضرورت که هر عذرشان
چه ظاهر که در قلمها زینهار
دوم اینکه بطلان آنهاست صاف
نذام کرین چند تسویل حسام
سوم آنکه این جمله مہفوات
گشتند حائل در آندم شتاب
کسے کز جوابم کند سرکشے
ولے بہر تسکین خیلے عوام
کنم رد مہفوات عبدالعزیز
بگفت کہ این کار ہائے تیر
چہ از حاضران حضور رسول
گشتند دوفرہ اند نظر
علیٰ گرچہ نبود در آن مانعان
کہ در دفع آن مانعان ضرر
و گرائیکہ در حکم ختمی مآب
پس آن حکم گروا جب فرض بود

قولہ

بود اختراعات سودا کے سر
تلفتہ یکے از چنہین عذر ہا
دلالت بدارد برین عذر ہا
کنم رد و بطلانش سازم بیان
سخنہائے مصنوع ناید بکار
کہ دارند بافندگان اختلاف
بذہن عمر بود آندم کلام
بگفتہ جواب ابن عباس ما
میان کتاب و رسالتا ب
جوابش نباشد بخر خائستے
کز اجمال ایشان نیابند کام
کہ در ہند کردہ پاکستینز
نہ ز ہمار کردہ است تنہا عمر
کز ایشان ست عباس زوج قول
یکے بود مانع مجوز دگر
شموش بہ بعضے مطاعن عیان
ہم او کردہ باشد چو آواز و شور
پی جملہ حضار بودہ خطاب
از آن جمع ہر یک گناہے نمود

جواب اول
بہم مہفوات مجاہد

جواب دوم

جواب سوم

قول شاہ صاحب

که کردند منع عسر را قبول
 نه در حال غیبت بعد آن وقت هم
 نهایت که باعث شده آن عمر
 بنوده گران حکم بهر وجوب
 پس آن امر باشد ز مصلحت فلاح
 همین است اجمال عبد الغفر
 بگویم که اسے فاضل دہلوی
 کہ از شوخ چشتی چوسوئے میسر
 حضوری آن شاہ والا گھر
 لیکن اول این سقف را استوار
 دوم فرض کردیم بیک بیدلے
 ولے از کجا اینکہ آن ارجمند
 چو کرد از مطیعان کسے رفع صوت
 نہ ز نہار بودہ گنہ اسی عقول
 بندی آن صوت طاعت نہا
 پس این طعن پر نصب تو ناگزیر
 چو گوئے کہ حکم رسول و دود
 بگویم کہ این حکم والا شکوہ
 کیے آنکہ درخواست کتف و قلم

مخالف شدہ از ہدایے رسول
 نہ کردند حاضر و اوت و سلم
 چو شیطان بر آن یک گناہ تر
 عمر ہم بری شد ز جملہ عیوب
 بود حکم تنخیری و یک صلاح
 بود بعد آن گرچہ تفصیل نیز
 شتوزین و سادس جواب قوی
 کئے تمت رفع صوت اسی بصیر
 نہ ثابت شود از صحیح و سیر
 بیاید از آن بعد نقش و نگار
 کہ در انجمن بود حاضر علی
 بفسر مودا و از خود را بلند
 کہ بود کہ گرد چنپین امر فوت
 کہ بود آن بفرمانبرے رسول
 چو صوت اذان بود و صوت جہا
 بنوعے نہ دارد شود برا میسر
 بود فرض یا آنکہ ارشاد بود
 بود فرض واجب بچندین جہہ
 در آندم نہ ساید کہ بود آن اہم

جواب اول

جواب دوم

جواب
و جواب اول

دوم بود آن یک وصیت ضروری
 سوم لن تضلوا بفرض ست وال
 وگر لفظ قوموا بفرض غضب
 وگر زجر و توبیخ خیر البشر
 دلالت بر دارند با خوش نمود
 نبوده گر آن حکم اولاد بی
 ز نمایند فرمان خیر البشر
 وگر جهد و الحاح جمع دیگر
 نماید که بود امر فرض قوی
 وگر راوش تر کشش بیان
 بهر حال حکم که کردی رسول
 نمی بود معمول اصحاب او
 بفرض و تعلیم از دجله
 عمر را بیا کشته اندم ضرور
 چنانست شده انیکه حکم رسول
 پس آن شق دیگر که باشد رشاد
 چو گفته که خود آن شه مومنان
 چرا خدمت پاک خیر الامم
 چرا کرد منع عمر را قبول

قوله

نیغیر باشد همچون امور
 که تحریر شد شرط نفی ضلال
 که آزرده گفته رسول عرب
 که کرده تخصیص بر آن عمر
 که آن حکم تحریر او فرض بود
 عمر را چسب از جر کرده نبی
 بگشتند بهتر زنان از عمر
 که بودند آنجا خلاف عمر
 که بودند دانائے حال نبی
 چو کرده مصیبت و جوش عیان
 بکارے مخاطب کنان با قول
 که پرسند فرض ست انیکم تو
 سَمِعْنَا اطَعْنَا اجاب نبی
 که گفتی سَمِعْنَا بِعَقْلِ وَشَعْرِ
 در آنوقت یک فرض بود انی غفل
 و یا هست تخیر رفته بیاد
 در آنوقت درخواست یا بعد آن
 نیاورد حاضر دوات و قلم
 نه کرده چسب آتشال رسول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چهارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ هفتم

جواب اول

نشر خیر

۲۵۴

باب چهارم فصل اول

بگویم که در باره بوترا سب
که موجود گشته بحر و بر
لیکن هر چه خواسته زبان آوری
ازین پس زد گیر تجوز کسان
که گفتند جمع مجوز بهم
ولیکن در آندم بیک انحراف
نشد محض یک اختلاف بیان
بیانند خصوصت نزاع شدید
پس اتباع پیغمبر خویش را
چنانچه بیان کرد راومی صواب
ازین لفظ راومی عیانست صاف
هم از لفظ حالست ظاهر چنان
تو این فقره را و می پر خیز
هانا که آن مانعان را ضرور
بدینند آن خیرگی را مال
دوات تو سلم گریه ادی کس
مجوز پیاس رسالت آب
پس آندم از آن جبر کن مانعان
هم از اینچنین خیرگی فحل

گذشته است الحال کافی جواب
ثبت است شود از صحاح و سیر
زهر طعن تو هست آن شبه بر می
بگویم که خود نقل قرطاس خوان
که بهر هید کشف و دوات و قلم
عمر با معینان نمود اختلاف
که یک سخت پر خاش گشته عیان
چنان که روایات گردید
نکردند بجز اطاعت را
که حائل مصیبت شده در کتاب
که بوده مصیبت همان اختلاف
که گشتند مجبور آن مخلصان
چرا در شکم برده اے غزیر
بدینند آماده جبر و زور
که گرد و پیایک جدال قال
بیان گشتی آنجاست ستمش به
زنجب و جدل کرد پس اجتناب
نوشتن نه ممکن شده بیگان
بیاس اتم گفت محمد و رسول

<p>که بودند انصار حق در کئے که آتام حجت از آن گشته بود نه کرد از مجوز شکایت بیان که حاضر نه کردند گفت و قلم همیکرد آن خیسری کسان که بگذشت تحریر خود آن همه عمر خود جاے گریه چه بود پس آن ابن عباس کردی بیان گفت اگر بن نقل ظاهر چنین بس الحجاج و اصرار کردند درین شک ندارند اهل نظر نیاید گئے طعن سوئے مطیع میان عمر هم میان دگر نه ز نهار عاصی شود ای عقول که کوشید در اندفاع عمر نکرد و طلب خود و دوات و قلم نکردند جبرأت مؤدب قول بقول پیمبر گشته هلاک نوشت پیمبر شدی بی نفاق</p>	<p>که ناید و اسلام خود بر ہے با حکام سابق کفایت نمود ازین وجه آن را و سئ نکتہ دان نه کرد از مجوز گلہ بیش و کم پئے وجه ترک وصیت بیان نه کرد و گلہ از بنی آن عقول ز کردار و قول رسول و دود چو کردے کسی کو تنہ اندان ز یعقوب شرح بخاری بدین کہ جمعی در احضار گفت و قلم مرا صحاب را منع کرد و عمر پس از بعد آن جد و کج و وسیع نشد مشترک طعن اے چرمن مجوز که بود و مطیع رسول چه سرگز نہ کرد اتباع عمر و هم بعد آن قصه خیر الامم بغیر از طلب کردن آن رسول عمر شد چو مانع بلا بیم و باک چو بالفرض از بعد منع فساد</p>
--	--

قول یعقوب شجاع
 بنجارے

جواب دوم

کہ گفتی ہی آن مانعان زودتر	کہ این نامہ اش ہست نامعتبر
کہ بودہ ہمیں ہر از اندم عفو	و یا آنکہ تسلیم کردش فصول
کتابت نمیکرد و خود آن بنے	نوشتند حسب مراد ولی
پس از بعد تحریر ای و شیور	ہمان آتش در کاسہ بودے ضرور
کہ بعد از بنے رفتہ گشتی پیا	پس آنرا انفسر مود آن نہ روا
ازین وجہ نیخواست آندم رسول	کہ در مجمع این صحابہ فحول
نوشتہ شود انچہ دارم مراد	نہ در غیبت شان کہ نبود مفاد
ازین منع پر خیرگی عم	شگفتہ نذار دے کہے باخبر
چہ با او در اتلاف حق میسر	قرینے قابل ہمہ ناگزیر
در بعض انصار ہم با اتفاق	ہاں ہمہ داشتند اتفاق
تفصیل خود و دلوے بصیر	سرایید چون بہتیمی خیر
کہ از خستہ بنا اندر آن برج و در	عمر و قول ہمیں نہ کرد
مگر قصد راحت دے ساختہ	نظر بر چہ املت انداختہ
گویم کہ این فریہ بہتیمی	نہ نقلی را صاحب پاک بنے ست
تائبش نکرد اگر دستیاب	زنووی بین شرح مسلم کتاب
جواب چنین فریہ پستفیر	نباشد کج نہ خاشی ای عزیز
مگر بھر تفسیر کج دانشوران	در انجبا کتم نیز روش بیان
نخواست اینکہ این عذر سودای سر	نہ ہرگز بر آید ز قول عمر
ز راہ دلالات عقل اے نبیل	برین قصد لفظی نکرود دلیل

جواب

جواب اول از
ہفتاوت بہتیمی
و دہوی

دوم خود و عمر با کس بعد آن
هم اسلاف کردند عذری دیگر
خودش بهیچ هم دو تا عذر گفت
که قصد اعمر کرد و دلداد
پس این قول را برده در شکم
گفته است هم آن فضیلت آب
پس آنچه تو بر کذب کردی بنا
سوم قصد کردی عسگر خیان
نزاع و خصومت نمیکرد طول
عجب تر که این قصد قلبی نهان
چهارم تو متی و یا خسته
چه آن ابن عباس مانی نهفت
وگر اینکه راحت نمودی بیان
چه بنیبر پاک از دست خویش
پس از ثبت اغیار زحمت نبود
چو بالفرض زحمت کشیدی بنی
مگر نفع ثبت رسول کریم
وز اینجاست کان سعدی نغزگو
ترا از دماغ برود یا رخسار

نکرده چنین عذر خوش را بیان
از آنست که ذیبا آن سر بهر
که آنرا تو بگذارستی بی نهفت
نه بسته شود تا در اجتهاد
مگر شرم کردی که بود آن دثرم
که بوده در آن دم عمر بر صواب
همان جمله رفته بیا و فنا
بر یافتندی دیگر مخلصان
همیکرد فمائش او را رسول
شده بر تو ظاهراً نه بر حاضران
که انداختی راحت دی گفتم
چنان راحت را مصیبت گفت
تو تحقیق فاروق کردی عیان
کتابت نمیکردی کم نه بیش
عجب راحت شد که زحمت فزود
پس آن بود خود اندک و در کمی
بر اے ابد بود از لب عظیم
چه فرزانه فرمود حرف نکو
از آن به که جاہل بود و غلگسار

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

جواب هفتم

جواب هشتم

جواب

وجه اول

دیگر آنکه در کار و راه خدا
 همه راحت شانست یک هری
 خلاصه که هر حال خیر الانام
 و گراست که در حق آن مردمان
 همینست راحت بر هر عقل
 اگر چه بد اندیشک اندران
 خصوصاً چون فیضیت کس
 نه گاه شنیدم نه دیدم چنان
 باندیشه زحمت از راه ناز
 خصوصاً بنی را که یک حرف او
 و گراست آن عمر گر خوش و چار
 پس آن غمگاری بلا نفع و سود
 هر آنچه گفته به ندیان قرین
 که خود آیه اُکَلَّتْ اَشْ و انمود
 بگویم که پس آفرین بر تو نیز
 که کرد آتش ز سودای هر
 بر آن بیتی نرسد آفرین
 ندانست کان نزد اهل نظر
 سیکه آنکه نزدش رسول خدا

در سندان ز نهان انبیاء
 نخواهند آرام و تن پروری
 قیاسه نباید بحال عوام
 که آید اجل بر سرشان عیان
 که دارند فرمایش شان قبول
 که نفوس آن یامانت نشان
 بیک گوش دل بشنوندش بے
 که بیار خود را ز اهل جهان
 ز نسبت وصیت به دارند باز
 ز لعل و گهر بود از بس نگو
 پیغمبرم بود بس غمگسار
 کجا در خین واحد رفته بود
 قول تو را که عمر را هزار آفرین
 که تنزیل احکام مدد بود
 که این فریاد بیتی را عزیز
 بدانی که آن بود قصه عمر
 که بسته خودش هرزه آفرین
 بخندین و جوه است مذموم تر
 ز اکمال دین بود عاقل بسا

که آندم ندانست خیر البشر
 بما لیکه از قول او پر عیان
 بگویند بے دنیا بس درین
 و دم خود بخارے بین بید غل
 گرفتیم که اکمال دین شد فرار
 نه مغرول گردیده بود آن بنی
 ازین وجه خود حافظ اعتقاد
 که تمیل این حکم و فرمانبری
 هم این قول افیج تحسین کند
 سوم قائل حکمنا را بر چنین
 ندانست او کان کتاب خدا
 تفصیل احکام و لازم امور
 اگر بود کافیه کتاب مبین
 درین عذر خود بیهیج ابواب
 کلام عسمر را چون ناقص بدید
 پس اسلام و دین گرچه کامل بود
 بود این ضرورت چنان بر عیان
 چنانچه که سفیان توبی نفث
 مگر آن خلافت بر اے عقیق

که حاجت نباشد بچیزی دیگر
 که غافل نبود آن رسول زمان
 برین عقل و دیش بسیار فرین
 نه انکلت شد آخر ما نزل
 ولیکن در و حقه حق بود باز
 نه از طاعتش گشته آزادگی
 بشرح بخارے بگفته چنان
 سزاوارتر بود و بس بهتری
 برین آفرین تو آفرین کند
 ز ما اهل حق صد هزار آفرین
 نه تنهاست کافیه بهر ماجرا
 هانا باب بود باقی ضرور
 چرا گشت حیران احکامین
 احادیث را کرد ضم با کتاب
 در اصلاح کوشید و گردش مزید
 ضرورت بساطان عادل بود
 که کردند اسلاف تو خود بیان
 خودش هم ز اسلاف همچون گفت
 نبوده و گرنه عسمر چون شفیق

و دو

و سوم

وجہ چہارم

مشورہ

۲۶۰

باب چہارم فصل اول

ہمیکرو فی الفور آنرا قبول وگر آنکہ جمعہ مجوز بشر کہ در طاعت حکم خاص رسول نہ آرائے آن جمع مخلص کبار نبودند آیا ہمان مخلصان نہ واقف ز قرآن پاک بسین بدانی عمر را رسول وگر عجب ترک کردی تو مدح عمر چو گفتے کہ حکم رسول و دود تے راست گفتے مگر امی بصیر وے از کجا گفتے این قاعدہ خدا را بجا آورے عقل خویش تو تاکید اور اخذت اے ولیر تہ تاکید او خارج ست ای عقول پس از حکم تاکید لیش آن عمر ہمانا کہ تاکید سابق امور ندانے کہ چون آن بشیر و تدیر از آن روز کردن بس بند و بست ز جملہ تدابیر و افکار شان	نمیگفت نہ بیان گبویہ رسول نمودند تفسیر رائے عمر نکردند رائے عمر را قبول چرا سر تباہی توانے ہوشیار از اصحاب خاص رسول زمان نہ ماہر ز احکام و اکمال دین ز لوکان بعد نمی بے فکر مگر ابن عباس زان خیم تر قوله بامریہ گذشت تاکید بود ہمان بود تاکید امر غدیر کہ تاکید او بود بیفاء کہ این نیست یک شخصہ طفل شیش ستودے چہا در حدیث غدیر زما یخلق و از آطیعو الرسول چرا بے دلیلے تباہید سر بجس مصالح بود پر ضرور علی را نمودہ و صبر غدیر کہ آن منصب شاہ آید بدست کہ کردند او شان عیان و نہان
---	---

چنانکه در شکر و میان
 ابو بکر را یک زن سرفراز
 از نیوچه تا یکدای ذی شهور
 که امر و صی خود شش آن بود
 چون گفته که خود حبنای فصیح
 گویم که این حبنای فصیح
 صریح بود بلکه قصد عمر
 بود اگر چه خبر را قوال تو
 دوم آنکه اسلاف داهل الکلام
 بپیر قصد عمر چونند
 عیان میکنی با بجا باستیز
 چون گوئی تو منع عمر آن قول
 گویم که هرگز نبود آن صلاح
 ندانم که الفنا طوق عمر
 چه قولش نه در صورت عرض بود
 به بستی ز طبع خودت بر عمر
 اگر عرض کردی حضور رسول
 که آنچه بفروانی آرم بجا
 چرا میستی ز حمت این چنین

نگشتند با آن آسامه روان
 بیک حیل کرده امام نماز
 پنهان آن کسان بود لازم ضرورت
 نوید تا یک پیش نول
 برین قصد باشد گواهی صریح
 بود از کداسی دلالت میریج
 که حاجت ندارد همچو سیری دگر
 و یا آنکه باشند آن مال تو
 چون خطاب به و مازی امام
 چرا مختلف حرفها برزدند
 عجب جمل با کذب غی دای غریز
 بود عرض یک مصلحت در نهان
 بجز آنکه بوده عمر رافضی
 ندارد در عرض و زراحت اثر
 نه کس از عمر همچو نقل نمود
 مگر او ندارد در عرضت خبر
 بدین طرز گفته بصدق و قبول
 مگر گشت تحمیل دین خدا
 نه کافیت آیات کتاب بسین

جواب اول

جواب دوم

جواب اول

چو باین کتاب ببین خدا	تو خوف ضلالت بدارے بجا
بکن ہمدین وقت آنرا قسم	کہ نہسم بسوی ضلالت قدم
مگر از چنین قسم در خواستہا	نہ حرفے زردہ آن عمر بر ملا
دوم از روایت مکن انحراف	خود آن گویدت منع را خوب ضا
اگر گشتند حامل میان کتاب	ہمین ست عرض امی تفصیلت
چو یعقوب شراح نقل امی عقول	نکر و نہ عرض تو اینجا قبول
بگفتند خود منع کردہ عمر	چنانچہ بیان کردہ ام پیشتر
سوم اینکہ عرض عمر امی غریب	منافی بجمہ بنی ہست نیز
چو ہدیان گوید رسول اجل	ہما نوقت عرضش چہ وار محل
عجب تر کہ در قول خود صاف ضا	بیک وقت کردہ عمر اختلاف
چهارم تو تفسیر و سیرت بخوان	نہ معمول اصحاب بود آشنان
کہ در خدمت آن شہ ارجمند	بلا اذن رائے ز خود بر زنند
چہ این عرض را آن خداوند فرد	بقرآن بتا کید خود منع کرد
چو از رائے خود حسبنا گفت ہم	بقدم منہ نہادہ قدم
چو گفتہ خصوصیت آن عمر	قولہ کہ میداشت جرات بخیر البشر
بلکہ بہت گفتہ کہ او بارسول	ہمیداشت ہموارہ رد و عدل
ز قول تو آید عجب اے فصیح	کہ دم عمر را سرائے مدح
ازین وجہ نزدت عمر امی غفول	بود آمر و ناہے آن رسول
ببین حال صلح حدیبیہ باز	کہ گردید مقتوب شاہ حجاز

بوم

بسم

جواب چہارم

جواب

نماز منافق که کرده بیان	در آن نیز منسوب شد یگان
چو از اینچنین خیر گئے عمر	همیکرد اغماض خیر البشر ^۲
سبب اینکه اورا خدا دود	بامدادات فرموده بود
ازین وجہ ایدائے اہل نفاق	کشیدے بہوارہ بالا اتفاق
برین امر ہم گریہ ناری یقین	احادیث مثل شفا خود بین
بجی حلقے آنچه کردی تو پیش	بیک نصب باطن ز اخبار خویش
پس این نیت حجت کہ اخبار است	در آن ہم نمودی تو تحریف پست
چو گفتے کہ ہر قول آن مصطفیٰ	نہے بود دوحے و نہ حکم خدا
گویم کہ در کار دین و خدا	ہمہ حکم او بود دوحے خدا
کتاب خداست ناطق بآن	ایکروند اسلاف تو ہم بیان
بہر حال این حکم او بر ملا	از آن لن تضلوا ابدا شد ہا
چو گوئی کہ چون گشت ثابت و گرا	کہ لفظ بحجہ خود بگفتہ عمر
در اکثر روایات آمد چنان	کہ پرسیدہ بودند دیگر کسان
گویم نہ سایہ بین بے را	وگر جمع بین صحیحین را
وگر شرح مشکوٰۃ خود بین	چو تبیان و شرح شفا می بین
کہ گوئند لفظ زشت بحجہ	در آن جمع بودہ خستین عمر
ہم آن امور و ابن تیمیہ نیز	نہ انکار کردند ازین اسے عزیز
چو فرضاً بحجہ او گفتہ است خود	نہ آن تہمت غلبہ و حج پد
پہ مقصود ہر دوست یکسان ضرور	کہ گوید بلا فہم و قصد و شعور

رفع و سوسہ عامہ

جواب

جواب

جواب اول

درون صحیحین گریه از نظر
 مگر اهل بصارت را بے تکوان
 چه اند صحیحین بینای هم
 که آن حامیان نیز باشور و شر
 بین ہدراں باز با عقل و داد
 کہ باخیر گے حامیان عمر
 عیان شد کہ از دیگران پیشتر
 چه خوش جاہلی غافل اسی پریش
 پس این نقل استفہوا اسی عزیز
 ازین وجہ اسلاف توامی ہمام
 چو قاضی عیاض و دگر ماری
 ہمہ عذر خواہے ز لفظ ہجر
 نہ مذکور استفتہوا کردہ اند
 دوم اینکه غافل نبودہ رسول
 چہ لفظ دعوتی بنے چون گفت
 کہ غافل ندارد دزد و لٹس خبر
 دگر گفت خود سہ وصیت رسول
 ز قول ہمان بیتے پر عیان
 چہ گفت ادا کہ ہمید اندم عمر

نمودند پوشیدہ لفظ عشر
 بود سبقت آن عمر چون عیان
 کتاب الوصایا دگر اعتصام
 بگفتند خیر بگفتہ عمر
 کتاب الوصایا کتاب الہمام
 بگفتند بالحق لفظ ہجر
 عمر از زبان گفت لفظ ہجر
 ز اسفار و اقوال اسلاف نوش
 نباشد ہجر از داہل تمیز
 چو خطابے دہیتے امام
 چو شایخ نوادے درین داور
 نمودند از سوئے خاص عمر
 نہ نام دگر برب آورده اند
 کہ گویند استفہوا ان فحول
 نہ غافل بگویند پسین بی ہفت
 نہ از شور و آواز مرد دگر
 از آئنا عیان کو نبودہ غفل
 کہ ہشیار بودہ رسول زبان
 کہ رائے زنی را شدہ بند در

جواب دوم

جواب سوم

بهر حال این نقل استقامت چو گفته پئے رفع صوت عمر که رفعتش بر آواز احمد ضرور بگویم که بارے بخاری نگر به تہ دید او آید کردہ نزول نکرده اگر خود عمر رفع آن چو معنی لایبغی گفتہ نمودت ز خود رفتہ جب عمر کہ بر کار عصیان وہم جرم بگیر از محمد موطا بدست چو گفته کہ تو موکہ گفتہ رسول ہم آن بود بر حاضران مکان بگویم کہ این قول تو اسے ہام زنازک مزاجے گفتش بنے بفرمودہ ش خداے کریم دوم اینکه در صحت و در مرض نمیگفت جسہ حق ہمان را ہر پس آن لفظ زجریکہ گفتہ رسول چو درخواست تحریر خود کردہ	قوله	بود کذب از وضع رشت خو فرودے ز تفسیر جملہ دیگر بلہ است ممنوع نے در حضور ہمین جرم کردہ عمر پیشتر شدہ منع آن در حضور رسول شدہ باعث رفع آن بگیان عجب ضحکہ مثل غبہ گفتہ زاخبار و قرآن ندر نمی بگویند لایبغی خود امام کہ در سغہ لایبغی گفتہ است قوله	زنازک مزاجے بگفتہ ملول چہ بودہ مجوز چہ از انان عجب شوخ جشم و زبان تام کہ خلق عظیمش بیانشہ جلے بقراآن کہ خلقش بیانشہ عظیم بوقت رضا و غضب از غرض بپرس از مہمان ہجو ابن حجر زنازک مزاجے نبود ای غفول نمیگفت تو مؤارسول و دود
--	------	--	---

جواب

جواب

جواب اول

جواب دوم

کشید انتظار رسول امین	بود اینکه گردند فرمان گزین
چو زان بعد دریافت ختمی مآب	که گشتند حاکم میان کتاب
بوجه غرض هست منع چنین	نه ز نهار گردند فرمان گزین
بدانست تحریر خود را مال	که گردید با یک جدال قتال
بناچار قوموا بگفت آن و دود	که تدبیر حسد را ندان نشان نبود
چو گفته عتاب رسول زان	بود بر همه حاضران مکان
بگویم نه بد بر همه آن ضرور	مجزر بر بود ای دشمنور
ندانی تو این هم که اندر خطاب	کسی میکند بر طعیان عتاب
مؤید برین منی حق و راست	همان زجر و خشم رسول خداست
که گفتند ازواج اندر حجاب	که شنوید قول رسالت مآب
ز تائید فرمان خیر البشر	بگشتند بهتر زان از عمر
عیان شد ازین قول ختمی مآب	که بر مانعان بود خاص آن عتاب
نفرد و تخصیص آن مانعان	در و ن عتابش رسول زمان
چو رسید از سوی ایشان چنین	که گردند برگشته از شرح و دین
بوجه چهارم که با صد تمیز	هر آنچه سرانیده اس غریز
بسی زانست تکرار یا کذب زور	که گردند زان را سبب زان نفوذ
نه گفتند شیعه هر آنچه تو خود	بگفته و برین وجه چارم بکد
چو گفته که امری نبوده جدید	بگویم که اس دلو س رشید
نبود امر نو نزد ما ناگزیر	همان بود تجدید امر غیر

جواب

جواب

جواب

شده ثبت اندم ضروری مگر	چنانچه بیان کرده ام پیشتر
ضروری چنان بود ای خوش مثال	که در فوت تحریر بوده ضلال
هم آن ابن عباس تن زنده بود	ز فو تشش بے گریه بامی نمود
چو گفته که عاقل اند از قبول	که در مدت عمر خود آن رسول
نگوید گمے همچو تریاق را	کند دفع تا مگر ہے بی خفا
گویم که گفتش بے چینه اند	باصحاب خود همچو تریاق نادر
دم سبغت خود بشیر و مزیر	بفرمود او را خلیفه وزیر
بفرمود او را چو بارون دسی	بخم کرد مولا چو خود آن بنی
مگر چون را اصحاب شاه حماد	بجیش اسامه هم اندر ناز
جسارت بدریافت خمیسگی	ضروری شده حکم آن بر بنی
چو دریافت از ثبت انکار تام	بگردید مجبور خیر الانام
نوشته اگر بعد منع و فساد	همان نامه بعدش شدی بیفاد
پے دفع بدعات و جهل و خلاف	وصی بود تریاق بی احتلاف
چو گفته که گر آن رسول درود	تحریر آن نامه مامور بود
بچه و چهره نوشت آنرا بنی	گویم که اے فاضل دلووی
بود اینکه مامور باشد رسول	نوید جهان نامه پیش فحول
غرض اینکه بعد از زبانی کلام	شود هم به تحریر محبت تام
دگر خود نوا و سبادت جواب	چو خواهی بین شرح مسلم کتاب
که از مصلحت دخی آن ذواللال	شده مرتفع قبل از اتمثال

جواب

جواب اول

جواب دوم

دیگر واقعے و دیگر جوہرے	بیارند نقلے درین داورے
کہ روزیکہ درخواست کتف قلم	ہمان روز شد فوت خیر الام
چو بھیرا در سؤل خدا	سہ شق کردہ خود در پنجابا
گیہیم شق سوم اسے ہام	کہے بود تاکید بھیرا مام
چو گئے کہ نبود ہمان کار دین	کہے کہ تہیر دنیا بود در یقین
چنانچہ وصیت نمود از زبان	بسہ ام آندم رسول زمان
دلیل آوے برین دعا	کہ فرمودت عونے مصطفیٰ
بگویم کہ گئے کنون خوب و	کہ غافل نبودہ رسول خدا
چہ ہر کس کہ ساز و وصیت بیان	نہ غافل گویند اور اکسان
دوم اینکہ از حکم خیر البشر	نفہمید کارے زدنیام
چہ اور جواب رسول خدا	بگفتہ کہ کافی ست قرآن بما
بداند این امر را شیخ و شاب	کہ قرآن ست لاریب دینی کتاب
سوم آنکہ با کافران و فود	ز جزیرہ صلح و جہاد آن و دود
ہے کردیس کار ہائی تہین	چہ نبود ہمان کار ہا کار دین
ولیکن با جماع ثابت چنان	کہ بودند از وسع خلاق جان
دیگر قرب رحلت بجز کردگار	بنے ز ایک کار دنیا چہ کار
نیاید گئے از عوام آخپسین	کہ دارے رو تو لب لار دین
چو خطابی و دیگر اسلاف تو	نکردند جہرات برین گفتگو
دیگر آنکہ در فوت آن کار ملک	چہ بودہ مصیبت چہ ادبار ملک

جواب سہم

جواب

جواب اول

جواب دوم

جواب سہم

جواب چہارم

جواب پنجم

کہ آن ابن عباسؓ مابے نہفت	ہمان ترک را بس مصیبت گفت
چو کردہ وصیت رسولؐ و دود	پس از بعد آن جای گریہ چو بود
و گر گفت خود بیہتے اوستاد	کز آن بند میشت در اجہاد
ہویدا کہ تحسیر خاص چنین	تعلق ہمیداشت با شرع و دین
عزیزا تو مقصود تحسیر را	بگوئے کنون کار ملک از کجا
چو گفتے و گر مفہوہ بے محل	ہم آنرا بکردے دلیل اول
ندانے کہ اندر روایات تو	بیاید سہ قول از رسولؐ انکو
سیکے قوموا و آخر جای عزیز	و گر مست تدعوتنی لفظ نیز
بچہ جبہ دو نقل گنہاشی	صحیحین را باطل انکاشتے
دوم آنکہ با این فریب نہان	بمقصود قول رسولؐ زمان
ہر انچہ بگفتی ز یک احتمال	بود غیر ظاہر چہل خیال
تو معنی ظاہر ہمان قول را	نگفتے چرا اے سراپا مرا
چنانچہ ابن جوزے و ابن حجر	بگفتند منقش اے بے خبر
بگفتے لفظ ضلالت عزیز	نباید کہ سازے ضلال و تمیز
ہمین ست ظاہر تبادر درین	بود معنی ظاہری بس متین
ہمین ست در شرع خیر البشر	چنانچہ نفہیدر اندم عمر
کہ از لن تفضلوا بدادہ جواب	ہا اندم کہ کافی ست قرآن کتاب
بگوئے کہ قرآن پاک نوے	ز اسفار دینی ست یا دنیوے
خلاصہ چہ داری سر قیل و قال	کہ راوے ترا تنگ کردہ مجال

جواب ششم

جواب اول

جواب دوم

<p>ہمان گریہ ابن عباس داد مخو رگول از دشمن پیر مرا کہ ذہن تو گرد و پریشان ازان کفایت کند بس ہمین وجواب بلا عزم یا مثل مرد غفل وزان تری کہ دی نبی آن کتاب نمیکرد گریہ ستر کنان ہمان خیر گئی و نزع کسان نہ از ابن عباس واقف ترست کہ بس پارہ دین گرفتے ازو کہ او این ہمہ از علی شنید یکے را لقمہ چو خود اے ستر ضرورت ندارد کہ گوید جواب کہ کردند در حضرت آن سول نمودند کہ تان حق علی</p>	<p>کہ ہر غدر را پانچ باد داد بس اے مقتدی رسول خدا مرو در پے غدر این سنیان بہر غدر ایشان ز راہ صواب یکے آنکہ از تب چو گفتی رسول جواب عسریز بودے صواب بس آن ابن عباس بر ترک آن نیگفت او باعث ترک آن مخالفت اگر چہ زبان آورست ہمین ست آن ابن عباس حق ہے شد ازو آن عمر مستفید دوم آنکہ زین غدر ہائے تبر بمرد و انازاہل صواب بس از بعد این خیر گئے فحول تعجب چہ دارے کہ بعد از نبی</p>
---	---

جواب اول

جواب دوم

فصل دوم حالات صحابہ از ترک احکام و وصایا
رسول کو نبی و ترک اوشان تمسک بہ ثقلین و ایذا
و تذلیل اہلبیت علیہم السلام و غصب حقوق

آن حضرات و احداث اوشان دروین
و کیفیت معاشرت باہمی و مشاجرات
لسانی و مجادلات سنائی و غیرہ بعد
از وفات رسول مقبول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

<p>بیاطالب حق تن نہاد چنین بود حال بے زبان فحول از آن بعد ہم حال آن صلحان بے مردمان زبان بیخاض عام چو کج راہ پیشینیان ام چنان در پس شان فرساختند با غراض و امولے خود با خلاف ہم آمدنم تخالف ز آل کرائم ز شرع ہمیں بر چنان شد عدل وصایاے آن بادی جان نواز ہم از تیشہ حرص و احداث شان از آن کج و ویسا و احداث زار چارفت از اوشان بر آل سول</p>	<p>کہ داری بہر بار خوشل غطاو بفرمانبرے و رجات رسول نہ بگذشت بر یک روش بیگان کہ گوئے تو نشان پیشواؤ امام برفتند اما قدم بر قدم کہ دین را پس پشت انداختند ز قرآن و سنت بگردن صفات نمودند بس جایگاہ و مقام کہ گویا کردند آنرا قبول فراموش کردند از حرص و آزار بدین خدا رخنہا پر حیان چو آنموجب گویت از ہزار کز آہا ہنوزست دلہا ملول</p>
--	--

که او شان و راجاع عصیان آل
ولیکن سپرده شده دوسرا
تخلف از آن کشتی شرع و دین
بغیر از شمول امیر اجل
پس آیا درین وقت از فحل
و گر آنکه سرگاه شیر خدا
بناشته طریقی بر قال و قیل
ندادند پس حق آن شده چرا
باثبات حقش سچین بین
نبودند معتد چو انصار و یار
هم از بعد اجماع تحصیل گاه
که بوبکر بیعت ز شمشیر خواسته
بیامد عمر آنکه بوده شیر
طلب کرد میهمان هم آتش عمر
بفرمود ز عمر را با و زان جنا
عمر گفت آری بسوزم ضرور
درینا که آن دم عمر بے خفا
بان ادعا و بان دین و کیش
حلف کرد و آورد آتش بان

نکردند هرگز تمسک بآل
بهر دو نقل است خویش را
خلالت مقرر شده با حقین
چگونه شد اجماع شان بر محل
تخلف نیامد حکم رسول
ز امر ابو بکر کرده ابا
طلب کرد حق خودش با دلیل
نبوده اگر حرص در ماجرا
که فرمود حیث در حق است این
خلاف شریعت شده کارزار
تعدی نمودند در حق شاه
بپر خاش و جنگش بپر خاشه
بجست سرا بے جناب امیر
که سوز دهم خانه را سر بسر
که سوزی تو را و اولاد ما
ز بیعت چرا این ابا و نکور
باسلام میگردیم ادعا
بر احراق اولاد ما دمی خویش
بهر جبر داخل شده در مکان

آن انفسه بایستی کرامت نهاد
 هم اندای نفس طاعت و تبول
 چه عمر گر نیارسی تقین
 که ای کاش نکشاد من زینهار
 تعجب که بر چنین رستخیز ^{قوله}
 که اول ازین قصه احوال کرد
 پس از وجه ناچاری باگراف
 بگفتا که قصه دست امر نهان
 چو از قصه تحویل گردد در راه
 که آن روز با در سر ایستاد
 که لگاش پرفتنه و شر کنند
 هم از آمد و رفت آن فسادان
 عمر کرد تحویل شان بر ملا
 ازین بعد آن دلو بے بصیر
 نمود هاست تصویب احوال را
 بکاوید خیل ز خود چون مجون
 به بدگفتن و سب آن شرمه
 بنید و خسته یک فضالت میان
 بگویم که اس پر تعصب عزیز

چه ذلت بگرد و چه انداد
 بود مثل اندای نفس سول
 تو افسوس بوبکر را هم بین
 در فاطمه را در آن روزگار
 چه آتش زبانت عبدالعزیز
 مگر آنکه اخبار ناچار کرد
 بتحولیت او شان نمود اعتراف
 نداند بجز عالم غیب دان
 بود وجه آن این چنین رویداد
 بهم نشسته خدین فحول
 امیر بوبکر بر هم زند
 به بود زهر اکمل ز نهان
 که می سوزم این خانه را بر شما
 بتوجیه احراق محشر نظیر
 به نصب که میداشت بامر تضا
 بر آورد و دومی ز نصب درون
 که بودند در خانه فاطمه
 که بچون نیاید از سلامیان
 چرا بچو شعله شدی تند و تیز

<p> به بستم ترا راست گوئی زبان بگویند هم سنیان متین وراجماع مذکور شد پیشتر صحیح ست مثل صحیح تو وراجماع مذکور شد پیش ازین تجاہل بود یا کہ جہل قبیح تو تخویف گفتے ز راه مرا بر اسراق کرده حلف ہم عمر از الہ بین تا بیا بے رہے ہم آن آتش و ہیزش پر ضرور کہ او عزم اسراق ہم کردہ بود چراغیائے ز فہمش جدول ہدائے احوال دل از کجا ہمہ قول و فعلش شدہ بغیر مرغ کہ جعبے برائے خلافت نہان بدل عزم پرفت نہ بگذاشتند کہ نزدیک جد ز بلا اختلاف سزاوار بر ہم زدن نیز بود اگر چہ تو کر دے ہمہ را نہان </p>	<p> ہانا کہ نصب شدہ مؤمنان نہ تنہا بگویند شیعہ چنین چنانچہ روایات قصہ ہم ہاں نقل زید و ثقات نکو ہمین نہج اسقاط محل خمین پس انکار زان جورائے فضیح چو آن عزم اسراق فاروق را قوله نمودے تو تحریف اے پڑنہر چو قہل حلف را ندیدی گے پس آن با حلف قصہ ای و شیوہ ز روئے خرد خوش دلالت نمود چنانچہ ہمین قسم کردہ ہوا تو تخویف آن را بگوئی چرا نمودہ ہمہ کہ حلف ہم دروغ چو دروہہ این قصہ کردی بیان قوله یکے قصد بر ہم زدن داشتند بگویم کہ کر دے خوشا اعتراف خلافت ابو بکر را با نمود چہ از ہر صحیح و سیر پرچیان </p>
--	--

جواب

جواب

که راس و رئیس همان مفسدان	بود خود و صفتی بے درمکان
جز او طالب این نیابت نبود	و گرد عی خلافت نبود
حیا نشد که بوبکر را ناگزیر	خلافت نه حق بود نزد امیر
چه حق بود چون ظل آن مرآت	نه ممکن که گاهی بگوید خطا
چو گفتی که از وجه آن مفسدان	هے بود ز هر سدا کد زنهان
بگویم غلط بلکه هست افترا	نگوید چنین مرد شرم حیا
چگونه سزد کان قبول نکو	هم از شوهر و رسم ز اتباع او
در آن آمد و رفت گرد خزین	برین کذب باشد هزار آفرین
اگر بر تکریبیابی دلیل	بیاور کنون تا نباشی دلیل
بله هست نقلی که گفتم بود	که از وجه تخیلی آن تند خو
بیان کرد جبرش قبول نمان	آن حامیان شد مؤمنان
پس آنرا چو گوئی توبع قبول	نگردد ازین ناخوشیش قبول
که آن منع بود اے خیره سر	په خط از دست قهر عمر
مبادا که فاروق امت کنون	زند خانه را آتش اندرون
چه او کرده حتما حلف بر ملا	نیاید ز دوستش چرا این جفا
مگر اگر بود زان سردمان	از آن قبل منع نکرد از زبان
بگفتی و گردگان عسدا نمود	چو تخصیص با سوختن کرده بود
پس این امر را اخذ کرده عمر	هانا ز یک قول خیر البشر
که چون در نماز جماعت کسان	گشتند حاضر بوجه نهان

جواب

جواب اول

بفرمود آن بادشاه ارجمند
 براوشان بسوزنیم خانه ضرور
 چو بوبکر بوده امام نماز
 نکردند او نشان باو اقتدا
 بگویم که گفته عجب یاده
 چه نسبت عمر را با خد چنین
 عجب اینکه با جمله سامانها
 چگونه چنین اخذ و فکر دقتی
 که مروی شد این ز نقل عمر
 مگر گفته باشد بخواب اندلان
 ندارد مگر شرم اسلام هم
 باز که به تصویب بجزیر آن
 چه آن خانه بس واجب الاحرام
 دوام آن تعقیقت نبوده امام
 چه خود آن امامت ندارد وجود
 بکن اول این تقف را پایدار
 بنا کرده آنرا چو بر کاسی
 سوم اینکه گمراست بودی چنان
 نکردند آنرا چو ایشان قبول

جواب دوم

جواب سوم

که مردم چو ترک جماعت کنند
 همین طوطی گفته عمر هم بزور
 بپا کرده آن رسول حجاز
 بگشتند پس مستحق سزا
 بذات عمر این تافش کجا
 که او بود مستغنی از علم دین
 نه دریافته قصد احراق را
 شده مگر ترانگشت اشقیق
 تلفت چنین و چه جز تو در
 عمر این چنین اخذ و فکر نهان
 که احراق او را خویش را ملامت
 بنا بر حدیث رسول زمان
 که چون خانه انبیاء کرام
 بپا کرده آن رسول امام
 که از نفس خود عاکنه گفته بود
 باید از آن بعد نقش و نگار
 عجب فاسد است بهت بر فاسدی
 نماندی بر آن صاحبان خود نهان
 تو از فضل ایشان چه داری نکل

چه اقوال و افعال این جمع را
همانا حق و راست دانی ضرور
دگر اینکه تو همین واسطه در
به ترک جماعت نکرد آن تتم
برین کذب خود موجد کذب نیز
دگر آن نماز جماعت امیر
ندانست بوبکر را امتیاز
و زاینجا بفرمود زهرافراز
ازین پس چو تشبیه این کار به
ها نوقت تشبیه گردد درست
و بی پیشتر زین گذشته نکو
ازین بعد از روی نصب قوی
بدادی بیک ناسزا کافر
که از خوف بنمید دو جهان
بفرمود در حق آن رویاه
چو این قسم مرد و پروردگار
پناهی کجا به چون این همه
درینا ازین نصب زین قول تو
که چون ابن اخطل صحابه کبار

بهر جا و هر مسئله بی مرا
درینجا از حق چون بهیفتی تو دور
بر انکار بیعت نموده عمر
عجب کذب بر کذب گفتی بهم
ترا آفرین گفتی باشد غریز
باتباع میسر کرد و ناگزیر
که پشت سر او گذارد نماز
نسا زد پس از مرگ برین نماز
بنفس تمییز نمودی خود
که ثابت بود حق بوبکر چیست
که ز نماز ثابت نشد حق او
چو تشبیه آن جمع ای دلبوی
که بود ابن اخطل همان شاعری
دم فتح گشته به کعبه نهان
که بکشید آنجا نیاید پناه
نیابند در کعبه هم زین پناه
بود گرچه آن خانه فاطمه
چه در باخته دین و هم آبرو
بیاستند مرد و پروردگار

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب

جواب

که سر کرده شان بود مرتضیٰ
 تو در حفظ عمرش عمر آشکار
 چونست شه مؤمنان کرده
 چو گفته که آن دولت خاص دین
 در آن بر سهی کردن مفسدان
 بچه وجه تهدید شان بر ملا
 که در حفظ همچون امور عظام
 بگویم که آن نصب پیشین تو
 و اگر مفضل را بیک نصب نیز
 چنین حکم و قوای چو پرداختی
 جواب تو باشد بچندین وجه
 یکم آنکه گفته عجب ماجرا
 خلافت بگوئی و با انتظام
 چو در باب بو بکر را می عمر
 همین پنج در باب شیر و دود
 که بودند آن جمع از اهل حل
 بنی هاشم و خیل انصار هم
 چو عمار و سلمان و مقداد و
 عقیق تو آن دم خلیف نبود

چو عباس و همچون زبیرت بسا
 نمودی بر دین خود را شمار
 نهان نصب خود را عیان کرده
 که پس منظم بود و هم اولین
 بود موجب قتل شان بگیان
 نه باشد با حراق خانه روا
 نگردد بحسب نروی امور اهتمام
 بچی مغفرت بود پس اسی ستو
 خود واجب القتل گفتی عزیز
 تو با ابن لبسم چه در ساختی
 که باشند از مسامت چو کوه
 که آن فلت کار ابو بکر را
 نمودی کنون راست گوئی تمام
 شده بعد آن را اے جمع دگر
 و اگر را اے اعیان اصحاب بود
 چو سعد عباده رئیس اجل
 چو طلحه زبیر و دگر بوزم
 اے و دگر خالد با صفا
 حصول خلافت مگر می نمود

جواب اول

خلافت بیک کس نکرده قرار
در آندم نہ اجماع کامل شدہ
نبوده و آنوقت میسر ائم
ہما وقت اجماع گشتی حصول
پس آنوقت شور او منگام غور
چگونه شدند آن بزرگان دین
ز نام خلافت شہ سجور
کہ ہرچہ کنند این دو کس نظام
ندانی کہ خصمت چو توبی نہفت
کہ آنانکہ کردند لنگاشا
ابوبکر خود را خلیفہ کنند
سزاوار باشند از حد فزون
دوم در حق آن ہمہ صلجان
کز آیات قرآن بر آید ضرور
پس آنوقت احراق از آن جان
کہ گشتند لائق پے سوختن
نگرد و چو دانستہ عصیان روا
سوم گفتہ خود ہما اے بصیر
کہ در ماجرا اے یمن اسلے

کہ بودند مردم بیک ضبط قرار
پو بکر چون امر حاصل شدہ
نہ ہرگز خلافت شدہ منتظم
کہ کردندش اورا بزرگان قبول
چگونه روا شد چہ سین ظلم و جور
پرازقت نہ و فسادان بالیقین
ندادہ بدست عتیق و عسر
بگیرند آنرا خواص و عوام
در اینجا تواند ہمین نہج گفت
کہ نزد خلافت آن رضا
امیرے کرار ہر ہمہ نند
بآن سبہا یکہ گفتے کنون
باب مطاعن گفتے چنان
فسازند فاسقہ جرم و قصور
چہ صادر شدہ فسق و عصیان عیان
ہمان جمع مدوح و آن پاک تن
چرا گشت تحویل او شان روا
تواند جواب حدیث غدیر
چو شکوہ بکردار علی بانہم

جواب دوم

جواب سوم

بواب چہارم

پس آن شکوہ اش را رسول زبان	بفرمود بفض شہ مومنان
پس این جملہ تذلیل نزد نبی	بالا و لے باشند بفض علی
و گراید کن نقتل آن ترمذی	کہ باشد و لے شما یک علی
اکے کو احادیث و تاریخ دین	تقصص نموده بسیار یقین
کہ خدا را حق گرفتہ باز	نمودند از آن دم در فتند باز
چو حق دار حق را نموده طلب	بگویند بدطیش اسے عجب
ندادہ بقتل از حقش چہ را	کہ ہرگز نہ رفتی چنین ماجرا
بلے بود حق دار شیر و دود	کہ ذی رحم را ایہ ذوا لے نمود
مقرب ترین بود او با رسول	بخویشے و در مرتبہ از فحول
ہمین ست آن حجت و حق بیان	کہ کردہ عمر خود بر انصالیان
ہم او بود عالم ترین فحول	چنین کس نہ زویس و صی مائل
بحق ابوبکر خود آن عمر	نمیداشت یک حجت ست تر
گر این قسم تہدید باخوشد لے	نمودی عمر بہر حق علی
چہ بودہ در آن ہرج و مرج خدا	کہ خوش مستحق بود آن مرتضیٰ
چو کردہ علی دعویٰ پُر فساد	بے چون بہ تقلید او حکم داد
بہ نصب ابوبکر تو آن عمر	نہ مامور بودہ ز خیر البشر
مگر بود مامور بکبر و لا	کہ دار و بدل حجت آن مرتضیٰ
بود شرط حجت و دلا ابتاع	بین باز قرآن چو داری نزاع
گرفتندی اورا چو سالار دین	بحکم بنے و زرائے متین

میسر شدے اتباع نقل	وگر ہم حکم تو لا تحمل
نئے آماز کس درین کائنات	تخلف ز کشتی دین و نجات
نگشتی اذیت بذات قبول	وگر از وصایای ہادی عدول
نہ در شرع و دین آمدی اختلاف	ز بدعات و احداث پر عتساف
بنو و نداین جہلہ جزوی امور	کہ بودند ارکان ایمان ضرور
کہ فرمودہ بود آن ہمہ را بنی	کہ بغض علی ایک تفاق جلے
چہ گفتے کہ تخویف فاروق ما قولہ	بود کمتر از فصل آن مرتضیٰ
چہ آنا نگہ بر شاہ بر خاستند	امیر شیش بر ہم زدن خواستند
ہمان جہر کہ را کرد قتل و تباہ	نہ پاس ہمان عائشہ کرد شاہ
بگویم کہ اسے سننے پر مرا	چہ نسبت باین قصہ آن ماجرا
چہ اہل جبل باشہ مؤمنان	بکروند بیعت بہ شرب حیان
پذیرا نمودند شہ را امام	براو شان شدہ بود حجت تمام
پس از بعد بیعت ز بس نفوذ کین	بغاوت نمودند از شاہ دین
بصرہ نمودہ خزنہ تباہ	لگشتند بی جہرم اتباع شاہ
ولیکن ہمان شاہ شیر و دود	نہ بیعت ہو بکر تو کردہ بود
پس از بھر بیعت بر آن حق امام	چگونہ روا گشت اگر اہنام
بچہ جہرم کردی و ای غفل	تو ایذا سے ز ہر آن نفس رسول
بر آن عائشہ ہر چہ ذلت رسید	ز دست خودش آن ہمہ ایدید
پس از جنگ اورا امام انام	بہ شرب رسانید با احترام

ہجاء

ورنہ

و آت سیلے قور تہ و آت ذالقرنی حد ۱۲ سید حسین علی مراد

جواب

نیارستی آورد یک ذلتش
 ازین پس تعدے دیگر بین
 فدک را گرفتہ عتیق از بول
 و آت سند بر مہبہ بود ہم
 بنا لید ہر چند دخت رسول
 نہ دعوائی اور است پنداشتہ
 پس آن حیدر پاک از ہر خطا
 و گرام امین بان شاہ دین
 نمود تصدیق قول تہ
 چو گفتہ در اینجا تو ای بی خبر
 در اسفار مایت اثری از آن
 گویم کہ دعوائے حق از بول
 چنانچہ چنہین دعویں در فتوح
 روایت نمودہ بچندین طریق
 ہم از ام ہانے والا مقام
 از آن بعد بلا ذرے خیر
 کہ مامون عباس سے حکم ان
 کہ دامن چنہین کان رسول دود
 ہم این ست مشہور و معروف صفا

کہ بر عا شہ رفت از حضر تش
 کہ ناپہ چنہین کار از اہل دین
 کہ بخشیدہ بودش ہمارا رسول
 کہ کردش عطا ایزد با کرم
 بسا پیشش بو بکر زار و طول
 شود مہبہ زو طلب داشتہ
 کہ حق مثل طلش نشد ز وجہا
 کہ بودہ تہ بخت بخلد برین
 و لے کردو بکر از حق عدول
 قولہ کہ دعوائی مہبہ اشہادت دگر
 بود افتد رائی ہمان شیعیان
 ہمانا بیارند خیلے فحول
 بسا اورو بلا ذری با وضوح
 یکے از صحابہ جودہ شفیق
 ہم از جعفر صادق خوش امام
 بہا و در فنسٹان صاحب
 قلم را مستاد فرمان چنان
 فدک فاطمہ را مہبہ کردہ بود
 ہم از آل او کس نکرد اختلاف

هم آن فاطمه و عویش منید
 ازین ره بدیدم بعقل و شعور
 بیاید که واپس کنه ای عزیز
 هم این واسطه را چو امرا هم
 علاوه برین حافظا نشان
 از ایشان ست یک جوهری نکو
 و گر مجد و سمهودی بی ذل
 چو قاضی و صاحب اتف دگر
 عبدالمبار صاحب منفی ۱۲
 چو روم و و صوابی هترین
 بر این مقصد بدین خوبر
 ز جمله تفاسیر خود چون کبیر
 خلاصه که هر جای اسے دشو
 هم اصل هبه را از خیر البشر
 از آن بوسید خیر نکو
 چو بزار و ابن ابی حاتم
 چو آن موصله امام شمس
 نیابی گراسفار این علما
 بیارند نقل علم با
 بیاری گرا از نصب ای دل پرین

همانا که دعواش تمام گ بود
 کنم رو آن و ارثان را ضرور
 فدک را با ولاد او با تمیز
 بدقت مکن باز ثبت و رقم
 با سناد آرنزد دیگر ممان
 بن حزم و هم ابن سنان چو
 و گر خسر رازی و صاحب مل
 چو طبرکے یا قوت و ابن جبر
 چه آن پارسا و چه ملا معین
 و گر روضه و هم حبیب السیر
 همه دیدی ای کاش خود ناگو
 عجب آید از جیل تو پر ضرور
 بیارند چون بوسید و عمر
 بیارند بس پیشوایان تو
 و گر ابن نجار و هم حاکم
 چو آن ابن مردویه و هم شمس
 چو کنز خود و در نشور خوان
 بن سعد هم و اقره شمس
 خلاف هبه نقل موقوف خویش

پس آن نقل واهی و مستند	که باشد نیک تا بجای بسند
نگردد معارض گم و خیال	با قول اصحاب با قول آل
چون گفته که از گفته شیعیان	نمودیم تسلیم لیکن عیان
که هرگز فک در حیات رسول	نمی بود در قبض و ملک قبول
همه چون نه بے قبض گرد تمام	ازین وجه بود بکر والا مقام
بفرمود حکم شریعت بیان	بنود احتیاج شهادت در آن
پس این نیست رد شهادت ضرور	بود حکم ناکردن اسے ذلیعور
که هرگز گواهی یک مرد وزن	نه در شریع جائز بود بے سخن
بگویم که دعوائے آن سئید	در اخبار اسلاف تو آمده
پس اقوال اسلاف خود را پذیر	نه از گفته شیعیان اسی بصیر
دوم خود غلط هست بی شک	که در دست زبهران بوده فک
فک بود در دست زبهران ضرور	چه ثابت همه نیز دعوی ضرور
همه چون نه بے قبض گرد تمام	ازین وجه هم قبض ثابت مدام
چه بی قبض دعوی جناب قول	نمیکرد هرگز گم اسی غفول
نمیداد هرگز گواهی ایسر	چه بے قبض نبود همه ناگزیر
همین طور بی قبض و هم بی سبب	انگردی ابو بکر شاہ طلب
همی گفت بو بکر یا آن بتول	که این دعوی تو نباشد قبول
سوم اینکه نقل نمبری بین	که آن قبض ثابت شود بالیقین
در آن اتزاع است منقول صاف	نه کرده کسی اندر آن اختلاف

جواب اول
جواب دوم

جواب سوم

نبوده اگر قبض پس بی نزاع
و گرانیکه هیچ ابلاغه بین
که در دست مایک فدک بود و بس
ازین حرف پرورد حق رو متاب
چو گفته و کردی تو یک مشغله
گویم که گر گفت او سله
چه فرموده بود آن رسول انام
که لابد شمارا برود نقل
تقدم از ایشان نباشد گم
نباشید از بهر شان رهنما
گویم بر تسمیل این حکم حق
تمسک نکرده چرا با نقل
دوم بعد این تعلماے نکو
که بو بکر را بود آن حوصله
چه در امر دینے فروماندیش
که آن حیدر افضای اصحاب بود
عجب هر که افضاے یاران بود
تو دانی نکوکان و صحنے رسول
چه گشتی که از قلت آن شهود قوله

نه ز نهار واقع شود آن نزاع
که حیدر نفس فرمود همچون خرین
بر آن نیست که در دزد حرص و هوس
که مقبول اسلاف تستان کتاب
که بو بکر کرده بیان سله
بنداخت خود را بیک تملک
یاران تا یکد و با اتمام
تمسک بیاید بهر یک عمل
چه آن سست سوی هلاکت ہے
که هستند و اما ترین از شما
نه گرفت از مر تفتے چون سبق
تقدم نموده چرا با نقل
ز تاریخ و سیرت خدا را بگو
که تعلیم عترت کند سله
بحیدر ہے التجا برد پیش
بشهر علوم نبیے باب بود
ز حکم همه نیز نادان بود
بهر حال بوده شر یک قبول
درین حکم بو بکر مجبور بود

جواب چهارم

جواب اول

جواب دوم

<p> نه ز نه سار بو بکر مجبور بود بهمانا نکرده خلیفه و ص امارت نکردند اورا قبول چه خود او گرفته حقوقش همه چگونه حق حکم دادن رسید همیکرد دیگرگان را حکم که مرد دوم با علی نیز بود ز تفسیر راز بے کرد فاش شود کفایت کند شاه بے با قسم بسین کنیز و تلوتج را در شهود چراستیده را نداده قسم نه در دین محطل شود کار را کزین پس نداری درین حق سخن بیان خود حاکمان با یقین بهرام مرجوع بے اشتباه اگر راستبازی و داری تیر نموده بقول خنریمه عمل ز جابر هم از مازنی بے نکول نمودی بآن شاهان خود قبول </p>	<p> گویم بچندین وجه و شهود یکے آنکه بو بکر را خود بنی هم آن سیده هم و صی رسول برا بود هم دعوی فاطمه در آن امر بو بکر را اے رشید برا بود لازم که آن با حشم دوم بود کامل نصاب شهود درین مرد دیگر گرت شک رود سوم آنکه در شرع خیر الاثم همین مسلک و راه بو بکر بود چو بوده نصاب شهادت کم قضا یا چنان فصل شد بار بار و گر خود بخار بے بین و سنن که هر گاه صدق گواه سنین نمایند حکم بر آن یک گواه کتاب سنن را بسین اے عزیز که در باب اسپه رسول اجل ابو بکر خود کرد دعوی قبول همین نهج دعوی دخت رسول </p>
--	--

وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چهارم

تو دانی که صدیق و دو جهان	نه و عواش کنه بے بود بیکان
درین باب گر صدق و خت نبی	نه نزد ابو بکر بود و جله
آن مرتضیٰ اتم ایمین دگر	شهادت بدادند هم بے خطر
که هر دو مبشر بجنّت بودند	خبردار قرآن و سنت بودند
خصوصاً که محفوظ و دانا علی	که پیوسته حق بود با آن علی
گوایه او کرد ایزد قبول	ز تلوّه شایسته نباشی غفول
بهر حال و هر گونه ای بانمود	نه ز نهار بو بکر مجبور بود
گر آنکه بوده خراج حجاز	بقلت در آنوقت اے سرفراز
خراج فدک و رشمار و عداد	بمسکو که هندی ز یک لک زیاد
چو طائف در آن قریه پا درجا	بساخل و هم چشمه و لنواز
پنهان بود خرمای آن خوشگوار	که هر کس می بودش امیدوار
چو گفته که در عهد خود مریضا قوله	فدک را نه واپس گرفته چرا
گویم که هرگاه ثابت شده	ز اسفار تو دعوی سیه
گوایه میر عرب شعیان	همی پر سمت از فدک هچنان
که آنرا بعدش امیر عرب	چون گرفت باید که گوئی سبب
چون نزد تو هم بود حیدر نکو	گوایه باطل نیاید ازو
نخستین ازین هر چه گوئی صواب	هانت از جانب من جواب
دوم گویت پاسخ نغز و حبت	چو سیرت بخواندی بگوئی درست
تو دانستی که دائم جناب امیر	همیداشت تحت ادواعدا کثیر

جواب اول

جواب دوم

وگر طامعان زرو سیم را
 زانای دنیا در آن عہد ہم
 فدک را بجلبت چو گرفت امام
 کہ میگفت در حق او سرسود
 چه شیخین آنرا بیک اہتمام
 چونوبت بضبط فدک میرسید
 چو آن عائشہ زان سبب برلا
 نہ حاصل شدہ اقتدارش چنان
 ہمہ چیز بر جاسے خود بہند
 ندانے کہ در عہد خود مر قضا
 نمودند عہد یہ شور و فغان
 بر آنحال آن مردمان گذشت
 فراخ کن وقت قتل عمر
 بقرآن و بر سنت آن رسول
 اگر مے نمانی عمل باشعور
 پس آن شہ مقید با مکان نمود
 چو این حال بد وقت قتل عمر
 کہ آن عہد را اہل تاریخ فن
 ز اصحاب ہر سرکش و پرنہر

نمیداد اموال و جاگیر را
 بے بود شاکی امیر اعظم
 در آن مرکز بود امن انام
 کہ بر مال مردم تصرف نمود
 ز خود کردہ بودند یک مال عام
 و گرفتہ تازہ سر میکشید
 مگر مے نمودند فتنہ بپا
 کہ ہنگام فتنہ پیر از شر زمان
 تقییر بہر کار شیخان
 بسا خواست دفع تراویح را
 نہ زنہار ممکن شدہ دفع آن
 کہ از فتنہ ناکسان خوف داشت
 بحیدر گفتند کائے نامور
 بہر سیرت ہر دو شیخ عقول
 امارت بیابے کنون بالضرور
 امارت مذا و مذا ورا حود
 مگر بعد عثمان بگشتہ ستر
 بگویند وقت فساد فتن
 نمودہ ہواے امارت بسر

ز آغاز عهدش حریصان خام
 ز کیسوممه تا کیشان حجاز
 ز کیسوممه تا سلاطین زشام
 ز کیسوممه تا رقان شهریر
 همه بجهر خلبش پیر خاستند
 با لشکرش پیریا کو دغا
 تو حال خوارج دمه بگری
 چونزدیک هر شیخ آن ناکسان
 بیک حیلہ پیچ در عین جنگ
 قیام مدینه نگشته نصیب
 از آن باغیان مسلمان بنام
 همه مدت شایش پنج سال
 هما وقت هنگام تالیف بود
 چو شایان نبودش همه اقدار
 ندانی که شخصی چو پرسیده بود
 همین وجه بوده که با او امام
 که در اخذ حق گر کس صلح جو
 بله اخذ چیزیکه حقش نبود
 عیانست ازین کان و حی و نفیت

بگردند شورش بپا بر امام
 در فتنه و جنگ گردند باز
 کشیدند لشکر بجنگ امام
 بدل مستعد بجهر جنگ امیر
 که شامیش بر هم زد و خواستند
 نبوده درون طابع وفا
 که بودند یک لشکر حیدرعی
 رسیده ز نقد رشوت نهان
 بر آقاے خود کار کردند تنگ
 ازین فتنه باز وطن شد غریب
 نه آسودگی یافت گاهه امام
 که آن هم بسر شد بجنگ و قتال
 چنانچہ رسول خداے خود
 که هر چه بخواهد کند آشکار
 بیاب فدک از ولایت و دود
 بگفته جوابش با جمال تام
 درنگ کن نیست عیب بر او
 بود عیب فاحش گر آنرا بود
 فدک را بسا اکل حق خویش گفت

له قول اول ائست که هرگاه امام خروج نماید و جنگ قتال شوال شود او را تقیه حرام بود و چنانچه در حدیث است امام حسین تقیه فرمود پس قول اول مذکور بعضی را از امامی صرف است و بعضی قول دوم نیز

جواب اول

جواب دوم

مشور غیر

بطور کنایه بایض بیان هم از لفظ تاخیر واضح چنان همیکرد یک انتظار آن میسر فرو خواهد وقت دارش شود درین مصلحت نیز دست و پیر همین مصلحت را تو ای راست جو ولیکن چه گفته که هرگاه امام هماندم تقیه بود تا روا ازین وجه در عهد حاضر امام پس این هر دو قول تو از شیعیان گفته کس از اهل حق زینهار نه بینے که در عهد خود هم رسول چگونه نباشد روا این چنین که پیغمبر کردگار و دود ندیده ز حج خدا جز مناص هم از خوف یک ارتداد فحل دوم سید ما شید در جفا که ناچار بر بیعت اقرار کرد نکردی در نیاب اے پیغمبر	بفرمود طغی بر آن حاکمان که از بهر اخذ فدک آن زمان که هرگاه این فتنه بای کشیر هانا فدک را کند سترد نمودند خوش اقتدا سے پدر تقیه بگو تو ریه خود بگو خروج کند بهر جنگ عوام چنانچه نکرده شه کر بلا تقیه بیاب فدک بد حرام عجب اقترائے و کذب حیان اگر راست گوئی ثبوتش بیار تقیه همین طور کرد از فحل تو حال حدیث را خود بین چه صلے ز روے تقیه نمود نه بوجند لے را نموده خلاص نه تر میم کعبه نموده رسول تقیه نموده است در کر بلا ولے والے کوفه انکار کرد تبارخ ایچون سیوطی نظر
---	--

ندیدی هم اسفار امانی تین
 سوم گفته از حال عثمان خبر
 ز خوف قبال نکرد او قصاص
 در انفا و حد خوف فتنه نمود
 مگر باشد این خوف پور عمر
 و اگر خود بگوئی که آن مرتضی
 ز اعدای عثمان بنا چارگی
 هم از قتل عثمان بداده جواب
 که قتلش خدا کرد و بودم باو
 تقیّه رومی کنی جابجا
 خصوصاً بحق جناب امیر
 پذیراندار می گرد و فدک
 نه این امر باشد چو ترک قصاص
 امیر عرب بود و معذرت
 تقیّه همین بد ز شاه کریم
 و لے زین تقیّه که آمد بکار
 که بر فصل شیخین آن پیشوا
 چه فرقیست زان مرد و با حیدم
 رسد بھر مالک در اموال خود

چو ارشاد و تنزیه مارا بین
 که کشته شد کس را چو پور عمر
 ندیده جز اغماض عثمان خلایک
 بگوگر تقیّه نبود این چه بود
 پدر کشته دیر و ز سر دانیس
 بنا بر مصالح که کرد اتقضا
 نکرد تعرض بیک یارگی
 بیک سالے آن ولایت مآب
 گفته که این توریه بد نکو
 بهر جا که بر آیدت دعا
 بعد امیر سی او ناگزیر
 در آن میروی از غرض راه شک
 که عثمان تو زان بخته خلاص
 ز عثمان که گفته تو خود پیشتر
 که از فتنه نویسنده بودیم
 نباشد گمے لازم و آشکار
 عمل کرد و نمود آن راروا
 که او اوست دار فدک بود هم
 تصرف بھر گونه از نیک و بد

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

وگرنه بعد از همه این و آن
که اے کاش بوبکر یا عمر
بدادے فدک را بدیند او
گر آن گشته بد مال اسلامیان
چنانچه به بدر آن رسول دود
بداده عمر بعد صلح امیر
همان طور که خود بداد می عتیق
نمیگشت عودش در آن خاندان
چنانچه بازواج هم آن عتیق
اگر بود چون تی پس آن ماشه
چه لابد بوبکر مثل رسول
وگر جا بجا گفت آتشکار
وگر هر کس را از امتاع وزر
چو شمشیر و بغله ز مال بنی
همین گونه میراث حق بتول
بگفتا هاندم که قول نبی است
هر آنچه گذاریم صدقه است آن
که جز این نیاید نباشد پسند
درین ملک و مال رسول اکل

بگویم بتو مثل صاحب دلاں
بر اطاعت بادی نموده نظر
بمراه تکریم ز خلق نکو
اجازت گرفتی هم از این آن
بر احوال زینب ترجم نمود
ز ملک مدینه با و ناگزیر
فدک فاطمه را بطور شفیق
که حکمش تبدیل شد بیکان
همید اوزان صدقه مثل شفیق
بنحور دند آنرا چگونه همه
بازواج داد و از آن ای قوی
که دار خلیفه همه اختیار
که داد و جبار بر زربشیر
نه گرفت آندم زدست علی
نه بوبکر و ادش ز ملک رسول
که در مال ما انبیاء ارث نیست
وگر کرد بوبکر این هم بیان
که آل محمد از آن برخیزند
همان میسکنم آنچه کرد او عمل

وزیر دلاں میر
رسول بتول

Prater

19150100

This book is due on the date last stamped. A fine of 1 anna will be charged for each day the book is kept over time.

42A

